

Druga sinoda Zagrebačke nadbiskupije

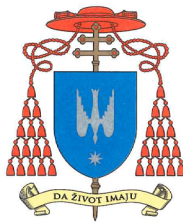
Izjave i odluke



Druga sinoda Zagrebačke nadbiskupije

IZJAVE I ODLUKE

Zagreb, 2022.



JOSIP KARDINAL BOZANIĆ
MILOŠĆU BOŽJOM I APOSTOLSKE STOLICE
NADBISKUP METROPOLIT ZAGREBAČKI

DEKRET PROGLAŠENJA

S Božjom pomoću, zagovorom Presvete Bogorodice Marije i naših nebeskih zaštitnika danas *prolašavam* izjave i odluke Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije.

Početak sinodskoga procesa Crkve zagrebačke najavio sam na blagdan blaženog Alojzija Stepinca, 10. veljače 2002. godine, a euharistijskim slavljem u Prvostolnici na blagdan našega Blaženika, 10. veljače 2018. godine, označili smo završetak sinodskih zasjedanja.

Knjiga Sinode sadrži plodove molitava i višegodišnjega nastojanja Crkve zagrebačke u sinodskome hodu, od nadbiskupijskih savjetovanja, do sinodskih zasjedanja i izglasavanja prijedloga. Kao Nadbiskupu Crkve zagrebačke, predan mi je rezultat toga rada. A sada, nakon što su razna tijela, stručnjaci i savjetnici, tijekom određenoga vremena priredili nacrt teksta i nakon što sam ga brižno proučio, dopunio i zaključio, vlašću dijecezanskoga biskupa (usp. kann. 8 § 2; 466) ovime

odobravam i proglašavam
Knjigu Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije
i određujem da se objavi.

Istodobno određujem kako slijedi:

1. sinodske izjave i odluke stupaju na snagu na svetkovinu Rođenja Gospodnjega, na Božić, 25. prosinca 2022. godine;
2. sinodske norme čine partikularno pravo i kao takve važe za cjelokupno područje Zagrebačke nadbiskupije;
3. sa sinodskim izjavama i odlukama treba se upoznati Božji narod Zagrebačke nadbiskupije, a posebno trebaju postati predmetom studija zaređenih službenika, osoba posvećenoga života i laika koji s bilo kojega naslova ili službe sudjeluju u pastoralu nadbiskupijske zajednice;
4. sa stupanjem na snagu sinodskih izjava i odluka Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije prestaju važiti odredbe Prve sinode, kao i one dijecezanske odredbe koje su u suprotnosti s normama Druge sinode;
5. tamo gdje Sinoda predviđa izdavanje daljnjih norma ili odredaba za određena pitanja, uključujući izmjene i dopune statuta ili pravilnika, do stupanja na snagu istih, ostaju važiti dosadašnji;
6. da bi se pomoglo ispravnoj i pravodobnoj provedbi sinodskih izjava i odluka donijet će se prijelazne norme;
7. mjerodavno tumačenje izjava i odluka Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije daje Nadbiskup.

Iz Nadbiskupskoga duhovnog stola

Broj: 1615/2022.

U Zagrebu, na spomendan sv. Terezije od Djeteta Isusa,

1. listopada 2022.



hval. J. Jovanović
nadbiskup zagrebački

Karlo Jovanović
kancelar

SADRŽAJ

Dekret proglašenja Izjava i odluka Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije	4
Popis kratica	9
Predgovor.....	19
Slavlje Sinode je slavlje Crkve	27

CRKVA ZAGREBAČKA U DJELU EVANGELIZACIJE

Uvod.....	45
I. Evangelizacija.....	48
II. Župna kateheza	63
III. Vjeronauk u školi	84

CRKVA ZAGREBAČKA U SLAVLJENJU KRISTOVA OTAJSTVA

Uvod.....	93
I. Sakramenti i život vjere.....	96
II. Sakrament krštenja.....	101
III. Sakrament potvrde.....	114
IV. Sakrament euharistije.....	120
V. Sakrament pomirenja (pokore).....	132
VI. Sakrament bolesničkoga pomazanja	139
VII. Sakrament ženidbe	149
VIII. Slavlje sprovoda	158
IX. Liturgijske službe	163
X. Slavljenje i življenje dana Gospodnjega	166
XI. Blagoslov obitelji i oblici pučke pobožnosti.....	173
XII. Odgoj za liturgijsku duhovnost.....	177

XIII. Dragocjenost obredne različitosti.....	184
XIV. Liturgijska glazba i arhitektura.....	186

CRKVA ZAGREBAČKA U ZAJEDNIŠTVU SVOGA POZIVA I POSLANJA

Uvod.....	193
I. Suodgovornost i sudjelovanje u nadbiskupijskome pastoralu.....	195
II. Župa.....	207
III. Obitelj – ‘kućna Crkva’.....	230
IV. Zaredeni službenici	243
V. Osobe posvećenoga života.....	257
VI. Vjernici laici.....	266
VII. Zaštita i briga o maloljetnim i ranjivim osobama	277
VIII. Karitativna zauzetost Crkve.....	287
IX. Vremenita crkvena dobra u službi poslanja Crkve.....	295

CRKVA ZAGREBAČKA U HRVATSKOME DRUŠTVU

Uvod.....	305
I. Promicanje jedinstva među kršćanima.....	308
II. Međusobna upućenost kršćanstva i židovstva.....	316
III. Na bogatstvu stoljetne prisutnosti islama	320
IV. Dijalog među religijama i kulturama	323
V. Crkva – kultura, znanost i umjetnost	328
VI. Katoličke odgojno-obrazovne ustanove.....	338
VII. Crkva i mediji	344
VIII. Socijalna dimenzija crkvenoga djelovanja	352

SINODALNOST – HOD CRKVE KOJI TRAJE

VIII. Socijalna dimenzija crkvenoga djelovanja	367
--	-----



POPIS KRATICA (ABECEDNIM REDOM)

AA	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o apostolatu laika <i>Apostolicam Actuositatem</i> (1965.) *
AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i>
AG	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve <i>Ad Gentes</i> (1965.)
AL	FRANJO, Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Amoris Laetitia</i> (2016.)
AM	FRANJO, Apostolsko pismo u obliku motuproprija <i>Antiquum ministerium</i> (2021.)
ARC	KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Naputak ' <i>Ad resurgendum cum Christo</i> ' (2016.)
BR	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Brzi razvoj</i> (2005.)
CA	IVAN PAVAO II., Enciklika <i>Centesimus annus</i> (1991.)
CCL	<i>Corpus Christianorum (Series Latina)</i>
ChD	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o pastirskoj me poslanju biskupa u Crkvi <i>Christus Dominus</i> (1965.)
ChV	FRANJO, Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Christus vivit</i> (2019.)
CL	IVAN PAVAO II., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Christifideles laici</i> (1988.)

* Dokumenti Drugoga vatikanskog koncila navedeni su prema: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, VII. popravljeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008.

CT	IVAN PAVAO II., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Catechesi tradendae</i> (1979.)
CV	BENEDIKT XVI., Enciklika <i>Caritas in veritate</i> (2009.)
DC	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Dominicae cenae</i> (1980.)
DCE	BENEDIKT XVI., Enciklika <i>Deus caritas est</i> (2006.)
DD	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Dies Domini</i> (1998.)
DeD	FRANJO, Apostolsko pismo <i>Desiderio desideravi</i> (2022.)
DK	PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE NOVE EVANGELIZACIJE, <i>Direktorij za katehezu</i> (2020.)
DPPL	KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, <i>Direktorij za pučku pobožnost i liturgiju</i> (2001.)
DOP	HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, <i>Direktorij za obiteljski pastoral u Hrvatskoj</i> (2002.)
DPS	HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, <i>Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici</i> (2008.)
DSP	KONGREGACIJA ZA KLER, <i>Direktorij za službu i život prezbitera</i> (2013.)
DV	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi <i>Dei Verbum</i> (1965.)
DVRBP	HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, 'Da vaša radost bude potpuna' (Iv 15, 11). <i>Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima</i> (2018.)
EDP	<i>Rimski obrednik. Egzorcizmi i druge prošnje</i> (2010.)
EE	IVAN PAVAO II., Enciklika <i>Ecclesia de Eucharistia</i> (2003.)

<i>EEu</i>	IVAN PAVAO II., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Ecclesia in Europa</i> (2003.)
<i>EG</i>	FRANJO, Apostolska pobudnica <i>Evangelii Gaudium</i> (2013.)
<i>EM</i>	SVETA KONGREGACIJA OBREDA, <i>Instructio Eucharisticum Mysterium</i> (1967.)
<i>EN</i>	PAVAO VI., Apostolska pobudnica <i>Evangelii Nuntiandi</i> (1975.)
<i>EV</i>	<i>Enchiridion Vaticanum</i>
<i>FC</i>	IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica <i>Familiaris Consortio</i> (1981.)
<i>FSK</i>	HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, <i>Formacija svećeničkih kandidata. Načela i smjernice</i> (2012.)
<i>FT</i>	FRANJO, Enciklika <i>Fratelli tutti</i> (2020.)
<i>GE</i>	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija o kršćanskome odgoju <i>Gravissimum educationis</i> (1965.)
<i>GS</i>	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenome svijetu <i>Gaudium et spes</i> (1965.)
<i>HBK</i>	<i>Hrvatska biskupska konferencija</i>
<i>HV</i>	PAVAO VI., Enciklika <i>Humanae vitae</i> (1968.)
<i>KKC</i>	<i>Katekizam Katoličke Crkve</i>
<i>KSNC</i>	PAPINSKO VIJEĆE 'IUSTITIA ET PAX', <i>Kompendij socijalnog nauka Crkve</i> (2004.)
<i>LF</i>	FRANJO, Enciklika <i>Lumen fidei</i> (2013.)
<i>LG</i>	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi <i>Lumen Gentium</i> (1964.)
<i>LS</i>	FRANJO, Enciklika <i>Laudato si'</i> (2015.)
<i>MND</i>	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Mane nobiscum Domine</i> (2004.)

NKD	KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, <i>Naputak o krštenju djece</i> (1980.)
NMI	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Novo millenio ineunte</i> (2001.)
NS	TAJNIŠTVO ZA PRIPREMU DRUGE SINODE ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE, <i>Nadbiskupijsko savjetovanje. Građa za predsinodske rasprave</i> (2005.)
NSP	HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, <i>Na svetost pozvani</i> . Pastoralne smjernice HBK na početku trećeg tisućljeća (2002.)
OKD	KONGREGACIJA ZA KLER, <i>Opći katehetski direktorij</i> (1997.)
OT	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o odgoju i izobrazbi svećenika <i>Optatam totius</i> (1965.)
OURM	<i>Opća uredba Rimskoga misala</i> (2002.)
PC	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života <i>Perfectae caritatis</i> (1965.)
PD	KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, <i>Placuit Deo. Pismo biskupima Katoličke Crkve o nekim aspektima kršćanskoga spasenja</i> (2018.)
PDok	BISKUPSKA SINODA, <i>Sinoda 2021.–2023. Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje, poslanje. Pripremni dokument</i> (2021.)
PDV	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Pastores dabo vobis</i> (1992.)
PO	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o službi i životu prezbitera <i>Presbyterorum Ordinis</i> (1965.)
POŽZ	KONGREGACIJA ZA KLER, <i>Naputak Pastoralno obraćenje župne zajednice u službi evagelizacijskoga poslanja Crkve</i> (2020.)

PPKV	NACIONALNI KATEHETSKI URED HRVATSKE BISKUPSKJE KONFERENCIJE, <i>Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi</i> (1998.)
PPVŽZ	KONGREGACIJA ZA KLER, <i>Naputak Prezbitera, pastir i vođa župne zajednice</i> (2002.)
PVŠ	HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, <i>Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici</i> (2000.)
RBP	<i>Rimski obrednik. Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne</i> (2009.)
RDDS	TAJNIŠTVO DRUGE SINODE ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE, <i>Radni dokument Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije</i> (2015.)
ReM	IVAN PAVAO II., Enciklika <i>Redemptoris missio</i> (1990.)
RFIS	KONGREGACIJA ZA KLER, <i>Dar prezbiterskoga poziva. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis</i> (2016.)
RK	<i>Rimski obrednik. Red krštenja</i> (1993.)
RM	<i>Rimski misal</i> (2006.)
RNE	BISKUPI JUGOSLAVIJE, <i>Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze</i> (1983.)
RP	IVAN PAVAO II., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Reconciliatio et paenitentia</i> (1984.)
RPo	<i>Rimski pontifikal. Red potvrde</i> (1998.)
RPOK	<i>Rimski obrednik. Red pristupa odraslih u kršćanstvo</i> (1998.)
RPok	<i>Rimski obrednik. Red pokore</i> (2009.)

RS	KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, Naputak <i>Redemptionis sacramentum</i> (2004.)
RSp	<i>Rimski obrednik. Red sprovoda</i> (2003.)
RSŽ	<i>Rimski obrednik. Red slavljenja ženidbe</i> (1997.)
SC	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konstitucija o svetoj liturgiji <i>Sacrosanctum Concilium</i> (1963.)
SCa	BENEDIKT XVI., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Sacramentum Caritatis</i> (2007.)
SD	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Salvifici doloris</i> (1984.)
SpD	FRANJO, Apostolsko pismo u obliku motuproprija o izmjeni kan. 230 § 1 <i>Zakonika kanonskoga prava o pristupanju žena uspostavljenim službama lektorata i akolitata Spiritus Domini</i> (2021.)
SPŠEO	<i>Rimski obrednik. Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise</i> (1974.)
SUI	PAVAO VI., Apostolska konstitucija <i>Sacram unctio-nem infirmorum</i> (1973.)
SVZN	<i>Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije</i>
SŽPC	MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, <i>Sinodalnost u životu i poslanju Crkve</i> (2018.)
TC	FRANJO, Apostolsko pismo <i>Traditionis custodes</i> (2021.)
UR	DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o ekumenizmu <i>Unitatis redintegratio</i> (1964.)
VC	IVAN PAVAO II., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Vita Consecrata</i> (1996.)
VD	BENEDIKT XVI., Poslijesinodska apostolska pobudnica <i>Verbum Domini</i> (2010.)

VELM	FRANJO, Apostolsko pismo <i>Vos estis lux mundi</i> (2019.)
VG	FRANJO, Apostolska konstitucija <i>Veritatis gaudium</i> (2017.)
Vm	BISKUPSKA SINODA, <i>Vademecum za Sinodu o sinodalnosti</i> , Sinoda 2021.–2023. <i>Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje, poslanje</i> (2021.)
VQA	IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo <i>Vicesimus quintus annus</i> (1988.)
VSp	KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I INSTITUTE APOSTOLSKOGA ŽIVOTA, Uputa o kontemplativnome životu i klauzuri monahinja <i>Verbi Sponsa</i> (1999.)
VSSD	MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, <i>Vjerska sloboda za sveopće dobro</i> (2019.)
ZKP	<i>Zakonik kanonskoga prava</i> (1983.)
ŽK	NACIONALNI KATEHETSKI URED HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE I HRVATSKI INSTITUT ZA LITURGIJSKI PASTORAL, <i>Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program</i> (2000.)





PREDGOVOR

PREDGOVOR

ahvalnost je prvi osjećaj, a davanje hvale Bogu prva molitva kojom vam, dragi vjernici Crkve zagrebačke, predajem pisani trag na kraju Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije. Taj trag uključuje druge, ranije ostavljene tragove. Bez njih bi bio teže razumljiv ovaj posljednji kojim predstavljamo određene uvide, izjave, odluke, pozive i zadaće. Zato ovaj Dokument treba čitati u suodnosu s mnogo drugih materijala među kojima su svakako najvažniji sljedeći: *Nadbiskupijsko savjetovanje – građa za pred-sinodske rasprave u zajednicama vjernika, Radni dokument, Prijedlozi (propozicije) Sinode i Monografija o Sinodi*.

Spojene u cjelinu te sastavnice očituju: narav i identitet Crkve, središnje sinodske sadržaje, ozračje i tijek događanja na podlozi čudesnoga djelovanja Božjega Duha. U njima se odražava duh sudioništva, mnogovrsne prisutnosti milosti, život crkvenih zajednica i njezinih službā kao i pojedinih vjernika.

Kada smo započinjali sinodski proces naše mjesne Crkve, bili smo suočeni s činjenicom da je on potreban zbog više razloga, a među njima je svakako pogled u sadašnjost u svjetlu vječnosti. Neizbježna je pritom poveznica s prošlošću koja govori da od Prve sinode naše Nadbiskupije (1925.) postoji gotovo stoljetni odmak. Pogled prema budućnosti nužno vidi da se u prošlo-me stoljeću Crkva, kako sveopća tako i naša partikularna, našla u iznimnim povijesnim *epohalnim promjenama*, dok se u vremenu u kojemu sada živimo i prema kojemu idemo nazire – kako je neki nazivaju – *promjena epohe*.

Sada se u velikoj mjeri možemo ogledati u riječima kojima sam pri otvaranju sinodskoga procesa na blagdan bl. Alojzija Stepinca 2002. godine istaknuo da Sinodom želimo »vidjeti kako možemo biti snažnije svjetlo ljudima; kako živimo svoju crkvenost i kršćansko zajedništvo koje nam je darovano Radosnom

viješću te kako možemo odgovoriti izazovima današnjice svojim kršćanskim identitetom».

Stoga su plodovi Sinode, sažeti u ovoj Knjizi, važno uporište u kojemu se nalaze prepoznati Božji darovi, osvježene snage zajedništva u vjeri i ojačano pouzdanje u Božju prisutnost, da bismo živjeli s Gospodinom, bez kojega ne možemo učiniti ništa (usp. *Iv* 15, 5).

Dvadeset godina (2002.–2022.) živjeli smo redovitost života Crkve u koju je bio utkan događaj Sinode kojim smo gajili otvorenost poticajima Duha Svetoga. U tome hodu stasao je novi naraštaj i gotovo neprimjetno, a plodonosno, ostvarivali su se duhovski pomaci: u gorljivosti srca, u novostima susreta i putova, u svjedočenju kršćanske ljubavi s mnoštvom njezinih oblika. Danas vidimo da je to djelovanje uistinu poput onoga što pripada sjemenu i kvascu, malenome zrnu i rosi, koje iznosi na vidjelo novo i staro, otvarajući brazde na poljima što čekaju dodir nebeskoga kraljevstva.

Razmatrajući što se sve događalo u znaku i duhu Sinode slobodno smijemo ustvrditi da u Nadbiskupiji nije bilo gotovo nijedne vjerničke zajednice čiji vjernici i vjernice nisu bili uključeni u sinodski proces, počevši od pratnje molitvom.

Široki sinodski zahvati u vremenu savjetovanja i razgovora vjerničkoga puka vratili su nas prijedlozima, očitovanjima, traženjima, dodatnim pitanjima i odgovorima, brojnim svjedočanstvima i želji da poraste snaga evanđeoskoga zajedništva. Ipak, najveći plod i nije bilo tadašnje uključivanje u sinodski proces, nego sve ono što je sa sobom nosilo, a to je ponajprije obnovljena pripadnost vjerničkim zajednicama i put novih zamaha.

Težeći iz toga iskustva prema još snažnijoj zahvaćenosti i usklađenosti – sa sviješću potrebe trajnoga osluškivanja Gospodina – naznačeni su i određeni ciljevi za buduće razdoblje, ne zaboravljajući da Božji putovi i planovi nisu podudarni s našima, tako da sinodski hod Crkve ne prestaje biti ujedno i hod obraćenja.

Dijerujem da će svatko tko se bude pobliže koristio ovim Dokumentom iz samoga njegova ustroja lako moći razabrati stavljene naglaske. *Uvodni dio* odnosi se na crkvenost kao jedan od najvažnijih ključeva za razumijevanje Dokumenta. *Središnji dijelovi*, odnosno tematske cjeline na kojima se sinodski proces osobito zadržao, ovako su raspoređeni: o evangelizaciji, o slavljenju Kristova otajstva, o zajedništvu poziva i poslanja Crkve zagrebačke, te o djelovanju naše mjesne Crkve u hrvatskome društvu. *Zaključni dio* posvećen je sinodalnosti kao hodu Crkve koji je način življenja Crkve u svjetlu uviđanja naše dijecezanske Sinode u sinodalni hod sveopće Crkve koji je u tijeku.

Ova Knjiga u dodatku donosi: Poruke pape Franje u prigodama početka i završetka zasjedanja Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije, četiri sinodske homilije, kratak povijesni pregled od Prve nadbiskupijske sinode do danas te povijesni pregled sinodskoga procesa Druge nadbiskupijske sinode.

Susret s Radosnom viješću odgovara na ljudsku čežnju za Puninom koja živi u otajstvu Isusa Krista kojemu smo pritjelovljeni, što ga proslavljamo najviše svojim životom. *Biti Crkva i ostati u Kristu* vodilja je u svakome kršćanskom poslanju, ali i u načinu ustrojavanja rada Nadbiskupije.

Razumljivo je da i mi vjernici osjećamo poteškoće koje se odražavaju u životu hrvatskoga društva. Budući da su kršćani dio toga društva, mi možemo utjecati i izravno utječemo – premda mnogo puta ograničeno – na određene smjerove i oblikovanje društvenoga života u svojoj odgovornosti na temelju evanđeoskih vrijednota u kojima su i razlučivanje i pročišćavanje, ali je sve usmjereno prema rastu, povezivanju, građenju i zajedništvu. Sinoda je poglavito evanđeoski odraz kulture zajedništva, nipošto kulture sukoba; civilizacije života, a ne civilizacije smrti.

Kako na početku tako i na kraju – *zahvalnost!* Zahvaljujem tebi, naša Crkvo zagrebačka! Zahvaljujem pomoćnim biskupima,

svim prezbiterima i đakonima, redovnicima i redovnicama, svim službenicima i suradnicima, napose Tajništvu Sinode, svim župama, redovničkim zajednicama, vjerničkim društvima, crkvenim pokretima i molitvenim zajednicama, svakoj vjernici i svakom vjerniku koji su pridonijeli da se tijekom godina predsinodskoga razdoblja i sinodskih zasjedanja ne samo predlažu inicijative nego na mnogovrsne načine, a napose molitvom, živi briga i radost naše Crkve zagrebačke.

Svakomu želim reći da smo u brojnim prigodama, u radosnim i bolnim iskustvima, pokazali koliko možemo iskrenom crkvenošću. A sada svima nama govorim: Usudimo se više! Usudimo se više osluškovati Božju riječ, vršiti Njegovu volju, očitovati milosrđe, prepoznavati Krista u svojim bližnjima i služiti ljudima, osobito najpotrebitijima. Usudimo se više zalagati za istinu, dobrotu i ljepotu. Dopustimo Bogu da po nama, Crkvi zagrebačkoj, više i snažnije očituje svoju pravednost, prisutnost i slavu!

U homiliji prigodom zahvalnoga euharistijskog slavlja uz završetak sinodskih zasjedanja, na blagdan bl. Alojzija Stepinca, 10. veljače 2018. godine, čijem smo zagovoru, uz Blaženu Djevicu Mariju i sv. Josipa, često preporučivali Sinodu, naglasio sam uvjerenost u iznimnu vrijednost primjera Blaženika koji nas je na sinodskome hodu učio i pomagao nam živjeti crkvenost, a što sam sažeo u tri točke: *upoznati Crkvu, voljeti Crkvu i djelovati crkveno*.

Jedan tadašnji poticaj obnavljam i ovdje: »Potičem vas da u događaju Sinode vidite novi početak, novi zamah pastoralnoga djelovanja, posebno u našim župnim zajednicama, u njima prisutnim molitvenim zajednicama, vjerničkim udrugama i pokretima te župnim tijelima sudjelovanja. Kršćanstvo uvijek započinje iznova. Sinoda nam daje sigurnost, učvršćuje korake, izoštrava pogled, osobito u novim ozračjima, u kojima se jedan naraštaj pokušavao nositi s izazovima na svoj način, a sada je to pozvan činiti novi naraštaj«.

*T*rajna Kristova novost koja privlači urezala se u nas i po izabranome geslu koje nas vraća na bit Sinode: *Hodimo u novosti života*, a koje i dalje vrijedi za život naše Zagrebačke nadbiskupije.

Tu novost vam na kraju želim povjeriti i u slici punoj nadahnuća. Jedan od najstarijih slikarskih likova Spasitelja što ga čuva naša Nadbiskupija jest lik *Krista Svevladara* (14. stoljeće) u kapeli sv. Stjepana Prvomučenika u Nadbiskupskome dvoru. Taj nam je lik drag. Volimo ga istaknuti u raznim prigodama, a isti je motiv vidljiv i na brojnim drugim mjestima u životu Nadbiskupije. Njega ostavljam na razmatranje svima nama koji smo u Kristu sjedinjeni vjerom, nadom i ljubavlju. Isus Krist je Svevladar, Bogočovjek koji povezuje vremena i vječnost, prolazno i neprolazno, našu ljudsku narav obnovljenu za život u Bogu koji se utjelovio u ljubavi »radi nas i našega spasenja«, povezujući neizmjernu veličinu i naizgled neznatnu malenost.

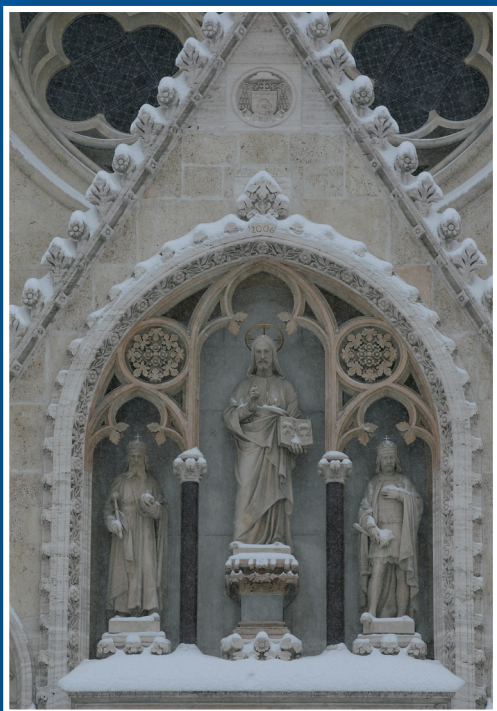
Taj Kristov lik očituje mladolikost, jer je Božje vrijeme *trajni sada* i zato kažemo da je Bog uvijek mlad. Naslikan je na tamnoj podlozi, jer On je svjetlo svijeta, baš kao što to piše na otvorenoj knjizi koju drži u ruci: *Ego sum lux mundi*. Krist sjaji na tamnoj pozadini. On je svjetlo našoj stazi (usp. *Ps* 119, 105), u njegovu svjetlu mi vidimo svjetlo. On je izvor životni i njegovom svjetlošću mi vidimo svjetlost (usp. *Ps* 36, 10). On sve čini novim (usp. *Otk* 21, 5).

Neka nam Gospodin neprestano daruje svoga Duha da bismo radosno hodili u novosti nebeskoga kraljevstva i imali život u izobilju!

I milost Gospodina našega Isusa Krista bila sa svima vama!


nadbiskup zagrebački

U Zagrebu, na spomendan sv. Terezije od Djeteta Isusa,
1. listopada 2022. godine.





SLAVLJE SINODE
JE SLAVLJE CRKVE

SLAVLJE SINODE JE SLAVLJE CRKVE

Crkva – dar Božjega plana

1. Slavlje Sinode je slavlje Crkve koje obuhvaća spomen, prisutnost i nadu.

U Proslovu Katekizma Katoličke Crkve temeljni je polazišni tekst za cjelokupni događaj Sinode, osobito za uvodno razmatranje o otajstvu Crkve:

»Bog, neizmjereno savršen i blažen u sebi samome, u naumu čiste dobrote, slobodno je stvorio čovjeka da ga učini dionikom svoga blaženog života. Zato je Bog uvijek i posvuda bliz čovjeku. On ga poziva i pomaže mu da ga traži, da ga upozna i da ga ljubi svim svojim silama. On sabire sve ljude, koje je grijeh raspršio, u jedinstvo svoje obitelji, Crkve. To čini po svome Sinu, kojega je u punini vremena poslao kao Otkupitelja i Spasitelja. U njemu i po njemu Bog poziva ljude da postanu, u Duhu Svetom, njegova posinjena djeca i tako baštinici njegova blaženog života.«¹

Taj je Kristov poziv, zajedno s poslanjem bio upućen ponajprije apostolima, a oni su ga propovijedali posvuda. Suradivali su s Gospodinom, a Gospodin ih je pratio i znakovima očitovao svoju prisutnost. Oni koji su uz pomoć Božju prihvatili taj Kristov poziv i slobodno na njega odgovorili, bili su i sami nošeni Kristovom ljubavlju da posvuda u svijetu navješćuju Radosnu vijest. To blago primljeno od apostola vjerno su čuvali njihovi nasljednici, a svi su Kristovi vjernici pozvani da ga prenose novim naraštajima, navješćujući vjeru, živeći je u bratsko-sestrinskome zajedništvu i slaveći je u liturgiji i u molitvi.²

¹ KKC, 1.

² Usp. KKC, 2-3.

Svaki je život dio Božjega plana, nipošto nejasna slučajnost, a čovjek je u tome planu pozvan u život i taj mu je plan ponuđen da ga, u daru slobode, prihvati. Čovjek je stvoren na Božju sliku i omogućeno mu je susresti Boga, slušati ga, razgovarati s njime, upoznati ga i ljubiti. Iz Objave je vidljivo da je ljudsko dostojanstvo od Boga i najuzvišenije je u pozivu da čovjek živi u zajedništvu s Bogom.

Crkva – sakrament u Kristovu svećeništvu

2. »Crkva je na neki način sakrament (*veluti sacramentum*) odnosno znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda.«³ Na temelju te koncilske rečenice s početka Konstitucije o Crkvi, u tome je dokumentu razvijeno tumačenje naravi i poslanja Crkve. Ona je vidljivo zajedništvo osoba među kojima se objavljuje i izražava eshatološka, puna i konačna Božja milost.

Crkva je nutarnje vezana s cijelom poviješću odnosa Boga sa stvorenim svijetom, sa Stvaranjem i (novim) Savezom, pri čemu svi kršteni imaju identitet Božjega svećeničkog naroda (usp. *1Pt* 2, 9-10), u kojemu su zajedničko svećeništvo vjernika i ministrijalno svećeništvo upućeni jedno na drugo i dionici su jednoga, Kristova svećeništva.

Krist je u Crkvi vidljiv u raznim prisutnostima s pomoću kojih djeluje u Crkvi kao novoj stvarnosti s plodovima preobrazbe svijeta. U njoj su vjera i težnja za spasenjem usmjerene prema vječnomu životu, ali po ljubavi prema bližnjima, prema najmanjima: hranom za gladne, odjećom za gole, blizinom bolesnima i zatočenima, brižnošću prema odbačenima, prihvaćanjem stranaca (usp. *Mt* 25, 31-46). Vjera je djelovanje, milosrđe i pravednost, u prilog najslabijih i ranjivih u društvu.

³ *LG*, 1.

Ekleziologija eshatologije i etike

3. Nevolje čovječanstva vide se često u temeljima institucija: u trci za bogatstvom i u žeđi za moći; u podlaganju posjedovanju, vladanju, popularnosti, što stvara sukobe, mržnju i nasilje među ljudima. Isusova zajednica, Crkva, izgrađena je i jača upravo u odricanju: od bogatstva koje je uvrjeda ljudskomu dostojanstvu i koje promiče nepravedne gospodarske sustave i veliča lažnu moć; od povlastica i 'elitizma' koji narušava nutarnju ljepotu vjernika kao braće i sestara; od lažnih vrijednosti, koje stvaraju dojam da konačni smisao i punina života dolaze od ljudskih postignuća, a ne od Boga.

Kraljevstvo nebesko je kraljevstvo Krista rassetoga koji je dao svoj život. Njegovo predanje – kako to svjedoče novoza-vjetni spisi, osobito Djela apostolska i poslanice – određuje i odnose u njegovoj zajednici, u kojoj međusobne odnose obilježuju uzajamna ljubav, radost, mir, poštovanje, dobrostivost, vjernost i jednostavnost (usp. *Gal* 5, 22–23; *Kol* 3, 12–13). Iz toga se nazire novo čovječanstvo, u kojemu se ne gradi na ulogama većih i manjih, prvih i posljednjih, nego se živi zajedništvo ljubavi i služjenja. To je zajednica: radosti, suosjećanja, brzoga opraštanja, bez razdora i odvajanja pojedinih skupina; zajednica međusobnoga pomaganja, u kojoj se nijedna služba ne vrši tako da jedan ponižava drugoga; gdje svatko nosi i teret blišnjega, a darovi pojedina na korist su svima.

Istinska ekleziologija u sebi povezuje ovaj svijet i vječnost. Naime, ona eshatologiju preoblikuje u etiku, naglašavajući da se Isusovi učenici trebaju zauzeti za pravednost, mir i ljubav u prolaznome svijetu. Jednako tako ona eshatologiju unosi u etiku, ističući da je naš konačni cilj usko povezan s preobražajem svijeta po Duhu Svetome »koji uskrisi Isusa od mrtvih« i »koji prebiva u vama«, po istome Duhu po kojemu će se »i stvorenje osloboditi robovanja pokvarljivosti da sudjeluje u slobodi i slavi djece Božje« (*Rim* 8, 11.21).

Sakramentalnost Crkve

4. Polazeći od otajstva Crkve kao sakramenta spasenja, jer je Crkva mističko, otajstveno Kristovo tijelo, možemo govoriti i o duhovnosti viđenoj kao eklezijalna mistika. Ne radi se, dakle, o odvojenosti: o jednoj nevidljivoj, božanskoj Crkvi, i o jednoj vidljivoj, ljudskoj, 'institucionalnoj'. Jedna je Crkva, sakramentalna, božanska i ljudska istodobno. I nemoguće je odvojiti Krista i Crkvu, kršćansko otajstvo od otajstva Crkve.

Usprkos njezinim ranama, grijesima i nesavršenosti, Crkvu vodi Božji Duh, u njoj je Krist živ i djelatan. U međuodnosima u Crkvi vodilja trebaju biti ljubav jednih prema drugima i osluškiivanje Duha, pazeći na 'osjećaj vjere i vjernika' (*sensus fidei et fidelium*), da bi se moglo osjećati s Crkvom (*sentire cum Ecclesia*).

Sveti Pavao otajstvo Crkve tumači u slici tijela. Svi su vjernici dio toga Tijela i žive njegovo jedinstvo, svetost, zajedništvo i poslanje. Da bi se moglo živjeti poslanje Crkve, treba biti Crkva i izgrađivati ju, to jest plodovi Crkve proizlaze iz njezine naravi. U izgrađivanju Kristova tijela, Crkve, važna je eklezijalna duhovnost.

Crkva je vidljiva tamo gdje vjernici žive zajedništvo i poniznost, nošeni djelovanjem Duha Svetoga, a putovi koje otvara Duh i na kojima sudjeluju članovi Crkve različiti su. Tako postoje i različite 'duhovnosti' koje odgovaraju darovima Duha. No, postoji zajednička duhovnost, koja izvire iz kršćanske inicijacije.

Eklezijalna duhovnost

5. Važna odlika eklezijalne duhovnosti je traženje Božje volje u poslušnosti kakvu su očitovali Krist (usp. *Heb* 10, 7; *Lk* 2, 49; 22, 42) i Blažena Djevica Marija (usp. *Lk* 1, 38). Bog svoju volju očituje u zajednici koja osluškuje njegovu riječ u poštivanju crkvenoga zajedništva darova (karizmā) pod vodstvom svoga pastira. Zato je važno da odluke o djelovanju zajednice prolaze

predviđenim crkvenim putem; da dozrijevaju uz molitvu, razgovore, prijedloge i savjete te da budu prihvaćene u poslušnosti onima kojima je dana služba i s njome povezani darovi odgovornosti i ljubavi za zajednicu.

U eklezijalnoj duhovnosti iznimno je važno zastupati i iznositi ono što savjest, Duh Sveti u nama nalaže, na što potiče, bilo da se radi o zaređenim službenicima ili pak o vjernicima laikima. Za crkvenost su pogubni oblici individualizma i 'lažne solidarnosti' koja ne slijedi dobro, nego zrcali neodgovornost.

Izazovni su i pokušaji nametanja nekih osobnih ili grupnih duhovnih smjerova naizgled pobožnim imenima i stvaranjem dojma 'karizmatičnosti' koju Crkva nije prepoznala ni odobrila. U takvim se pristupima može pronaći i 'inovativnost' obrednih oblika, iscjeliteljskih postupaka i pobožnosti, koje nemaju izvore u kršćanstvu. Nažalost, danas se lako pojave i šire izražaji koji su u suprotnosti s odredbama Crkve, kao da te odredbe nisu plod milosti, iste karizme koju je Crkvi dao Gospodin. Time se može stvoriti nepotrebna napetost unutar Crkve, njene institucionalnosti i njene karizmatičnosti. Poslušnost Crkvi ne suprotstavlja se poslušnosti Duhu.

Eklezijalna duhovnost čuva budnost samih vjernika da vjernička nadanja i planovi ne bi postali očekivanja unutar zemaljskoga, jer kršćanska nada slijedi Božja obećanja koja sežu onkraj ljudskih razloga i ograničenja. Tako je poseban ključ čitanja međusobnih odnosa u Crkve onaj koji neprestano ponavlja: braćo i sestre. Taj odnos nastaje Božjom inicijativom u Isusu Kristu, i temelj je svim drugim odnosima, jer nije samo ljudski nego i božanski.

Pozvani biti Kristovo Tijelo

6. Vlastitost dana svakomu čovjeku da bude u odnosu s Bogom, da s njime može razgovarati, proširena je darom poziva koji se tiče čovjeka u njegovoj povijesti: da bude kršćanin, kr-

šćanka, član Crkve. To se najčešće događa već krštenjem djece, ali je svatko pozvan osobno odgovoriti na taj poziv obraćenjem i prihvaćanjem Radosne vijesti, jer – kako piše Tertulijan – »kršćaninom se ne rađa nego se postaje«⁴.

Kao član Božjega naroda, pritjelovljen Kristovu tijelu, svatko ima svoje mjesto u tome Tijelu, a Duh Sveti hrani život i poslanje Crkve darovima koji se nadopunjuju u raznolikosti poziva: vjernika laika, zaređenih službenika i posvećenih osoba.

Svaki se poziv u Crkvi rađa u konkretnim okolnostima i upravo poziv, a ne poglavito njezino djelovanje, određuje Crkvu u njezinu najdubljem sloju. Ona je zajednica pozvanih (grč. *ekklesía*), *mysterium vocationis*.

Nadalje, kršćanski je život u krštenju darovan kao klica koja treba rasti; on je vođen Duhom Svetim i zato je 'duhovni život', vođen prema svetosti, po riječima sv. Pavla: »Ako živimo po Duhu, po Duhu se i ravnajmo!« (*Gal* 5, 25).

Kršteni, zaređeni, posvećeni

7. Vjernici laici svoj kršćanski poziv najčešće žive u sakramentalnosti kršćanske ženidbe i živi su znak Kristove ljubavi prema Crkvi, što je ujedno i najšire područje apostolata, evangelizacije i posvećivanja. Drugi su, jednakom snagom djelatne milosti, zauzeti u drugim oblicima očitovanja ljubavi prema bližnjima. Zbog toga laicima nije potreban neki drugi poseban poziv, nego su po sakramentima inicijacije dio apostolata.

Zaređeni službenici u službi su krsnoga svećeništva. Oni su po svetome redu suobličeni Kristu Glavi (usp. *Kol* 1, 18; *LG*, 7). On ih je izabrao i po njima u Crkvi, posebice u sakramentima, djeluje snagom Duha Svetoga. U njima je tako poveznica s Kristom i s apostolima. Njihova je prisutnost temeljna za sakra-

⁴ TERTULIJAN, *Apologeticus adversus Gentes pro Christianis*, Oxford, 1889., 62-63.

mentalno očitovanje i za život s Kristom među nama. Nedostatan broj zaređenih službenika poziva na molitvu, prepoznavanje i prihvaćanje tih poziva.

Vjernici koji su posvećeni zavjetovanjem i prihvaćanjem evanđeoskih savjeta u Crkvi živa su prisutnost nebeskih dobara koja joj daju usmjerenje i smisao. Redovnici i redovnice, slobodniji od zemaljskih briga, načinom života slijedeći Isusa Krista, svim su vjernicima svjedoci nebeske stvarnosti na zemlji te novoga i vječnoga života.⁵ Redovnici i druge posvećene osobe imaju posebno važnu ulogu u gajenju duhovnosti, u duhovnome vodstvu, u usmjeravanju služenja braći i sestrama u proročkome duhu evanđeoskih savjeta.

Crkveno zajedništvo

8. Crkva je zajedništvo, u svojoj naravi i u svome djelovanju. Nerijetko se, zbog individualizma, zbog snažnoga osjećaja pripadnosti nekoj skupini unutar Crkve ili zbog želje za prevlašću prijedloga pojedinaca, pojavljuju poteškoće u zajedničkom radu.

Sinoda je izražaj nadvladavanja individualizma i potrebe za zajedničkim rastom. Osjeća se nužnost povezivanja iskustava, jačanja poveznica našega življenja vjere i izražaja mnogobrojnih darova u zajednicama. Zajedništvo se rađa iz susreta s Kristom, a iz toga slijedi da i pastoral treba odgajanje za crkveno zajedništvo koje obuhvaća sastavnice susreta – slušanje, razgovor, postizanje suglasja.

Put kojim valja ići svakako je veća blizina između laika i prezbitera, između prezbitera, redovnika i redovnica, između redovnika i laika, vrjednujući sve što pospješuje zajedništvo: suradnju, odgovorno sudjelovanje u crkvenim tijelima, zajedničku molitvu.

⁵ Usp. *LG*, 44.

Pastoral prema susretu s Kristom

9. Crkva, Kristovo otajstveno tijelo, živi darove uskrsloga Gospodina. Iz te njezine značajke proizlazi naviještanje, poučavanje, širenje Božje milosti, praćenje ljudi u hodu kroz povijest. Zajednica vjernika slavi otajstvo u liturgiji i svjedoči ga u zajedništvu braće i sestara, kao uporište u prolaznosti svijeta.

Međutim, živimo u svijetu s jasnim korijenima u kršćanstvu, ali s oslabljenom poveznicom u Kristu. Svijet je to pod utjecajem 'sekularizma', s puno ponuda značenja, religijskih pristupa, u kojima se Crkva ne prepoznaje kao jedini izvor smisla, te je pozvana tražiti nove putove svoga poslanja. Poticaj je to za nove oblike misijskoga djelovanja, u kojemu je važna cijela zajednica vjernika, a ne samo klerici.

Pritom nije potrebno naglašavati sukobljenosti, jer su one najčešće ionako jasno vidljive, nego biti uz čovjeka, uz njegova traženja, blizi građenju na istini, dobroti i ljepoti. Taj put je duhovski put, put Crkve koju prati Duh Branitelj i Tješitelj.

Sav se pastoral ogleda u dovođenju ljudi do središta, do Krista Gospodina, do živoga susreta s njime, do dara koji rađa ljubavlju, blizinom Božjoj Riječi, sviješću o pripadnosti Crkvi kao Kristovu Tijelu, prihvaćanjem vjerničke odgovornosti u društvu, znajući da Duh svakomu vjerniku daje milost i snagu za vjernost i služenje.

Iz takvoga uvida proizlazi potreba snažnije evangelizacije i kateheze odraslih, s naglaskom na mladima i obiteljima; oblikovanje novih putova rasta u vjeri, osobito prema modelu kršćanske inicijacije; življenje župe kao žive stvarnosti, sposobne otvoriti prostor svima koji traže Krista i u župi ponuditi njegovu prisutnost u svakome životnom ozračju. Drugim riječima: oblikovati župu u dom župne zajednice, u kojoj ima mjesta za sve ljude.

Liturgija – posadašljenje spasenja

10. Iskustvo Gospodinove prisutnosti u Crkvi osobito je moguće živjeti u liturgijskim slavljima i pobožnostima, kojima je u središtu Kristov vazam i naše dioništvo u njemu. Liturgijska koncilska obnova teži otkrivanju toga središta svete liturgije, u kojoj je vjernik pridružen Kristu u pobjedi nad grijehom i smrću.

Slaviti znači dopustiti životno se i svjesno zahvatiti spasenjskim djelovanjem Krista svećenika, koji svojom milošću liturgiju Crkve čini preobražajnom. Naime, plod stvarne prisutnosti Kristova vazma je preobrazba života njegovih učenika. Slavljenje je djelovanje koje odudara od redovitosti svakidašnjega, čije značenje ide onkraj onoga što se izvanjski vidi. Slavlje pretpostavlja i uključuje druge ljude, odnosno zajednicu, a istinsko slavlje uvijek sadrži nešto važno, neku prepoznatu i zastupanu vrjednotu. U kršćanskome slavlju to je otajstvo Kristova vazma i našega spasenja po njemu.

Kršćansko je otajstvo Božji plan ostvaren u Kristu. Otajstvo je objava koja nas vodi onkraj granica ljudske spoznaje; naviješta i ostvaruje ono što znači. U tome je svjetlu razumljivo zašto koncilske konstitucije kažu da je Isus Krist posrednik i punina Objave, odnosno da samo u otajstvu utjelovljene Riječi istinsko svjetlo nalazi i otajstvo čovjeka.⁶

Krist je povjerio Crkvi slaviti to otajstvo, posadašnjujući ga u svakome vremenu. A Crkva, slaveći liturgiju snagom Duha Svetoga, u sadašnjosti ostvaruje poveznicu između Isusova vazma (jedanput zauvijek) i zajednice koja slavi (ponavljano u bilo kojemu vremenu). Tu poveznicu omogućuje djelovanje Božjega Duha, Krist koji ostaje prisutan u vremenu i koji se prinosi Ocu. Vidljivost obreda, živoga po Duhu, omogućuje da putem znakova, gesta, predmeta, blagdana, kršćani susretnu Nevidljivo, da

⁶ Usp. DV, 2; GS, 22.

žive novi Savez s Bogom. To je najvidljivije u nedjeljnome slavlju župne zajednice.

Župa – obitelj – mladi

11. Župa tvori prvi oblik crkvene zajednice u kojoj je vidljiva Crkva.⁷ Taj oblik susrećemo u odnosu apostola i malih kršćanskih zajednica zvanih ‘kućnim Crkvama’ (usp. *Dj* 2; 4), a u kojima se naviještala Riječ, slavili se sakramenti i živjela kršćanska ljubav. Bile su to zajednice s čvrstim međusobnim poveznica-ma u suradnji i u pomaganju. Župa i danas ostaje obilježje Crkve, bez obzira na povijesne mijene, kao povlašteni oblik mjesnoga izražaja partikularne Crkve. U njoj je nosivo živo svjedočenje iz kojega dolazi jednostavna kršćanska prisutnost u svim područji-ma Crkve i društva.

Kao izniman prostor svjedočenja na prvome je mjestu obitelj. U njoj se, po Božjemu planu, čovjek ostvaruje u suodnosu muškarca i žene, na sliku otajstvenoga odnosa ljubavi triju božanskih Osoba. U bračnome zajedništvu supružnika, u njihovom ženidbenom svjedočanstvu, nalazi se govor kojim se izražava Božje otajstvo. Taj govor uključuje sjedinjenost dvoje ljudi, plod njihova zajedništva u neraskidivosti odnosa i žrtvenu ljubav koja se daje.

Sinoda s posebnom pozornošću gleda na mlade kao svjedoke Kristove novosti. Oni su u Crkvi nositelji čežnje, pitanja i nada. Njihova prisutnost upućuje na trajno obnavljanje tamo gdje zajednice pokazuju ukočenost, razočaranost i umor. Mladi vjernici su prisutnost životne snage u Bogu, te time i »novoga čovjeka, koji se obnavlja za spoznanje po slici svoga Stvoritelja!« (Kol 3, 9-10). Premda im je potrebna blizina i mudrost starijih, mladi samom svojom pojavnošću usmjeruju pogled prema budućemu.

⁷ Usp. *CT*, 67.

Kršćanska ljubav - Caritas

12. I u vremenima koja dolaze Crkva će u središtu svoje brižnosti imati najpotrebitije. Briga za njih način je kršćanskoga poimanja i življenja stvarnosti. Posebno je važno razlikovati siromaštvo i bijedu. Siromaštvo je – kao nenavezanost na prolazno i svijest o potrebi za drugima – evanđeoska vrjednota (usp. *Mt* 5, 3), snagom koje se kršćani zauzimaju protiv bijede, protiv svega što ponižava ljudsko dostojanstvo. Isus je rekao: »Siromahe imate uvijek uza se« (*Iv* 12, 8). Njima treba pristupati ponizno i s poštovanjem da bi se i u tome suodnosu očitovala Božja slava.

Siromaštvo nas podsjeća na besmislenost zgrtanja bogatstva; na istinu da smo na svijetu hodočasnici, ali i nestalni i prolazni, baš kao i njegovo obličje. To nam jača osjetljivost prema ljudima koji su ostali bez doma, koji su prognani, koji su izloženi neprijateljstvu vanjskih okolnosti i neprihvaćanju ljudi. Budući da je naša istinska domovina na nebesima, naš kršćanski način življenja mnogima može djelovati strano. Na stanoviti smo način i mi promatrani poput stranaca. Odatle dolazi i kršćanska osjetljivost prema svima koji su žrtve zatvorenosti srca, ali jednako tako i budno promatranje društvenih okolnosti u kojima postoje političke zloporabe ljudskih tragedija.

Kako nas poučava Božja riječ, ništa na svijetu neće biti potpuno dobro, dok sve ne bude novo (usp. *Otk* 21). Caritas je blagovjesnica i svjedokinja toga novog svijeta. Kristov križ i uskrsnuće, utkani u zajednicu vjernika, ne dopuštaju očajavanje. Oni su razlog neumornoga zalaganja kršćana za pravednost, nadahnutoga ljubavlju. »Ljubav će uvijek biti potrebna, pa i u najpravednijemu društvu.«⁸

⁸ DCE, 28.

Komunikacija

13. Pastoralno djelovanje Crkve u pojedinim životnim područjima pokazuje životnost krštenih u različitim prisutnostima glede dobi (od djece do staraca), zanimanja (od odgojno-obrazovnih, preko proizvodnih i upravnih do uslužnih), raznih osjetljivosti i poziva (vjernička društva, crkveni pokreti, udruge i dr.).

Sinoda je prepoznala važnost novih oblika i mogućnosti komuniciranja u Crkvi i u društvu. Božja samoobjava od njegova Stvaranja uspostavlja povijest spasenja i izražava se kao riječ, komunikacija, koja oblikuje i daje život. Nakon stoljeća posredništva putem izabраниh pojedinaca, Bog svojom utjelovljenom Riječju s ljudima komunicira izravno. U Isusu je nevidljivost postala vidljivom; neizrecivost je izrečena; nedostupno je darovano.

Crkva je pozvana prenositi Radosnu vijest, Riječ, koje je sama dio, utjelovljujući ju u sadašnjosti povijesti, unoseći Riječ u kulturu i otvarajući ju za prihvaćanje svega što je istinski ljudsko. Bog nam je povjerio stvoreni svijet da njime upravljamo ljubavlju i s poštovanjem, da ga oplemenjujemo, ‘kultiviramo’, svim sredstvima i darovima duha, uma i duše, spoznajama i radom, objedinjavanjem vrjednota u razne institucije, promicanjem duhovnih težnja, kako bi društveni život bio ljudskiji, pravedniji i usmjeren prema vječnosti.

U ‘komuniciranju’, u donošenju i unošenju Krista svjedočenjem u sva područja, valja otkrivati crkvena polazišta i modele. Crkva u svojoj tisućljetnoj riznici čuva blago koje iznova može poslužiti kao primjer. Iako se čini da je način komuniciranja danas posve drukčiji, nutarnja logika, kriteriji i vrjednovanja, etička svijest o prenošenju istine i vrjednota, ostaju isti.

Važno je poznavati suvremena komunikacijska sredstva i sve ono na što utječu, osobito glede uvjetovanja mišljenja i ponašanja ljudi, da bi se jasnije vidjele nove crte kulture u kojoj Crkva živi. Dobro poznavanje svakoga novog medija i njegovo

ispravno korištenje Crkvi je pomoć za poboljšavanje razgovora i za promicanje otvorenosti susreta s drugima, što ponekad znači i sučeljavanje vrijednosti. Crkva ostaje trajno prožeta kršćanskom evanđeoskom specifičnošću, koje se ne može odreći niti je svediva na neku vrstu 'humanizma'.

Suvremeni kontekst

14. Sinodski hod koji je doveo do oblikovanja Završnoga dokumenta bio je putovanje i hod s Kristom, osvjetljen Božjim Duhom, u osluškivanju Gospodinova poziva kojim nas šalje bližnjima, u nadi i radosti novoga života.

U razdoblju pripreme Sinode i tijekom sinodskih zasjedanja, u raznim pastoralnim ozračjima, osjećala se sadašnja poteškoća i zahtjevnost življenja i svjedočenja vjere i Radosne vijesti u današnjemu svijetu.

Među mnogovrsnim razlozima za to svakako se mogu izdvojiti sljedeća tri: a) vjerska baština, ukorijenjena u jednome naraštaju, sve se teže prenosi na novi naraštaj, b) kontekst u kojemu svakodnevno živimo odražava uzdrmanost temeljnih osobnih, obiteljskih i društvenih vrijednosti, c) premda uvijek nisu očita, postoje snažna strujanja izravno usmjerena protiv vjere, a osobito protiv Crkve.

I vjernici često žive vjeru kao neku vrstu 'proizvoda' kojim pokušavaju doći do samoostvarenja ili pak kao trenutke utjehe i izlječenja svojih rana; vjera poput 'soli koja je obljutavila', koja rijetko koga može privući i od koje teško žive i sami vjernici; opasnost od izgubljenosti vlastitoga identiteta i uporišta za objedinjavanje osobe, a posljedica je razmravljenost života i ljudi, pri čemu najviše stradavaju međusobni odnosi u obitelji i društvu, to jest vitalnost župa.

Suočavanje s poteškoćama

15. Pred tim i drugim poteškoćama, unutar naših zajednica, posebice u vjernicima koji su pastoralno zauzetiji, uključujući i svećenike, očituje se osjećaj bespomoćnosti koji vodi u bezvoljnost. Mnogi naginju tomu da odustanu od suočavanja s duboko sekulariziranim svijetom koji pokazuje ozbiljne odmake od kršćanstva s nastojanjima da se društvena zbilja uvelike raskršćani.

Neki se zatvaraju u ‘privatno življenje vjere’, ograničujući se na obdržavanje vjerničkih obveza, nadahnutih ponajviše na ponavljanje varljivih i neplodnih modela iz prošlosti. Neki se pokušavaju zauzimati sami, mučeći se i rasipajući dragocjene snage. Neki pak izabiru određene ‘paralelne’ pastoralne putove te tako – odbijajući zajednička traženja i provjeravanje zajednice – ulaze u opasnost razbijanja ili slabljenja crkvenoga zajedništva, umjesto da pospješuju njegovo jačanje.

Sve to otežava život, polet, koordiniranost pastoralnoga hoda. Čini se itekako zdravim jasno se suočiti s padom oduševljenja, a zatim i s njegovim posljedicama nejasnoga obzora. Crkva je pozvana graditi zajedništvo na vjeri u Krista Gospodina, sa sviješću da za kršćanstvo koje bi živjelo isključivo od društvene tradicije nema perspektive.

Obnavljanje lica Crkve

16. Sinoda je primijetila velike promjene i s puno ih vjerodostojnosti i osjetljivosti za stvarnost ugradila u svoj tijek i u ovaj dokument, gledajući darovane mogućnosti, to jest poticaje koji dolaze iz tih promjena. Sinoda nije išla za prilagođavanjem prilika bezvoljnosti niti ih preslikava, nego je vođena raspoloživošću koja uvijek računa s Gospodinovom prisutnošću.

Sinoda upućuje na uporišta i usmjerava prema obnovi, s pomoću novih pastoralnih odaziva i izbora, vjernih evanđelju i čovjeku ovoga vremena, osobama, obiteljima, mladima i djeci.

To obnovljeno živo lice Crkve ocrtava: a) rast zrelih vjernihikih odnosa, sposobnih za slušanje i za uzajamnost, sposobnih za susrete i za razgovor s polazišta vjere i crkvenosti, b) veću otvorenost za uzajamno prihvaćanje, otkrivanje i ugrađivanje darova različitih služba i poziva u Nadbiskupiji, c) snažniji osjećaj za poslanje u odnosu prema društvu i u društvu, pri čemu nastojanja Crkve – u skladu s njezinom naravi – idu u smjeru oplemenjivanja i obogaćivanja u susretima, vođena Božjom ljubavlju prema svijetu.

Sve to pretpostavlja raspoloživost za zajedništvo, suodgovornost i suradnju, kako klerika tako i vjernika laika. Time se odgaja za crkvenost i izbjegavaju se paralelne inicijative ili podjele.

‘Crkva izlaženja’

17. Sinoda je svakako plod koji treba promatrati i vrjednovati u širini života sveopće Crkve koja, razmatrajući svoju narav i poslanje, seže do vlastitih korijena i gleda buduće. Očito je da je Crkva pozvana u svim okolnostima biti apostolska, biti misijska svojom prisutnošću, svojim izborima, gestama, blizinom. Papa Franjo ju zove ‘Crkvom izlaženja’.⁹

To je Crkva koja, snagom Duha koji joj je dan i snagom svoje otajstvene naravi, poduzima obnoviteljske korake, ulazeći u sve prostore življenja i to ne radi osvajanja prostora izvanjskoga utjecaja i moći, nego radi blizine svakomu čovjeku, donoseći Radosnu vijest i očitujući evandeoske razloge zauzimanja za dobro. To je Crkva koja kristovski skraćuje udaljenosti, privlači istinom i zemaljske razloge sukobljenosti premošćuje unošenjem pogleda prema vječnosti. To je Crkva koja živi jednostavnost i prisnost poglavito u svojim zajednicama, nošena dijalogom, poštivanjem drugih i susretanjem kao pastoralnim izborom. To je Crkva koja osluškuje Gospodina i ljude u njihovim životnim teš-

⁹ Usp. EG, 20-49.

koćama, čežnjama i traženjima, sposobna ponuditi smisao i njegovo tumačenje. To je Crkva koja zna izaći ususret ljudima 'na rubovima' i koja svakomu dopušta ući, osjetljiva na tjeskobe, samoće, krhkosti i ranjenosti ljudi.

Tako Crkva, slijedeći Božju mudrost i dar odvažnosti, i sama postaje očitovanje Krista koji je put, te može razlučivati u ljubavi i odgovornosti evanđeoskim pristupom u svakome vremenu i na svakome mjestu. Pritom njezina pozornost biva usmjerena prema dragocjenomu daru siromašnih, te čudesne prisutnosti koja je smjerokaz i nužno propituje način življenja kršćana.

'Crkva izlaženja' živi potrebu za neprestanim obraćanjem i u svijesti pozvanosti zaređenih službenika i vjernika laika, u slobodi srca i u skladu koji nadilazi prisilu i navezanost na sebe, dajući »obrazloženje nade« (usp. *1Pt* 3, 15) koja usmjerava i jača. Crkva koja je na putu svjedoči da prolaznost nije ljudska konačnost, a služenje je znak raznovrsnoga djelovanja Duha koji uvijek vodi prema zajedništvu, imajući u euharistiji svoje izvorište i puninu.



CRKVA ZAGREBAČKA U DJELU EVANGELIZACIJE

UVOD

18. Tijekom Drugoga vatikanskog koncila uporabom pojma i rasvjetljivanjem sadržaja evangelizacije nastojalo se pronaći novi poticaj za život i djelovanje Crkve kojemu je u središtu Riječ Božja, njezino naviještanje, razmatranje, slavljenje i svjedočenje. Pontifikati poslijekoncilskih papa, dokumenti crkvenoga učiteljstva i opće biskupske sinode dali su velik doprinos u promišljanju evangelizacije te u donošenju smjernica za naviještanje Riječi Božje u suvremenome svijetu.

Budući da je Riječ Božja, koja ostaje dovijeka, ušla u vrijeme, odnosno posrijedi je navještaj koji je svojim prolaskom protkao stoljeća i došao do nas danas,¹⁰ Druga sinoda Zagrebačke nadbiskupije, imajući pred sobom svakoga člana nadbiskupijske zajednice, kao i sve ljude koji još nisu upoznali Riječ Božju, a svjesna važnosti naglih i brzih promjena na svim područjima čovjekova života, želi i nastoji trajno prepoznavati važnost evangelizacijskoga procesa i provoditi ga u djelo.

Upravo stoga, vođena Kristovim pozivom: »Idite i učinite mojim učenicima sve narode« (*Mt* 28, 19), Crkva zagrebačka stavlja pred sebe, kao temeljnu zadaću, razmatranje i susretanje s otajstvom Božje riječi od koje Crkva živi; s darom Božje objave u Isusu Kristu koja joj je povjerena – ne da ju čuva za sebe, nego da ju naviješta, i to svima.

No, isto tako, nastoji tražiti nove i prikladnije oblike, kao i djelotvornije metode kako bi Riječ Božju uistinu učinila živom i aktualnom u životu vjernika, te otkrila njezinu uzvišenost, ljepotu i spasenjsku dimenziju. U tome se prepoznaje i utemeljenost za češće uporabe pojma 'nova evangelizacija' pod kojim se razumijeva napor u obnavljanju na koje je Crkva pozvana, da bi bila

¹⁰ Usp. VD, Uvod.

spremna suočiti se s izazovima suvremenih kulturnih i društvenih okolnosti, u kojima se nalazi Crkva, njena vjera, njezin navještaj i svjedočenje.

19. Na zasjedanju Biskupske sinode, koja je održana od 7. do 28. listopada 2012. na temu Nova evangelizacija za prenošenje kršćanske vjere,¹¹ istaknuto je da je nova evangelizacija poziv upućen svima i da se provodi na tri područja: prvo je područje redovitoga pastoralala, drugo područje uključuje krštene osobe čiji životi ne održavaju preporođenost u Kristu i plodove krštenja, a treće je usmjereno na one koji ne poznaju Isusa Krista ili su ga odbili.¹² Misijsko je djelovanje istinski izazov za Crkvu i mora joj biti na prvome mjestu. Drugim riječima, »misijsko djelovanje je paradigma svakoga djelovanja Crkve«¹³.

Krist Gospodin povjerio je Crkvi naviještanje Radosne vijesti: »Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas« (*Iv* 20, 21); »Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju« (*Mk* 16, 15), jer Bog »hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (*1Tim* 2, 4). U tome smislu valja ukazati na riječi pobudnice Evangelii nuntiandi: »Još jedanput želimo potvrditi da zadaća naviještanja svim ljudima tvori temeljno poslanje Crkve, zadaću i poslanje što, uslijed velikih promjena u suvremenome društvu, postaje sve hitnijim. Da Crkva može naviještati evanđelje, za nju je to zapravo milost i njeno poslanje, njena najdublja raspoznajna odlika«¹⁴. Zbog toga je Crkva po svojoj naravi misionarska,¹⁵ djelo naviještanja njezina je osnovna dužnost; stoga sav Božji narod, svi vjernici, svjesni svoje odgovornosti, trebaju preuzeti svoj udio u misijskome poslanju Crkve.¹⁶

¹¹ Usp. *EG*, 14.

¹² Usp. *EG*, 14.

¹³ *EG*, 15.

¹⁴ *EN*, 14.

¹⁵ Usp. *AG*, 2.

¹⁶ Usp. *AG*, 35.

To poslanje sveopće Crkve danas je jedinstveno i nedjeljivo, a povjereno je svakoj mjesnoj Crkvi. Stoga misije trebaju imati središnje mjesto u životu svake mjesne Crkve i svake župne zajednice, i to u tolikoj mjeri da misijsko djelovanje postane mjerilom svakoga pastoralnog djelovanja, budući da se misijska obveza »tiče svih kršćana, svih biskupa, župa, crkvenih ustanova i udruženja«¹⁷. Pritom se sudjelovanje u općoj misiji ne svodi »tek na nekoliko posebnih pothvata, nego je znak zrelosti vjere i kršćanskog života koji donosi plodove. Tako vjernik širi granice svoje ljubavi pokazujući brigu za one koji su daleko kao i za one koji su blizu.«¹⁸

¹⁷ *ReM*, 2.

¹⁸ *ReM*, 77.

I. EVANGELIZACIJA

Lice Crkve koja izlazi

20. Crkva zagrebačka tijekom sinodskoga hoda uvidjela je da valja trajno iščitavati znakove vremena, buditi misionarski žar, tražiti nove i prikladnije pastoralne putove, kako bi Riječ Božju uistinu učinila živom i aktualnom u životu svojih vjernika, a također i da valja tragati za novim putovima, metodama i govorom kako bi doprla do srca i uma svih vjernika, ali i onih udaljenih od Crkve. Evangelizacijsko poslanje ne podrazumijeva neko novo evanđelje, jer je Krist uvijek isti jučer i danas (usp. *Heb* 13, 8), već zauzetije pomaganje suvremenome čovjeku da iziđe iz unutarnje pustinje te da nađe pravi model čovječnosti koji se očituje u Kristu.¹⁹

U tome smislu, evangelizacija će imati lice 'Crkve koja izlazi', Crkve koja je zajednica »učenika misionara koji preuzimaju inicijativu, koji se uključuju, prate, daju ploda i raduju se. Evangelizacijska zajednica doživljava da je Gospodin preuzeo inicijativu, prethodio joj u ljubavi (usp. *1Iv* 4, 10) i zbog toga ona zna učiniti prvi korak, zna preuzeti inicijativu bez straha, ići ususret, tražiti one koji su daleko i poći na raskrižja putova da pozove isključene.«²⁰

§ 1 U novije se vrijeme sve više susrećemo s ranjenim skupinama vjernika koji su pogođeni osobnim kriznim situacijama i egzistencijalnim poteškoćama te pomoć i izlaz iz svojih neprilika traže u osobnim susretima s nositeljima crkvenih služba i s drugim vjernicima. Neka se u župnoj zajednici raspoznaju

¹⁹ Usp. *DVRBP*, 15.

²⁰ *EG*, 24.

takve skupine vjernika i neka im se pomogne u traženju i davanju potrebne duhovno-psihološke i svake druge raspoložive pomoći.

§ 2 Danas se u životu i djelovanju Crkve zagrebačke suočavamo s raznim razlozima i iskustvima zbog kojih su se pojedinci distancirali od vjere i Crkve, slijedom čega se nerijetko susrećemo s govorom o, crkveno i vjerski gledano, 'rubnim' vjernicima. Župna zajednica u svojem redovitu životu i radu treba uspostaviti komunikaciju s takvim osobama iz koje se neće rađati još veće udaljavanje, nego uzajamno približavanje, s posebnom osjetljivošću prema tzv. 'snažnim trenutcima' ljudskoga života povezanim sa sakramentima te drugim liturgijskim i crkvenim zajedništva, da bi se progovorilo snagom evanđelja, te o ljepoti otajstva Crkve.

Važnost Božje riječi

21. Jedan je od važnih preduvjeta za uspješnu evangelizaciju dobro poznavanje Svetoga pisma, jer bez njega nema evangelizacije.²¹ »Čitava se evangelizacija temelji na toj riječi koja se sluša, razmatra, živi, slavi i svjedoči. Sveto pismo je izvor evangelizacije. Stoga neprestano moramo učiti slušati Božju riječ.«²²

Evangelizacija, naime, zahtijeva »gorljivo, cjelovito i dobro utemeljeno naviještanje Riječi, s jasnim teološkim, duhovnim, liturgijskim i moralnim sadržajem, pozornim na stvarne potrebe ljudi do kojih mora doprijeti«²³. Budući da »nema istinske evangelizacije, ako se ne obznani ime, nauk, život, obećanje,

²¹ Usp. *RDDS*, 65.

²² *EG*, 174.

²³ *PPVŽZ*, 26.

Kraljevstvo, otajstvo Sina Božjega Isusa iz Nazareta»²⁴, jedna je od temeljnih zadaća evangelizacije poticati vjernike da »učestelim čitanjem božanskih Pisama izuče najuzvišenije znanje – Isusa Krista«²⁵.

Svjesni važnosti Svetoga pisma u životu Crkve i u kršćanskome životu svakoga vjernika, tijekom Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije uputilo se na važnost čitanja i poznavanja Svetoga pisma, pri čemu osobitu ulogu ima biblijski pastoral.

§ 1 Neka se unutar Nadbiskupijskoga pastoralnog plana i programa posebna pozornost posveti promicanju čitanja i razumijevanja Svetoga pisma, osobito u homilijama, propovijedanju, župnoj katehezi i vjeronauku u školi.

§ 2 Preporučuje se da se u svakoj župnoj zajednici formira biblijska zajednica koja neka se, pod vodstvom svećenikā, posvećenih osoba ili teološko osposobljenih laika, posveti naviještanju i tumačenju riječi Božje, te vjernicima pruža čvrste stavove Crkve o vjeri, o vjerskim istinama, o moralu, o duhovnosti i molitvi.

§ 3 Na nadbiskupijskoj razini neka se prigodno organiziraju seminari, tribine, 'biblijski tjedni', 'biblijske škole', kojima će se vjernike poučiti kako se služiti Svetim pismom te kako Božju riječ živjeti u svakodnevnome životu.

Svjedočanstvo osobne vjere

22. Uz poznavanje Svetoga pisma, važan je element u evangelizaciji svjedočanstvo osobne vjere hranjene Božjom riječju.

²⁴ EN, 22.

²⁵ DV, 25.

Riječ Božja zahvaća, budi i oblikuje savjest, okreće se pojedinoj osobi i traži obrazloženje (usp. *1Pt* 3, 15) i obraćenje (usp. *Mk* 1, 14-15). Naime, svatko tko želi naviještati Riječ Božju, propovijedati ju, mora najprije biti spreman dopustiti da ga Riječ duboko dotakne i da se utjelovi u njegovu konkretnom životu.²⁶

Na tome je tragu uvijek aktualna misao pape Pavla VI. koji je istaknuo da suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje; ako pak radije sluša učitelje, to je zbog toga jer su svjedoci.²⁷ Stoga evangelizacija zahtijeva vrsne i pripremljene navjestitelje, među kojima važno mjesto zauzimaju svećenici, đakoni, katehete i vjeroučitelji.

§ 1 Samo svjedočkom prisutnošću i vjerodostojnim kršćanskim životom možemo postati izazovom koji privlači, zbog čega valja neprestano u evangelizaciji naglašavati važnost svjedočke dimenzije putem koje svaki vjernik osobno, kao i skupine vjernika »očituju svoju sposobnost shvaćanja i prihvaćanja, svoje zajedništvo života i sudbine s drugima, svoju uzajamnost u nastojanjima svih za sve što je dobro i čestito«²⁸.

§ 2 Nositelje evangelizacijskoga djela Crkve treba sustavno pratiti, podupirati i omogućiti im trajnu vrsnu i osmišljenu formaciju, kako bi njihovo djelovanje bilo u skladu s onim što vjeruju i govore, jer »svjedočanstvo života postalo je više nego ikada bitan preduvjet osnovne uspješnosti propovijedanja«²⁹.

²⁶ Usp. *EG*, 150.

²⁷ Usp. *EN*, 41.

²⁸ *EN*, 21.

²⁹ *EN*, 76.

- § 3 U formaciji svećeničkih kandidata neka se pozornost posveti osposobljavanju u komunikacijskim i govorničkim vještinama s naglaskom na poznavanje retorike, u skladu s naravi crkvenoga propovijedanja, posebice homilija.
- § 4 U svrhu poboljšavanja kakvoće propovijedanja neka se sustavnije radi na duhovnoj i teološkoj formaciji svećenika, s osobitim naglaskom na usvajanju i njegovanju novoga pristupa govora o vjeri, prilagođenoga današnjim primateljima Radosne vijesti.

Življenje i slavljenje

23. Riječ Božja objavljena je i sačuvana u Bibliji da bi bila naviještana i prenošena u svim kulturama. Biblija je bitno *in cultura* i *in culturam* u trajnoj povezanosti s procesom 'inkulturacije' te time i interpretacije koja biblijsku poruku dovodi u odnos s mjesnom uljodbom. Odatle je potrebno izgraditi most do oblikovanja 'mjesne' kršćanske kulture u svim dimenzijama ljudskoga življenja, kao što su molitva, rad, društveni život, običaji, zakonodavstvo, znanost i umjetnost, filozofska i teološka refleksija.³⁰

Pritom treba zahvatiti 'određenoga' čovjeka, konkretnu skupinu, konkretnu situaciju u životu Crkve koji čine liturgija, lectio divina, pastoralno služenje (kateheza, propovijedanje i biblijski apostolat), ekumenizam i međureligijski dijalog.³¹ Kateheta ili propovjednik mora povezati Božju riječ i pojedinačne povijesti sugovornika. To zahtijeva znanje temeljeno na egzegezi i aktualizaciji biblijskih tekstova, kao i pristup u kojemu su službenici Crkve i ostali vjernici upućeni jedni na druge, odražavajući različite darove, a isti Duh, kako kaže apostol Pavao (usp. *1Kor*

³⁰ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi* (15. travnja 1993.), Zagreb, 1995., IV, B.

³¹ Usp. *DV*, 25.

12, 4). Tekstovi koje Crkva prepoznaje nadahnutima Duhom Svetim objavljuju životni smisao, a potrebno ih je učiniti bliskima ljudima svakoga vremena. Da bi čitanje Biblije bilo učinkoviti-
tije, potrebno je razvijati nove metode naviještanja.

- § 1 Liturgijska slavlja sadrže navještaj Riječi upućen svakomu čovjeku. Stoga je razumljivo da se u službama Riječi u raznim prilikama izabiru biblijski tekstovi koji se odnose na konkretne okolnosti, prepoznajući središte u ostvarenosti spasenja po Isusu Kristu, ali jednako tako i vrijednost knjiga Staroga zavjeta, osobito proročkih i mudrosnih knjiga.
- § 2 U homilijama se vjernicima tumače biblijski tekstovi, s naglaskom na aktualizaciji Božje riječi. U tu svrhu neka se svećenici tijekom trajne formacije upoznaju s novijim biblijskim istraživanjima, osobito s novim metodama tumačenja Biblije.
- § 3 Osim samih liturgijskih slavlja, povlašteno su mjesto za čitanje i tumačenje Svetoga pisma biblijske zajednice. Nužno je formirati i poučavati voditelje biblijskih zajednica. U svrhu promicanja Biblije i biblijske formacije vjernika, preporučuje se održavanje 'biblijskih dana' u Nadbiskupiji ili pojedinim pastoralnim regijama, arhidakonatima, dekanatima i župama.
- § 4 U skladu s pastoralnim planom i programom Nadbiskupije, neka se organiziraju tzv. 'biblijska susrećišta (samotišta)' za svećenike, redovnike i laike, u kojima bi se osposobljavali za čitanje i tumačenje biblijskih tekstova. U takvim središtima neka se njeguje osobna biblijska duhovnost.
- § 5 Život kršćanske obitelji također se nadahnjuje i hrani Božjom riječju. Zato bi i obiteljska molitva treba-

la biti prigoda za čitanje i razmatranje svetopisam-
skih tekstova. Razna obiteljska slavlja i događaje
valja tumačiti u svjetlu Božje riječi.

- § 6 Pučke pobožnosti, koje su duboko ukorijenjene u
našemu narodu i dobivaju uvijek nove izražaje, ta-
kođer trebaju biti nadahnjivane molitvom i sluša-
njem Božje riječi. Da bi se to ostvarilo, potrebno je
razvijati biblijsko-pastoralne pristupe u najširem
obuhvatu nadbiskupijskoga pastoral.

Novi oblici i metode

24. Jedan od najvažnijih plodova susreta sa svetopisam-
skim tekstovima je dublje ulaženje u otajstvo Božje riječi od koje
Crkva živi. To je dar Objave koja nam je povjerena da je navije-
štamo svima. Po njoj nam je darovana dubina istine o Bogu i o
čovjekovu spasenju; u punome sjaju očitovana je u Kristu, po-
sredniku i punini sve Objave.

Zato je važno tražiti nove i prikladnije oblike i djelotvor-
nije metode, kako bi se Riječ Božja najprije očitovala živom i
aktualnom u životu vjernika, da bi zatim vjerničke zajednice i
pojedinci djeci i mladima po Riječi otkrivali i svjedočili radosnu
privlačnost spasenja, uzvišenost i ljepotu.

Božja je riječ tumačenje i osvjetljavanje postojanja; obnovi-
teljska i osloboditeljska snaga, koja poziva na djelatno zalaganje
u promicanju vrjednota kraljevstva Božjega. Tko dolazi u dodir s
Božjom riječju i prihvaća je u vjeri, ne može ostati ravnodušan i
nepokretan. »Riječ je ona koja osvjetljava, pročišćava, obraća; mi
smo samo poslužitelji.«³² Crkva, naviještajući vjeru oponaša sâm
Božji čin kojim se Bog objavljuje ljudima darujući im Sina i izli-
jevajući Duha Svetoga kako bi trajno komunicirao s njima. Svaka

³² VD, 93.

istinska evangelizacija odjek je Božje komunikacije.³³ Evangelizacija je uvijek nova, jer svaki naraštaj mora ponovno otkriti novost evanđeoske poruke.

Trajni odgoj u vjeri

25. Evangelizacija je u svojoj biti trajna formacija svih vjernika u vjeri, koja dovodi do trajnoga zauzimanja glede osobnoga obraćenja. U tome je smislu važno svim vjernicima, koji svoju vjeru svakodnevno žive i svjedoče, omogućiti trajan odgoj u vjeri – svojevrsne »škole vjere«, u kojima će produbljivati znanje o vjeri i osnaživati vlastitu vjeru.

Druga sinoda Zagrebačke nadbiskupije, imajući pred sobom trajnu formaciju svih vjernika, svjesna je da je u porastu pojava »distanciranih kršćana« koji su primili sakramente inicijacije, ali ne nastoje svoj život hraniti snagom kršćanske vjere, ili pak svoju povezanost s vjerom žive samo prigodice ili tijekom velikih blagdana. Zauzeta briga za trajni odgoj u vjeri cijele nadbiskupijske zajednice za Crkvu zagrebačku nije samo obveza, nego i prigoda da pokaže da je *communio* te da se trudi biti svjetlo i kvasac u ovome svijetu.

Crkva zagrebačka u svome je pastoralnom djelovanju uvijek pokazivala osobitu pozornost prema djeci, predadolescentima, adolescentima i mladima, jer je svjesna da je pastoralna i odgojna briga za mlađe naraštaje ulaganje u budućnost Crkve i društva, pa tako i Nadbiskupije. Mladi nas pozivaju, kaže papa Franjo, »da se s većom predanošću zajedno s njima zauzmemo za sadašnjost i da se borimo protiv onoga što ih sprječava u razvoju dostojanstvenoga života. Oni od nas traže i zahtijevaju kreativnost, inteligentnu, oduševljenu dinamiku i punu nade, i da ih ne ostavljamo same u rukama mnogobrojnih trgovaca smrti koji ih

³³ Usp. BISKUPSKA SINODA. TRINAESTA REDOVITA OPĆA SKUPŠTINA, *Nova evangelizacija za prenošenje kršćanske vjere. Smjernice*, Rim, 2011., 10.

ugnjetavaju u životu i zatamnjuju im pogled.«³⁴ A sâm pastoral mladih u Zagrebačkoj nadbiskupiji u posljednjim se godinama odvijao u znaku dvaju važnih događaja: Biskupske sinode o mladima: Mladi, vjera i razlučivanje zvanja, u Rimu 2018., te pripreme za Susret hrvatske katoličke mladeži u Zagrebu 2020. godine, koji, zbog pandemije i posljedica potresa nije mogao biti proslavljen, ali su plodovi njegove pripreme ostali ugrađeni u duhovni rast i baštinu.

- § 1 Ured za pastoral mladih, koji ima zadaću koordinirati i animirati cjelokupni pastoral mladih u Nadbiskupiji, neka redovito, cjelovito i sustavno vrjednuje različite oblike i modele pastoral mladih, te organizira i potiče trajnu formaciju svih uključenih u rad s mladima.
- § 2 U aktualnome je društvenom trenutku jedan od važnih ciljeva pastoral mladih priprema mladih za sklapanje kršćanskoga braka i slavljenje sakramenta ženidbe, pri čemu valja organizirati sadržajno osmišljene i duhovno poticajne susrete koji će pomoći mladima u daljnjoj i bližoj pripravi za brak i obitelj.
- § 3 Neka u pripremanju programa, materijala i priručnika za pripremu mladih za brak i obitelj zajednički sudjeluju Ured za pastoral mladih, Ured za pastoral obitelji, povjerenik za pastoral duhovnih zvanja i promotor kršćanskih poziva.
- § 4 Pastoral mladih duboko je povezan s kulturom mladih u koju su, između ostaloga, utkani glazba, šport i suvremeni mediji. Navedena sredstva mogu biti u službi izgradnje osobnosti, usvajanja temelj-

³⁴ FRANJO, *Homilija na početku Biskupske sinode o mladima* (3. listopada 2018.), u: https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2018/documents/papa-francesco_20181003_omelia-inizio-sinodo.html (29. srpnja 2022.).

nih ljudskih i kršćanskih vrijednota, osposobljavanja za ustrajnost, izdržljivost, kreativnost i zajedništvo. Da bi mogli biti istinski putovi i prostori evangelizacije, neka navedena sredstva u radu s mladima ne budu lišena duhovnoga i teološkoga sadržaja.

- § 5 Jedna od važnih dimenzija kulture mladih jest i slobodno vrijeme, radi čega valja prepoznati vrijednost i važnost slobodnoga vremena te u njemu vidjeti novu mogućnost naviještanja evanđelja.

Briga za duhovna zvanja

26. Unutar pastoralu mladih u župnoj zajednici treba naglasiti promicanje pastoralu duhovnih zvanja. Mladi koji osjećaju duhovni poziv često imaju teškoća u razlučivanju vlastitoga poziva. Na tome putu mladima mogu pomoći svi vjernici, kako zaređeni službenici i posvećene osobe, tako i vjernici laici. Papa Franjo u poslijesinodskoj pobudnici *Krist živi* osobito ističe važnost slušanja i duhovnoga praćenja mladih.³⁵ Poželjno je da, uz župnika, u tome prepoznatljiv doprinos daju redovničke zajednice, vjernička društva, crkveni pokreti i udruge koji žive i djeluju na području župne zajednice.

- § 1 Osobitu pozornost valja staviti na formaciju svih uključenih u pastoral duhovnih zvanja, pri čemu sadržajno, ali i organizacijski trebaju pridonijeti Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, Međubiskupijsko sjemenište te visokoškolske crkvene ustanove u Zagrebačkoj nadbiskupiji, odnosno Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatsko katoličko sveučilište, u suradnji s Nadbiskupijskim pastoralnim institutom i Povjerenstvom za pastoral duhovnih zvanja.

³⁵ Usp. *CbV*, 291.

- § 2 U ostvarivanju ciljeva rada u pastoralu duhovnih zvanja neka se na razini svakoga dekanata organizira i koordinira dobra suradnja između povjerenika za pastoral mladih, za pastoral obitelji, za pastoral duhovnih zvanja te promotora kršćanskih poziva.
- § 3 Bez osobne i zajedničke molitve nema pastoral zvanja. U župnim zajednicama valja redovito, a ne samo prigodno, moliti za duhovna zvanja, pri čemu treba uključiti obitelji, ustanove apostolskoga života, vjernička društva i crkvene pokrete koji žive i djeluju na području župne zajednice. U tome smislu neka se njeguje pobožnost 'prvih subota' u mjesecu te euharistijska klanjanja s molitvenom nakanom za duhovna zvanja.
- § 4 U okviru župne kateheze i vjeronauka u školi neka se učenike i katehizante upozna s mogućnošću odabira duhovnoga poziva i s njegovim značenjem za život Crkve.

Identitet i kritičko razmišljanje

27. Nova evangelizacija u Crkvi zagrebačkoj nalazi se pred izazovom širenja sljedbi i novih religijskih pokreta koje valja pomno, stručno i sustavno razmotriti. Isto tako, s pomoću pastoralnih aktivnosti, osobito u radu s djecom i s mladima, treba razvijati i učvršćivati vjernički identitet te oblikovati kritičko razmišljanje u sučeljavanju sa spomenutim fenomenima. U tome je pogledu potrebno sustavnije pratiti navedene pojave, formaciju svećenikā, katehetā, vjeroučiteljā, organiziranje stručnih foruma, seminara i okruglih stolova na kojima će se raspravljati te tražiti prikladni i učinkoviti odgovori na pitanja koja navedene pojave potiču.

- § 1 Svjesni važnosti nove evangelizacije u Crkvi, u Nadbiskupiji valja na svim razinama promicati nauk Crkve o novoj evangelizaciji, kako bi se izbjegle određene dvojbe i nejasnoće te da bi se čitava nadbiskupijska zajednica potaknula na zauzetije življenje i razumijevanje pologa vjere.
- § 2 Neka se posebnim nalogom jasno odrede oblici i načini na koje će se provoditi nova evangelizacija u Nadbiskupiji.
- § 3 Neka župne zajednice i svećenici budu otvoreni za sve oblike evangelizacije koji su u službi izgradnje župnoga zajedništva i kojima se vjernici jačaju na putu sazrijevanja u vjeri.
- § 4 Svi vjernici, pojedinačno ili zborna, prema svojem položaju i službi, pozvani su sudjelovati i surađivati u procesu evangelizacije. No, da bi njihovo djelovanje uistinu bilo i crkveno djelovanje na području Zagrebačke nadbiskupije, trebaju imati odobrenje mjerodavne crkvene vlasti.
- § 5 Neka se odrede jasni kriteriji u vrjednovanju pastoralno-katehetskih aktivnosti pojedinaca, vjerničkih zajednica, crkvenih pokreta i udruga, pazeći pritom da se ne gasi Duha u Crkvi i da se očuva crkvenost.
- § 6 U suradnji s odgovornim tijelima i povjerenstvima u Nadbiskupiji, neka se što prije programi trajne formacije svećenika, đakona, kateheta, vjeroučitelja i drugih pastoralnih djelatnika osvježe sadržajem o pitanjima i utjecajima sljedbi te pojedinih duhovnih strujanja na vjernički život u sadašnjim prilikama.

Crkveno zajedništvo

28. Jedno od temeljnih obilježja života Crkve jest njezino zajedništvo i jedinstvo. Budući da evangelizacija teži za obnovljenim zajedništvom, nužno je promicanje snažnijega i redovitijega zajedništva na nedjeljnim euharistijskim slavljima, koja su polazište, izvor, jezgra i pokazatelj zajedništva cijele župne zajednice.

- § 1 Uz nedjeljno euharistijsko slavlje, u župnim zajednicama treba razvijati prikladne pastoralno-katehetske inicijative koje grade vjerničko zajedništvo, te jačaju iskustvo vjere i molitve, osobito razne oblike pučkih pobožnosti i pastoralnih prigoda, kao što su molitva krunice, križni put, molitveni susreti, hodočašća, trodnevnice, devetnice, slavljenje obljetnica župā i blagdana.
- § 2 U okviru pastoralnih aktivnosti i planiranja u župnoj zajednici valja voditi računa o posebnostima, osobito o običajima i pučkim pobožnostima vjernika iz drugih krajeva potičući ih na očuvanje pučke i vjerničke baštine, dati im mogućnost pridonošenja, svojom posebnosti, izgradnji župnoga zajedništva.
- § 3 Neka se u Nadbiskupiji izradi plan redovitih i prigodnih nadbiskupijskih hodočašća u svetišta u hrvatskoj domovini, kao i u svetišta izvan nje u koja vjernici rado odlaze.
- § 4 Iako je hodočašće tradicionalni model u življenju, slavljenju, svjedočenju i prakticiranju kršćanske vjere, zamjećuje se da nisu u dovoljnoj mjeri iskorištene njegove evangelizacijske mogućnosti. Neka se stoga župnici, župni vikari, katehete i vjeroučitelji još više angažiraju u organiziranju i u sadržajnome osmišljavanju i oblikovanju hodočašća, osobito kada je riječ o hodočašćima djece i mladih.

Kultura kao ishodište i susretište

29. Nova evangelizacija ne podrazumijeva nove sadržaje, nego traži nove metode i novi govor u naviještanju. U traganju za novim metodama i pristupima u evangelizaciji važno ishodište je kultura, pri čemu valja istaknuti da je Zagrebačka nadbiskupija svojevrсна kolijevka i riznica umjetničkoga izražaja u svim svojim oblicima. Stoga je važno snažnije vrjednovanje, promicanje i služenje kršćanskom kulturom u evangelizaciji, osobito u katehezi i vjeronauku u školi.

U Zagrebačkoj nadbiskupiji, osobito u gradu Zagrebu, u snažnome je porastu broj turista i posjetitelja, među kojima su najbrojniji oni koji dolaze upravo radi upoznavanja naše bogate kulturne baštine, što je za Nadbiskupiju nov pastoralni i evangelizacijski izazov.

§ 1 U svrhu približavanja duhovnih i kulturnih dobara Nadbiskupije hodočasnicima, posjetiteljima i turistima, neka Ured za pastoral migranata i turista u suradnji s Uredom za kulturna dobra osmisli duhovne i kulturne sadržaje, kao što su euharistijska slavlja na stranim jezicima, posjet najvažnijim crkvama i institucijama u Nadbiskupiji, objavljivanje knjižica, vodiča i drugih prikladnih materijala te davanje prijedloga za izradu vlastitih spomen-predmeta (suvenira).

§ 2 Za odgovorno vrjednovanje i čuvanje crkvenih kulturnih dobara važan doprinos može dati novi studijski program diplomskoga studija Crkvena kulturna dobra na Institutu religijskih znanosti pri Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Suvremeni mediji

30. Osobna je komunikacija u evangelizacijskome procesu konstitutivan i bitan element života Crkve, pri čemu u eri tzv. 'digitalne kulture' treba tražiti nove prikladne modele i pomagala, među kojima osobito mjesto imaju mediji. Tijekom zasjedanja Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije promišljalo se o suvremenim medijima kao prikladnome sredstvu naviještanja Božje riječi, sredstvu informiranja o životu Crkve i o životu kršćana, radi čega bi trebalo neprestano tragati za načinima na koje bi se suvremeni mediji mogli još bolje iskoristiti u novoj evangelizaciji.

§ 1 Da bi mediji, osobito crkveni, bili prikladno sredstvo u novoj evangelizaciji, važno je osposobiti medijske djelatnike, s ciljem da mediji uistinu budu diakonija evanđelju i kršćanskoj kulturi. Teološka i komunikacijsko-informatička izobrazba medijskih djelatnika povjerava se Tiskovnomu uredu Zagrebačke nadbiskupije u suradnji s visokoškolskim crkvenim učilištima i Nadbiskupijskim pastoralnim institutom.

§ 2 Iako u suvremenoj tehnološkoj kulturi u informiranju te u odgoju i obrazovanju drugi mediji imaju važno mjesto, treba i dalje promicati knjigu kao nezamjenjiv medij u duhovnoj, kulturnoj i vjerničkoj formaciji. Neka se stoga u većim župama osnuju župne knjižnice u kojima će se vjernicima nuditi knjige duhovnoga i teološkoga sadržaja te vjerski časopisi, da bi se i na taj način među vjernicima promicala čitalačka kultura, osobito ona duhovnoga i teološkoga sadržaja.

II. ŽUPNA KATEHEZA

Kateheza – trajni proces rasta u vjeri

31. »Katehezom nazivamo onaj oblik crkvenoga djelovanja koji bilo zajednice bilo pojedince privodi zrelosti vjere. [...] Kateheza je naročito prikladno sredstvo da [ljudi] u svome vlastitom životu uoče Božju volju te da istraže temeljno značenje života i povijesti.«³⁶ Stoga je kateheza trajni proces rasta u vjeri, a sami bi katehetski susreti trebali biti tako oblikovani – a što je u naravi samoga pojma ‘kateheza’ – da Božja riječ zaista odjekuje u srcima sudionika, da zahvati i oblikuje cijeloga čovjeka u spoznajnoj i slavljeničkoj te na svjedočkoj razini življenja vjere. Takav put vodi k obraćenju i zrelosti vjere, što je cilj kateheze.³⁷

Kateheza je povlašteni dio evangelizacije i upućena je osobama koje su već primile prvi navještaj. Kateheza ima zadaću poticati uvođenje, rast i sazrijevanje u vjeri. Direktorij za katehezu ukazuje na nužnost i korisnost razlikovanja pojmova: pred-evangelizacija, prvi navještaj, kateheza i trajna formacija.³⁸ Nadalje, Direktorij za katehezu u središte pozornosti stavlja kerigmatsku katehezu, koja je u službi produbljivanja *kerygme*. Ona je istodobno i čin i sadržaj navještaja, koji objavljuju i čine evanđelje vidljivim.³⁹

Svjesni činjenice da u Zagrebačkoj nadbiskupiji ima onih koji nisu kršteni, kao i onih koji nisu upoznali blago primljene vjere, nužno je organizirati katehezu koja će se po ustroju i sadržaju nadahnjivati na katekumenatu.

³⁶ OKD, 21.

³⁷ Usp. RDDS, 73.

³⁸ Usp. DK, 56.

³⁹ Usp. DK, 57-58.

§ 1 Vodeći brigu o onima kojih se takva kateheza tiče, Direktorij za katehezu navodi tri vrste katekumenskoga pristupa: katekumenat u užemu smislu – namijenjen onima koji nisu kršteni; katekumenat u analognome smislu – za one koji nisu primili sve sakramente kršćanske inicijacije; katehezu nadahnutu katekumenatom – za one koji su zahvaćeni svim sakramentima kršćanske inicijacije, ali još uvijek nisu dovoljno evangelizirani i katehizirani.⁴⁰ S tom svrhom neka se na razini župa, osobito dekanata, u skladu sa statutom adresata organiziraju navedeni oblici katekumenata i imenuju katehete koji će ga voditi.

Za izgradnju osobe i kršćanske zajednice

32. Druga sinoda Zagrebačke nadbiskupije pojačala je svijest o važnosti razlikovanja kateheze koja je u službi kršćanske inicijacije⁴¹ i kateheze koja je u službi trajnoga odgoja u vjeri.⁴² Kateheza kršćanske inicijacije nužna je poveznica između misijskoga djelovanja, koje poziva na vjeru, i pastoralne zauzetosti, koja trajno hrani kršćansku zajednicu. Temeljni je cilj svake kateheze »uvesti osobu ne samo u dodir, nego u zajednicu, u bliskost s Isusom Kristom. Samo on može dovesti do Očeve ljubavi u Duhu i učiniti nas sudionicima života Svetoga Trojstva.«⁴³

Imajući to u vidu, jasno je da kateheza kršćanske inicijacije ne može biti proizvoljna aktivnost, nego je temeljna djelatnost za izgradnju osobe i kršćanske zajednice. Naša pastoralno-katehetska praksa pokazuje da je kateheza unutar kršćanske inicijacije katkada nedovoljno sustavna, ponekad svedena na nedostatan broj susreta. Iako kateheza kršćanske inicijacije postavlja temelje

⁴⁰ Usp. DK, 62.

⁴¹ Usp. DK, 69-72.

⁴² Usp. DK, 73-74.

⁴³ CT, 5; DK, 65.

za kršćanski život, proces trajnoga obraćenja i odgoja ide onkraj onoga što daje kateheza inicijacije, a to pak ukazuje na potrebu za katehezom koja će biti usmjerena prema trajnomu odgoju u vjeri u našim župnim zajednicama. Nadahnuta načinom na koji je Isus oblikovao svoje učenike, kateheza ima zadaću uvesti u poznavanje vjere, započeti slavljenje Otajstva, oblikovati život u Kristu, naučiti moliti, uvesti u život zajednice.⁴⁴

Obitelj – zajednica koja evangelizira

33. Crkva, kao ‘Božja obitelj’, slijedeći primjer Isusa Krista, pozvana je ispuniti poslanje koje joj je Bog povjerio, a to je evangelizacija, tj. navještaj života, spasenjske smrti i uskrsnuća Isusa Krista (usp. *Mt* 28, 19). Obitelj pak kao »kućna Crkva«⁴⁵ izgrađuje Kristovu Crkvu, budući da ljudska osoba po sakramentu krštenja pripada ‘Božjoj obitelji’, Crkvi.

U skladu s tim izvornim poslanjem, obitelj nije samo zajednica koja vjeruje, nego zajednica koja evangelizira, tj. u službi je evangelizacije, slijedom čega obitelj otvara prostor u kojemu se evanđelje prenosi i odakle evanđelje zrači, jer u obitelji svi članovi evangeliziraju i svi bivaju evangelizirani. Čineći tako, obitelj postaje navjestiteljicom evanđelja drugim obiteljima i sredini u kojoj obitelji obitavaju.⁴⁶

34. Roditelje, koji su prvi i povlašteni odgojitelji svoje djece,⁴⁷ valja vrjednovati kao djelatne subjekte kateheze, pri čemu je obiteljska kateheza vrlo korisna kao djelotvorno sredstvo izgradnje mladih roditelja i osvješćivanja njihova poslanja kao evangelizatora svoje obitelji.⁴⁸

⁴⁴ Usp. *DK*, 80-89.

⁴⁵ *FC*, 49.

⁴⁶ Usp. *EN*, 71.

⁴⁷ Usp. *GE*, 3.

⁴⁸ Usp. *AL*, 287; *DPS*, 67.

Budući da je odgojno poslanje roditelja ukorijenjeno u sakramentu ženidbe, snagom toga poslanja roditelji su, svjedočanstvom svoga života, prvi vjesnici Evanđelja svojoj djeci. Štoviše, moleći i čitajući Sveto pismo s djecom i ucjepljujući ih kršćanskom inicijacijom u samo Kristovo Tijelo u punini postaju roditelji, jer ih tako rađaju i za vječni život.⁴⁹ Stoga i »budućnost evangelizacije velikim dijelom ovisi o kućnoj Crkvi«, jer ona sve više ostaje »jedina sredina u kojoj djeca i mladež mogu primiti istinsku katehezu«⁵⁰.

§ 1 Da bi obitelj postigla svoje poslanje – biti sredina u kojoj djeca i mladež mogu primiti istinsku katehezu – supružnici se pozivaju da njeguju intenzivan sakramentalni život i zajedničku obiteljsku molitvu te da »sveto radeći posvuda kao klanjatelji, posvećuju Bogu sav svijet«⁵¹.

§ 2 Imajući pred sobom važnost kateheze odraslih u župnim zajednicama, neka se posebna pozornost posveti obiteljskoj katehezi, unutar koje će se roditelji, uz trajni proces odgoja i rasta u vjeri, pomoći da budu svojoj djeci prvi prenositelji vjere te ih odgajaju za kršćanski život.

§ 3 Neka župna zajednica nastoji što više uključiti obitelji u svoj život, djelovanje i poslanje, te ujedno poticati obitelji da prihvaćaju (su)odgovornost za rast i prepoznatljivost župne zajednice na svim razinama crkvenoga i društvenoga života.

35. Jedan od važnih smjerova sinodskoga hoda Crkve zagrebačke bilo je osposobljavanje kršćanskih obitelji za evangeli-

⁴⁹ Usp. *FC*, 39.

⁵⁰ *CT*, 68.

⁵¹ *LG*, 34.

zaciju na svim područjima života i djelovanja obitelji, ponajviše u samim obiteljima, želeći pritom ukazati na obvezu Crkve da roditeljima, odnosno obiteljima, pruži svu potrebnu pomoć, kako bi mogli prikladno ispuniti svoje odgojno poslanje. Pritom se postavlja uvijek aktualno pitanje: Tko osposobljava kršćanske obitelji za evangelizaciju?

To posebno dolazi do izražaja u prepoznavanju ranjenosti današnjih obitelji, pri čemu valja istaknuti da se Crkva zagrebačka suočila i s ranama koje su joj prouzročili potresi tijekom 2020. godine, ali i mnogostruki izazovi pandemije bolesti COVID-19, koji su, bez sumnje, utjecali i na prepoznatljivost identiteta kršćanskih obitelji.

Uz sve neizvjesnosti, nesigurnosti i nepoznanice, valja istaknuti da se obitelj kao 'kućna Crkva' u susretu s navedenim izazovima prepoznala kao posebna vrijednost, istinsko životno uporište, kao potreban prostor ljudskoga zajedništva, Božje blizine i ljubavi te, u tome smislu, navedene i slične izazove u sadašnjosti i budućnosti valja promatrati i kao milosno vrijeme za obiteljski pastoral.⁵²

§ 1 Da bi se roditeljima pomoglo u njihovoj formaciji za prve katehete svoje djece, valja ih kontinuirano pratiti u župnoj zajednici u razdoblju nakon sklapanja sakramenta ženidbe. To je ponajprije vezano uz primanje sakramenata kršćanske inicijacije njihove djece, kada bi katehetske susrete za roditelje trebalo oplemeniti katehezama o značenju sakramenata za život i rast kršćanske obitelji.

§ 2 Iako je čitava župna zajednica subjekt i objekt kateheze,⁵³ neka se u župnim zajednicama posebna

⁵² Usp. KARDINAL JOSIP BOZANIĆ, *Poruka za Uskrs 2021.* (28. ožujka 2021.), u: SVŽN, 108 (2021.) 2, 127-129.

⁵³ Usp. DVRBP, 65.

briga posveti radu s obiteljima, kako bi one ispunile svoju zadaću da budu zajednice koje vjeruju i koje evangeliziraju; zajednice u dijalogu s Bogom i zajednice u službi ljudskosti.⁵⁴

§ 3 U okolnostima u kojima je onemogućeno redovito i uobičajeno održavanje katehetskih susreta, neka se u župnoj zajednici pronađu načini posredstvom kojih će se odvijati redovito katehiziranje, pri čemu neka se, kao znak pronalaženja novoga načina govora o Radosnoj vijesti, koriste suvremena sredstva posredovanja vjerske pouke.⁵⁵

Župna zajednica – promicateljica kateheze

36. Uz obitelj, koja je temeljni čimbenik u vjerskome odgoju, glavni je promicatelj kateheze župna zajednica. »Župa je prisutnost Crkve na nekom teritoriju, mjesto na kojem se sluša Božja Riječ, mjesto rasta u kršćanskom životu, mjesto dijaloga, navještaja, velikodušne ljubavi, klanjanja i slavljenja«. ⁵⁶ Naime, odgoj vjere u obitelji svoj potpuni smisao dobiva unutar katehetskoga djela župne zajednice, jer ono što pojedinac, zbog raznih okolnosti, nije usvojio u obitelji, župna zajednica katehezom nastoji nadomjestiti, usvojiti, produbiti i učvrstiti.

Pitanje kateheze u župnoj zajednici usko je povezano s odgovornošću svakoga člana za izgradnju kršćanske zajednice. U tome smislu, kateheza je dužnost, briga i djelo cijele zajednice te je stoga na župnoj zajednici odgovornost za organizaciju kateheze.⁵⁷ U promicanju pak župne kateheze danasve su velika očekivanja od župnika, koji ima poslanje odgojitelja u vjeri povjerene

⁵⁴ Usp. FC, 50.

⁵⁵ Usp. DK, 368 i 370.

⁵⁶ EG, 28.

⁵⁷ Usp. ODK, 220.

mu zajednice, briga o rastu u vjeri svih članova zajednice, koja – između ostaloga – uključuje poglavito katehezu.⁵⁸

Zadace prezbitera u katehetskoj brizi proizlaze iz sakramenta svetoga reda koji je primio. Prezbiteri, dakle, kao prvi biskupovi suradnici, po svojem poslanju – osim izravnoga katehetskog odgajanja u vjeri – imaju odgovornost i animirati, koordinirati i upravljati katehetsko djelovanje u povjerenoj im zajednici.⁵⁹ Budući da je katehetsko djelovanje u svećeničkom poslanju važno i zahtjevno, formacija svećeničkih kandidata treba biti osobito istaknuta, osim na crkvenim učilištima, i katehetskom formacijom u sjemeništima i kućama formacije.⁶⁰

Pod vodstvom župnika brigu o katehezi imaju svi članovi župne zajednice, jer se katehetsko-odgojno djelovanje ostvaruje počevši od odgovornosti svakoga člana zajednice, kako bi se potom katehizandi aktivno uključili u život zajednice.⁶¹ Pritom, vjernici laici, sudjelujući u brizi za katehezu u župnoj zajednici, uz svećenike, đakone, redovnike i redovnice, imaju mogućnost očitovati svoje proročko, svećeničko i kraljevsko dostojanstvo i poslanje (usp. *1Pt* 2, 9), jer je »njihovo djelovanje unutar crkvenih zajednica toliko potrebno da bez njega ni sam apostolat pastira u većini slučajeva ne bi mogao postići svoj puni učinak«⁶².

§ 1 U župnoj zajednici župnik je prvi kateheta. On tu službu redovito vrši uz suradnju i pomoć najbližih suradnika (župnoga vikara, redovnikā, redovnicā i vjernikā laika), koji su završili potrebnu formaciju i dobili kanonski mandat od Nadbiskupa.

⁵⁸ Usp. *ZKP*, kan. 528, § 1.

⁵⁹ Usp. *DK*, 115.

⁶⁰ Usp. *DK*, 151-153.

⁶¹ Usp. *ODK*, 220.

⁶² *AA*, 10.

- § 2 Župnik je odgovoran i za redovitu komunikaciju svih suradnika u župnoj katehezi. Neka svoj odgovorni doprinos u tome daju i članovi župnoga pastoralnog vijeća, osobito članovi komisije ili odbora za naviještanje, koji, s onima koji snagom svoje službe sudjeluju u pastoralnoj brizi za župu, trebaju pomoći unaprjeđenju pastoralne djelatnosti.⁶³
- § 3 Imajući pred sobom sve članove župne zajednice i njihovu brigu za katehezu, nemjerljiv doprinos katehezi župne zajednice daje i prisutnost redovnikā i redovnicā. Neka se stoga u župnim zajednicama govori o redovničkoj karizmi utemeljitelja pojedinih redova i neka redovnici svjedoče o karizmi svojih utemeljitelja i o tome koliko su te karizme pridonijele odgojnomu djelovanju Crkve.
- § 4 Velika je uloga crkvenih učilišta u osposobljavanju za katehetsko poslanje u mjesnoj Crkvi. Uz studij na crkvenim učilištima, neka i sjemenišni odgoj svećeničkih kandidata pruža mogućnost veće pripreme za promicanje kateheze i za odgoj u vjeri, jer »iskustvo potvrđuje da kakvoća kateheze neke zajednice najvećim dijelom ovisi o prisutnosti i djelovanju svećenika«⁶⁴.

Važnost vjernika laika u katehizaciji

37. Tijekom povijesti Crkve, uz biskupe, prezbitere, đakone, osobe posvećenoga života te sve koji su svoj život posvetili katehetskomu poučavanju, ne smije se zaboraviti nebrojeno mnoštvo laika koji su svojim katehetskim poučavanjem bili

⁶³ Usp. ZKP, kan. 536, § 1.

⁶⁴ ODK, 225.

izravno uključeni u širenje evanđelja, kako bi vjera uzmogla biti istinskom potporom osobnomu životu svakoga čovjeka.⁶⁵ Njih valja upoznati, o njima valja govoriti, budući da su oni svojevrsni izvor i nadahnuće za katehetsko djelovanje tolikim vjernicima laicima danas.

Sve je više područja koja danas, zbog specifičnih društveno-kulturnih i religijskih okolnosti, otvaraju prostor za katehetsko djelovanje usmjereno prema: seliocima – migrantima i imigran-tima –, osobama na rubovima društva, primjerice beskućnicima i zatvorenicima te svima koji žive u životnim neprilikama koje ih čine osobito ranjivima.⁶⁶ Takve okolnosti zahtijevaju sve veću zauzetost i angažman vjernika laika u katehetskome poslanju, da budu suradnici svećenika i đakona, spremni sebe ugraditi tamo gdje je potrebno, poradi čega je i ustanovljena laička služba kateheta.⁶⁷

Osim što se od kateheta očekuje duboka vjera i ljudska zrelost, aktivno sudjelovanje u životu kršćanske zajednice te da ih resi prihvaćanje, velikodušnost i sposobnost za bratsko zajedništvo, oni trebaju steći odgovarajuću biblijsku, teološku, pastoralnu i pedagošku naobrazbu kako bi bili pozorni komunikatori istina vjere, uz potrebno iskustvo u katehezi.⁶⁸ Pritom se očekuje od župne zajednice i biskupije da budu središta za temeljnu formaciju kateheta, budući da se naviještanje evanđelja uvijek rađa iz kršćanske zajednice te muškarce i žene poziva na obraćenje i nasljedovanje Krista.⁶⁹ No, u formaciji kateheta valja naglasiti i »specijalističke centre za odgovorne u katehezi«⁷⁰, koji bi, vodeći računa o posebnim potrebama crkvenoga područja, formirali

⁶⁵ Usp. *AM*, 1.

⁶⁶ Usp. *DK*, 269-282.

⁶⁷ Usp. *AM*, 8.

⁶⁸ Usp. *AM*, 8.

⁶⁹ Usp. *DK*, 133.

⁷⁰ Usp. *DK*, 154-155.

župne katehete za preuzimanje službi u župnim zajednicama, i ostalim crkvenim prisutnostima.

- § 1 U župnoj zajednici, koja je »mjesto rađanja i rasta u vjeri«⁷¹, valja poštivati službu kateheta i njihovo poslanje. Pritom neka se trajno budi smisao za zajedničku odgovornost prema katehezi kao zadaći koja zahvaća svakoga člana zajednice, ali neka se i potiče vjernike laike na odabir zvanja za katehetsku službu kako bi ih se usmjerilo prema programima potrebne formacije u skladu s normama i kriterijima za pristup službi katehete.⁷²
- § 2 Formacija župnih kateheta nameće se kao nužna obveza, jer »bilo koje pastoralno djelovanje, koje se u svome ostvarenju ne bi oslanjalo na istinski formirane i pripremljene osobe, dovodi u pitanje svoju kvalitetu«⁷³, tj. Crkva je »pozvana da katehezi posveti svoje najbolje zalihe i snage, ne štedeći napore, umor i materijalna sredstva da je što bolje organizira i da obrazuje sposobno osoblje«⁷⁴.
- § 3 U formaciju pripravnika za katehetsku službu bit će uključen Institut religijskih znanosti pri Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje, nakon završenoga preddiplomskog studija, postoji mogućnost upisa na diplomski studij koji osposobljava za vršenje katehetske službe u crkvenim zajednicama (pastoralno-katehetski modul).

⁷¹ ODK, 257.

⁷² Usp. AM, 9.

⁷³ CT, 15.

⁷⁴ ODK, 234.

Kateheza životnih dobi

38. Župna je zajednica povlašteno mjesto kateheze. Župnoj zajednici stoga mora biti na srcu način vjerničkoga okupljanja, odgoja i življenja, kako bi svi koji se u nju uključuju, počevši od djece i mladih, imali prilike susresti se s iskustvom življenoga kršćanstva.⁷⁵ Tomu treba pristupiti s odgovornošću i sviješću »da pravoga pomaka u katehezi i sveukupnome pastoralnom djelu nema bez živih i odgovornih župnih zajednica«⁷⁶.

§ 1 Neka se u svakoj župi Nadbiskupije organizira župna kateheza za sve životne dobi, a gdje to nije moguće zbog objektivnih razloga, neka kateheza prerasta u tzv. 'žive vjerničke krugove' župne zajednice,⁷⁷ u kojima se ne naglašava razlikovanje po dobi, nego se nastoji postići glavni cilj kateheze: zajedništvo u vjeri i zajedništvo zajednicā.

Vjerski odgoj u predškolskim ustanovama

39. U katehezi životnih dobi važno mjesto ima vjerski odgoj u dječjim vrtićima. Premda je vjerski odgoj u dječjim vrtićima zajamčen ugovorima između Republike Hrvatske i Svete Stolice⁷⁸, on još nije uveden u veći broj tih ustanova, te u većini slučajeva ovisi o blagonaklonosti ravnateljā i o zahtijevanju pojedinih djelatnika i roditelja. Stoga je važno poticati odgovorne na ispunjavanje ugovornih obveza, osobito roditelje da se koriste

⁷⁵ Usp. *DVRBP*, 42.

⁷⁶ *NSP*, 28.

⁷⁷ Usp. *ŽK*, 38.

⁷⁸ Usp. *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture* (1997.); *Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama* (1999.), u: HBK, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Zagreb, 2001., 203-262; 113-117.

danim im mogućnostima povezanim s jednom od njihovih temeljnih kršćanskih dužnosti,⁷⁹ a to je pružiti svojoj djeci prikladan vjerski odgoj.

§ 1 Uloga roditelja u najranijemu razdoblju djetetova života od velike je važnosti, a često je presudna za prve elemente kateheze. Ne može se nikada dovoljno naglasiti kršćanskim roditeljima važnost ranoga uvođenja djeteta u vjerski život. Zato neka se roditelje u župnim zajednicama potiče da prigodom upisa djeteta u vrtić traže organiziranje vjerskoga odgoja.⁸⁰

§ 2 Da bi vjerski odgoj u predškolskim ustanovama bio primjeren potrebama i dobro polazište za daljnji rast u vjeri, neka Nadbiskupija i dalje, u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, ulaže u formaciju odgojiteljica i odgojitelja u vjeri u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama.

§ 3 Neka Ured Zagrebačke nadbiskupije za vjeronauk u školi redovito prati rad odgojiteljica i odgojitelja u vjeri i neka vodi brigu o njihovoj kontinuiranoj i redovitoj trajnoj formaciji.

Kateheza djece osnovnoškolske dobi

40. S obzirom na djecu osnovnoškolske dobi, temeljna je zadaća župne kateheze pomoći upoznavanju, a posebice u razmatranju, slavljenju i življenju Kristova otajstva.⁸¹ Poznavanje

⁷⁹ Usp. ZKP, kan. 226, § 2.

⁸⁰ Usp. ZKP, kan. 793, § 1.

⁸¹ Usp. ODK, 84.

vjere, koje je izrazitije u školskome vjeronauku, nastavlja se u župnoj katehezi, s većim naglaskom na slavlju i učenju življenja iz vjere u zajednici, s poslanjem u prenošenju vjere.⁸²

Nerijetko župna kateheza mora opravdavati svoju utemeljenost i potrebu s obzirom na postojanje katoličkoga vjeronauka u školi. U pastoralnoj praksi katkada se susrećemo s činjenicom da se djeca po prvi put uključuju u vjerski odgoj prilikom upisa na vjeronauk u školi ili ulaženjem u neposrednu pripravu za prvu pričest. Postoji i pojava da, nakon prve svete ispovijedi i euharistije, dio njih gubi povezanost sa župom i nisu više uključeni u sakramentalni život, a ponovno ulaze u programe vjerskoga odgoja u župi u sedmome ili osmome razredu, kada započinje priprema za sakrament potvrde.

- § 1 Uz župnu katehezu kao pripravu za sakramente euharistije (prve svete pričesti) i potvrde, neka se u župama organiziraju katehetski susreti i za ostale uzraste djece školske dobi i za mlade srednjoškolske dobi da bi se čuvao kontinuitet vjerskoga odgoja i učvršćivao vjernički identitet.
- § 2 Roditelji su svojoj djeci riječju i primjerom prvi najavjestitelji vjere. Neka se u župnoj katehezi unutar pastoralne godine upriliči nekoliko katehetskih susreta za djecu i njihove roditelje da bi se, u brizi za rast u vjeri, zajedno obuhvatilo i roditelje i djecu.
- § 3 Župna kateheza u župnim zajednicama neka bude organizirana na temelju smjernica Hrvatske biskupske konferencije o župnoj katehezi⁸³ te na temelju smjernica koje će donijeti Zagrebački nadbiskup.

⁸² Usp. *DVRBP*, 51.

⁸³ Usp. *ŽK*.

- § 4 Priprava za sakramente euharistije (prve pričesti) i svete potvrde redovito neka bude u župi stanovanja i neka traje dvije godine.⁸⁴

Kateheza mladih

41. U svim katehetskim dokumentima ističe se potreba vrjednovanja specifičnosti svake pojedine životne dobi, kao i pojedinih 'podfaza'.⁸⁵ Obilježja mladosti uvjetovana su socio-kulturnim okolnostima. Stoga je važno da se opća katehetska načela prilagode specifičnim okolnostima u kojima mladi žive.⁸⁶

Mladost (predadolescencija i adolescencija) je životna dob koju obilježava oblikovanje osobnosti (izgradnja i oblikovanje identiteta), slijedom čega se kateheza mladih treba temeljiti na ponudi životnih uzora, odnosno osoba s kojima će se mladi poistovjećivati. Mladi se suočavaju s ozbiljnim životnim pitanjima koja kateheza treba uzeti u obzir i »omogućiti otkrivanje istinskoga kršćanskog smisla života«⁸⁷. U katehezi i pastoralu mladih važno je otkriti Isusa Krista kao prijatelja, vođu i uzor, te evanđelje koje daje smisao života i nadahnjuje prihvaćanje kršćanskih vrijednota i donošenje važnih životnih odluka. U vrijeme oblikovanja vjerničkoga identiteta neizostavno je mladima pružiti »duhovno vodstvo«⁸⁸, što je osobito istaknuto na Sinodi o mladima.⁸⁹ U kršćanskome odgoju mladih važnu ulogu igra intelektualna dimenzija. Glede toga kateheza treba spajati otajstvo vjere s konkretnom kulturom i životnom stvarnošću mladih; pridonijeti u

⁸⁴ Usp. *DPS*, 116.

⁸⁵ Usp. *ODK*, 83, 181, 256, *CT*, 38-40.

⁸⁶ Usp. *CT*, 184.

⁸⁷ Usp. *CT*, 84 i 38.

⁸⁸ Usp. *DK*, 368.

⁸⁹ Usp. BISKUPSKA SINODA, *Mladi, vjera, razlučivanje poziva. Instrumentum laboris*, Rim, 2018., 194; ChV, 291.

izgradnji djelotvornoga iskustva vjere koje će poticati adolescente i mlade na kršćansko djelovanje i javno svjedočenje vjere.⁹⁰

S toga je motrišta znakovito da Direktorij za katehezu nudi model kateheze za mlade koji se nadahnjuje na evanđeoskome događaju na putu u Emaus. Zajednički hod, razgovor, pratnja i otvaranje očiju temeljna su polazišta za model rada s mladima, pri čemu u prvi plan dolazi duhovna pratnja (suputništvo) i životni hod s mladima.⁹¹

42. Obilježja i dinamičnost tzv. ‘digitalne kulture’ snažno se odražavaju na život mladih.⁹² Među izazovima nove kulture Sinoda o mladima navodi: 1) tijelo, afektivnost i seksualnost; 2) novu paradigmu znanja i traženje istine; 3) antropološke posljedice ‘digitalnoga’ svijeta; 4) razočaranje u institucije i nove oblike sudjelovanja; 5) mnoštvo ponuda i kultura neodlučnosti; 6) pogledje onkraj sekularizacije.⁹³

Navedene promjene snažno utječu na stavove mladih, na njihovo poimanje svijeta i stvarnosti i na međuljudske odnose.⁹⁴ S tih je polazišta razvidno da je tehnološka kultura jedan od utjecajnih čimbenika koji treba uvažiti u pastoralu mladih. Među važnim je izazovima i nužnost poznavanja kulture mladih, njihovog jezika, komunikacijskih kodova i ‘virtualnih svjetova’ koje nastanjuju.

§ 1 Navedene postavke ne smiju biti zanemarene u izradi katehetskih materijala, priručnika i didaktičkih pomagala. U osobitim okolnostima, kao što su neprilike izazvane pandemijom, kada je onemogućen redoviti pastoral u župnim zajednicama i u školi,

⁹⁰ Usp. ODK, 89.

⁹¹ Usp. DK, 245.

⁹² Usp. DK, 250.

⁹³ Usp. CbV, 51-63.

⁹⁴ Usp. DK, 245.

potrebno je koristiti se digitalnim platformama u izradi katehetskih i vjeronaučnih mrežnih materijala. Iako su takvi materijali veoma korisni u izvanrednim okolnostima, ipak treba paziti da oni budu samo nužna privremena zamjena, a ne trajni način pastoralnoga djelovanja. Tako nisu potpuno zamjenjivi redoviti osobni susreti koji su jedini u stanju graditi istinsko zajedništvo.

43. Prepoznajući društvene i kulturne promjene, osobito ‘digitalnu kulturu’ u kojoj mladi odrastaju, pozornost valja usmjeriti i prema jeziku mladih. U posredovanju katehetskih sadržaja uvijek je važno Isusovu poruku prenositi jezikom bliskim primateljima poruke. Kateheza s predadolescentima treba ponuditi kerigmu koja će im približiti Gospodina Isusa kao brata koji voli, prijatelja koji pomaže u izgradnji boljih međuljudskih odnosa; koji ne osuđuje, koji je vjeran, koji vrjednuje talente i snove i daje da se ostvare njihove želje za ljepotom i dobrotom.⁹⁵

§ 1 Katehezu s adolescentima trebaju pratiti autentični svjedoci vjere, jer im često u vlastitim obiteljima takvo svjedočanstvo nije pruženo. Adolescenti na putu vjere trebaju potporu autentičnih odraslih osoba, osobito vjernički zrelijih mladića i djevojaka u kojima će prepoznati plodove vjerskoga iskustva.

§ 2 Osobito je važno povezivanje kateheze mladih s pastoralom mladih i s vjerničkom zajednicom te s drugim životnim ozračjima mladih.⁹⁶ U katehezi mladih treba razvijati »nove stilove i strategije«⁹⁷. Uz strukturiranu katehezu u različitim životnim mladenač-

⁹⁵ Usp. *DK*, 247.

⁹⁶ Usp. *DK*, 249.

⁹⁷ *DK*, 252.

kim kontekstima, poželjno je organizirati i prigodne kateheze.

Poštivanje kriterija

44. Budući da je školska dob neizostavan kontekst odgojnoga procesa svakoga djeteta, inicijacijski put to treba uvažiti, kako bi bio dostupan svima, pa i uz opasnost obiteljskoga površnog shvaćanja svojih obveza. Zbog toga je važno iznijeti kriterije, obrazložiti ih i, u pojedinim slučajevima, naznačiti mogućnost odgađanja slavlja sakramenata.

- § 1 Za pristupanje sakramentima euharistije (prve pričesti) i svete potvrde neka se vrjednuju sljedeći uvjeti: redovito pohađanje župne kateheze, redovito sudjelovanje na nedjeljnome euharistijskom slavlju, potrebno znanje, življenje kršćanstva u osobnome životu i u vjerničkoj zajednici te redovito pohađanje školskoga vjeronauka.⁹⁸
- § 2 Ako ne budu ispunjeni traženi uvjeti, neka se roditeljima u otvorenosti i u duhu crkvenoga zajedništva objasni da će dijete pristupiti primanju određenoga sakramenta kada završi predviđenu pripravu, pa makar se to moralo dogovorno odgoditi.⁹⁹
- § 3 Neka Povjerenstvo za župnu katehezu u Nadbiskupiji redovito prati cjelokupno katehetsko djelovanje te neka trajno preispituje i kritički vrjednuje aktualne katehetske modele, ali i ponudi nove modele i sadržaje koji će sve vjernike uvoditi u otajstvo vjere.

⁹⁸ Usp. *DPS*, 68, 112; *DVRBP*, 53.

⁹⁹ Usp. *DVRBP*, 53.

Kateheza odraslih

45. Neosporna je činjenica da je važna kateheza svake životne dobi, no ipak za život Crkve osobitu važnost ima kateheza odraslih. Naime, katehezom se odraslima pomaže u izgradnji i učvršćivanju kršćanskoga identiteta, ali ih se i osposobljava za njihovu odgovornu odgojnu zadaću. To posebno vrijedi danas, u vremenu sve složenijih promjena u društvu koje uvelike otežavaju odgojno djelovanje odraslih.¹⁰⁰ Stoga odrasli trebaju redovitu katehezu, primjerenu svojoj dobi, u župi koja je pozvana biti ugodan obiteljski dom, u kojemu kršćani postaju svjesni svoga poslanja u svijetu, rado boraveći u tome domu i u njega se rado vraćajući.

Odrasle ne treba shvaćati isključivo kao primatelje kateheze, nego – zajedno s katehetama – kao njezine nositelje. Potrebno im je pristupati s puno poštovanja, uzimajući u obzir njihova životna i vjernička iskustva i uvjerenja. Odnos koji odrasle osobe imaju prema vjeri veoma je različit. Stoga je ispravno prihvatiti svaku osobu sa svim njezinim posebnostima.

Direktorij za katehezu razlikuje nekoliko skupina odraslih s obzirom na njihovo vjerničko iskustvo: odrasli vjernici koji žive svoju vjeru i žele ju produbiti; odrasli koji, iako kršteni, nisu primjereno formirani i nisu završili svoju kršćansku inicijaciju pa se mogu nazivati ‘gotovo katekumenima’; odrasli koji, iako nisu praktikanti, ipak u određenim životnim situacijama traže kontakt s kršćanskom zajednicom; odrasli koji dolaze iz drugih kršćanskih konfesija ili drugih religijskih iskustava; odrasli koji se vraćaju katoličkoj vjeri nakon iskustava koje su imali u novim religijskim pokretima; odrasli nekršteni koji traže katekumenat u pravome smislu riječi.¹⁰¹

¹⁰⁰ Usp. *RDDS*, 83.

¹⁰¹ Usp. *DK*, 258.

Osobe ‘treće životne dobi’ zahtijevaju posebnu katehetsku pozornost i brigu. Riječ je o dobi kojoj se pridaje malo katehetske pozornosti, no ona nudi velike mogućnosti s obzirom na produženje životnoga vijeka suvremenoga čovjeka. U životnoj fazi tjelesne onemoćalosti, različitih oblika emocionalnoga i komunikacijskoga osiromašjenja, neka se posebna briga posveti pružanju tjelesne, emotivne, intelektualne i duhovne potpore starijim ljudima.

- § 1 Kateheza odraslih uporišna je točka za katehezu djece i mladih.¹⁰² Uz važnost organiziranja katehetskih susreta za djecu i njihove roditelje u župnoj zajednici tijekom pastoralne godine, neka se u župnim zajednicama posveti trajna briga za katehetski rad s odraslima.
- § 2 U osmišljavanju konkretnih katehetskih susreta za odrasle neka se razmotri slojevitost i različitost u posebnostima osoba i tipologiji vjerskih iskustava prema kojima je kateheza usmjerena. Ciljevi, sadržaji i načini katehetskoga djelovanja neka vode računa o konkretnoj životnoj i vjerničkoj situaciji osoba kojima je kateheza namijenjena.
- § 3 U katehezi odraslih odlučujuća je osoba katehete koji je, kako ističe Direktorij za katehezu, pratitelj i odgojitelj, sposoban pratiti i podupirati odrasle u procesu njihova osobnoga rasta i razvoja.¹⁰³ Neka se posebna briga posveti izboru i formaciji kateheta za odrasle.
- § 4 Tijekom katehetskih susreta, koji neka se organiziraju na temelju smjernica Hrvatske biskupske konfe-

¹⁰² Usp. ODK, 59.

¹⁰³ Usp. DK, 263.

rencije o župnoj katehezi te na temelju uputa Zagrebačkoga nadbiskupa, neka se odrasle trajno potiče na svjedočanstvo kršćanskoga života i na djelatan angažman u kršćanskoj zajednici i u društvu u cjelini.¹⁰⁴

Kateheza osoba s teškoćama u razvoju

46. U Zagrebačkoj nadbiskupiji ima značajan broj ustanova u kojima su trajno ili privremeno zbrinuta djeca i mladi s teškoćama u razvoju, te u tome smislu valja neprestano poticati pastoralnu brigu za osobe s teškoćama u razvoju i njihove obitelji. Briga za te članove župnih zajednica i njihove obitelji svojevrsna je provjera vjerodostojnosti kršćanske ljubavi za sve članove Crkve i društva, pa tako i za katehezu. Osobit način njihova uključivanja u župu je organiziranje pripreme za primanje sakramenta kršćanske inicijacije, koja treba biti redovita i sustavna, i koju trebaju voditi stručne osobe.

§ 1 Župne zajednice trebaju biti osviještene glede potreba osoba s teškoćama u razvoju i nastojati ih više uključiti u župne aktivnosti. To od nadbiskupijske zajednice zahtijeva razradu modela župne kateheze za osobe s teškoćama u razvoju s ciljem njihova integriranja u redoviti župni pastoral.¹⁰⁵ S tom nakanom valja promicati upoznavanje i uporabu znakovnoga jezika te drugih oblika komuniciranja s gluhim i naglušim, sa slijepim i gluhoslijepim osobama.

§ 2 Neka župnik uspostavi odgovarajući oblik suradnje s centrima za djecu i mlade s teškoćama u razvoju, ako ti centri djeluju na teritoriju župe, s ciljem integriranja osoba s teškoćama u razvoju u redoviti župni pastoral.

¹⁰⁴ Usp. *DVRBP*, 45.

¹⁰⁵ Usp. *RDDS*, 79.

- § 3 Neka odgovorne osobe za provođenje cjeloživotne formacije u Nadbiskupiji što prije osiguraju stručnu formaciju za svećenike, redovnike, redovnice i vjernike laike koji su uključeni u pastoralni rad s djecom s teškoćama u razvoju.

Kateheza selilaca i turista

47. U Nadbiskupiji su sve prisutnije posljedice migracija. Naime, zbog različitih razloga, kao što su ratni sukobi, nasilje, siromaštvo, mobilnost radi traženja posla, politički progoni, značajan broj obitelji s djecom dolazi u Zagreb i u njegovu užu i širu okolicu. Želeći im pružiti pomoć i potporu, u Nadbiskupiji je utemeljen Ured za pastoral migranata i turista.

- § 1 Ured za pastoral migranata i turista, u suradnji s drugim nadbiskupijskim uredima i institucijama, pružat će migrantima, osobito djeci i mladima, pastoralnu skrb, imajući u vidu njihove jezične, kulturološke, vjerske i tradicijske posebnosti.
- § 2 Neka se u župnim zajednicama učine potrebni koraci, počevši od karitativnoga, da se migrantima olakša proces integriranja u novu sredinu, a širina pastoralnoga djelovanja neka im omogući radosno prihvatanje i prepoznavanje njihovih darova koji se mogu ugraditi u život zajednice.

III. VJERONAUKE U ŠKOLI

Katolički vjeronauk

48. Katolički je vjeronauk od 1991. godine dio odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj i odvija se »u svim javnim osnovnim i srednjim školama i u predškolskim ustanovama, kao obvezni predmet za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta«¹⁰⁶. Uvođenjem katoličkoga vjeronauka u školski odgojno-obrazovni sustav, Crkva pokazuje svoje poslanje u društvu s obzirom na pitanja navještaja vjere i odgoja za vrjednote. Na taj način gradi dobre temelje za cjelokupan i sustavan odgoj i obrazovanje u školi, te poziva i ostale dionike toga procesa na sudjelovanje u gradnji solidnih temelja vjerskomu odgoju i obrazovanju djece i mladih.

Katolički je vjeronauk po svojem identitetu i temeljnim ciljevima dio evangelizacije, osobito evangelizacije kulture i evangelizacije kulturom. Imajući u vidu područje odnosa vjere i kulture, Opći direktorij za katehezu daje vjeronauku važno mjesto ističući da »ono što školskomu vjeronauku daje njegovo posebno obilježje jest činjenica da je pozvan prodrijeti na područje kulture i imati veze s ostalim ljudskim znanjima«¹⁰⁷.

Uloga je katoličkoga vjeronauka promicanje i očuvanje vrijednosnoga sustava, pri čemu hrvatski biskupi ističu: »Školski vjeronauk tumači, u duhu kršćanske poruke i tradicije, temeljne vrijednosti naše kulture i civilizacije kao što su ljudska prava, slo-

¹⁰⁶ *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture* (1997.), čl. 1, st. 1., u: HBK, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Zagreb, 2001., 42.

¹⁰⁷ DK, 313.

boda, autonomija i dostojanstvo osobe koje su zajedničke današnjim europskim narodima i zemljama.«¹⁰⁸

Valja pomno analizirati i vrjednovati doprinos vjeronauka u ostvarivanju temeljnih ciljeva evangelizacije, osobito evangelizacije kulture. Iako temeljni vjerski odgoj djeca ponajprije stječu u obitelji, pohađanje nastave katoličkoga vjeronauka ipak se drži vrlo važnim čimbenikom u vjerskome odgoju i obrazovanju.

Iako se vjeronaučna nastava odvija u javnim školama, roditelji imaju pravo tražiti da se njihovoj djeci omogući integralni odgoj koji uključuje religioznu dimenziju. Budući da je religioznost bitna dimenzija ljudskoga postojanja, »ne može se zanemariti u kontekstu, kao što je škola, koja ima za cilj skladan razvoj osobnosti. U tome smislu, vjeronauk u školi ima veliku odgojnu vrijednost i u službi je razvoja samog društva.«¹⁰⁹

Identitet katoličkoga vjeronauka

49. Uvođenje katoličkoga vjeronauka u hrvatski odgojno-obrazovni sustav potaknulo je brojna pitanja, među kojima se posebno nameće pitanje identiteta toga oblika vjerskoga odgoja te njegova suodnosa sa župnom katehezom. O tome pitanju crkveni su dokumenti jasni: »Odnos između školskoga vjeronauka i kateheze odnos je razlikovanja u komplementarnosti. Gdje ta razlika nije jasna, postoji opasnost da oboje izgube vlastiti identitet.«¹¹⁰ Direktorij ističe da kateheza »promiče osobno prijanjanje uz Krista i sazrijevanje kršćanskoga života. Školski vjeronauk, s druge strane, prenosi učenicima znanja o kršćanskome identitetu i o kršćanskome životu.«¹¹¹

¹⁰⁸ *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj zajednici* (15. lipnja 2000.), u: ŽK, 158.

¹⁰⁹ DK, 314.

¹¹⁰ DK, 313.

¹¹¹ DK, 313.

I hrvatski biskupi ističu jasan suodnos vjeronauka i župne kateheze: »Podsjećamo da se školski vjeronauk i župna kateheza međusobno ne isključuju, nego se međusobno dopunjuju. Riječ je zapravo o dva tipa sustavnoga vjerskog odgoja i obrazovanja, koji se, u međusobno neraskidivomu i nadopunjujućemu suodnosu, održavaju na dva različita mjesta. Te su dodirne točke i razlike razvidne iz glavne svrhe jednoga i drugoga tipa vjeronauka. Dok je glavna svrha vjeronauka u školi sustavno i što cjelovitije upoznavanje vjere u svim njezinim vidovima, glavna je svrha župne kateheze što cjelovitije i što dublje uvođenje u osobno iskustvo vjere, koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.«¹¹²

Stoga bi u katehetskoj praksi trebalo uzeti u obzir specifičnosti vjeronauka u školi i specifičnost župne kateheze, raspravljati o njihovim različitostima, ali i o njihovoj komplementarnosti. Vjeronauk je, između ostaloga, kao važan oblik vjerskoga odgoja, osobito pozvan dati svoj doprinos u obiteljskome kršćanskom odgoju i općenito na području odgoja i obrazovanja djece i mladih.

Osposobljenost vjeroučitelja

50. Vjeroučiteljska služba veoma je zahtjevna i traži cjelovitu osposobljenost, kako bi se vjeroučitelji mogli uspješno nositi sa svim izazovima odgoja, obrazovanja i suvremene škole. Jednako tako, vjeroučiteljeva profesionalna osposobljenost jedan je od preduvjeta i obilježja kvalitete katoličkoga vjeronauka u osnovnoj i srednjoj školi. Da bi vjeronauk bio plodonosan, tj. da bi ostvario svoje temeljne ciljeve, nužno je da vjeroučitelji budu »sposobni staviti u korelaciju vjeru i kulturu, ljudsku i religioznu dimenziju; znanost i religiju, školu i druge odgojne dimenzije. Zauzetost učitelja iznimno je edukativna, usmjerena na ljudsko

¹¹² PVŠ, 2.

sazrijevanje učenika. Istodobno, od vjeroučitelja se traži da budu vjernici i da rade na osobnome sazrijevanju u vjeri, uključeni u kršćansku zajednicu i željni dati obrazloženje vlastite vjere putem osobnih profesionalnih kompetencija.«¹¹³

O trajnoj formaciji vjeroučitelja u Zagrebačkoj nadbiskupiji brigu vodi Ured za vjeronauk u školi. Radi profesionalnoga usavršavanja vjeroučitelja Ured organizira stručne seminare, tribine i radionice. Uz profesionalnu formaciju, osobito je važna duhovna formacija vjeroučitelja, jer oni nisu samo učitelji, nego su ponajprije istinski svjedoci vjere.

§ 1 Iako su vjeroučitelji primjereno teološki i pedagoški obrazovani, uz to im je potrebna potpora župe u kojoj žive ili rade kao i podrška mjerodavnih crkvenih tijela, da bi na ispravan način i lakše mogli izvršavati povjerene im zadaće i nositi se s poteškoćama. Ta je potpora potrebna da bi se održavala trajna suradnja, te kako bi se izbjeglo nepovjerenje i individualizam u radu.

§ 2 Neka se tijekom školske godine organizira više susreta za vjeroučitelje čije će težište biti na duhovnosti vjeroučitelja. Jedan od takvih susreta neka bude proglašen nadbiskupijskim Danom kateheta i vjeroučitelja.

Vjeroučitelj i župa

51. Iako se vjeronauk odvija u javnim osnovnim i srednjim školama, on je povezan s konkretnom crkvenom zajednicom. U tome smislu, vjeroučitelj, župnik i župna zajednica trebaju ustrajati na izgradnji odnosa međusobnoga povjerenja i suradnje, jer

¹¹³ DK, 318.

dobra suradnja vjeroučitelja i župnika otvara vrata suradnji župe i škole.

- § 1 Neka vjeroučitelji, u skladu sa svojim ovlastima i mogućnostima, uvažavajući specifične okolnosti škole i u suradnji sa župnikom, budu inicijatori pastoralnih aktivnosti koje će biti ponuđene i djelatnicima škole, učenicima i njihovim roditeljima.
- § 2 Škola na području župe, kao mjesto odgoja i obrazovanja, pastoralno je mjesto evangelizacije i nezaobilazna dimenzija sveopćega pastoralnog župne zajednice. Ta se činjenica treba uvažiti pri izradi nadbiskupijskoga pastoralnog plana i programa.
- § 3 Premda je u Zagrebačkoj nadbiskupiji mali broj svećenika uključen u školski vjeronauk, ipak su svi svećenici pozvani na ostvarivanje pastoralne škole na teritoriju njihove župe. Za to je potrebno ponajprije uspostaviti dobru suradnju sa školom. Ta se suradnja može ostvarivati u dogovoru s vodstvom škole i s vjeroučiteljima.
- § 4 Preporučuje se da svećenik koji djeluje u pastoralu župe, tijekom školske godine pohodi školu i susretne se s učenicima i djelatnicima škole, a napose prigodom početka i završetka školske godine, za 'Dane kruha', za Božić i za Dan škole. Isto tako, ako je moguće, neka svećenik, u dogovoru s vodstvom škole i s vjeroučiteljem održi nekoliko sati vjeronauka.

Kanonsko poslanje

52. Kanonski mandat (*missio canonica*), koji dodjeljuje dijecezanski biskup, a bez kojega vjeroučitelj ne može predavati vjeronauk u školi, jasno pokazuje da je vjeroučitelj u službi Cr-

kve, iako se njegovo djelovanje odvija u školi. Upravo u tome vjeroučitelj ima specifičan status u odnosu na druge djelatnike škole.

Kanonski mandat upućuje na to da duhovno-vjernički identitet vjeroučitelja zahtijeva jasnu kršćansku duhovnost i crkvenost. Naime, »narav vjeroučiteljeva poziva izvire iz uvjerljivoga života i zrelosti vjere po kojoj postaje vjerodostojni svjedok onoga što učenicima posreduje u vjeronaučnoj nastavi [...]. On treba posjedovati *sensus Ecclesiae*, s jasnim unutaršnjim osjećajem pripadnosti Crkvi, te čitavim svojim životom i djelovanjem biti svjedok, pratilac i sudionik na putu općeljudskoga i vjerničkoga sazrijevanja svojih učenika.«¹¹⁴

§ 1 Budući da je kanonski mandat svojevrsna ‘licenca’ za vršenje poslanja u ime Crkve, osim vjeronauka u školi, neka se dodjeljuje i onima koji sudjeluju u djelu evangelizacije i katehizacije.

§ 2 Neka se u Nadbiskupiji odrede jasni, jednostavno obrazloživi (‘objektivni’) i crkveno opravdani uvjeti za dobivanje i oduzimanje kanonskoga mandata.

Apostolski duh

53. Bez obzira što vjeroučitelj većim dijelom svoju vjeroučiteljsku službu ostvaruje u školi, on trajno njeguje i čuva apostolsku svijest, tj. evangelizacijsku zadaću. Vjeroučitelj se u okviru školskoga vjeronauka susreće s brojnim učenicima, roditeljima, nastavnicima, od kojih su neki udaljeni od crkvenoga i kršćanskoga života, a možda se i ne smatraju vjernicima, te pritom može vršiti važno evangelizacijsko poslanje Crkve.

Vjeroučitelj je pozvan, koliko mu to školske i obiteljske obveze dopuštaju, poznavati i podupirati, barem u nekomu obli-

¹¹⁴ PPKV, 30.

ku i mjeri, evangelizacijski plan Nadbiskupije i svoje župne zajednice.¹¹⁵ Neopravdano izbivanje iz pastoralnih aktivnosti u župi može se smatrati nedostatkom stupnja potrebne crkvenosti za obnašanje vjeroučiteljske službe.

- § 1 Budući da je vjeroučitelj po primljenome mandatu najbliži župnikov suradnik, neka se vjeroučitelji rasporede, ako je ikako moguće, u škole najbliže im po mjestu prebivališta ili boravišta, jer će im to omogućiti bolje uključivanje u župnu zajednicu.
- § 2 Vjeroučitelj je pozvan njegovati suradnički odnos sa župnikom, a zadaća je župnika okupljati i koordinirati pastoralne aktivnosti u župi i redovito okupljati suradnike, među kojima osobitu ulogu imaju vjeroučitelji.

¹¹⁵ PPKV, 31.



CRKVA ZAGREBAČKA
U SLAVLJENJU
KRISTOVA OTAJSTVA

UVOD

54. Liturgija je vršenje Kristove svećeničke službe, jer se u njoj s »pomoću vidljivih znakova označuje, i na način pojedinomu znaku svojstven, izvršuje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje«¹¹⁶. S toga se motrišta liturgija prepoznaje kao bogočovječno (teandričko) djelo: Božje djelo spasenja u zajednici ljudi i ljudsko djelo štovanja, proslave Boga. U sinergiji Božjega spasenjskog silaska i čovjekova kulta ostvaruje se ljudsko posvećenje.

Kao spomenčin Kristova djela spasenja liturgija to djelo posadašnjuje i uprisutnjuje. »Kristovo se vazmeno otajstvo slavi, a ne ponavlja.«¹¹⁷ U svakome se slavlju uvijek na nov način ostvaruje jedinstveno djelo ljudskoga otkupljenja. Crkva, oživljena darom Duha Svetoga, djela spasenja slavi »po Kristu, s Kristom i u Kristu« te tako Ocu prinosi trajnu žrtvu hvale, postajući dionicom nebeskih dobara.

55. Iz otajstva Isusa Krista proistječe samo otajstvo Crkve, sveopćega sakramenta spasenja u Kristu. U tu istinu o sebi Crkva trajno uranja prepoznajući u Kristu svoj otajstveni temelj i zadaću da bude znak, mjesto i oruđe najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda.¹¹⁸

Vođena tim poslanjem, Crkva i u naše vrijeme želi biti svjetlo naroda (*Lumen gentium*) te, poučljiva pred Božjom riječju (*Verbum Dei*), nastoji sa svim ljudima dijeliti njihove tjeskobe, radosti i nade (*Gaudim et spes*), unoseći u zbilju svijeta ljepotu

¹¹⁶ SC, 7.

¹¹⁷ KKC, 1104.

¹¹⁸ Usp. LG, 1.

Kristova otkupiteljskog dara i služeći izgradnji Božjega kraljevstva. Stoga je na Drugome vatikanskom koncilu Crkva, vođena Duhom Svetim, kao temelj i počelo obnove svoga života prepoznala vlastitu izručenost otajstvu Krista, podarenu u svetim sakramentima.¹¹⁹

Korisno je zato, u svjetlu Konstitucije o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium*, uvijek iznova pronicati u otajstvenu narav i spasenjsku vrijednost svete liturgije te u njoj otkrivati vrelo snage za istinski život u Kristu i za poslanje u svijetu, slaveći ju kao predokus zajedništva s Bogom u vječnosti i čuvajući ju kao svoje najdragocijenije blago. Sveta liturgija milosno je mjesto obnove života Crkve te je potrebno uložiti sav mogući napor oko njezinoga dubljeg i jasnijeg upoznavanja, ispravnoga i dostojnoga slavljenja, kao i kontempliranja, razumijevajući ju kao istinsku duhovnost Crkve.

56. Po slavlju Kristova otajstva Crkva dobiva udio u daru otkupljenja i u božanskome životu te i sama biva osposobljena da životom usklađenim s primljenim darom uprisutnjuje Krista u svijet – naviještajući evanđelje života i obnašajući službu ljubavi prema svima potrebitima.

Crkva slavi Kristova otajstva kao zajednica Kristovih vjernika okupljenih u njegovo ime, sjedinjena s njim kao »Tijelo Kristovo sjedinjeno sa svojom Glavom«¹²⁰. »Liturgijski čini nisu privatni čini; oni su slavlje Crkve koja je 'sakrament jedinstva', to jest sveti puk okupljen i uređen pod biskupima.«¹²¹ Zbog toga se liturgijska slavlja, a osobito sakramenti Crkve tiču svih njezinih udova, ali pojedine udove dotiču na različit način, prema različitosti pozivā, zadaća i djelatnoga udioništva.

¹¹⁹ Usp. *DeD*, 29.

¹²⁰ *KKC*, 1140.

¹²¹ *SC*, 27.

Tako se i uređenost i sklad liturgijske zajednice očituju na najjasniji način s pomoću različitosti i rasporedbe služba u njoj, koje pak na jasan način očituju otajstvo Crkve i jedinstvo njezinoga poslanja.¹²²

57. Sve liturgijske službe, koje se u liturgijskoj zajednici povjeravaju pojedincima ili skupinama, vode k prepoznavanju i življenju jedinstvene 'službe Božjega naroda'. Snagom općega ili zajedničkoga svećeništva, kojega su postali dionici po sakramentu krštenja, vjernici u euharistijskome slavlju čine sveti puk koji iskazuje hvalu Bogu te mu – ne samo po svećenikovim rukama nego i zajedno s njime – prinosе neokaljanu žrtvu hvale i ujedno uče prinositi i sami sebe.¹²³ Raznolikost službā u liturgijskoj zajednici stoga vodi k dubljem zajedništvu vjernika, otkrivanju služiteljskoga lica Crkve te plodnijem dioništvu u otajstvima kršćanske vjere.

Liturgijsko slavlje na vjeran način oslikava i svjedoči životnost Crkve. Ono je izvanredan pokazatelj eklezijalne svijesti pripadnosti Kristu, odgovornosti za njegov dar spasenja, odnosā u zajednici, sposobnosti 'bivanja s drugim', osjetljivosti za zajedništvo, raspoloživosti za solidarnost, spremnosti za poslanje koje je povjereno svakoj vjernici i vjerniku kao i zajednici koju oni tvore snagom Kristova Duha.

¹²² Usp. AA, 2; LG 31; 33; 39.

¹²³ Usp. SC, 48.

I. SAKRAMENTI I ŽIVOT VJERE

58. Čovjek, »pozvan na blaženstvo, ali ranjen grijehom, potreban je spasenja«¹²⁴. U toj svojoj potrebi, svjestan da nitko ne može sam sebe spasiti,¹²⁵ dolazi k Bogu koji neprestano zove čovjeka i »hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1Tim 2, 4). Božje htijenje za ljudskim spasenjem, kao djelo njegova milosrđa, prethodi svakoj ljudskoj čežnji za spasenjem i nadvisuje ju. »Prije svakoga našega odgovora na njegov poziv – puno prije – stoji njegovo čežnuće za nama.«¹²⁶ Tu je istinu potrebno jasno i odlučno isticati kao odgovor današnjim zamišljajima spasenja koje bi bilo samo ljudsko djelo i koje bi se ograničilo samo na zemaljsko blagostanje.¹²⁷ Bog se objavljuje radi čovjekova spasenja.

Sveukupna povijest spasenja, predana nam u Svetome pismu, dosegla je svoj vrhunac u objavi Isusa Krista, koji je »radi nas i radi našega spasenja sišao s nebesa, utjelovio se... i postao čovjekom«, kako ispovijedamo u Simbolu vjere. Naime, od svoga utjelovljenja »radi našega spasenja« sve do smrti »za naše grijeh« (1Kor 15, 3) i uskrsnuća »za naše opravdanje« (Rim 4, 25) »Krist nije živio svoj život za sebe, nego za nas. A i sada je 'naš zagovornik kod Oca' (1Iv 2, 1), 'uvijek živ da se za nas zauzima' (Heb 7, 25). Sa svim što je živio i trpio za nas jednom zauvijek, On ostaje uvijek 'pred licem Božjim za nas' (Heb 9, 24).«¹²⁸

Radi svoje trajne spasenjske prisutnosti u Crkvi, Krist Gospodin ostavio je svojoj Zaručnici svete sakramente, koji na

¹²⁴ KKC, 1949.

¹²⁵ KKC, 1058.

¹²⁶ DeD, 6.

¹²⁷ Usp. PD, 5-6.

¹²⁸ KKC, 519.

njezinome hodočasničkom putu uzbiljuju i usadašnjaju njegovo otkupiteljsko djelo. Crkva, naime, još od vremena svetih otaca vjerno čuva istinu da je ono što je ljudima bilo vidljivo i rukama dodirljivo u zemaljskome životu našega Gospodina, kao i njegove riječi i geste, sve je, nakon njegova uzašašća, Crkvi predano po svetim sakramentima.¹²⁹ U njima Crkva trajno susreće svoga Otkupitelja i izručuje se njegovu djelu spasenja. Stoga su oni istodobno sakramenti Krista i sakramenti Crkve: »po njoj« i »za nju«. »Jesu 'po Crkvi' time što je ona sakrament djelovanja Krista koji u njoj djeluje zahvaljujući slanju Duha Svetoga, a jesu 'za Crkvu' jer upravo 'sakramenti čine Crkvu', ukoliko, osobito u euharistiji, ljudima objavljuju i priopćuju otajstvo zajedništva Boga-Ljubavi, jednoga u trima osobama.«¹³⁰

59. Crkva svete sakramente zahvalno i ponizno prima i vjerno ih čuva, kao dragocjeno blago vjere, te naučava da su sakramenti »vjernicima nužni za spasenje« jer »one koji ih primaju Duh ozdravlja i preobražava suobličujući ih Sinu Božjemu«¹³¹. »Sakramenti su usmjereni na posvećenje ljudi, na izgradnju Kristova Tijela te napokon na iskazivanje štovanja Bogu; kao znakovi oni također pripadaju u pouku.«¹³² Kao sakramenti vjere, oni vjeru pretpostavljaju, ali ju također hrane, jačaju i izražavaju. Na kraju, sveti su sakramenti dar udioništva u Božjoj vječnosti.

Ljudski život, izveden na put spasenja, praćen je svetim sakramentima, po kojima se život vjere »rađa i raste, ozdravlja i prima poslanje«¹³³. Bogoslužje svetih sakramenata i blagoslovina omogućuje da »gotovo svaki događaj života bude posvećen božanskom milošću koja proistječe iz vazmenoga otajstva muke,

¹²⁹ Usp. LAV VELIKI, *Sermo* 74, 2, u: *CCL* 138A, 457; *KKC*, 1115; *DeD*, 9.

¹³⁰ *KKC*, 1118.

¹³¹ *KKC*, 1129.

¹³² *SC*, 59.

¹³³ *KKC*, 1210.

smrti i uskrsnuća Kristova¹³⁴, odakle svi sakramenti i blagoslovinе izvode svoju snagu i smisao.

60. Svrha sakramenata upućuje na činjenicu da oni nisu tek ustanovljeni, nego da su i ustanovljujući za život vjere. Sakramentalni život izgrađuje vjernike u njihovoj osobnoj vjeri i ujedno u eklezijalnome zajedništvu u kojemu su dionici sakramentalnoga susreta s Kristom. Stoga je važno pastoral sakramenata usmjeravati tako da budu slavljени i življeni kao temeljna uporišta vjeri i poslanju Crkve, a vjernička duhovnost da se uvijek vraća tim izvorima milosti.

§ 1 U tome će svjetlu od velike važnosti biti pastoralna nastojanja usmjerena prema obnovi sakramentalnoga života vjernika i rastu u liturgijskoj duhovnosti te su pastiri duša pozvani da »marljivo i strpljivo uznastoje oko liturgijske pouke te djelatnoga kako unutrašnjega tako i vanjskoga sudjelovanja vjernika, već prema njihovoj dobi, prilikama, načinu života i stupnju vjerske kulture«¹³⁵. Pritom je posebno potrebno promicati 'katehezu slavlja'¹³⁶ koja će vjernike upućivati u kristološke temelje sakramenata, u njihovu spasenjsku vrijednost i eklezijalnu narav, kao i odgajati za puno, svjesno i plodonosno udioništvo u otajstvima koja se slave.

§ 2 Odgoj za plodonosno udioništvo u svetim sakramentima ne postiže se samo liturgijskom katehezom i poukom, nego, još prije, pomnom i svetom brigom za ljepotu i dostojanstvo sakramentalnih slavlja, u čemu su svećenici, u zajedništvu sa svojim biskupom, prvi nositelji odgovornosti. Svećenici neka

¹³⁴ SC, 61.

¹³⁵ SC, 19.

¹³⁶ Usp. DPS, 7.

molitvom, razmatranjem, marnim obnavljanjem svojih teoloških spoznaja te pomnim praćenjem nauka Crkve i liturgijskih odredaba nastoje otkrivati duh liturgije i razložnost obrednoga ustroja pojedinih slavlja, njegovati liturgijsku duhovnost te u svetim sakramentima otkrivati »vrhunac i vrelo« svekolikoga pastoralnog nastojanja, a kako bi »po njihovoj liturgijskoj službi kršćanske zajednice koje su im povjerene, danomice sve savršenije hvalile Boga, Oca i Sina i Duha Svetoga«¹³⁷. Bez spoznaje nutarnjega sklada svetih čina i bez ponizne izručenosti djelovanju Kristova otajstva, uprisutnjenoga u sakramentima Crkve, nastojanja oko obredne 'izvanjske' ljepote mogu postati ispraznima i nedostatnima za privlačenje zajednice vjernika. Gdje po nestane svijesti o novosti Kristova otajstva, nepromjenjivoga i darovanoga jedanput zasvagda, lako je podleći iskušenju da se 'novost' i privlačnost počnu graditi promjenama koje zadiru u obrednost i u načine sudjelovanja u slavlju, ranjavajući pritom sami smisao slavlja. Time se zasjenjuje istinitost slavlja, a njegova vrijednost traži u ljudskome nastojanje oko prividne ljepote slavlja.

§ 3 Ne manje, iako na drugi način, mogu biti opasna i iskušenja traženja otajstvenosti i ljepote liturgije u načinu i formi slavlja koje je Crkva njegovala prije obnove usmjerene Drugim vatikanskim koncilom; takva nastojanja olako vežu otajstveno i sveto uz već prokušane obredne obrasce, idealizirajući ih i ujedno se opirući zadaći i trudu da i obnovljeni obredni oblik slavlja bude mjesto iskustva otajstvenoga i svetoga. Podijeljenosti oko načina slavljenja i razumije-

¹³⁷ PO, 5.

vanja liturgije mogu prouzročiti na licu Crkve najdublje rane i zasjeniti njezinu sakramentalnu narav. Papa Franjo u apostolskome pismu *Desiderio desideravi* poziva stoga čitavu Crkvu da iznova otkriva, čuva i živi istinu i snagu kršćanskoga slavlja, ne gubeći nikada iz vida da je sveta euharistija sakrament pobožnosti, znak jedinstva i vez ljubavi u Kristovoj Crkvi.¹³⁸ U tome pozivu čita se i želja da liturgija Crkve svojom nutarnjom ljepotom pobudi u očima i srcima vjernika udivljenje pred Kristovim otajstvom otkupljenja koje se milosno uzbiljuje u svetim sakramentima.¹³⁹ K tomu treba težiti sav odgoj za liturgiju, kako vjernika tako i onih koji vrše svetu službu.

§ 4 Uređenje svete liturgije pripada crkvenoj vlasti, to jest Apostolskoj Stolici te, prema odredbama prava, biskupu i mjerodavnoj biskupskoj konferenciji, čime se određuje da nitko drugi, pa ni svećenik, u ustroju i sadržaju slavlja, ništa ne dodaje, ne izostavlja i ne mijenja po svome nahođenju.¹⁴⁰ Kristovi vjernici laici ne smiju ostati uskraćeni za pravo sudjelovanja u bogoslužnim činima kako to Crkva želi te nikomu nije dopušteno bogoslužje Crkve oblikovati prema vlastitim nagnućima ili pak prema sklonostima pojedinih skupina u Crkvi,¹⁴¹ jer nestalnost i proizvoljnost u načinu slavlja rađa nesigurnoću i nejasnoćama glede nauka o sakramentima.¹⁴²

¹³⁸ Usp. *DeD*, 16; AUGUSTINUS, *In Ioannis Evangelium tractatus* 26, 13, u: CCL 36, 266.

¹³⁹ Usp. *DeD*, 24.

¹⁴⁰ *SC*, 22; usp. *ZKP*, kan. 846, § 1.

¹⁴¹ Usp. *DSP*, 64.

¹⁴² Usp. *RS*, 11.

II. SAKRAMENT KRŠTENJA

Krštenje – temelj kršćanskoga života

61. Sakramentalnom uronjenošću u Krista čovjek biva oslobođen od grijeha i nanovo rođen za božanski život te se pri-tjelovljuje Crkvi, postajući dionikom njezinoga poslanja.¹⁴³ Krštenje je, dakle, temelj kršćanskoga života, prag preko kojega se stupa u život Duha i vrata koja otvaraju pristup drugim sakra-mentima. Crkva zato vjerno naučava da je krštenje »nužno za spasenje onih kojima je evanđelje naviješteno i onih koji su imali mogućnost da zatraže taj sakrament«¹⁴⁴. Ona, naime, »ne pozna drugoga sredstva osim krsta da zajamči ulazak u vječno blaženstvo; zbog toga pazi da ne zanemari poslanja što ga je primila od Gospodina, tj. da 'iz vode i Duha nanovo rađa' sve koji mogu biti kršteni«¹⁴⁵. Vjerna riječi Božanskoga Učitelja: »Podite i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!« (*Mt* 28, 19-20), Crkva je svjesna da joj je temeljno poslanje privesti svakoga čovjeka susretu s Gospodinom »koji hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (*1Tim* 2, 4) te da svi »vjerujući imaju život u njegovu imenu« (*Iv* 20, 31).

§ 1 Svi se krštenici potiču da odgovorno i brižno ču-va-ju dar krsnoga posvećenja, trajno uranjajući u Riječ života te pronalaze putove rasta u pritjelovljenosti Kristu i njegovoj Crkvi.

§ 2 Vjernicima se preporučuje da, vraćajući se svetim po-četcima dara vjere, radosnom ljubavlju slave godišnji

¹⁴³ Usp. *KKC*, 1213.

¹⁴⁴ *KKC*, 1257.

¹⁴⁵ *KKC*, 1257.

spomen svoga krsnog preporođenja kao sveti dan te, kada je moguće, hodočaste u crkvu svoga krštenja.

- § 3 U raznim prigodama života župne zajednice, kao i u važnim trenucima obiteljskoga zajedništva, vjernicima priliči zahvalno slavljenje spomena na svoje krštenje, osobito ispovijedanjem krsne vjere i obnovom krsnih obećanja.
- § 4 Vjerna Kristovu poslanju da sve učini njegovim učenicima, krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga (usp. *Mt* 28, 19-20), Crkva neka brižno nastoji otkriti blago vjere i milost krštenja svima koji još ne upознаše Krista.
- § 5 Svećenici će, nošeni misionarskim duhom i odgovornošću za povjerenu im službu, u svojim sredinama hrabro naviještati evanđelje spasenja i tražiti načine kako za dar krštenja oduševiti one koji još nisu kršteni. Jednako će u vjernicima buditi odgovornost za naviještanje i svjedočenje dara vjere kako bi svojim životima privukli u Crkvu, zajednicu krštenika, one koji traže put spasenja.
- § 6 U većim župama i nadbiskupijskim središtima potiče se pomno osmišljavanje programa evangelizacije za one koji traže Krista. Te bi programe trebalo osmisлити kao plodno razdoblje predkatekumenata.
- § 7 Gdje se osjeti potreba, neka se ponude prikladni programi kršćanske pouke za djecu školske dobi koja nisu krštena, kako bi ih se, u dogovoru s njihovim roditeljima, oduševilo i na prikladan način pripravilo za pristup krštenju.
- § 8 Budući da krštenje otvara najizvrsniji put spasenja, neka se nastoji poučiti roditelje i kršćanske zdrav-

stvene djelatnike o mogućnosti i načinu krštenja djece koja se pri porodu ili neposredno nakon poroda nađu u smrtnoj opasnosti.

Pristup odraslih kršćanstvu

62. Hodočasteći svijetom prema nebeskoj domovini, Crkva susreće braću i sestre koji još nisu upoznali Krista i koji žude za spasenjem. Primivši riječ spasenja i noseći dar vjere, Crkva smatra svojom dužnošću naviještati i radosno dijeliti ono što joj je Gospodin predao.

- § 1 U svesrdnoj brizi za one koji još nisu na sakramentalan način pritjelovljeni Kristu Gospodinu i pridruženi njegovu Tijelu, Crkvi, neka se, gdje se osjeća potreba, u župi ili na razini dekanata, organizira zajednički katekumenski hod u odgovarajućoj katehetskoj pouci koja će zahvatiti otajstva vjere te eklezijalni i osobni vjerski život.
- § 2 Katekumenskomu hodu putem vjere potrebno je vrijeme i mjesto koje se pronalazi u zajednici vjernika, a taj se hod odvija zahvaljujući ključnim sastavnicama: navještaju vjere, s posebnim naglaskom na Kristovu vazmenu otajstvu; katehezi koja vodi k obraćenju i životnomu prihvaćanju evanđeoskoga života; iskustvu vjere po molitvi i bogoslužju Crkve; zauzetom svjedočenju vjere načinom života i kršćanskim služenjem u zajednici vjernika.¹⁴⁶
- § 3 Sâmo življenje katekumenata i predviđena katekumenska slavlja (obred primanja u katekumenat, obred izbora i upisa imena, provjere i predaje, slavlje sakramenata inicijacije) redovito će se ostvariva-

¹⁴⁶ Usp. *RDDS*, 110.

ti u vlastitoj župnoj zajednici, kako bi katekumeni mogli tješnje srasti s Crkvom u konkretnoj zajednici Božjega naroda, a župna zajednica živjeti svoju odgovornost i poslanje za svjedočenje vjere. Hvale je vrijedno da pojedini stupnjevi inicijacijskoga hoda budu slavljani u prvostolnici, pod predsjedanjem Nadbiskupa, kao jasan izraz pritjelovljenosti Crkvi, osobito u jedinstvu njezinoga nauka.

- § 4 Neka se katekumene potiče na redovito sudjelovanje u nedjeljnome bogoslužju svoje župne zajednice, a zajednica će ih pratiti molitvenom potporom te očitovati radosnu otvorenost njihovu uključenju u život Crkve. Važno je da katekumeni u doba katekumenata budu upoznati i s raznim aktivnostima župne zajednice, osobito s djelovanjem određenih skupina u njoj, te da se u skladu s prilikama i mogućnostima uključuju u neke od njih.
- § 5 Tijek katekumenata i raspored njegovih slavlja u liturgijskoj godini redovito neka se odvija u skladu s odlukama Hrvatske biskupske konferencije¹⁴⁷ i odredbama Nadbiskupa, onako kako to predviđa Rimski obrednik.¹⁴⁸ Katekumenski će hod, osim u iznimnim slučajevima, trajati jednu godinu, a slavlje kršćanske inicijacije bit će u Vazmenome bdjenju ili, ako se iz važnoga razloga drži prikladnijim, nakon svetkovine Vazma.
- § 6 Nakon slavlja inicijacije neka se nastoji novokršćanicima ponuditi mogućnost daljnega upoznavanja vjere te mogućnost uključenja u neku od aktivnosti župne zajednice.

¹⁴⁷ Usp. *RPOK*; *DPS*.

¹⁴⁸ Usp. *RPOK*.

- § 7 Katehezi, kao i drugim susretima i slavlјima katekumenā, slobodno je pridružiti odrasle osobe koje su samo krštene, ali nisu dovolјno poučene u vјeri i nisu pristupile drugim sakramentima kršćanske inicijacije. Te će osobe u zajedničkome slavlјu inicijacije primiti sakramente koje prethodno nisu primile.
- § 8 Kada sakrament potvrde traže odrasli kršteni, u vidu priprave za sklapanje ženidbe, neka se ne zane-mari nužnost dostatne priprave i pouke u vјeri, kao i vremena potrebnoga za prihvaćanje načina života koji proizlazi iz sakramenata kršćanske inicijacije. U tim slučajevima pripravnike će se uputiti u redoviti inicijacijski hod zajedno sa skupinom katekumena, u župi ili izvan nje, ili će se, ako se ocijeni razbori-tim, zasebno za njih prirediti prikladna i vremenski dostatna pouka. Kada to nije moguće, župnik će, u suglasju s uputama Nadbiskupa, predložiti odgodu slavlја sakramenta potvrde nakon sklapanja ženid-be.¹⁴⁹
- § 9 Župnici i upravitelјi župa na početku pastoralne go-dine neka dostave Nadbiskupskome duhovnom sto-lu popis polaznika katekumenata, kako bi za njih o Uskrsu mogli dobiti dopuštenje za podjelјivanje sa-kramenata inicijacije.
- § 10 S posebnom će se pomnjom, u župama u kojima je to potrebno, organizirati priprava za sakrament kr-štenja za djecu školske dobi koja nisu krštena. Pri-tom će se, osobito glede podjelјivanja drugih dvaju sakramenata inicijacije, slijediti upute mjerodavnih nadbiskupijskih tijela. Kada se radi o djeci predpri-

¹⁴⁹ Usp. *RPo*, 12.

česničke dobi, ona će, nakon pouke prilagođene njihovoj dobi, biti krštena, a euharistiji će pristupiti kada dođu u dob u kojoj se redovito slavi prva pričest. Kada je riječ o djeci pričesničke dobi, ona će se krstiti u zasebnome slavlju kratko prije slavlja pričesti u župi, a za pristup euharistiji bit će pridružena redovitomu slavlju prve pričesti u župi. Po istome će se načelu postupiti i kada je riječ o djeci predkrizmaničke, odnosno krizmaničke dobi.

Krštenje djece

63. Vjerna Kristovu nauku da »tko se nanovo ne rodi iz vode i Duha Svetoga ne može ući u Kraljevstvo Božje« (Iv 3, 5), Crkva naučava da djeca ne smiju biti lišena krštenja te ih krštava u vjeri što ju ispovijedaju roditelji, kumovi i kršćanska zajednica.¹⁵⁰ Crkva stoga odgovorno čuva svetu zadaću Majke svih krštenika, koja u snazi Duha Svetoga rađa na novi život te se majčinskom ljubavlju za njih brine, odgaja ih i poučava u svetome nauku, krijepi ih svojom blizinom, prati molitvom i omogućuje da po svetim sakramentima trajno rastu s Kristom Gospodinom.

Dar vjere ne ovisi o ljudskoj moći i sposobnosti rasuđivanja, nego o daru odozgor, pa dijete može biti nositelj božanskoga dara vjere, premda ju ne umije ispovijedati. Crkva zato preko svojih pastira i svih odgovornih u pastoralu ustrajno poučava i potiče roditelje da daju krstiti djecu u prvim mjesecima nakon rođenja – kako bi ih – izručujući ih daru vjere, povjerili snazi božanskoga života.

§ 1 Među svojim zadaćama Crkva prepoznaje brižnu skrb za rast roditelja u vjeri, kao i za odgovornost koja im se povjerava u kršćanskome odgoju djece. Neka se stoga u pripravi za krštenje djece održe u

¹⁵⁰ Usp. RK, 2; NKD, 12.

župi barem dva katehetska susreta s roditeljima, kada će im se izložiti značenje i smisao sakramenta krštenja, eklezijalni vidik vjere, roditeljska dužnost u odgoju djeteta u vjeri, smisao i zadaća kumova te ustroj i značenje slavlja sakramenta krštenja. Posebna pozornost neka se posveti pouci roditelja pri krštenju njihovoga prvog djeteta.

- § 2 U pripravi roditelja za krštenje, gdje se smatra primjerenim, mogu svećeniku voditelju priprave pomoći i prikladni vjernici laici, osobito bračni parovi koji će roditeljima prenijeti roditeljska iskustva u vjerničkome odgoju djece i ohrabriti ih u njihovoj zadaći.¹⁵¹
- § 3 Na barem jedan predkršni katehetski susret neka zajedno s roditeljima budu pozvani i oni koji će na krštenju preuzeti službu kuma. Neka im se izloži smisao zadaće koju preuzimaju u odgovornosti prema Crkvi, prema roditeljima i prema kršteniku.
- § 4 S posebnom osjetljivošću i brigom svećenici će primiti roditelje koji nisu dovoljno srasli sa životom Crkve ili žive u okolnostima koje im priječe puni sakramentalni život, ili uopće nisu kršćani, kako bi se otklonile moguće zapreke za krštenje djeteta, a roditelje prikladno poučilo i ohrabrilo u njihovoj nakanu da dijete bude kršteno i odgajano u vjeri Crkve.
- § 5 Tijekom prijave djeteta za krštenje neka se od roditelja zatraže valjani dokumenti koji sadrže sve potrebne podatke za upis djeteta u Maticu krštenih, kako se osnovni podatci u Matici krštenih ne bi razlikovali od podataka u drugim osobnim dokumentima krštenika.

¹⁵¹ Usp. *DPS*, 46-47.

§ 6 U predkrstnoj katehetskoj pouci, kao i u drugim pastoralnim susretima, neka se nastoji među vjernicima, osobito među mladim roditeljima, probuditi svijest o smislu imena koje se djetetu daje na krštenju. Roditelje će se poticati da djeci daju ime vezano za kršćansku baštinu te da to bude jedino ime kako bi život osobe bio tijesno vezan sa življenjem vjere. Osobito neka se preporučuju imena svetaca čiji će primjer života nastojati slijediti.

§ 7 Kada krštenje djeteta zatraže roditelji za koje pastoralni djelatnik utvrdi da ne žive vjeru i da se samo prigodice utječu Crkvi, neka ih se s pomnjom i razumijevanjem potakne na potpuniji vjerski život te im se rasvijetli odgovornost koja proizlazi iz krštenja njihove djece, odgajajući djecu u vjeri i prateći ih na putu do drugih sakramenata kršćanske inicijacije.¹⁵² Gdje se ne može steći potrebna sigurnost da će dijete biti odgajano u vjeri, župnik ili drugi pastoralni djelatnik neka nastoje pomoći roditeljima u izboru krsnoga kuma koji će s posebnom odgovornošću pratiti dijete na putu vjere.¹⁵³ Gdje pak nije moguće steći barem osnovnu sigurnost da će dijete biti odgajano u vjeri, župnik će postupiti prema uputi Nadbiskupa. Neka uvijek nositeljima pastoralne skrbi na srcu više bude dar koji se po krštenju milosno daruje, nego zahtjev roditeljima da se priključe redovitosti vjerničkoga života u župnoj zajednici.

Slavlje krštenja

64. Slavlje sakramenta krštenja, koji nudi vrata vjere i krštenika izvodi na put spasenja, treba se odvijati tako da se u za-

¹⁵² Usp. *RK*, 6, t. 5.

¹⁵³ Usp. *NKD*, 30.

jednici slavitelja uistinu doživi kao događaj spasenja, darovan po službi Crkve.

Za takvo slavlje nezaobilazan je preduvjet prikladna priprava roditelja, ali i otvorenost Crkve, zajednice vjernika, u kojoj se djeca rađaju na novi život. Neka se u slavlju pripadna pozornost dade svakomu od Redom krštenja predviđenih obrednih sastavnica: od primanja djeteta, preko liturgije Riječi s homilijom, blagoslova vode, odreknuća od grijeha i ispovijesti vjere, krsnoga čina polijevanja vodom ili uranjanja u vodu, poslijekrsnih čina pomazanja krizmom, odijevanja krsne haljine, pružanja zapaljene svijeće i obreda *efata*, do završnih čina molitve Gospodnje i blagoslova.

Jednako će se, gdje god je to moguće, paziti da ustroj slavlja bude razvidan i ostvaren prikladnom prostornom rasporedbom pojedinih dijelova slavlja koji se, u skladu s obrednim uputama, odvijaju na ulazu u crkvu (obred primanja), na ambonu (liturgija Riječi), potom u krstioničkome prostoru (krsna služba) te pred oltarom (završni obredi).

§ 1 Da bi u slavlju sakramenta krštenja jasnije zasjaio eklezijalni vidik dara vjere, neka se nastoji, kad god je to i gdje god je moguće, krštenje slaviti nedjeljom ili na blagdane i svetkovine, u euharistijskome slavlju na kojemu je okupljena župna zajednica, čime će se jasnije osvijetliti i upućenost krštenja na sakrament euharistije.¹⁵⁴ Pritom će se uzeti u obzir stvarne okolnosti i mogućnosti pojedinih župa, kao i druge pastoralne danosti i uvjetovanosti. Moguće je da, tamo gdje se smatra razboritim, jedna nedjelja u mjesecu bude određena za slavlje krštenja, što može olakšati i zajedničku pripravu roditelja i kumova.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Usp. RK, 9.

¹⁵⁵ Usp. DPS, 51-52.

- § 2 U župnoj će zajednici biti korisno njegovati osjetljivost za eklezijalni smisao krštenja te poticati otvorenost zajednice za slavlje krštenja u redovitim nedjeljnim slavljima, kako bi se među vjernicima izbjegla pomisao da krštenje ‘opterećuje’ ili ‘produžuje’ redovitost slavlja. U vjernicima je potrebno buditi radost zbog krsnoga preporođenja novih članova Božjega naroda.
- § 3 Sakrament krštenja neka se redovito slavi u župnoj crkvi roditelja, a u drugim crkvama ili kapelama na području župe uz odobrenje Zagrebačkoga nadbiskupa.¹⁵⁶ Zbog dostojanstva sakramenta krštenja i njegove važnosti za vjerski život potrebno je da u svim župnim crkvama bude čvrsta i nepomična krstionica te, ako je moguće, neka bude uređena tako da se pri krštenju iz nje voda zahvaća te da iz krstionice može otjecati. Župna crkva, zajedno s krstionicom, trajan je spomen vjernicima na otajstvo njihova preporođenja i na pripadnost crkvenoj obitelji. U kućama, bolnicama i drugdje izvan redovitoga mjesta krštenja neka se bez opravdanoga razloga ne krsti, osim u slučajevima smrtno opasnosti ili teške bolesti.¹⁵⁷
- § 4 Kao prikladan način priprave roditelja i kumova za krštenje može im se savjetovati da za slavlje krštenja prirede svijeću i krsnu haljinu. To mogu biti dragocjeni nositelji spomena na sveto krštenje. Krsna haljina neka bude takvoga oblika da ju je u liturgiji krštenja, u predviđenome obrednom trenutku, moguće odjenuti djetetu, u znak krsne zaodjevenosti u Krista (usp. *Gal* 3, 27).

¹⁵⁶ Usp. *ZKP*, kan. 858, § 2; kan. 859; *DPS*, 50.

¹⁵⁷ Usp. *RK*, 12-13.

- § 5 Neka se – s izuzetkom u vazmenome vremenu, kada se krsti vodom blagoslovljenom u vazmenome bdjenju – u svakome slavlju krštenja blagoslovi voda, rabeći jedan od molitvenih obrazaca iz Rimskoga obrednika, kako bi se krsno otajstvo moglo jasnije iščitavati u njegovoj povijesno spasenjskoj dimenziji. Roditeljima se, nakon krštenja, može dati i prikladna posudica s krsnom vodom, koju će ponijeti u svoj dom i koristiti ju za posebne trenutke molitve i obiteljskih slavlja, osobito pri roditeljskom blagoslovu djece.
- § 6 U Nadbiskupiji će se, dok za to bude opravdanoga razloga, nastaviti hvalevrijedan običaj da peto i svako sljedeće dijete u obitelji krsti Nadbiskup ili jedan od pomoćnih biskupa, ili neki drugi Nadbiskupov delegat, kako bi se time iskazala potpora obiteljima s većim brojem djece te u kršćanskim obiteljima promicala otvorenost daru života. Takvo slavlje krštenja neka, osim u iznimnim okolnostima, bude tijekom nedjeljne ili blagdanske mise župne zajednice.¹⁵⁸
- § 7 Upis djeteta u Maticu krštenih neka se izvrši u roku od nekoliko dana nakon krštenja, poštujući sve odredbe partikularnoga prava.¹⁵⁹ Radi čuvanja spomena na sveti sakrament krštenja podupire se hvalevrijedan običaj upisa krštenja u Obiteljsku knjižicu koja se čuva u obitelji. Kada se dijete krsti u bolnici, bolnički kapelan o krštenju izvješćuje župu kojoj pripadaju djetetovi roditelji. Glede upisa djeteta krštenoga u bolnici koja nije ustrojena kao župa ili

¹⁵⁸ Usp. *RDDS*, 114.

¹⁵⁹ Usp. *ZKP*, kan. 877; *HBK*, *Pravilnik o crkvenim maticama i drugim uredskim knjigama*, čl. 21-29, u: *SVZN*, 82 (1995.) 1, 18-19.

kapelanija, slijedit će se upute Zagrebačkoga nadbiskupa.

§ 8 Ako je dijete kršteno u bolnici, zbog bolesti ili smrtno opasnosti, prikladno je, nakon što prizdravi, u župi, u okviru nedjeljnoga ili blagdanskoga slavlja, prirediti obred donošenja u crkvu već krštenoga djeteta onako kako to predviđa Obrednik, kako bi se dao eklezijalni značaj već primljenomu krštenju i kako bi zajednica mogla slaviti radost krštenja svoga novog člana.

§ 9 Roditelji se na prikladan način može potaknuti na brigu za rast djeteta u vjeri i obiteljsko slavlje godišnjega spomena na dan krsnoga preporođenja, kao jednog od svetih dana obiteljskoga kalendara.

Služba kumstva

65. Slijedeći drevni običaj, Crkva pri krštenju djece dio svoje brige za njihov kršćanski odgoj povjerava kumovima, koji će zajedno s roditeljima djetetu biti prvi svjedoci vjere i njegovi podupiratelji na tome putu. Kumovi, izabrani između vjernika uzornoga života i eklezijalne zauzetosti, kršteniku svjedoče da su po krsnome preporođenju stekli novu obitelj, Crkvu, pa se služba kumstva smatra pravom crkvenom službom (*officium*) koju prihvaćaju pred Crkvom i u ime Crkve. Kumstvom se posvjećuje da krštenje proširuje krštenikovu naravnu obitelj te da on stupa u zajedništvo djece Božje, koje tvori sveti Božji narod, Crkvu.

§ 1 Stoga će se s posebnom brigom paziti da službu kuma na krštenju preuzimaju vjernici katolici koji su, u skladu s kanonskim odredbama, prikladni za službu kumstva.¹⁶⁰ To će biti osobito važno u slučajevima kada ne postoji sigurnost da će roditelji moći

¹⁶⁰ Usp. ZKP, kan. 874.

preuzeti ili obećati brigu za kršćanski odgoj djeteta, u skladu s naukom Crkve.

§ 2 Neka se u tome smislu, bez velikoga razloga i bez dopuštenja mjesnoga ordinarija, izbjegava svako odstupanje od kanonskih odredaba o uvjetima za kumstvo na krštenju, kako bi se otklonile neujednačenosti u pristupima i nejasnoće o smislu te službe. Usprkos činjenici da je ta služba katkad izvor poteškoća i prijepora, služba kumstva, ispravno postavljena i shvaćena, može iznova postati dragocjena pomoć u pastoralnim nastojanjima u župnoj zajednici, osobito u slučajevima kada obitelj ne pruža dovoljno jamstvo za djetetov kršćanski odgoj.

§ 3 Čuvat će se odredba da na krštenju bude samo jedan kum ili kuma, ili kum i kuma.¹⁶¹ Vrijednujući službu kumstva neka ne izostane nastojanje i preporuka roditeljima i kumovima da krsni kumovi preuzmu službu kumstva i pri slavlju sakramenta potvrde, ako za to ne postoje zapreke ili velike poteškoće. U tome smislu, uz prikladnu pouku, poticati će se i krizmanike da za kumove na sakramentu potvrde izaberu svoje krsne kumove.

§ 4 Krštena osoba koja pripada nekatoličkoj crkvenoj zajednici može biti samo svjedok krštenja, i to jedino zajedno s katoličkim kumom.¹⁶² Za to dopuštenje neka se prethodno zatraži Nadbiskupovo mišljenje.

¹⁶¹ Usp. ZKP, kan. 873.

¹⁶² Usp. ZKP, kan. 874, § 2. Ipak, u skladu s odredbom *Direktorija za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, moguće je, iz opravdanoga razloga, vjerniku neke od istočnih pravoslavnih Crkava dopustiti da zajedno s katoličkim kumom kumuje pri krštenju katoličkoga djeteta ili odrasle osobe, uz uvjet da je dovoljno osiguran katolički odgoj krštenika i da je taj kum prikladna osoba. Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, Zagreb, 1994., 98.

III. SAKRAMENT POTVRDE

Priprava za sakrament potvrde

66. Nastavljajući hod vjere primljene u krštenju krštenici se po sakramentu potvrde »još savršeniye vežu uz Crkvu, bivaju obdareni posebnom jakošću Duha Svetoga te su tako još strože obvezani da kao pravi Kristovi svjedoci riječju i djelom vjeru ujedno i šire i brane«¹⁶³ te se založe »u izgradnji Kristova tijela u vjeri i ljubavi«¹⁶⁴.

Na inicijacijskome putu vjere krštenik u sakramentu svete potvrde (*confirmatio*), po posebnome daru Duha Svetoga, biva 'utvrđen' (*confirmatus*) i osnažen u življenju krsne milosti. Sakrament potvrde nas »dublje ukorjenjuje u božansko posinjenje«, »čvršće nas sjedinjuje s Kristom«, »umnaža u nama darove Duha Svetoga«, »usavršuje naš vez s Crkvom« te nam priopćuje »osobitu snagu Duha Svetoga da kao pravi svjedoci Kristovi, riječju i djelom, širimo i branimo vjeru, da hrabro ispovijedamo ime Kristovo i nikada se ne stidimo njegova križa«¹⁶⁵.

67. Priprava za slavlje sakramenta potvrde ima zadaću čuvati i produbljivati povezanost potvrde sa sakramentom krštenja, kako bi se doživjela kao sakrament inicijacije koja osobi daruje novi (kristovski) identitet i produbljuje nove (eklezijalne) sveze pripadnosti. Kršćanski identitet i eklezijalna pripadnost, naime, dva su orijentira čitavoga puta kršćanske inicijacije.

§ 1 Da bi se sakrament potvrde slavio u povezanosti s krštenjem te doživio kao svjesno prihvaćanje života u Crkvi i u njezinu poslanju, neka se nastoji da pri-

¹⁶³ LG, 11.

¹⁶⁴ RPo, 2.

¹⁶⁵ KKC, 1303.

prava za taj sakrament izrasta iz redovitosti života vjere djece i mladih i iz njihove uključenosti u život župe, te da se ona ne svede samo na bližu i neposrednu katehetsku pouku.

§ 2 Bliža priprava za slavlje sakramenta potvrde, koja će slijediti poseban program župne kateheze za potvrđenike, neka traje dvije godine. Župna kateheza u bližoj pripravi za sakrament potvrde neka bude više usmjerena prema slavlju sakramenta, oslonjena također na bogatstvo značenja obrednih gesta i molitava koje nudi liturgijsko slavlje potvrde. Posebna pozornost neka se posveti razumijevanju sakramentalnoga učinka potvrde te mjestu i značenju toga sakramenta u odgovornome življenju vjere.

§ 3 U godini neposredne priprave za sakrament potvrde, gdje je to moguće, za krizmanike će se organizirati barem jedna cjelodnevna ili poludnevna duhovna obnova, u kojoj će, uz prikladan duhovni nagovor, biti priređeno slavlje sakramenta pokore i slavlje euharištije te omogućeno vrijeme za molitvu i razmatranje kao i za osobni razgovor sa svećenikom ili katehetom.¹⁶⁶ Prikladno je da se takva duhovna obnova održi izvan mjesta redovitih katehetskih susreta.

§ 4 Uz redovito pohađanje župne katehetske priprave, jedan od uvjeta za pristup sakramentu svete potvrde jest i redovito pohađanje vjeronauka u školi. U slučajevima kada je kandidat za sakrament potvrde ispisan s vjeronauka u osnovnoj ili srednjoj školi, primanje sakramenta odgodit će se do ispunjenja uvjeta određenih od mjesnoga ordinarija.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Usp. *DPS*, 70.

¹⁶⁷ Usp. *Pismo biskupa Zagrebačke crkvene pokrajine roditeljima krizmanika* (9. ožujka 2014.), u: *ŠVZN*, 101 (2014.) 1, 24.

- § 5 U pripravi za slavlje sakramenta potvrde neka se održe barem dva katehetska susreta s roditeljima, a prema mogućnostima i s kumovima krizmanika, kada će im se rasvijetliti njihova zadaća i odgovornost u pripravi djece za slavlje sakramenta kako bi se na lakši način prevladale poteškoće i nerazumijevanja u pastoralu potvrđenika.

Slavlje sakramenta potvrde

68. Slavlje sakramenta potvrde slavlje je cijele župne zajednice koja se, kao Crkva, raduje napretku i rastu djece koja su povjerena njezinoj majčinskoj brizi i skrbi. U slavlju potvrde župna zajednica uvijek iznova posvješćuje i produbljuje svoje poslanje, otvarajući se daru mladih članova zajednice koji će novom svježinom Dara Duha Svetoga krijepiti život Crkve i rast Božjega kraljevstva. Zbog toga će župna zajednica uložiti potreban napor – u vidu molitvene priprave, duhovne obnove ili u nekome drugom obliku – kako bi slavlje potvrde dobilo »blagdansko i svečano obilježje«¹⁶⁸ te bilo doživljeno kao 'događaj Pedesetnice' u cijeloj župnoj zajednici.

- § 1 Vjernici neka se na sakrament potvrde pripuštaju prema Dopunskoj odluci HBK uz kan. 891 te dobi koju odredi Nadbiskup za pojedine pastoralne jedinice, imajući pritom u vidu narav sakramenta i njegovu mjesto u cjelovitosti kršćanske inicijacije te uzimajući u obzir društvene uvjetovanosti i promijenjene okolnosti mladenačkoga dozrijevanja, kao i druge danosti i uvjetovanosti.

- § 2 Da bi se na najprikladniji način odgovorilo pastoralnim potrebama i životnim okolnostima u koji-

¹⁶⁸ RPo, 4.

ma se nalaze pojedine župne zajednice, moguće je da u Nadbiskupiji dob za slavlje sakramenta potvrde bude određena različito za župe u gradu i za župe u seoskim sredinama.

§ 3 U župama u kojima je mali broj djece, sakrament potvrde ne mora se slaviti svake godine, nego svakih dvije ili tri godine, kako bi se pouka i priprava za sakrament mogle organizirati na pastoralno prikladniji i plodonosniji način. U župama s malim brojem djece sakrament potvrde neka se ne odgađa za razdoblje dulje od tri godine, ni onda kada se treba krizmati samo jedno dijete.

§ 4 U svrhu isticanja istine da u sakramentu potvrde krštenik prima snagu Duha Svetoga, dar uskrsloga Gospodina koji čovjeka uvodi u zajedništvo s nebeskim Ocem, redovito slavlje sakramenta potvrde bit će u vazmenome vremenu. Zbog toga će se i priprava za sakrament potvrde uskladiti s ritmom liturgijske godine i sa sadržajnim vlastitostima pojedinih njezinih razdoblja, uključujući krizmanike u redovitost liturgijskih slavlja i odgajajući ih za liturgijsku duhovnost, obilježenu značajkama pojedinih liturgijskih vremena.

§ 5 Budući da sakramentom potvrde krštenik biva okrijepljen za zreliji i svjedočanski život vjere te pred crkvenom zajednicom svjesno izriče svoju pritjelovljenost Crkvi i odgovornost za nju, priliči da slavlje sakramenta bude u nedjelju ili na neki blagdan u kojemu se okuplja župna zajednica. Gdje bi to predstavljalo velike pastoralne poteškoće – zbog, primjerice, prevelikoga broja krizmanika ili zbog tijesnoga liturgijskog prostora – slavlje će se prirediti u neki

drugi prikladni dan. Drugi razlozi premještanja slavlja izvan nedjeljnoga ili blagdanskoga okupljanja zajednice ne smatraju se valjanima i opravdanima. Župnici će pak nadnevak za slavlje sakramenta potvrde Nadbiskupskome duhovnom stolu predložiti u dogovoru sa župnicima iz susjednih župa, osobito u dekanatu, kako bi se izbjegle moguće teškoće u pripremi slavlja.

§ 6 Posebna se pozornost danas treba posvetiti drevnoj praksi Crkve da krizmanike pri samome primanju sakramenta potvrde prate kumovi. Uloga se kuma ne smije izgubiti niti smije biti opterećujući element u pripremi i slavlju spomenutoga sakramenta. Zadaća je kuma pomagati krizmaniku da, po snazi Duha Svetoga, uzmogne vjerno živjeti primljeni dar i preuzete obveze koje proizlaze iz sakramenta potvrde.¹⁶⁹ Zato će se pomno paziti da onaj tko preuzima službu kuma bude duhovno prikladan za tu zadaću te da ispunjava sljedeće uvjete: »da je dovoljno zreo za preuzimanje službe kumstva; da pripada Katoličkoj Crkvi te da je primio sakramente krštenja, potvrde i euharistije; da mu pravo ne zabranjuje vršiti službu kuma«¹⁷⁰. U skladu s time, kum na krizmi »ne može biti netko tko je samo civilno vjenčan, nego mora biti i crkveno vjenčan«; kum također ne može biti »netko tko je rastavljen i ponovno civilno vjenčan ili živi u izvanbračnoj zajednici«¹⁷¹. Ne priliči da službu kuma na krizmi preuzme netko od krizmanika istoga naraštaja.

¹⁶⁹ Usp. *RPO*, 5.

¹⁷⁰ Usp. *RPO*, 6.

¹⁷¹ *Pismo biskupa Zagrebačke crkvene pokrajine roditeljima krizmanika*, 24–25.

- § 7 Čuvajući svetost sakramenta i dostojan način slavljenja, brižno neka se nastoji da slavlje sakramenta potvrde ne bude zasjenjeno neprikladnim načinom odijevanja krizmanika i kumova, izvanjskim svečanostima, raskošnim gozbama, skupim darovima i drugim elementima koji su protivni kršćanskome duhu slavljenja, kako bi skromnost u izvanjskome slavljenju jasnije otkrila izobilnost dara koji se prima u sakramentu.¹⁷²
- § 8 Glede troškova pripreme i slavljenja sakramenta u župi roditelji će sudjelovati svojim novčanim prilogom ili na neki drugi način, a župnik »smije tražiti isključivo doprinos koji je određen crkvenim taksovníkom«, čuvajući drevnu praksu Crkve da »oni kojima to predstavlja financijske teškoće, trebaju biti oslobođeni toga doprinosa«¹⁷³.
- § 9 Župnik će se pobrinuti da oni koji su primili sakrament potvrde budu pravovremeno upisani u župnu Knjigu krizmanikā te da primljeni sakrament bude zabilježen u Maticu krštenih. Kada je riječ o krizmaniku krštenome u drugoj župi, pobrinut će se da podatci o primljenome sakramentu budu na propisanome obrascu dostavljeni župi krštenja.

¹⁷² Usp. *Pismo biskupa Zagrebačke crkvene pokrajine roditeljima krizmanika*, 25.

¹⁷³ *Pismo biskupa Zagrebačke crkvene pokrajine roditeljima krizmanika*, 25.

IV. SAKRAMENT EUHARISTIJE

Slavljenje euharistije

69. Slavljena kao vrhunac kršćanske inicijacije, euharistija je središte svekolikoga kršćanskog života, pa su svi drugi sakramenti, sav duhovni i apostolski život, kao i svi oblici crkvenoga služenja i poslanja s otajstvom euharistije tijesno povezani i prema njoj usmjereni, jer ona sadrži »svekoliko duhovno dobro Crkve« (*totum bonum spirituale Ecclesiae*),¹⁷⁴ tj. samoga Krista – našu Pashu.¹⁷⁵

Slaveći svakodnevno euharistiju, Crkva se na putu u vječnu domovinu trajno usmjerava prema tomu vrhuncu sakramentalnoga zajedništva s Kristom. Stoga se Crkva po euharistiji trajno obnavlja u onome što ona otajstveno jest: Kristovo mističko tijelo, njegova otajstvena prisutnost u svijetu.

70. Gajeći svijest da dostojnim primanjem Kristova tijela i krvi u presvetoj euharistiji sami postajemo ono što smo primili,¹⁷⁶ Crkva najveću pozornost i brigu usmjeruje prema dostojnomu slavljenju euharistije kao središnjemu okupljanju župnih i drugih vjerničkih zajednica.

§ 1 Svećenike i druge nositelje liturgijskih službā potiče se da se otvorena srca izručuju preobrazbenoj snazi euharistijskoga otajstva, dostojno vrše svetu službu te s ljubavlju i brižnošću upoznaju liturgijske odredbe o slavlju euharistije i vjerno ih opslužuju,

¹⁷⁴ PO, 5.

¹⁷⁵ Usp. KKC, 1324.

¹⁷⁶ Usp. Sv. AUGUSTIN, *Govori*, 227, 1; Sv. Leon Veliki, *Sermo XII: De Passione III*, 7.

odgovorno pazeći da obred, koji je jezik zajedničkoga slavljenja i duhovnosti Crkve, ne podvrgavaju osobnoj duhovnosti i ne mijenjaju ga prema vlastitim nahodenjima.

§ 2 Kristove vjernike laike poziva se na djelatno udioništvo u otajstvu euharistije, priključujući se zajedništvu molitve, pjesme, slušanja Božje riječi, vršenja obrednih gesta i čina te svete šutnje. Vjernik se slavlju uvijek pridružuje kao ud Crkve, pridonoseći svojim sudjelovanjem ljepoti i istinitosti slavljenja, otklanjajući kušnju da euharistijsko slavlje Crkve prisvoji za sebe kao čin osobne pobožnosti.

§ 3 Da bi se slavlje euharistije živjelo u zajedništvu okupljenoga Božjeg naroda, Crkva potiče da se u tome slavlju očituje njegovo jedinstvo u raznolikosti liturgijskih službā pa će, uz svećenika slavitelja, ljepoti slavlja na svoj način pridonositi akoliti, čitači, liturgijski poslužitelji (ministranti), pjevači, sakristani i drugi služitelji, pazeći uvijek da svatko vrši sve ono i samo ono što mu pripada po naravi službe i u skladu s liturgijskim odredbama.¹⁷⁷

§ 4 U otajstvu euharistije vjera Crkve pronalazi svoj sažetak i svoj najjasniji izražaj te se slavlje euharistije tiče svekolikoga života vjere. Stoga se preporučuje da se, osim brige za ljepotu i dostojanstvo slavlja, vodi briga i za trenutke priprave, kao i za vrijeme zahvale i zajedništva nakon slavlja. Trenutci zajedničke priprave odgajaju vjernike za pravovremen dolazak na misu i grade odgovornost za zajedništvo slavlja, a mogu biti ispunjeni osobnom molitvom i pripravom u tišini, kao i mogućnošću kratkih vježba pjevanja, oso-

¹⁷⁷ Usp. SC, 28.

bito kada je riječ o novim skladbama. Zahvala nakon mise traži odjek slavlja u osobnoj molitvi, ali i u radosti vjerničkoga zajedništva koje pronalazi izraz u različitim oblicima druženja, dijeleći životne brige i poslanje, nastojeći ih razumijevati iz sakramentalnoga susreta s Kristom u njegovoj Crkvi.

- § 5 Da bi slavlje euharistije živjelo kao aktualizacija Kristova djela spasenja i kao posveta vremena u kojemu Crkva živi, s posebnom će se pozornošću slijediti opći, nacionalni i nadbiskupijski liturgijski kalendar te poštivati red prednosti slavlja kao i odredbe o odabiru svetopisamskih tekstova i euholoških obraza.
- § 6 Nikada nije dopušteno zamijeniti neki dio navještaja Božje riječi nekim nebiblijskim tekstovima, pa i parafrazama biblijskoga teksta. To se jednako odnosi i na otpjevne psalme.¹⁷⁸
- § 7 Homilija, kao dio liturgije riječi, tijesno se naslanja na naviještenu Božju riječ; ona ima zadaću 'lomiti' Božju Riječ koja se vjernicima naviješta i daruje kao razlomljen Kruh, kao hrana i svjetlo. Neka se homilija stoga pomno priprema sukladno potrebama zajednice vjernika. Poželjno je da homilija bude i u svagdanjim misama, osobito kada je riječ o misama na koje redovito dolaze isti vjernici, kako bi im misa bila istinski susret s Kristom i omogućila im trajni rast u vjeri. Neka svećenici na svojim susretima rado raspravljaju o temama homilija i razmjenjuju svoje misli o Božjoj riječi, da bi se mogli uzajamno obogaćivati i zajednički usmjeravati u službi naviještanja i poučavanja.

¹⁷⁸ Usp. *OURM*, 57; *VQA*, 13; *RS*, 62.

- § 8 Homiliju u euharistijskome slavlju u pravilu drži svećenik predsjedatelj ili svećenik koncelebrant; ona može biti povjerena đakonu, ali nikada vjerniku laiku, pa ni pripravnicima za svećeništvo.¹⁷⁹
- § 9 Zbog uzvišenosti euharistijskoga slavlja kao spomenčina Kristova djela otkupljenja Crkva s posebnom ljubavlju i vjerom oblikuje i njeguje mjesto liturgijskoga okupljanja i slavlja. Zato će liturgijski prostor uvijek zračiti ljepotom, urednošću i brigom za njegovu svetost, a vjernike će se odgajati da se prema njemu odnose kao uistinu svetomu mjestu, namijenjenu liturgijskome slavlju, molitvi i pobožnosti vjerničke zajednice te osobnoj molitvi vjernika.

Sveta pričest

71. Sakramentalno sjedinjenje s Kristom u svetoj pričesti vrhunac je euharistijskoga slavlja. Stoga je potrebno odgajati vjernike za razumijevanje pričesti kao slavlja Kristova otajstva i sakramentalnoga zajedništva njegove Crkve, ne dopuštajući da pričest ostane zatvorena u uski doživljaj osobne pobožnosti i usredotočenosti na istinu o Kristovoj prisutnosti. Njegova prisutnost u euharistiji dinamičke je naravi te se pričesnik izručuje njezinoj preobrazbenoj snazi.

- § 1 U pričesti će se paziti da svi koji se pričešćuju primaju Kristovo tijelo s vjerom i s istinskim štovanjem, dostojno sakramentalnoga susreta s Kristom, ne namećući i ne zabranjujući ni jedan od dvaju oblika pričešćivanja (pričest na ruku i pričest na usta), ali držeći se i posebnih odredaba koje crkvena vlast izdaje u posebnim okolnostima (npr. tijekom širenja

¹⁷⁹ Usp. RS, 64-66.

zaraznih bolesti). Pritom neka ne izostane potrebna pouka vjernika, a kada, primjerice u velikim slavlji-
ma, prijeti opasnost od mogućih zloporaba ili obe-
ščašćenja, opravdano je pričešćivati samo na usta.¹⁸⁰

- § 2 Pastiri neka potiču vjernike na redovito sudjelova-
nje u slavlju euharistije, kojemu je vrhunac pričest,
ali pritom ne bi smjela izostati pouka o potrebnim
uvjetima za valjano i dostojno pristupanje i primanje
pričesti, u skladu s kanonskim odredbama i naukom
Crkve.
- § 3 Radi istinitosti slavlja kao spomenčina Kristove žr-
tve i radi jasnije povezanosti euharistijskoga blago-
vanja s euharistijskim žrtvenim prinosom, neka se
nastoji da u slavlju barem dio vjernika bude priče-
šćen hostijama posvećenima na toj misi.
- § 4 Da bi vjernici u euharistijskome slavlju mogli do-
živjeti tješnje jedinstvo s Gospodinom i osjetiti lje-
potu punoga udioništva u euharistijskoj gozbi, neka
se gaji veća osjetljivost za pričest pod obje prilike.
Neka se takva pričest omogući vjernicima barem
u nekim prigodama tijekom godine, ukoliko je to
ostvarivo bez većih teškoća i bez opasnosti za zlo-
porabe i za pogrešna tumačenja, vodeći brigu za do-
stojanstvo svetoga čina i za dužno poštovanje koje
se treba iskazivati svetim prilikama kruha i vina.¹⁸¹
- § 5 U župnim crkvama kao i u drugim crkvama koje
vjernici redovito pohađaju radi osobne molitve,
neka bude dostojno uređeno i urešeno svetohrani-

¹⁸⁰ Usp. KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, *Res-
ponsa ad dubia proposita*, u: *Notitiae*, 35 (1999.), 160-161.

¹⁸¹ Usp. *RS*, 100-106.

šte za čuvanje Presvetoga euharistijskog sakramenta, kako bi milost euharistijskoga slavlja, po snazi Kristove prisutnosti u euharistijskim prilikama, bila trajnim vrelom svetosti i otajstvenoga zajedništva s Kristom.

§ 6 Glede tvari za euharistiju, strogo će se paziti da kruh koji se rabi za euharistiju, u skladu s kanonskim odredbama, bude beskvasan i pšenični, bez ikakvih dodataka.¹⁸²

§ 7 Za vjernike koji boluju od celijakije mogu se zasebno prirediti i čuvati hostije sa znatno smanjenim udjelom glutena, onako kako to određuju crkveni propisi. Svećenici neka se pomno upoznaju sa svim poteškoćama koje može nositi ta bolest te s krajnjom osjetljivošću za takve bolesnike neka nastoje omogućiti im pričest na prikladan način.¹⁸³

Prva sveta pričest

72. U kršćanskoj inicijaciji djece posebnu pozornost valja posvetiti njihovoj pripravi za pristup sakramentu euharistije. Slavlje prve svete pričesti orijentir je i prigoda za prikladnu katehezu djece u župi, koja neka traje, u neposrednoj pripravi, barem dvije godine, s posebnom brigom za uvođenje djece u redoviti sakramentalni i liturgijski život.¹⁸⁴

§ 1 Neka se u drugoj godini priprave, koliko je moguće, na prikladan način uključe roditelji kao suradnici u župnoj katehezi prvopričesnika, a osobito neka

¹⁸² Usp. ZKP, kan. 924, § 2; OURM, 320.

¹⁸³ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Okružnica o uporabi kruha s malim udjelom glutena* (1995.).

¹⁸⁴ Usp. DPS, 116.

se nastoji upriličiti posebni katehetski susreti za roditelje, u svrhu njihove kršćanske izgradnje te kako bi im se posvijestila roditeljska odgovornost za rast djece u vjeri.

- § 2 Neka priprava djece za prvu svetu pričest, uz katehezu, bude obogaćena i raznim drugim sadržajima, osobito molitvenim i drugim duhovnim susretima, u povezanosti sa župnom zajednicom, s ciljem da se djeca uvedu u duhovni život i produbi svijest o pripadnosti Crkvi i o bogatstvu života u župnoj zajednici.¹⁸⁵

Nakane u slavlju euharistije

73. Živeći »općinstvo svetih« i slaveći u euharistiji univerzalnost Kristove otkupiteljske žrtve, Crkva preporučuje pokojne Božjemu milosrđu, za njih moli i prikazuje euharistijsku žrtvu kao zadovoljštinu za njihove grijehе, kako bi mogli zadobiti udi-oništvо u Kristovu miru.¹⁸⁶

- § 1 Vjernike je potrebno na prikladan način poučiti o vrijednosti i značenju molitve za pokojne u slavlju euharistije, o posebnosti 'misa za pokojne' te o potrebi opsluživanja liturgijskih odredaba o spomenu pokojnika u euharistijskoj anafori.¹⁸⁷

- § 2 Izlazeći ususret pobožnoj želji vjernika da se slave mise po njihovoj nakani, dopušteno je, kada se to čini nužnim i pastoralno opravdanim, slaviti misu sa skupnom nakanom, uz uvjet da su darivatelji priloga s time upoznati i da su za to slobodno dali svoj pri-

¹⁸⁵ Za usklađenost kateheze prvopričesnika s tijekom liturgijske godine od pomoći mogu biti i izdane smjernice. Vidi u: ŽK, 48-52.

¹⁸⁶ Usp. KKC, 1056; 1371; 1414.

¹⁸⁷ Usp. DPS, 97.

stanak.¹⁸⁸ Te je mise, prema odredbi partikularnoga prava, na području Nadbiskupije dopušteno slaviti utorkom i petkom,¹⁸⁹ ili drukčije, prema odredbama Nadbiskupa. Takve mise nije dopušteno slaviti nedjeljom.¹⁹⁰

Forma slavlja euharistije

74. »Liturgijske knjige koje su proglasili sveti Pavao VI. i sveti Ivan Pavao II., u skladu s odlukama Drugoga vatikanskog koncila, jedincati su izraz *lex orandi* rimskoga obreda«¹⁹¹, a slavlja mise i drugih bogoslužnih čina prema obrascima iz liturgijskih knjiga koje su prethodile liturgijskoj obnovi Drugoga vatikanskog koncila, dopuštena su, u skladu sa smjernicama Apostolske Stolice, samo uz izričito odobrenje Nadbiskupa, koji je po svojoj službi upravitelj, promicatelj i čuvar cjelokupnoga liturgijskog života u Nadbiskupiji.¹⁹² Način slavljenja svetih čina i način doživljavanja odnosa liturgije i života vjere najjasnije zrcale lice Crkve. Nije, naime, moguće slaviti liturgiju Crkve na jedan način, a duhovnost Crkve živjeti na drugi način.

§ 1 Neka zato svećenici i drugi nositelji službā i odgovornosti u Nadbiskupiji budu svjesni i neka vjernike pouče da je pitanje forme slavlja, glede priklanjanja formama koje su prethodile Liturgijskoj obnovi, u svojoj srži ekleziološko pitanje te da zahvaća samo

¹⁸⁸ Usp. ZKP, kan. 948; KONGREGACIJA ZA KLER, Dekret 'Mos iugiter', u: AAS, 83 (1991.) 5, 443- 446; DPS, 111; Pismo biskupa Zagrebačke crkvene pokrajine o važnosti svagdanjega slavljenja euharistije u župnim zajednicama (3. lipnja 2021.), u: SVZN, 108 (2021.) 3, 205-207.

¹⁸⁹ Usp. Kolektivne mise, u: SVZN, 86 (1999.) 5, 38.

¹⁹⁰ DPS, 111.

¹⁹¹ TC, 1.

¹⁹² Usp. TC, 2.

poimanje Crkve i njezinoga nauka, kao i zajedništva u Crkvi.¹⁹³

§ 2 Prihvaćanje kao i otpor prema obnovljenoj obrednoj formi slavlja s razlogom postavljaju pitanje koliko su vjernici spremni prihvatiti darove i zadaće koje liturgija povjerava u odnosu prema osobnomu životu vjere i prema zajedništvu u Crkvi, dužnost dubljega upoznavanja liturgije i njezinoga izvorišta za život vjere, spremnost da legitimne promjene načina slavlja – donesene u skladu s pravnim odredbama – budu milosna prigoda za obnovu vjernika i za izručenje obnoviteljskoj snazi svete liturgije koja je uvijek Božje djelo u Crkvi.

§ 3 Propitivanja o vrijednosti prijednenoga puta liturgijske obnove valja razumjeti kao odgovoran odnos prema liturgiji Crkve, usmjeren k dubljemu upoznavanju njezinoga blaga, pazeći da zloporabe koje se uočavaju ne zasjene pogled na dobro ostvareno u raznim vidicima liturgijskoga života i duhovnosti. Takva su propitivanja poželjna da bi se jasnije spoznalo gdje je potrebno više truda za bolje upoznavanje liturgije, koje su zadaće prepoznate u sadašnjemu trenutku kao put liturgijske obnove života kršćanskih zajednica i pojedinaca, što se uočava kao zloporaba, zastranjenje ili neprimjerenost u načinu slavljenja liturgije te što je potrebno ozdravljenja, ponajprije poukom i prikladnim uputama.

Euharistijsko klanjanje

75. Drevna praksa čuvanja svetih čestica nakon mise, poradi pričesti bolesnika i umirućih, stvorila je priliku za nasta-

¹⁹³ Usp. *DeD*, 31.

nak i razvoj jedinstvenoga čašćenja otajstva euharistije u obliku štovanja koje se iskazuje samo Bogu (*cultus latraie*),¹⁹⁴ a koje je poznato pod širim imenom euharistijsko klanjanje. Izvor tomu štovanju jest samo slavljenje sakramenta euharistije, spomenčina Kristove otkupiteljske žrtve na križu, pa »euharistijsko klanjanje nije drugo nego očiti razvoj euharistijskoga slavlja, koje je u sebi najveći čin klanjanja Crkve«¹⁹⁵. Čin klanjanja izvan slavlja mise »produbljuje i intenzivira ono što smo činili u samome slavlju«, svjesni da »samo u klanjanju može sazrijevati duboko i istinsko primanje«¹⁹⁶. Stoga je čuvanje euharistijskih čestica izvan mise način iskazivanja štovanja Krista, istinski, stvarno i trajno prisutnoga po svetom sakramentu euharistije u svojoj Crkvi, kao neiscrpnoga vrela njezinoga života i svetosti.¹⁹⁷

»Euharistija je neprocjenjivo blago: ne samo dok se slavi, nego također i moleći se pred njom izvan Mise omogućuje se pristup samom izvoru milosti.«¹⁹⁸ Crkva, naime, »živi od Euharistije«, od otajstva koje izgrađuje Crkvu, svjesna da se po tome velikom otajstvu neprestano učvršćuje u jedinstvu Kristova tijela.¹⁹⁹ Kristova prisutnost u svetohraništu zato »mora predstavljati neku vrstu privlačne točke za sve veći broj duša oduševljenih njime, kadrih da dugo ostanu slušati njegov glas te mu gotovo osjetiti otkucaje srca«²⁰⁰, kušajući i razmatrajući »kako je dobar Gospodin« (*Ps* 34, 9).

Štovanje velikoga otajstva euharistije iskazuje se naročito osobnim ili zajedničkim molitvenim i zahvalnim poklonstvom

¹⁹⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE, Dekret *Eucharisticum sacramentum*, u: *AAS*, 65 (1973.) 11, 610.

¹⁹⁵ *SCa*, 66.

¹⁹⁶ *SCa*, 66.

¹⁹⁷ Usp. *SPŠEO*, 6; *RS*, 136.

¹⁹⁸ *EE*, 25.

¹⁹⁹ Usp. *EE*, 23; *SCa*, 15.

²⁰⁰ *MND*, 18.

i pobožnošću, a najrazvijeniji oblik jesu zajednička euharistijska klanjanja u kraćem ili dužem trajanju, ili pak kao ‘trajno klanjanje’.²⁰¹

- § 1 Bit će potrebno u katehezi i u drugim oblicima pouke, i djeci i odraslima, tumačiti važnost bogoštovnoga čina euharistijskoga klanjanja, koji omogućuje dublje i plodonosnije življenje samoga euharistijskog slavlja.²⁰²
- § 2 Neka se nastoji vjernike poticati da osobno pohode crkvu ili kapelu u kojoj se čuva Presveti Sakrament, ostanu u molitvi i poklonstvu te čuvaju svijest o Kristu trajno prisutnome u svojoj Crkvi, krijepeći svoj život na tome vrelu svetosti.
- § 3 Izlaganje presvete euharistije za klanjanje neka se uvijek održava prema propisima liturgijskih knjiga.²⁰³
- § 4 Za vrijeme slavlja euharistije nije dopušteno u prostoru crkve ili kapele slavlja izlagati Svetotajstvo za klanjanje vjernicima.²⁰⁴ U crkvama ili kapelama u kojima se vrši pobožnost ‘trajnoga klanjanja’ neka se, ako je moguće, svakodnevno slavi sveta misa, za vrijeme koje se klanjanje obvezno prekida.²⁰⁵
- § 5 Glede sadržaja i molitvenoga programa euharistijskih klanjanja neka se pomno čuva euharistijska narav te pobožne vježbe, izbjegavajući druge čine pobožnosti i kateheze za vrijeme izlaganja Presvetoga

²⁰¹ Usp. *RS*, 136.

²⁰² Usp. *SCa*, 67.

²⁰³ Usp. *SPŠEO*, 82-100; *RS*, 137.

²⁰⁴ Usp. *ZKP*, kan. 941, § 2.

²⁰⁵ Usp. *EM*, 61; *RS*, 140.

Sakramenta. Neka se pazi da sve molitve u euharistijskome klanjanju osvjetljuju otaštva života Krista Otkupitelja i nauma spasenja Svemogućega Oca.²⁰⁶

- § 6 Neka se u župama odrede molitveni dani posvećeni euharistijskoj pobožnosti, usmjeravani prema plodonosnijemu udioništvu u sakramentalnome životu. Osobito neka se njeguje praksa tjednih euharistijskih klanjanja ('sveta ura' ili 'sat klanjanja'), pažeći da bude očito kako klanjanje izvire iz samoga slavlja euharistije. U ta tjedna klanjanja bit će prikladno uključiti posebne molitvene nakane župne ili nadbiskupijske zajednice, primjerice za svećenička i redovnička zvanja.
- § 7 Potiče se obnavljanje prakse župnih godišnjih cjelodnevnih euharistijskih klanjanja (poznatih pod nazivom 'župno klečanje'), a njihov raspored neka se iznova prilagodi zahtjevima vremena i okolnostima pojedinih župa, nastojeći da euharistijsko klanjanje bude svakoga dana u barem jednoj župi u Nadbiskupiji, izostavivši nedjelje i svetkovine.
- § 8 Uz potporu zajednicama posvećenoga života na području Nadbiskupije, koje dio svojega vremena provode u euharistijskome klanjanju, potiče ih se da u svoje nakane uključuju život i potrebe cijele nadbiskupijske zajednice, svjesne da na taj način snažno doprinose njezinu rastu u spoznaji i svjedočenju Kristove blizine.

²⁰⁶ Usp. RS, 137.

V. SAKRAMENT POMIRENJA (POKORE)

76. Po sakramentu krštenja vjernik stupa u spasenjsko zajedništvo s Bogom u njegovoj Crkvi, a u sakramentu euharistije uvijek iznova obnavlja dostojanstvo otkupljenika te se izručuje čudesnoj obnovi dara vjere. Grijeh, kao povreda ili pobuna protiv vječnoga Zakona koji sve usmjeruje k dobru, duboko pogađa čovjeka u njegovoj čežnji za spasenjem, ranjava kršćaninovo dostojanstvo i narušava njegovo zajedništvo s Bogom i s Crkvom, zajednicom vjernika. U tome smislu sakrament pokore razumijeva se kao Božji spasenjski zahvat u život čovjeka zarobljena ili ranjena grijehom; to je sakrament otvaranja Božjih ruku čovjeku koji se obraćenjem vraća daru spasenja. Sakrament pokore i pomirenja, nekoć nazivan 'drugim krštenjem', obnavlja u čovjeku krsnu milost zajedništva s Bogom i s njegovom Crkvom. Stoga je to sakrament Božje milosrdne ljubavi koja prethodi svakomu obraćenju i svakomu djelu pokore.

To sažeto izriče i molitva odrješenja u sakramentalnoj ispovijedi ističući da je »Bog Otac milosrđa koji je smrću i uskrsnućem svojega Sina pomirio sa sobom svijet i izlio Duha Svetoga na otpuštenje grijeha«. ²⁰⁷ Po sakramentu pomirenja djelo otkupljenja, koje ima izvor u Kristovu vazmenom otajstvu, milosno se razlijeva na vjernike koji, osjećajući rane grijeha, traže pomirenje s Bogom i s njegovom Crkvom, koju su grijehom ranili. Dar svetosti u kršćaninu raste i obnavlja se po sakramentu pomirenja, koji nema tek ozdraviteljsko značenje u trenutcima zahvaćenosti teškim grijehom, nego također tvori jedinstven način trajnoga napretka na putu vjere te u izgradnji kršćanske osobnosti.

77. Hvale je vrijedna činjenica da u našim zajednicama velik broj vjernika redovito pristupa sakramentu pomirenja. Taj

²⁰⁷ *RP*, 46.

milosni dar potrebno je uvelike cijeniti, u vjernicima ga njegovati te rasvjetljivati njegovu vrijednost za život vjere, a svećenike trajno poticati na raspoloživost vjernicima za slavlje sakramenta. Svjesni da sakrament pomirenja pripada najzahtjevnijim i najuzvišenijim zadaćama pastirske brige za spasenje duša, svećenici će u govoru o tome sredstvu spasenja isticati razne učinke sakramenta, stavljajući na prvo mjesto one koji se tiču vječnoga spasenja: pomirenje s Bogom; otpuštanje vječne kazne zaslužene smrtnim grijesima; otpuštanje, barem djelomično, vremenitih kazni uzrokovanih grijehom; mir i spokoj savjesti, duhovna utjeha; povećanje duhovnih snaga za kršćansku borbu i za rast u vjeri.²⁰⁸

§ 1 U razvijanju duhovnosti koja se oslanja na sakrament pomirenja potrebno je jasno isticati njegov kristološko-vazmeni kao i ekleziološki vidik, kako se sakrament ne bi promatrao tek kao plod ljudskoga htijenja i spremnosti na obraćenje, nego prije svega kao djelo Božjega milosrđa. U tome vidu bit će potrebno jasno rasvjetljivati značenje grijeha kao povrede Božje ljubavi i kao rane na licu Crkve, pojašnjavajući da svaki grijeh ranjava vjernikov odnos prema Bogu i prema daru spasenja.

§ 2 Osobito će se katehezom odgajati vjernike za duhovnost sakramenta pokore, potičući ih na redovitost ispovijedanja.²⁰⁹ To će biti osobito važno u pripravi djece za prvi pristup sakramentu, prije prve pričesti. Pod pojmom 'redovitosti' ispovijedanja imat će se u vidu vjernici različitih razina zrelosti i duhovnosti, pa i oni koji se 'često' ispovijedaju, pri čemu je potrebno napominjati da ispovijed 'iz pobožnosti'

²⁰⁸ Usp. *KKC*, 1496.

²⁰⁹ Usp. *RP*, 26.

ne odražava nužno ispravno razumijevanje i doživljavanje sakramenta. Uvriježeni običaj ispovijedanja uz prvi petak potreban je brižnoga njegovanja i daljnega pastoralnog usmjeravanja s ciljem podupiranja redovitosti pristupa sakramentu pokore, jasno razlikujući potrebu sakramenta i njegove spasenjske djelotvornosti od čina osobne pobožnosti te stavljajući naglasak na trajno obraćenje i duhovni rast vjernika, imajući također u vidu da pobožnost (devet) prvih petaka ima vlastite sadržajne naglaske.²¹⁰ Odgoj za duhovnost sakramenta bit će usmjeren i prema jasnomu razlikovanju učinaka sakramenta pomirenja od vrijednosti duhovnoga vodstva.

§ 3 Sakramentalni dar pomirenja dijeli se ‘po službi Crkve’. Premda su svećenici pozvani biti vazda pripravnici za slavlje sakramenta pomirenja kad god to vjernici razložno traže,²¹¹ potrebno je, pored toga, da u župama ispovijedaju prema stalnome i vjernici-ma obznanjenome rasporedu ispovijedanja. U tome vidu neka se nastoji da u svim nadbiskupijskim središtima, u odabranim crkvama, bude organizirana svakodnevna raspoloživost svećenika za ispovijedanje. Vjernike neka se nastoji odgajati da sakramentu pomirenja posvete prikladno i dostatno vrijeme.

§ 4 Svećenici će službu ispovijedanja smatrati jednim od najsvetijih vidika vršenja svećeničke službe te će, svjesni da nisu gospodari već služitelji Božjega praštanja,²¹² toj zadaći pristupati s najvećom pomnjom, pripravlajući se osobnom molitvom i sabranošću, zazivajući

²¹⁰ Usp. *DPPL*, 171-172.

²¹¹ Usp. *ZKP*, kan. 986, § 1; *PO*, 13.

²¹² Usp. *KKC*, 1466.

Duha Svetoga da od njega prime rasvjetljenje i ljubav, kako bi bili dostojni služitelji Božjega milosrđa i pogodni posrednici vodstva kojim Duh Sveti usmjerava vjernike na put spasenja.²¹³ Osim te neposredne priprave za slavlje sakramenta, potrebno je da svećenik brižno upoznaje ljudske teškoće, trajno stječe i produbljuje znanje i razboritost brižnim učenjem, u vjernosti učiteljstvu Crkve²¹⁴ te da neporočnošću života i njegovanjem duha neprestane molitve, bude uvijek spreman i dostojan djelitelj blaga iz riznice Božjega milosrđa. Potpuno predan svojoj službi svećenik će za pokornike moliti, za njih činiti pokoru i povjeravati ih Božjemu milosrđu.²¹⁵

§ 5 Sakrament pokore i pomirenja vraća grješnika u puno zajedništvo Crkve, pa je eklezijalnu dimenziju toga sakramenta potrebno bitno njegovati. U tome duhu preporučuje se da se u prikladno vrijeme, prema stalnome rasporedu – primjerice jedanput mjesečno, a posebice u došašću i korizmi – u župama priredi slavlje pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem (‘pokorničko bogoslužje’). Za takva slavlja neka, po mogućnosti, bude vjernicima na raspolaganju više svećenika, kako bi se samoj ispovijedi moglo posvetiti dovoljno vremena. Slavlja pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem neka budu redovita u zagrebačkoj prvostolnici te u redovničkim i drugim crkvama u kojima se ispovijeda veći broj vjernika.

²¹³ Usp. *RPok*, 15.

²¹⁴ Usp. *RPok*, 10.

²¹⁵ Usp. *KKC*, 1466.

- § 6 Korisno je povremeno, posebice u pripravi za velike kršćanske svetkovine, prirediti slavlje pomirenja zasebno za skupine djece i mladih, kako bi im se u pripravi za sakrament ispovijedi detaljnije posvijestila kršćanska odgovornost za dar vjere koji dotiče sva područja ljudskoga života.
- § 7 Sakrament pomirenja, ispravno shvaćen i slavljen, može se doživjeti kao istinski put rasta kršćanske osobe na putu vjere. Ispit savjesti i ispovijedanje grijeha stoga se ne bi smjeli pretvoriti u 'higijenu duše', prenaplašavanjem tzv. malih grijeha, a previđajući teško vrijeđanje Boga i Crkve kao zajednice, počevši od obitelji, odnosā na radnome mjestu, poštivanja tuđih prava (na temelju kršćanskoga prepoznavanja stvorenosti i otkupljenosti).
- § 8 Vjernike neka se nastoji, kako u katehetskim poukama tako i u neposrednoj pripravi za sakrament, poučiti da je Bog jedini koji oprašta grijeha (usp. *Mk* 2, 7) te da je u svojem spasenjskom naumu on htio da Crkva, po »službi pomirenja« (*2Kor* 5, 18), bude znak i oruđe opraštanja i pomirenja što nam ga je on sam pripravio žrtvom svoga Sina.²¹⁶
- § 9 U brizi za cjelovitost i dostojanstvo sakramenta u vjernicima će se poticati osjetljivost za tri važna čimbenika pokore: iskreno kajanje, ispovijedanje (prižnanje) svih teških i pojedinačnih grijeha te zadovoljština, koja se također zove 'pokora'.
- § 10 Razvijajući odgovornost za rast pokornika na putu svetosti, ispovjednik će naložiti pokoru (zadovolj-

²¹⁶ Usp. *KKC*, 1442.

štinu) koja će odgovarati pokornikovu stanju i voditi njegovu duhovnom dobru. Vjernici će biti poučeni da zadovoljština traži – kad god je i koliko je moguće – ponajprije ono što je zahtjev pravednosti (vratiti ukradeno, nadoknaditi štetu, popraviti dobar glas oklevetanoga i slično), ali također i učiniti nešto što će ga poticati na ispravljanje krivnje i okajanje grijeha. Ti oblici zadovoljštine, kao čini pokore, mogu biti molitva, djela milosrđa, milodari, dobročinstvo prema bližnjima, svojevoljno odricanje, prihvaćanje žrtve te osobito strpljivo prihvaćanje životnoga križa.²¹⁷ Vjernici ipak ne smiju zaboraviti da djelom pokore »sutrpe s Kristom«, koji je jedini izvor oproštenja i mira, te da zadovoljštinom nastoje okajati svoje grijehе.

§ 11 U slavlju sakramenta pomirenja, pa i u slavlju pojedinačnoga pokornikova pomirenja, neka ne izostane barem kraći navještaj Božje riječi, »koja prosvjetljuje vjernika da upozna svoje grijehе, pozivlje ga na obraćenje i na pouzdanje u Božje milosrđe«²¹⁸.

§ 12 Ljepota slavlja sakramenta pokore ne bi smjela biti okrnjena ili zasjenjena žurbom, skraćivanjem ili izostavljanjem pojedinih obrednih sastavnica ili pak njihovim vremenskim preklapanjem. Stoga treba omogućiti prikladno vrijeme svakomu pokorniku, pazeći da svi dijelovi budu izgovoreni i slušani s pomnjom te doživljeni kao istinski susret Boga s grješnikom koji staje na put obraćenja; to će osobito vrijediti za riječi pokornikova kajanja te za sve-

²¹⁷ Usp. *KKC*, 1459-1460.

²¹⁸ *RPok*, 17.

ćenikove riječi odrješenja. Pokorniku je dopušteno kajanje izgovoriti svojim riječima, osobito riječima nadahnutim naviještenom Božjom riječju.

- § 13 Potrebno je da mjesto i prostor slavlja pomirenja (ispovjedaonica i ispovjedaonički prostor) budu uređeni uistinu kao mjesto slavlja, dostojno sakramentalnoga susreta s Kristom, očitujući prostorno, gdje god je to moguće, duhovne silnice koje se pomirenjem uspostavljaju s krsnom milošću i s obnovljenim zajedništvom s Crkvom, zajednicom vjernika. Izvan ispovjedaonice neka se ne ispovijeda, osim kada to zahtijeva stvarna potreba ili koji drugi opravdani razlog.²¹⁹
- § 14 Svećenik, služitelj sakramenta pokore, u redovitome će slavlju tu sakramentalnu službu vršiti odjeven u prikladno liturgijsko ruho – talar/habit s roketom i štolom ili talar/habit sa štolom odnosno u albu sa štolom – kako bi se i na taj način produbljivala svetost trenutka te očitovala narav sakramentalnoga slavlja.
- § 15 Red pomirenja pokornika općom ispovijedi i općim odrješenjem može se rabiti samo u iznimnim prilikama. Taj se oblik slavlja ne može dopustiti u redovitim prilikama, kada se prosudi da broj svećenika ispovjednika nije dovoljan za pristupanje svih pokornika pojedinačnoj ispovijedi, i kada pokornici imaju mogućnost pristupa sakramentu u vrlo skoro vrijeme.

²¹⁹ Usp. ZKP, kan. 964, § 3.

VI. SAKRAMENT BOLESNIČKOGA POMAZANJA

Crkva pritječe u pomoć bolesnima

78. Bolest i patnja stanja su koja duboko pogađaju čovjeka, potiču ga na razmišljanje o životnome smislu, ali ga i stavljaju na kušnju trpljenjem, osjećajem prolaznosti i nemoći, a počesto i osjećajem osamljenosti i napuštenosti. Iako je duboko povezana s čovjekovim grijehom i njegovim posljedicama, bolest se ipak ne može općenito smatrati kaznom kojom bi pojedinci bili kažnjeni za vlastite grijehe.²²⁰ Naime, »Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni«. (Iv 3, 16) Krist je, premda jedini bez grijeha, trpio boli te tako postao dionikom ljudske patnje. Svojom mukom i smrću očitovao je da čovjeka ne ostavlja u njegovu trpljenju; štoviše, bol i patnju učinio je milosnim sredstvom koje vjerniku može pomoći da se još više približi Bogu te postane dionikom spasenja. Crkva je stoga uvjerena da svjetlo vjere pomaže vjernicima da dublje proniknu u otajstvo boli, a samo trpljenje hrabrije podnesu.²²¹

Isusove riječi o svojem predanju da »nitko ne propadne, nego da ima život vječni«, pokazuju da istinska suprotnost spasenju nije sama vremenita patnja i trpljenje, nego konačna patnja, odbačenost od Boga, jer čovjek 'umire' kad god gubi vječni život i kada se udaljuje od njega.²²² Stoga se briga za bolesne i za one koji trpe ne smije svesti samo na tjelesnu skrb i na olakšava-

²²⁰ Usp. *RBP*, 2.

²²¹ Usp. *RBP*, 1.

²²² Usp. *SD*, 14.

nje patnje, nego se treba usmjeriti i prepoznavanju i prihvaćanju bolesti i trpljenja kao spasonosnoga lijeka, te brizi za duhovno zdravlje koje usmjerava život prema vječnosti koja je u Bogu.

79. Božja je providnost odredila da se čovjek po naravi opire trpljenju i bori protiv bolesti te da se odgovorno brine za dar života i za dobro zdravlje kako bi mogao ispunjavati svoje zadaće i poslanje povjereno mu u ljudskoj zajednici. Vjernik je pritom pozvan na spremnost da vlastitim trpljenjem dopunjuje što nedostaje mukama Kristovim za spas svijeta.²²³ U svjetlu te istine, zadaća je svih onih koji su bolesnima bližnji, kao i onih koji se posvećuju zdravlju i njezi bolesnika, uznastojati i pokušati učiniti sve što im se čini da može pripomoći boljitku kao i duhovnomu i tjelesnomu podizanju bolesnika. Svjesna da je Gospodin Isus »slabosti naše uzeo i boli ponio« (*Mt* 8, 17) te svojim učenicima dao moć ozdravljanja šaljući ih da liječe bolesne (usp. *Mt* 10, 8; *Mk* 16, 17-18), Crkva prepoznaje skrb za bolesne kao nepobitni i neizostavni dio svoga poslanja. Stoga je ona u brižnoj ljubavi i služenju neumorno blizu onima koji trpe u bolesti, trudeći se oko njihova ozdravljenja, nastojeći unaprijediti zdravstvo, ali i pomoći bolesnima podnositi boli te ih krijepiti u njihovu trpljenju.

Tjelesna bol i suočavanje s istinom o bolesti, osobito kada se bolest drži neizlječivom, rezultiraju i duhovnim trpljenjem, tjeskobom, strahom, osjećajem nemoći, napuštenosti i prolaznosti. I u tim nevoljama Crkva pritječe u pomoć bolesnima i ojađenima, osobito molitvenom potporom, očitovanjem ljudske i kršćanske blizine, radosnim služenjem te svjedočanstvom vjere koja gleda onkraj zemaljskoga života i naviješta vječni život u zajedništvu sa Stvoriteljem.

U Nadbiskupiji se pastoralna skrb za bolesnike organizira u bolnicama i domovima za starije osobe, bilo službovanjem bolničkih kapelana, bilo službovanjem župnika i župnih vikara

²²³ Usp. *RBP*, 3.

župā na čijemu su području te bolnice ili domovi. Prepozna je se nužnost sustavnijega pristupa potrebama bolesnih i starijih osoba glede cjelovitije pastoralne skrbi za njih.

§ 1 Nadbiskupija će, u skladu sa svojim mogućnostima, i dalje tražiti prikladna rješenja za te potrebe, moleći suradnju svećenika redovnika, te uključujući u tu skrb – u onome što je moguće i što je u skladu s kanonskim odredbama – i stalne đakone, kao i kvalitetno osposobljene vjernike laike.

§ 2 Nadbiskupija će svećenicima koji preuzimaju službu kapelana u bolnicama, u domovima za stare i nemoćne i u sličnim ustanovama, omogućiti prikladnu formaciju, kako bi svojim služenjem mogli odgovoriti zahtjevnosti zadaća s kojima se susreću, imajući u vidu također duhovnu potporu tugujućima, ali i zdravstvenomu osoblju.

Slavlje bolesničkoga pomazanja

80. Brigu za bolesne, koju je od Gospodina primila kao zadaću, Crkva očituje i ispunja raznim oblicima pomoći bolesnima te zagovornom molitvom kojom ih prati, ali također svjedočeći »oživljujuću prisutnost Krista, koji je liječnik duša i tijela«, a koja je »osobito djelotvorna u sakramentima, a najizražajnije u euharistiji, kruhu koji se daje za život vječni«²²⁴.

Uz tu brigu Crkva ostaje vjerna i još jednomu Gospodinu poslanju: »Boluje li tko među vama? Neka dozove stariješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit će mu se« (*Jak* 5, 14-15). Tu je zadaću i moć, koju prima od samoga Gospodina, Crkva utkala u sakramentalni oblik služenja spasenju ljudi.

²²⁴ KKC, 1509.

- § 1 Potiče se svećenike i druge odgovorne u službi poučavanja da na prikladan način govore o ljepoti i vrijednosti sakramenta bolesničkoga pomazanja kako bi se prevladala činjenica da dio vjernika umire bez sakramenata umirućih.
- § 2 Svećenici neka nastoje u vjernicima koji skrbe za bolesne, osobito među članovima obitelji, buditi odgovornost za duhovno zdravlje bolesnika, poučiti ih da zajedno s njima i za njih mole te da se potruže bolesniku omogućiti redovit pristup sakramentu pomirenja i svetu pričest, a kada se za to pokaže potreba, pozovu svećenika da bolesniku udijeli sakrament bolesničkoga pomazanja i popudbinu.
- § 3 Duhovna skrb za bolesne pripada redovitim zadacima pastoralnoga djelovanja, pa neka svećenici na području svoje župe nastoje redovito posjećivati bolesnike u njihovim domovima, u domovima za stare i nemoćne, u bolnicama, a – kada se to ocijeni prikladnim – u crkvu će na zajedničko slavlje biti pozvani teži bolesnici s područja župe.
- § 4 Sveti sakrament pomazanja nemoćnikā (*unctio infirmorum*), odnosno bolesnikā, Crkva dijeli »onima koji su teško bolesni«²²⁵, a njegov naziv ističe da se on ne daje samo onima koji se nalaze u krajnjoj životnoj pogibelji. Prikladno vrijeme za primanje ovoga sakramenta je već u trenutku kada vjernik »zbog bolesti ili starosti počinje biti u smrtnoj pogibelji«²²⁶.

²²⁵ *SUI*; usp. *ZKP*, kann. 1001, 1004, § 1.

²²⁶ *SC*, 73; usp. *ZKP*, kan. 1004, § 1.

- § 5 Sakrament bolesničkoga pomazanja može se podijeliti bolesniku, koji je za sakrament pravo raspoložen i prikladno pripravljen, također prije medicinskoga zahvata koji se poduzima uslijed koje opasne bolesti, kao i starijima kojima su snage znatno popustile, pa i kada nije posrijedi neka smrtno opasna bolest.²²⁷
- § 6 Sakramentalno pomazanje bolesnika slobodno je podijeliti i krštenoj djeci koja su u smrtnoj pogibelji, kao i teško bolesnoj djeci, već »u dobi kada toliko razumiju da im ovaj sakrament može biti okrijepom«²²⁸.
- § 7 Pomazanje bolesnika može se ponoviti ako bolesnik ozdravi te ponovno upadne u pogibeljno stanje ili nakon što ponovno teško oboli.²²⁹
- § 8 Moguće je prirediti zajedničko slavlje sakramenta bolesničkoga pomazanja za veći broj bolesnika, osobito u hodočasničkim mjestima i svetištima, ili u drugim crkvama, osobito prije svetkovina, na Dan bolesnika te u vremena došašća i korizme. To će biti razborito prirediti u bolničkim kapelama ili crkvama. Ravnati slavljima na kojima se radi primanja svetoga pomazanja okupi veći broj vjernika povjера se posvetiteljskoj službi dijecezanskoga biskupa.²³⁰ Stoga će se za takva slavlja donijeti detaljnije upute.
- § 9 U takvim slavljima neka se nastoji učiniti sve kako bi slavlje bilo pomno priređeno te kako bi bolesničko-

²²⁷ Usp. *RBP*, 10-11.

²²⁸ Usp. *RBP*, 12; *ZKP*, kan. 1005.

²²⁹ Usp. *RBP*, 9; *KKC*, 1515.

²³⁰ Usp. *RBP*, 17.

mu pomazanju pristupili samo oni koje liturgijske i druge crkvene odredbe naznačuju kao prikladne za primanje sakramenta. Jednako će se paziti da se izbjegnu sve opasnosti koje bi mogle zasjeniti istinu o naravi i učincima sakramenta, otklanjajući sva značenja koja nisu u skladu s crkvenim naukom.

- § 10 Zbog toga se ne drži prikladnim zajedničko slavljenje bolesničkoga pomazanja imati u redovitome ritmu župnoga pastoralna, primjerice jedanput mjesečno.
- § 11 Ulje koje se rabi za bolesničko pomazanje mora u tu svrhu blagosloviti dijecezanski biskup ili onaj koji se s njime u pravu izjednačuje,²³¹ a to se obično vrši u Misi posvete ulja na Veliki četvrtak.²³² U slučaju potrebe ulje može blagosloviti svaki svećenik, ali ipak samo u slavlju sakramenta. U tome slučaju svećenik će blagosloviti toliko ulja koliko je potrebno za to slavlje, a što od blagoslovljenoga ulja preostane, na dostojan će se način spaliti.²³³
- § 12 Rimska liturgijska tradicija marno čuva vrijednost pomazanja bolesnika blagoslovljenim uljem u sakramentalnome slavlju, a svi drugi oblici pomazanja bolesnika nedopušteni su i smatraju se protivnima duhu crkvene predaje, zato što mogu zasjeniti smisao i značenje sakramenta bolesničkoga pomazanja.
- § 13 Osim slavlja sakramenta bolesničkoga pomazanja, Crkva poznaje i razne blagoslove bolesnika, koji se slave prema Redu blagoslova iz Rimskoga obredni-

²³¹ Usp. ZKP, kan. 999; RBP, 21.

²³² Usp. RPo, 10.

²³³ Usp. RBP, 22.

ka te nije dopušteno miješati ili integrirati elemente iz tih dvaju slavlja, kako se ne bi zasjenio uzvišeni smisao sakramentalnoga slavlja.

- § 14 Druga liturgijska ili neliturgijska slavlja u kojima se moli za ozdravljenje ravnaju se prema Naputku o molitvama kojima se od Boga moli ozdravljenje, a koji je izdala Kongregacija za nauk vjere,²³⁴ kao i prema uputama Nadbiskupa.²³⁵

Molitva otklinjanja (egzorcizmi)

81. Skrb Crkve za duhovno zdravlje vjernika u posebno teškim slučajevima čovjekove zahvaćenosti zlom poseže za liturgijskim činom koji je nazvan pojmom egzorcizam, a koji pripada redu blagoslovina ili sakramentalna i u kojemu »žarka molitva vjere« poprima obilježja zaklinjanja ili preklinjanja. Liturgijskom službom egzorcizma Crkva, duhovnom vlašću koju joj Krist povjerio, moli nad osobama za koje se razboritom prosudbom utvrdi da su obuzete ili opsjednute snagom Zloga, s nakanom da budu oslobođene njegovoga utjecaja te ponovno budu ispunjenje snagom Božjega Duha.

Zlo, iako konačno pobijedeno Kristovim poslušom nebeskomu Ocu u pomirnoj i otkupiteljskoj žrtvi na križu, ostaje prisutno u svijetu, pa Kristovi vjernici – premda po sakramentu krštenja preporođeni za novi život u Kristu – ostaju izloženi kušnjama Zloga. Stoga su pozvani da mu se odupiru jaki u vjeri i da se osnažuju u Gospodinu i u silnoj snazi njegovoj (usp. Ef 6, 10), podupirani brigom Crkve, koja za svoje sinove i kćeri moli da budu »izbavljeni od svakoga zla« te »slobodni od grijeha i si-

²³⁴ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Naputak o molitvama kojima se od Boga moli ozdravljenje*, Zagreb, 2001.

²³⁵ U skladu sa ZKP, kan. 838, § 4 i kan. 839, § 2, te s čl. 4, § 1 i čl. 5, § 1 *Naputka o molitvama kojima se od Boga moli ozdravljenje* dijecezanski biskup ima pravo odrediti norme za vlastitu mjesnu Crkvu o slavljinama za ozdravljenje.

gurni od sviju nereda²³⁶. Trajna briga svakoga vjernika za život u snazi Božjega Duha oslanja se na redovitost sakramenata pokore i euharistije²³⁷ te na redovitost osobne molitve, kao i drugih svetih čina i pobožnih vježbā. Čovjek je, naime, potreban trajne duhovne borbe protiv moći zla i protiv djelovanja Zloga, a samo u teškim slučajevima obuzetosti zlom, pristupa se obredu egzorcizma.

Liturgijsku službu egzorcizma, nazvanoga i ‘veliki egzorcizam’ (*exorcismus maior*), treba jasno razlikovati od manjih otklinjanja (*exorcismi minores*) koji se vrše nad katekumenima na njihovu putu vjere te od jednostavnoga otklinjanja (*exorcismus simplex*) koje se moli nad djecom u slavlju krštenja. U tim molitvama otklinjanja Crkva ne pretpostavlja opsjednutost Zlim, nego polazi od istine da je čovjek po svojoj naravi podložan grijehu i zlu te stoga potrebit božanskoga otkupljenja, kojemu Crkva vjerno služi i milosno ga prenosi svima koji traže spasenje.

§ 1 Službu vršenja egzorcizma u Nadbiskupiji – bilo kao redovito službu, bilo kao dopuštenje u pojedinačnim slučajevima – povjerava dijecezanski biskup, i to svećeniku koji se odlikuje pobožnošću, znanjem, razboritošću i neporočnošću života,²³⁸ imajući u vidu i potrebnu pripravu svećenika za vršenje te službe. Bez izričite i posebne dozvole dijecezansko-ga biskupa nitko ne smije izricati molitve zaklinjanja nad opsjednutima.²³⁹

§ 2 Prije nego se pristupi obredu egzorcizma, bit će uvijek potrebno razborito prosuditi radi li se kod osobe koja traži ili za koju se traži egzorcizam o opsjed-

²³⁶ Embolizam nakon Molitve Gospodnje, u: *RM*, 423.

²³⁷ Usp. *EDP*, 9.

²³⁸ Usp. *ZKP*, kan. 1172, § 2.

²³⁹ Usp. *ZKP*, kan. 1172, § 1.

nuću ili o kakvome drugom stanju koje je potrebno neke druge pomoći, navlastito duhovne, koja ni u kojem slučaju ne smije izostati. Tu duhovnu pomoć može pružiti i svećenik koji nije egzorcist, pa i đakon, služeći se prikladnim molitvama i prošnjama.²⁴⁰

§ 3 O nužnosti primjene obreda egzorcizma egzorcist će razborito prosuditi nakon brižljiva ispitivanja, uvijek čuvajući ispovjednu tajnu, posavjetovavši se, koliko je moguće, sa stručnjacima za duhovna pitanja i, kad je potrebno, s medicinskim stručnjacima, osobito psihijatrima koji imaju razumijevanja za duhovne poteškoće ljudi.²⁴¹

§ 4 Brižno će se paziti da se egzorcizam uvijek vrši sa sviješću da je riječ o liturgijskome i molitvenome činu, na način koji će očitovati vjeru Crkve, kako ga nitko ne bi shvatio kao čin magije ili praznovjerja, ili pak kao izraz moći pojedinaca koji mole. Oslobođenje od Zloga uvijek je djelo Božje. Prije vršenja egzorcizma neka se pomno prouče obredne napomene Reda egzorcizma, a u slavlju neka se omogući da obredne geste, navještaj Božje riječi i molitve odražavaju dostojanstvo čina u kojemu se Crkva utječe snazi Božjega milosrđa.

§ 5 Egzorcizam neka se vrši u oratoriju (crkvi ili kape-li) ili na drugome prikladnu mjestu, odvojenu od mnoštva; na mjestu gdje se vrši egzorcizam treba biti posebno istaknut lik Raspetoga, a mora biti i lik Blažene Djevice Marije.²⁴²

²⁴⁰ Usp. *EDP*, 14-15.

²⁴¹ Usp. *EDP*, 17.

²⁴² Usp. *EDP*, 32.

- § 6 Slavlju egzorcizma mogu biti pripuštene neke izabrane osobe, pozvane da se pridruže molitvi za opsjednutoga, kako je to predviđeno u Redu egzorcizma, ali strogo pazeći da molitveni obrazac egzorcizma bude pridržan samo svećeniku egzorcistu.²⁴³
- § 7 »Nijednomu sredstvu društvenog priopćivanja, dok se obavlja egzorcizam, neka se ni na koji način ne dade prostora, pa ni prije nego se egzorcizam obavlja; a nakon što se egzorcizam obavi, egzorcist i nazočni neka o tome ne šire vijest, čuvajući potrebnu povjerljivost.«²⁴⁴
- § 8 Osoba nad kojom je izvršen obred egzorcizma neka bude i dalje praćena molitvenom potporom Crkve, osobito njezinih bližnjih i svećenika egzorcista, a samu osobu neka se nastoji privesti blagu duhovnog života, hranjenoga sakramentima, osobito pokore i euharistije, molitvom te pobožnim vježbama.
- § 9 Važno je sve pastoralne djelatnike upoznati i s molitvama koje Obrednik nudi na korištenje u posebnim prilikama Crkve, odnosno s molitvama koje vjernici mogu sami moliti u borbi protiv Zloga.

²⁴³ Usp. *EDP*, 35.

²⁴⁴ Usp. *EDP*, 35.

VII. SAKRAMENT ŽENIDBE

82. Sakramentom ženidbe muška i ženska krštena osoba združuju se u sveti ženidbeni savez te time uspostavljaju životnu zajednicu koja traje do kraja života, po svojoj naravi usmjerenu k dobru bračnih drugova te rađanju i odgajanju potomstva.²⁴⁵ Uzajamnost u dobru bračnih drugova proteže se na svekoliki život, uključujući i dar spasenja. Kao sakrament ustanovljen u službi zajednice, ženidba je uvijek usmjerena k dobru i spasenju drugih, pa su supružnici pozvani uzajamno se pomagati na putu svetosti. Kada sakrament ženidbe pridonosi osobnome posvećenju pojedinca, to se ostvaruje služenjem drugima.²⁴⁶

Stvorivši čovjeka iz svoje nepresušne ljubavi, Bog ga je pozvao na ljubav kao »osnovno i urođeno zvanje svakog ljudskog bića«²⁴⁷. Tako ženidbena ljubav muškarca i žene postaje »slikom posvemašnje i neprolazne ljubavi kojom Bog ljubi čovjeka«²⁴⁸ te kršćanski supružnici sakramentom ženidbe »označuju otajstvo jedinstva i plodne ljubavi između Krista i Crkve i u njemu imaju udjela«²⁴⁹.

Zbog svega toga u temelju ovoga sakramenta stoji istina da kršćanska ženidbena sveza ne ovisi tek o ljudskoj volji i htijenju, nego ju treba promatrati u svjetlu Božjega spasenjskog nauka. »Sâm je, naime, Bog začetnik ženidbe (*auctor matrimonii*)«²⁵⁰ te ju je okrijepio posebnom milošću i usmjerio k dobru bračnih drugova te rađanju i odgajanju potomstva. Utemeljena u Božjoj

²⁴⁵ Usp. ZKP, kan. 1055, § 1; KKC, 1601.

²⁴⁶ Usp. KKC, 1534.

²⁴⁷ KKC, 1604.

²⁴⁸ KKC, 1604.

²⁴⁹ RSŽ, 8.

²⁵⁰ GS, 48.

ljubavi, ženidba je trajna zajednica života, a bitna svojstva ženidbe su »jednost i nerazrješivost, koja u kršćanskoj ženidbi zbog sakramenta zadobivaju posebnu čvrstoću«²⁵¹. Ženidba nastaje zakonito očitovanom privolom između pravno sposobnih osoba,²⁵² a ženidbena je privola »čin volje kojim muška i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju (*tradunt et accipiunt*) da uspostave ženidbu«²⁵³.

Priprava za sakrament ženidbe

83. Ukorijenjena u Božjoj ljubavi i ustanovljena kao nastavak ostvarenja Božjega djela spasenja, »ženidba je anamneza (spomenčin) otajstva stvaranja, otajstva saveza, otajstva Krista i Crkve, vazmenoga otajstva u svojoj cjelovitosti. Ženidba je tako i uzajamna prinosna žrtva (*oblatio*) puna odgovornosti i bračne vjernosti; ona je i posvećivanje koje se spominje i ostvaruje djelom Duha Svetoga; ona je isto tako i bogoštovni čin i životna liturgija koja nastoji spojiti i crpsti iz života snagu koja doprinosi međusobnom izgrađivanju i zrenju.«²⁵⁴

Po sakramentalnome združivanju u sveti ženidbeni savez »Duh Sveti čini da, kao što je Krist ljubio Crkvu i sebe predao za nju, tako i kršćanski supruzi, u jednakom dostojanstvu, nastoje hraniti i njegovati svoj brak u međusobnom predanju i s nepodijeljenom ljubavlju što struji iz božanskog izvora ljubavi«²⁵⁵. Naime, Bog koji je supružnike pozvao na ženidbu, nastavlja ih i dalje pozivati u ženidbi,²⁵⁶ kako bi, kao obitelj, bili svjedoci Božje ljubavi u svijetu i nositelji poslanja Crkve, osobito onih vidika poslanja koji su nenadomjestivi u kršćanskoj obitelji.

²⁵¹ ZKP, kan. 1056.

²⁵² Usp. ZKP, kan. 1057, § 1.

²⁵³ ZKP, kan. 1057, § 2.

²⁵⁴ NS, 120.

²⁵⁵ RSŽ, 9.

²⁵⁶ Usp. FC, 51; HV, 25.

Suvremene društvene okolnosti, često nenaklone svetosti kršćanske ženidbe te sustavna nastojanja koja iz odgoja i kulture žele potisnuti kršćanska načela i vrijednote, postaju razlogom većoj brizi Crkve za ustrajno promicanje vrijednosti i svetosti ženidbe, za temeljitu pripravu zaručnika na sakrament ženidbe, za dostojanstvo slavlja sakramenta ženidbe, za kršćanske supružnike i njihovu odgovornost u ženidbenome i obiteljskome životu, za promicanje svetosti obitelji i nenadomjestive zadaće koju obitelj ima u društvenoj zajednici i u poslanju Crkve.

§ 1 Slavljenje sakramenta ženidbe postaje za supružnike sveti trenutak u kojemu bivaju dionicima te uzvišene Kristove ljubavi, življene u međusobnome uzdarju. Stoga će se u odgoju mladih, u katehetskim i drugim susretima, osobito onim tematskim koji se tiču braka, obitelji i spolnosti, ostvarivati daljnja priprava za kršćansku ženidbu, nastojeći jasno rasvijetljivati svetost i sakramentalnost ženidbe, iz čega proizlazi nauk Crkve o njezinoj jednosti i nerazrješivosti, kao i zadaće kršćanskih supružnika i roditelja.²⁵⁷

§ 2 Novim prilikama i stvarnim pastoralnim mogućnostima prilagodit će se način, sadržaji i trajanje priprave zaručnika za sakrament ženidbe. Gdje se bude smatralo prikladnijim i učinkovitijim, priprava zaručnika za ženidbu organizirat će se na razini dekanata, ili u nekim drugim načinima suradnje među župama. Pritom valja voditi brigu da zajednički oblici priprave nipošto ne dokidaju nužnost neposredne priprave koja se uvijek odvija u župi vjenčanja, ili u vlastitoj župi zaručnika ili zaručnice, zasebno za svaki ženidbeni par.

²⁵⁷ Usp. RSŽ, 14.

- § 3 U pripravu zaručnika za ženidbu korisno je, kad god je to moguće, uključiti stručnjake s raznih područja (teologe, crkvene pravnike, liječnike, psihologe), koji će produbiti razne teme kršćanskoga braka i rasvijetliti kršćansku ženidbu u svjetlu dara vjere, ali također i u svjetlu poteškoća i izazova s kojima se ženidbeni život susreće u društvu. Dobro je u ženidbenu pripravu uključiti uzorne kršćanske supružnike, koji će iznijeti vlastita svjedočanstva o blagodatima obitelji, ali i o kušnjama i poteškoćama s kojima se susreću, kako bi zaručnike ohrabрили za ženidbu i potaknuli na zajedničku odgovornost za ljepotu obiteljskoga života.
- § 4 Priprava za sakrament ženidbe dragocjena je prigoda za ponovno otkriće i dublje upoznavanje dara vjere, bez čega bi priprava bila necjelovita i nedovoljna da bi se mogla smatrati prikladnom pripravom za kršćansku ženidbu. Zato neka se zaručnike nastoji potaknuti na potrebu rasta u osobnoj vjeri, u odgovornosti za vjeru bližnjih, osobito u kršćanskoj obitelji, te na potrebu zajedništva u ispovijedanju i slavljenju vjere u obitelji (molitveni i sakramentalni život). Poželjno je, osobito gdje se priprava odvija za više zaručničkih parova, prirediti prikladnu poludnevnu ili jednodnevnu duhovnu obnovu za zaručnike. Neka se zaručnike nastoji pripremiti i potaknuti na dostojno slavlje sakramenta pomirenja prije sklapanja ženidbe, kako bi se ženidba uistinu doživjela kao sakramentalno jedinstvo zaručnika u Božjoj ljubavi.
- § 5 U organiziranju priprave zaručnika za sakrament ženidbe, kao i u obradi tema i sadržaja priprave, od pomoći će biti i Nadbiskupijski ured za pastoral

braka i obitelji, koji će, uz Nadbiskupovo odobrenje, pružati potrebne smjernice, pomagati u uključivanju stručnjaka te imati zadaću unaprjeđivanja programa pripreve za ženidbu.

§ 6 Sakramenti se slave u Crkvi, s kojom se srasta po pripadnosti određenoj župnoj zajednici. Stoga će zaručnici, nakon pohađanja programa pripreve organizirane za veći broj zaručnika određenoga pastoralnog područja, bližu pripravu za slavlje sakramenta imati u vlastitoj župi ili u župi vjenčanja. Bliža priprava uključivat će duhovnu pripravu i zaručnički ispit. Zaručnike se potiče da sklapaju ženidbu u župi vlastitoj zaručniku ili zaručnici, osobito u župi u kojoj će kao obitelj živjeti.

§ 7 U vidu potrebne pripreve za dostojno slavljenje i življenje sakramenta ženidbe nudi se mogućnost sklapanja zaruka, slavljenih na jednostavan način u okupljenosti dviju obitelji – u crkvi ili u obiteljskom domu – kako bi vrijeme zaručništva, blagoslovljeno molitvom Crkve, bilo plodonosno za osobni rast zaručnika u vjeri i za dostojnu pripravu na sakrament ženidbe. Slavlje zaruka predlaže se kao mogućnost, a za kanonski oblik sklapanja zaruka prikladan je »Red blagoslova zaručnika« iz Rimskoga obrednika *Red slavljenja ženidbe*, uz potpisivanje odgovarajuće isprave, pazeći da se to slavlje slavi u jednostavnosti i skromnosti da bi se ono jasno razlikovalo od slavlja sakramenta ženidbe.

§ 8 Sučeljavajući se s poteškoćama koje nastupaju kada sakrament ženidbe traže vjernici koji nisu dovoljno poučeni u vjeri i koji nisu uključeni u život župne zajednice te imajući u vidu površnost pristupa u po-

jedinim slučajevima, zamjećuje se potreba donošenja odgovarajućih odredaba partikularnoga prava. U skladu s novim prilikama i potrebama predložit će se izrada novoga obrasca Postupka za ženidbu, a koji će pružiti mogućnost opširnijega bilježenja odgovora zaručnikā. U skladu s time osmislit će se i prikladniji način odvijanja zaručničkoga ispita, što uključuje i dokazivanje slobodnoga stanja pred dva- ma svjedocima, uz njihovu prisegu o istinitosti svjedočenja.

- § 9 Slavljenju ženidbe prethode kanonski navještaji ženidbe, koji, prema prilikama, mogu biti u usmeno- me ili pisanome obliku. Usmeno se oglašavanje vrši nedjeljom ili blagdanom na kraju mise ili tijekom drugoga bogoslužnog čina na kojem je okupljena župna zajednica. Ženidbeni se navještaj oglašava u pisanome obliku na prikladnome mjestu u prostora- ma okupljanja župne zajednice, uoči nedjelje ili blagdana, i ostavlja ga se vidljivim barem tri dana.²⁵⁸
- § 10 Prije pripuštanja zaručnika na slavlje sakramenta ženidbe mora postojati sigurnost da se ništa ne protivi njezinu valjanom i dopuštenom sklapanju.²⁵⁹
- § 11 Da bi priprava za slavlje sakramenta ženidbe zado- bila jasnije duhovno usmjerenje, od velike će duhov- ne koristi biti da zaručnici prije vjenčanja pristupe i sakramentu pokore, ako za to nema zapreke, u skla- du s kanonskim odredbama.

²⁵⁸ Usp. *DOP*, 78.

²⁵⁹ Usp. *RSŽ*, 19.

Slavlje sakramenta ženidbe

84. Dostojanstvo sakramenta ženidbe zahtijeva da se njegovo slavljenje živi i doživljava kao sveti čin koji je izvor svetosti ženidbenoga i obiteljskoga života.

§ 1 Župnici i drugi služitelji pazit će da sâmno slavlje sakramenta ženidbe bude pomno pripravljeno, a potiče se da svetopisamska čitanja, kao i drugi elementi slavlja, u skladu s liturgijskim odredbama, budu odabrani u suradnji sa zaručnicima te da im bude rasvijetljeno značenje obrednih gesta, kako bi se više uključili u pripravu slavlja te kako bi slavlje mogli uistinu doživjeti u njegovoj svetosti.²⁶⁰

§ 2 Sakrament ženidbe priliči slaviti u misi, kako bi se euharistija doživjela kao sakrament kojemu vodi sav sakramentalni i duhovni život vjernika. Župnik će, ipak – imajući u vidu kako pastoralne potrebe tako i pripravljenost zaručnika te drugih prisutnih za slavlje – razmotriti i odlučiti je li prikladnije slaviti ženidbu u misi ili izvan mise.²⁶¹

§ 3 Da bi se slavlje ženidbe prepoznalo i doživjelo kao sakramentalno slavlje u Crkvi, zajednici vjernika, potrebno je dati vrijednost i važnost svakomu od obrednih čina: primanju i svečanome uvođenju zaručnika u crkvu, navještaju Božje riječi, izricanju ženidbene privole uz pružanje ruku, blagoslovu i uzajamnoj predaji prstenja te ženidbenomu blagoslovu, koji ženidbu snažno ucjepljuje u Božji naum spasenjske ljubavi.

²⁶⁰ Usp. RSŽ, 29; DPS, 221.

²⁶¹ Usp. RSŽ, 29.

- § 4 S posebnom pozornošću pazit će se da u slavlje ženidbe ne bude pripušteno ništa što bi bilo neprikladno liturgijskomu obredu, kao ni ništa što bi zasjenjivalo narav i svetost sakramentalnoga slavlja. Osobito neka se nastoji da pjesme i skladbe u slavlju ženidbe svojim sadržajem i oblikom odgovaraju pripadnomu obrednom trenutku.²⁶²
- § 5 Pri urešavanju liturgijskoga prostora za slavlje ženidbe vodit će se briga o naravi svetoga mjesta, imajući na umu središnjost oltara te svetost drugih obrednih mjesta, osobito svetohraništa i ambona, otklanjajući svaki oblik urešavanja koji bi podsjećao na neke druge prostore i na društvena slavlja.
- § 6 Eklezijalna narav sakramenta ženidbe zahtijeva da se taj sakrament slavi u župnoj crkvi. Glede vjenčanja u nežupnim crkvama – u svetištima, samostanskim crkvama, područnim crkvama i kapelama te u drugim odličnijim crkvama koje nisu župne – župnici će se vjerno pridržavati odredaba Nadbiskupa.²⁶³
- § 7 Nakon slavlja ženidbe mladenci, svjedoci i službenik koji je u ime Crkve nazočio ženidbi, potpisuju predviđene isprave o sklapanju ženidbe. To se može učiniti na nekome prikladnome mjestu izvan liturgijskoga prostora, ili u sakristiji, ili pak u crkvi pred narodom, ali ipak ne na oltaru.²⁶⁴

²⁶² Usp. RSŽ, 30.

²⁶³ Usp. DPS, 222; *Odredba o mjestu slavljenja ženidbe u Zagrebačkoj nadbiskupiji* (4. svibnja 2012.), u: SVZN, 99 (2012.) 2-3, 175.

²⁶⁴ Usp. RSŽ, 78.

§ 8 Župnik ili upravitelj župe pobrinut će se da se Zapisnik o sklopljenoj ženidbi, kao i svi drugi spisi vezani uz ženidbenu pripravu i ženidbeni postupak, čuvaju zajedno u župnoj pismohrani. Pobrinut će se da se sklopljena ženidba upiše brižljivo i bez ikakve odgode²⁶⁵ u Maticu vjenčanih te u Maticu krštenih, odnosno da se župi ili župama krštenja pošalje obavijest o sklopljenoj ženidbi. Jednako će se pobrinuti da se mjerodavnomu matičnom uredu, u roku od pet dana nakon sklopljene ženidbe, pošalje isprava o sklopljenoj ženidbi radi njezinoga upisa u građansku maticu vjenčanih (ako se radi o sklapanju ženidbe s učincima na građanskome području).²⁶⁶

²⁶⁵ Usp. HBK, *Pravilnik o crkvenim maticama i drugim uredskim knjigama*, čl. 31; usp. ZKP, kan. 877, § 1.

²⁶⁶ Usp. DOP, 80.

VIII. SLAVLJE SPROVODA

85. U svjetlu kršćanske vjere, koja izrasta iz krsne pritjevoljivosti Kristu umrlomu i uskrsnulomu, dan smrti je za kršćanina, na kraju njegova sakramentalnog života, »dovršenje novoga rađanja koje je započelo krštenjem (...), pa makar još treba proći kroz posljednja čišćenja«²⁶⁷ kako bi bio uveden u puno zajedništvo s Bogom. »Sahranjujući svoje sinove i kćeri, Crkva puna vjere slavi Kristovo vazmeno otajstvo sa željom da oni koji su krštenjem postali sutjelesnici Krista umrloga i uskrsnuloga, s njime i po smrti prijeđu u život, i to tako da u duši budu očišćeni te sa svetima i izabranima budu na nebo uzeti, u tijelu da čekaju blaženu nadu – dolazak Kristov i uskrsnuće mrtvih.«²⁶⁸ Stoga iskustvo smrti, usprkos ljudskoj žalosti i boli koju proživljavaju pokojnikovi bližnji, ostaje milosni trenutak u kojemu molitva Crkve i kršćanski govor o nadi i vjeri u uskrsnuće mogu biti plodonosni svjetlom vjere i darom utjehe, kako za tugujuće tako i za širu vjerničku zajednicu.

Pashalno viđenje smrti jasno se prepoznaje u molitvenim obrascima kao i u navještaju Božje riječi. Potrebna je vjera da bi se u bogoslužju sprovoda moglo razumjeti svu ozbiljnost i snagu riječi i izrazā mir, svjetlo, radost, veselje, život, prijelaz iz smrti, mjesto svjetlosti, blaženstva i mira, zajedništvo s Kristom, vječni život, uskrsnuće. Ktomu, znak pashalne obojenosti sprovoda čita se i u preporuci da se bogoslužje sprovoda odvija zajedno sa slavljem euharistije koja je uprisutnjenje i aktualizacija Kristova vazmenog otajstva.

86. Kršćanski sprovod je liturgijsko slavlje Crkve u kojemu ona izražava djelotvorno zajedništvo s pokojnikom te navi-

²⁶⁷ *KKC*, 1682.

²⁶⁸ *RSp*, 1.

ješta i sama obnavlja vjeru u vječni život.²⁶⁹ Stoga Crkva budno bdije nad liturgijom sprovoda i mjerodavno ju uređuje, ne dopuštajući da se u liturgijski dio pogreba ne unese ništa što je nepripadno slavlju Crkve i što bi zasjenilo vjeru u uskrsnuće i vječni život.

- § 1 Da bi se slavlje sprovoda pripremilo na doličan način i da bi bilo potpuno pridržano mjerodavnosti i odgovornosti liturgijskoga služitelja, potrebno je zadržati praksu prijavljivanja smrti i sprovoda u župi, i to u osobnome susretu člana uže pokojnikove obitelji sa svećenikom ili s drugim službenikom u pokojnikovoj župi. Gdje je zaživjela drukčija praksa, poduzet će se potrebni koraci u mjerodavnim gradskim i drugim službama i tijelima, zahtijevajući prijavu sprovoda vjernika katolika u župnome uredu župe kojoj je pokojnik pripadao.
- § 2 U susretu s članovima pokojnikove obitelji svećenik neka nastoji pokazati ljudsku sućutnost i blizinu u trenutcima njihove boli, ali i očitovati brigu da slavlje sprovoda doživi kao slavlje Crkve koja s vjerom u uskrsnuće ispraća svoje pokojnike, za njih moli, a njihove bližnje krijepi nadom i utjehom koju daje Bog.
- § 3 Hvale su vrijedni običaji molitvenoga bdjenja ili drugi molitveni oblici koji se odvijaju u pokojnikovoj obitelji, katkada u okupljenosti i drugih bližnjih, susjeda i rodbine. Tim će običajima svećenici dati svu potrebnu potporu, potičući ih i njegujući, kadgod je moguće i sami će pohoditi obitelj i zajedno s njom moliti za pokojnika, budeći u ožalošćeni-

²⁶⁹ Usp. *KKC*, 1684.

ma snagu vjere i kršćansku nadu u vječni život.²⁷⁰ To je osobito vrijedno u novim okolnostima u kojima sprovod ne polazi iz pokojnikova doma.

§ 4 Liturgija sprovoda, kao čin crkvene zajednice, u potpunoj je mjerodavnosti svećenika ili drugoga liturgijskog služitelja te se uređuje prema liturgijskim i drugim crkvenim odredbama i propisima. Da bi se izgrađivao pravi molitveni duh u bogoslužju sprovoda, svećenici i drugi mjerodavni pastoralni djelatnici neka pouče vjernike o smislu i značenju liturgije sprovoda te ih upoznaju s odredbama mjesnoga ordinarija. Obdržavajući te odredbe bit će usklađena praksa slavlja sprovoda, uz poštivanje različitih danosti i okolnosti u kojima kršćanske zajednice žive.

§ 5 Otajstvo euharistije, spomenčina Kristova vazmenog otajstva, slavljenoga u zajedništvu vjernih koji gaje nadu u uskrsnuće, može se na nov i jedinstven način doživjeti upravo u iskustvu oproštaja od najbližih, na kraju njihova zemaljskog života. »Po tako slavljenoj euharistiji zajednica se vjernika, osobito pokojnikova obitelj, uči živjeti u zajedništvu s onim koji je 'usnuo u Gospodinu', sjedinjujući se s Tijelom Kristovim kojega je on živi član, i moleći za nje-ga i s njime.«²⁷¹ Stoga se svećenici potiču da, u skladu s pastoralnim mogućnostima i s drugim okolnostima, u povezanosti sa sprovodom ili nakon sprovoda slave misu za pokojne, kako bi molitva i riječ Crkve bile osnažene sakramentom koji je залог vječnoga života. Neka se kršćanski sprovod ne slavi bez prikladne homilije, oslonjene na navještaj Božje riječi

²⁷⁰ Usp. *RSp*, 14; *DPS*, 242.

²⁷¹ *KKC*, 1689.

i na vjeru Crkve, kako bi kršćanski govor nade bio snažniji od ljudske riječi utjehe.

§ 6 Sprovod djeteta kršćanskih roditelja umrloga pri porodu, kao i djeteta umrloga prije krštenja, osobito je bolan za roditelje i obitelj. U takvim se okolnostima pozivaju pastoralni djelatnici da slave sprovod u skladu s liturgijskim i kanonskim odredbama, očitujući kršćansku blizinu i sućutnost te iskazujući živu nadu u uskrsnuće, oslonjenu na vjeru Crkve i vjeru roditelja.²⁷²

§ 7 Kršćanskim roditeljima koji imaju iskustvo smrti nerođenoga djeteta potrebna je utjeha vjere, ali i mjesto molitvenoga spomena na ugasli zemaljski život. Crkva se stoga zalaže za donošenje zakonskoga uređenja o obvezi ukopa tijela djece umrle prije rođenja ili pri porodu, u skladu s vrijednosnim načelima civiliziranoga društva i vrjednotama kršćanske kulture.

§ 8 Ispraćaju tijela koje će, u skladu s pokojnikovom voljom ili voljom njegove obitelji, biti spaljeno, ili polaganju urne s pepelom pokojnika, svećenik ili đakon će nazočiti i predvoditi sprovod služeći se za to predviđenim obrednim obrascem iz Reda sprovođa, osim ako se zna da su se za to opredijelili zbog razloga protivnih kršćanskoj vjeri.²⁷³ Vjernike će se poučiti da se pepeo pokojnika mora dostojno čuvati na svetome mjestu, to jest na groblju ili na prostoru koji je mjerodavna crkvena vlast namijenila upravo toj svrsi, kako bi mjesto čuvanja ostataka pokojnika poticalo nadu u uskrsnuće i radalo pobudom na

²⁷² Usp. ZKP, kan. 1183, § 2; RSp, 14bis.

²⁷³ Usp. RSp, 15.

molitveni spomen na njih. Zbog toga čuvanje pepela kod kuće, bilo kakvo dijeljenje pepela, ili pak prosi-panje pepela u zrak, na tlo, u more ili u rijeke, smatra se suprotnim iščekivanju uskrsnuća te nije dopušteno.²⁷⁴

- § 9 Nakon sprovoda župnik će se pobrinuti da podatci o smrti pokojnika budu uneseni u župnu Maticu umrlih. Podatci o smrti neka se unesu također u napomene u Matici krštenih te u knjigu Stanje duša (ako ta knjiga postoji), odnosno u Obiteljsku karto-teku.
- § 10 Pastoralni će djelatnici, uz potporu Nadbiskupsko-ga duhovnog stola, tražiti da se na gradskim groblji-ma na kojima se slavi sprovod s dvjema postajama – ispred dvorane ispraćaja i kod groba – izdvoji i uredi prikladan prostor za svećenika, gdje će se svećenik moći na dostojan način pripremiti za slavlje sprovoda.
- § 11 U slavljenju sprovoda od velike pomoći mogu biti stalni đakoni, osobito na velikim gradskim groblji-ma, odnosno u gradskim župama u kojima je veći broj sprovoda. Nadbiskupija će razmotriti potrebe i mogućnosti te izdati upute za sustavniju uspostavu pomoći stalnih đakona u slavljenju sprovoda za župe u kojima postoji potreba za takvom pomoći.

²⁷⁴ Usp. ARC, 5-7.

IX. LITURGIJSKE SLUŽBE

87. Liturgijski čini su čini Crkve, pa se oni tiču svekolikoga Božjeg naroda, a briga za istinitost i ljepotu slavljenja zahvaća pojedine udove Crkve na različit način, već prema različitosti staleža, službā i zadaća.²⁷⁵

§ 1 Svećenici kojima je povjerena pastoralna briga u župi neka nastoje, prema mogućnostima i drugim okolnostima, u župi ustanoviti skupine čitača, akolita, izvanrednih služitelja pričesti (gdje je potrebno), liturgijskih poslužitelja (ministranata), pjevača, sakristana i drugih služitelja, brinući se da oni budu prikladno odgojeni i poučeni u svojim službama, kako bi svatko, vršenjem vlastite zadaće, mogao pridonosi ljepoti slavlja i djelatnomu udioništvu svih vjernika u slavljenome otajstvu. U ustanovljene službe čitača i akolita mogu se, po propisanome bogoslužnom obredu, za stalno primiti laici – muškarci i žene – koji imaju dob i vrline zahtijevane odlukom biskupske konferencije i nadbiskupijskim uputama.²⁷⁶ Nadbiskupijski pastoralni institut nastaviti će s već ustaljenim programima formacije čitača i izvanrednih služitelja pričesti te pokrenuti prikladne programe i za druge služitelje.

§ 2 O radu s liturgijskim poslužiteljima kod oltara (ministrantima) može uvelike ovisiti ljepota i sklad liturgijskih slavlja. Stoga se potiče da oni budu skupina koja će uključivati ne samo djecu, nego i mlade

²⁷⁵ Usp. *SC*, 26.

²⁷⁶ Usp. *SpD*.

i odrasle, a koje će se pomno uvoditi u kršćanska otajstva, u duh slavlja, u narav i značenje liturgijskih obreda te u poznavanje obrednih odredaba i obredne discipline.

§ 3 Izvanredni služitelji pričesti, u skladu s odredbama kanonskoga prava,²⁷⁷ pričest u euharistijskome slavlju dijele samo kada na slavlju nije prisutan dovoljan broj redovitih služitelja, kako se slavlje zbog velikoga broja pričesnika ne bi znatno produžilo, kao i kada su redoviti djelitelji prisutni, ali bolešću ili nemoću zapriječeni u vršenju te službe.

§ 4 Briga za odgoj poslužitelja kod oltara u dugostoljetnome iskustvu Crkve bila je jedan od plodnih načina promicanja svećeničkih i redovničkih zvanja. Ne zapostavljajući prvi, liturgijski smisao ministrantske službe, potrebno je čuvati mogućnost usmjerenja mladih poslužitelja oltara prema svećeništvu i redovništvu. Zbog toga je potrebno da u rad s ministrantima, uz župne suradnike, budu trajno i na izravan način uključeni svećenici koji će vršenjem svećeničke službe i blizinom moći oduševiti i ohrabriti mlade koji u srcu osjećaju snagu Božjega poziva u sveti red.

§ 5 U brizi za ljepotu slavlja vodit će se računa da i obnašatelji nekih posebnih službā, kao što su fotografi i snimatelji, budu prikladno poučeni o naravi i svetosti liturgijskih čina, o vlastitosti liturgijskoga prostora te o drugim korisnim temama. U tome vidu Nadbiskupijski pastoralni institut osmisлит će pri-

²⁷⁷ Usp. ZKP, kan. 230, § 3; PAPINSKO POVJERENSTVO ZA VJERODOSTOJNO TUMAČENJE KANONA ZAKONIKA, *Responsio ad propositum dubium* (1. lipnja 1988.), u: AAS, 80 (1988.) 10, 1373.

kladne programe formacije, predviđajući da na liturgijskim slavljinama službu snimatelja i fotografa vrše samo osobe dovoljno osposobljene za obavljanje te službe.

§ 6 Crkva, kao Božji narod, prepoznaje i uvelike cijeni mogućnosti koje vjernici laici mogu ponuditi kao pomoć u službi apostolata i drugih oblika poslanja, a koji su vlastiti svećeničkoj službi. Glede suradnje i pomoći vjernika laika u vršenju zadaća i čina koji po naravi pripadaju svećeničkoj službi, osobito glede sakramentalnih i drugih liturgijskih slavlja, neka se poštuju i slijede odredbe *Naputka* o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi²⁷⁸, kao i druge mjerodavne odredbe. Laike suradnike neka se o tim odredbama pouči da bi ponajprije uvidjeli vrijednost svoga krsnog dostojanstva i poslanja koje proizlazi iz sakramenta krštenja te mogli ispravno prepoznati načine pomoći i suradnje u službama vlastitim svećeničkoj službi.

²⁷⁸ KONGREGACIJA ZA KLER, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi (Ecclesiae mysterio)* (15. kolovoza 1997.), u: AAS, 89 (1997.) 12, 852-876.

X. SLAVLJENJE I ŽIVLJENJE DANA GOSPODNJEGA

Nedjelja – dan posvećen Gospodinu

88. Krist Gospodin, šaljući apostole u svijet, dao im je zadaću propovijedati radosnu vijest spasenja svakomu stvorenju i učinio ih služiteljima njegova otkupiteljskoga djela da »naviješteno djelo spasenja također izvršuju žrtvom i sakramentima, oko čega kruži sav liturgijski život«²⁷⁹ Crkve. Utemeljena da u Kristu bude na neki način sakrament i sredstvo najprisnijega sjedinjenja ljudi s Bogom,²⁸⁰ Crkva se takvom predstavlja i ostvaruje svoje sakramentalno poslanje na osobit način u slavlju euharistije. U slavljenju Kristova otajstva Crkva uvijek iznova otkriva svoj sakramentalni identitet te se kao Crkva milosno obnavlja i prepoznaje životnost svojega poslanja. Stoga se ona, vraćajući se izvoru spasenja, nije nikada prestala okupljati u dan Gospodnji, uprisutnjujući u svijet Kristovo Kraljevstvo.

Okupljena u dan Gospodnji na slavlje Kristova vazmenog otajstva, Crkva obnavlja svijest da živi od euharistije²⁸¹ i da u preobrazbenoj snazi sakramentalnoga susreta s Kristom sama biva izgrađivana, oblikovana i usmjeravana u svome životu i poslanju. Stoga je potrebno sav život župne zajednice i sve njezine aktivnosti usmjeravati k zajedničkomu slavljenju i življenju nedjelje kao dana potpuno posvećena Gospodinu, a u središtu svih nedjeljnih događanja u župnoj zajednici treba biti slavlje euharistije, kako nedjelja ne bi izgubila svoju vazmenu ishodišnost i kršćansku vlastitost. Sva druga značenja nedjelje – kao dana kršćanske

²⁷⁹ SC, 6.

²⁸⁰ Usp. LG, 1.

²⁸¹ EE, 1.

diakonije i karitativnosti, dana odmora, dana susreta s ljudima – izviru i oblikuju se iz temeljnoga i utemeljujućega sakramentalnog iskustva vjere.

Sudjelovanje u nedjeljnome slavlju

89. Budući da se vjera pojedinca rađa iz vjere Crkve, neka se nastoji vjernike odgajati da nedjeljno euharistijsko slavlje prepoznaju i žive kao milosni trenutak obnove i očitovanje crkvenosti vjere. Kršćanin je, naime, pozvan pitati se ne samo je li propustio nedjeljnu euharistiju i tako ostao osobno osiromašen za još jedno iskustvo spasenja, nego i je li svojim nesudjelovanjem propustio izgrađivati Crkvu, Kristovo Tijelo kojemu nerazdvojno pripada i za koje je nositelj odgovornosti u svijetu.

§ 1 Župnici i svi kojima je povjerena pastoralna briga neumorno će poticati vjernike na potrebu i obvezu sudjelovanja na nedjeljnoj euharistiji, ne bojeći se govoriti da je propuštanje nedjeljne mise grijeh spram Božjega dara, spram osobne vjere i spram zajednice.²⁸²

§ 2 Radijski i televizijski prijenosi euharistijskoga slavlja mogu uvelike pripomoći duhovnomu životu i zajedništvu vjernika koji su zbog bolesti ili nemoći spriječeni sudjelovati u liturgijskim slavljima vlastite im župne zajednice. Ipak, važno je upozoravati da tako posredovano euharistijsko slavlje nije ni po čemu jednakovrijedno izravnomu sudjelovanju, pa za one koji nisu spriječeni ne može biti zamjena za redovitost sudjelovanja u slavlju župne zajednice.

²⁸² Usp. ZKP, 1247.

Obiteljsko življenje nedjelje

90. Eklezijalno zajedništvo dana Gospodnjega na poseban se način zrcali u kršćanskoj obitelji te je potrebno usmjeravati pastoral tako da obitelj, koliko god je to moguće, nedjeljom zajedno sudjeluje u euharistijskome slavlju.

§ 1 Hvale je vrijedno da kršćansko življenje nedjelje, okrijepljeno svetom euharistijom i eklezijalnim zajedništvom, pronade svoj prikladan izraz i u krugu obitelji. Stoga će među zadaćama pastoralu obitelji biti nastojanje oko obiteljskoga življenja nedjelje: zajedničkim odlaskom na euharistijsko slavlje, obiteljskom molitvom i razgovorom, druženjem i igrom, pohodom rodbini i prijateljima, zajedničkim izletima i drugim oblicima koji mogu biti prigoda za produbljenje obiteljskoga zajedništva. Življenje nedjelje uvijek poziva na put k bližnjima i na radosno očitovanje Božje blizine.

§ 2 Nedjelja je vrijeme prikladno za osobno razmišljanje, šutnju, čitanje i razmatranje Svetoga pisma i duhovnoga štiva, pa se vjernike potiče da se i na taj način trude rasti u vjeri i živjeti posebnost dana Gospodnjega.²⁸³

Nedjelja i župno zajedništvo

91. Suvremena društvena kretanja nameću nove izazove pastoralu i zahtijevaju veću osjetljivost za rad s pojedinim skupinama vjernika, ali to ne smije postati zaprjeka da nedjeljno euharistijsko slavlje bude radosno očitovanje zajedništva cijele župne zajednice, »kako posebnost neke skupine ne bi bila važnija od jedinstva cijele zajednice vjernika«²⁸⁴.

²⁸³ Usp. *KKC*, 2186.

²⁸⁴ *DD*, 35; usp. *DPS*, 124.

- § 1 Da djelovanje posebnih skupina i zajednica u župi i rad s njima ne bi bili izdvojeni iz života župe, nego usmjereni k jedinstvu i izgradnji cijele župne zajednice, u pastoralnoj će se odgovornosti paziti da se euharistijska slavlja s posebnim skupinama, gdje se smatraju potrebnima, u načelu ne priređuju nedjeljom.²⁸⁵
- § 2 Radi plodonosne pripreme nedjeljnoga slavlja dobro je da predstavnici pojedinih skupina župnoga pastora (primjerice biblijske skupine, skupine pjevača, poslužitelja i drugih) sudjeluju u radu liturgijske skupine, kako bi nedjeljno euharistijsko slavlje uistinu bilo 'vrhunac i vrelo' života i poslanja župne zajednice.²⁸⁶
- § 3 U brizi da nedjeljna euharistijska slavlja odsijevaju ljepotom, djelatnim udioništvom vjernika, pobožnošću i dostojanstvom, u župnim će se zajednicama slaviti onoliko misa koliko je potrebno, pazeći da veći broj slavlja ne bude razlog neželjenomu dijeljenju zajednice, ali uvijek poštujući kanonske odredbe.²⁸⁷
- § 4 U određivanju potrebnoga broja nedjeljnih euharistijskih slavlja na području župe, s prethodnim će se načelima uskladiti i redovničke zajednice koje žive i djeluju na tome području, kako bi svi pridonosili izgradnji i očitovanju jedinstva kršćanske zajednice.²⁸⁸
- § 5 Euharistijska slavlja u nedjelje i na svetkovine neka se nastoje, gdje god je to moguće, vremenski raspo-

²⁸⁵ Usp. *SCa*, 63; *DPS*, 125.

²⁸⁶ Usp. *SC*, 10.

²⁸⁷ Usp. *ZKP*, kan. 905.

²⁸⁸ Usp. *DPS*, 126.

rediti tako da se prije i nakon svake mise omogućiti u crkvi dovoljno vremena za prikladnu pripravu, zahvalu, sabranost i osobnu molitvu vjernika.²⁸⁹

- § 6 U životu župne zajednice neka se nastoji vrjednovati raznolikost bogoštovnih oblika, pa će se u određenim prigodama prirediti i zasebna slavlja Liturgije Riječi te slavlje Liturgije časova, kako bi se vjernike uvelo u bogatstvo liturgijskih oblika te kako bi se čuvalo uzvišeno dostojanstvo sakramenta euharistije.

Briga za bližnje u nedjeljnome zajedništvu

92. Budući da iz slavlja otajstva euharistije »kreće val ljubavi, usmjeren tako da se proširi na cijeli život vjernika«²⁹⁰, potrebno je gajiti vidljivu povezanost karitativnoga poslanja i djelovanja Crkve s njezinim izručenjem otajstvu Kristove ljubavi koja se milosno razdaje po svetoj euharistiji, »sakramentu dobrote« i »svezi ljubavi«²⁹¹. Potiče se sve odgovorne u vodstvu župnih zajednica i u župnome pastoralu da budu predani u traženju načina da se bolesni, nemoćni i osamljeni članovi zajednice osjete dionicima nedjeljnoga zajedništva, a u vjernicima produbi svijest o pozvanosti na život dosljedan daru koji u euharistiji primaju.²⁹²

- § 1 Djelatna briga za siromahe i druge potrebite, pohod bolesnima i nemoćnima, vrijeme podareno osamljenima i napuštenima ili poziv takvima u zajedništvo obiteljskoga stola, prenose snagu euharistije u ljubav koja obnavlja svijet. Svatko od sudionika nedjeljnoga euharistijskog stola pozvan je pitati se komu je poslan biti svjedokom Kristove ljubavi.

²⁸⁹ Usp. *DPS*, 85.

²⁹⁰ *DD*, 72.

²⁹¹ *SC*, 47.

²⁹² Usp. *DD*, 72.

- § 2 Gdje se uvidi potreba i gdje je to ostvarivo, neka se nastoji da svećenik ili netko od nositelja drugih liturgijskih služba (đakoni, akoliti, izvanredni služitelji pričesti, ili netko od vjernika, prikladno poučen), u dan Gospodnji pohodi teško bolesne i nemoćne članove zajednice donoseći im svetu Pričest i očitujući im eklezijalno zajedništvo i blizinu župne zajednice.
- § 3 Da bi euharistija bila izvor svjedočkoga življenja ljubavi i skrbi za potrebite, pomno će se i odgovorno paziti da, poštujući odredbe općega i partikularnoga prava, novčani prilozi vjernika koji se prikupljaju u euharistijskim slavljinama budu raspoređeni za potrebe Crkve, za potrebe bogoslužja te za siromahe i druge potrebite, kako bi se euharistija doživjela kao val ljubavi koji se širi na cijeli svijet.
- § 4 Živo se potiče sve nositelje odgovornosti za pastoral župne zajednice da slavljenje dana Gospodnjega, kojemu je euharistija središte, ima, gdje je to moguće, i druge pastoralno osmišljene oblike župnoga zajedništva, kao što su razni oblici druženja nakon euharistijskoga slavlja, imajući osobito u vidu kršćansku obitelj koja svoje zajedništvo učvršćuje u zajedništvu Crkve.

Zalaganje za poštivanje svetosti nedjelje

93. Živeći nedjelju kao dan posvećen Gospodinu, vjernik se izručuje Božjemu milosnom djelovanju te se stoga usteže od rada i od svojih redovitih aktivnosti kako bi izbjegao opasnost robovanja vlastitom djelu²⁹³ i kako bi vrijeme bilo oplemenjeno vječnošću koja u svemu daje otkriti smisao. Crkva stoga poziva:

²⁹³ Usp. GS, 67.

»U nedjelje i ostale zapovijedane blagdane neka se vjernici uzdrže od onih djela i poslova koji priječe iskazivanje štovanja Boga, radost vlastitu danu Gospodnjem ili potrebit odmor duše i tijela. Obiteljske potrebe ili velika društvena dobrobit zakonite su isprike od propisa nedjeljnoga počinka. Ipak, vjernici neka bdiju da takva zakonita opravdanja ne bi stvorila navike štetne za vjeru, obiteljski život i zdravlje.«²⁹⁴

§ 1 Da bi sudjelovanje u nedjeljnome euharistijskom slavlju bilo omogućeno vjernicima koji nedjeljom opravdano rade ili su za to spriječeni drugim opravdanim razlozima, neka se na razini gradova ili dekanata izradi pastoralno osmišljen stalan raspored slavlja nedjeljne mise subotom uvečer, odnosno uoči svetkovina, kako nitko ne bi bio uskraćen za radost slavljenja dana Gospodnjega. Moguće je upriličiti i slavlje mise u kasnijoj nedjeljni sat ako se to smatra pastoralno korisnim.

§ 2 Okrijepljeni darovima što ih nosi sakramentalno, eklezijalno i euharistijsko iskustvo dana Gospodnjega, vjernici će se osobno te udruženi u vjernička društva i druge oblike udruživanja, zdušno zalagati kako bi iznašli učinkovite načine za zakonsko uređenje nedjelje kao 'neradnoga dana' te da bi se promicala kršćanska 'kultura nedjelje', s ciljem da vrjednote obiteljskoga zajedništva, solidarnosti s potrebitima, poštivanja prava na odmor, pronadu čvrst i siguran temelj upravo u susretu s Gospodi-
nom, na dobrobit čitavoga društva.²⁹⁵

²⁹⁴ *KKC*, 2185; usp. *ZKP*, kan. 1247.

²⁹⁵ Usp. *KKC*, 2188.

XI. BLAGOSLOV OBITELJI I OBLICI PUČKE POBOŽNOSTI

Blagoslov obitelji

94. Godišnji blagoslov obitelji, u našim krajevima vezan uz razdoblje božićnoga vremena, a koji se obavlja svećenikovim pohodom i molitvom u obitelji, prepoznaje se kao prikladan način pastoralne obitelji te kao put promicanja i gradnje eklezijalnoga zajedništva u župnoj zajednici. Potrebno je pronalaziti načine, u skladu s različitim životnim i pastoralnim okolnostima, za daljnje čuvanje i razvijanje te pastoralno korisne prakse.

- § 1 Čuvajući smisao i svrhu pohoda i blagoslova obitelji određuje se da u pohod obitelji odlaze župnik, župni vikari, đakoni te svećenici koji kao pastoralni pomoćnici ili na neki drugi način redovito sudjeluju u životu dotične župne zajednice. Bez suglasnosti mjesnoga ordinarija nije dopušteno da drugi svećenici pohađaju i blagoslivlju obitelji.
- § 2 Pohod obitelji i sâm obred blagoslova (navještaj riječi, molitva, prikladan nagovor) neka se prilagodi pastoralnim potrebama i prilikama zajednice ili pojedinaca koji primaju blagoslov. Savjetuje se da svećenik u toj prilici, ako je moguće, ostane kratko u obitelji u razgovoru, upoznajući obitelj i njihove duhovne i druge potrebe te predstavljajući razne mogućnosti uključenja članova obitelji u život župe, otvarajući tako prostor za dublju crkvenu povezanost, s ciljem cjelovitijega života vjere u toj župi.
- § 3 Da bi pohod obitelji i blagoslov mogli ostvariti svoju plemenitu svrhu, potrebno je poticati obitelji da na

tome susretu budu prisutni svi njezini članovi, koliko god je to moguće, a svećenici neka nastoje tomu prilagoditi raspored i vrijeme blagoslova u župi, nudeći više mogućnosti za izbor vremena blagoslova.

§ 4 Da bi pohod i blagoslov obitelji bili pastoralno plodonosniji, u nastojanju da se svakoj obitelji posveti dovoljno vremena, pohod je, osobito u župama u kojima živi velik broj obitelji, moguće proširiti od došašća sve do korizmenoga vremena, u skladu s odredbama Nadbiskupa. Svećenici se potiču da i izvan toga vremena, na poziv obitelji, pohode obitelj u svrhu blagoslova, osobito u nekim prigodama, primjerice pri preseljenju obitelji u novi stan ili nakon doseljenja nove obitelji na područje župe. Takvi trenutci mogu biti dragocjeni za dobrobit obitelji i za život župne zajednice.

§ 5 Uz blagoslov obitelji ustalio se običaj davanja obiteljskoga dara za potrebe župe. Važno je s posebnom osjetljivošću paziti da tijekom pohoda obitelji naglasak bude na pastoralnome pohodu, molitvenome susretu i blagoslovu, u svrhu duhovnoga povezivanja u župi, a ne na prikupljanju novčanih priloga. Vjernike valja upućivati da za svoju župu prilog daju onda kada mogu, i tijekom godine, ali taj je godišnji blagoslovni pohod svakako važniji od bilo koje novčane vrijednosti. Treba biti zahvalan za svaki dar, a vjernici i sami razumiju da župa, kao vjerna obiteljska zajednica, mora imati sredstva za svoj život.

Pučke pobožnosti

95. Liturgija je prva duhovnost Crkve, a razne su pobožnosti oblici duhovnosti u Crkvi. Stoga je liturgija vrelo nadahnu-

ća svim valjanim oblicima duhovnosti i ujedno vrhunac kojemu vodi i kojemu teži svaka duhovnost i pobožnost u Crkvi.

- § 1 U župnim će se zajednicama njegovati razni oblici pučke pobožnosti, navlastito pobožnost marijansko-ga ružarija, oblikovanoga u skladu s razdobljima liturgijske godine, kako bi molitva krunice, razmatranjem Kristovih otajstava radosti, boli, slave i svjetla, postala sredstvom dubljega poniranja u Kristovo otajstvo i pripomogla vjerničkomu suobličenju s njim.
- § 2 Molitvena privrženost hrvatskoga naroda Blaženoj Djevici Mariji nalaže predanost u njegovanju i drugih oblika marijanske pobožnosti – trodnevnice ili devetnice u pripravi za marijanske blagdane – pazeći da liturgija uvijek ostane vrhunac i izvor slavljenja i pobožnosti, otklanjajući svaki oblik prepletanja liturgijskih i pučkih oblika.
- § 3 Pobožnost prema svetcima, osobito prema zaštitnicima mjestā i župā ili naslovnici crkava, neka se usmjeruje prema produbljenju vjere i svjedočkoga života.
- § 4 Pobožnost Križnoga puta, osobito tijekom korizme, izvrstan je način suživljenja s Kristom u njegovu predanju Očevoj volji radi ljudskoga spasenja. Stoga će Križni put biti prikladan način poticanja vjernika na vjerski život i na dublje upoznavanje Krista i njegovoga spasenjskog djela.
- § 5 Oblicima pobožnosti uobičajenim u vazmenome vremenu, primjerice Putu svjetla, ili pak pobožnost Marijinoga puta, trebat će dati više prostora u zajedničkim nastojanjima da bi pobožnost rasla u bogatstvu i raznolikosti kršćanskoga blaga.

- § 6 Preporučuje se plemeniti običaj slavlja ‘misa zornica’ tijekom došašća. Neka ta slavlja budu prepoznata kao prikladna priprava za slavlje Božića.
- § 7 Pobožnost (devet) prvih petaka prepoznaje se kao djelotvoran način usmjeravanja vjernika prema sakramentalnomu životu vjere, posebice prema sakramentu pomirenja i euharistiji, ali i kao način njegovanja duhovnosti koja ispravno razumijeva potrebu obraćenja, zadovoljštine, djela ljubavi, zahvalnosti, apostolske zauzetosti te posvete Kristu i njegovu spasenjskom djelu u svijetu.²⁹⁶
- § 8 Pastiri će voditi brigu da se u zajednicama ne promiču oblici pobožnosti koji svojim sadržajem i usmjerenjem odstupaju od nauka Crkve i od zdravoga kršćanskog molitvenog duha. U tome će se smislu vjernici poticati da se u osobnoj pobožnosti koriste samo molitvenicima i priručnicima koje je odobrila mjerodavna crkvena vlast.

²⁹⁶ Usp. *DPPL*, 171-172.

XII. ODGOJ ZA LITURGIJSKU DUHOVNOST

Formacija liturgijskih službenika i vjernika

96. Svjesna svoga otajstvenog izvora Crkva živi povjereni joj dar vjere i svoje poslanje, hraneći se i jačajući svetim sakramentima, te u liturgiji uvijek iznova otkriva ono na što je pozvana i što joj je biti, zahvalna za euharistijski predokus zajedništva s Gospodinom u njegovoj vječnosti. Dostojno slavljenje i vjerno življenje liturgije sveta je dužnost Crkve te ona ne smije biti zasjenjena nijednom drugom brigom.

Nastojanja oko otkrivanja i marnoga čuvanja otajstvene ljepote i uzvišenoga dostojanstva svete liturgije ne može se stoga svesti na brigu za nekakav obredni estetizam čiji je cilj tek obredna forma i njezino propisano izvršenje.²⁹⁷ Estetsko u liturgiji, naime, neodvojivo je od istinskoga i upravo to istinsko, koje izvire iz Kristove spasenjski djelotvorne prisutnosti, nadahnjuje Crkvu za oblikovanje liturgijske forme slavlja, kao i za njegovanje liturgijske duhovnosti, koja je uistinu prva i nezamjenjiva duhovnost Crkve.

97. Odgoj svih liturgijskih službenika i vjernika za dostojno slavljenje i življenje liturgije usmjeren je k udivljenju pred pashalnim otajstvom, koje se uzbiljuje u liturgijskim slavljima Crkve. Gdje izostane udivljenje, prijeti rizik da ostanemo zatvoreni i »nepropusni za ocean milosti koji preplavljuje svako slavlje«²⁹⁸.

Stoga se pred Crkvu u ovome vremenu – obilježenom posustajanjem u djelu liturgijske obnove kako ju je zamislio Drugi

²⁹⁷ Usp. *DeD*, 22.

²⁹⁸ *DeD*, 24.

vatikanski koncil, a u pojedinim krugovima i dovođenjem u pitanje njezine ispravnosti – kao žurna zadaća postavlja odgovor na pitanje kako izgraditi sposobnost življenja punine liturgijskih čina.²⁹⁹ Za to umijeće potreban je odgoj na svim crkvenim razinama, kao i brižno nastojanje odgovornih, osobito svećenika, kojima je povjerena sveta dužnost predvođenja liturgijskih slavlja.

§ 1 Svećenici, kojima je povjeren dar da blago milosti svetih sakramenata iznose pred Božji narod, pozvani su trajno ponirati u liturgiju Crkve, upoznavati ju, prepoznavati ju kao hranu i put osobnoga posvećenja te kao uvir i izvor svega pastoralnog djelovanja. Za dublje poznavanje liturgije nužno je biti otvoren onomu što u svojim smjernicama nudi mjerodavna crkvena vlast, kao i onomu što pridonosi liturgijska znanost.

§ 2 Odgoj pripravnika za svećeništvo dat će prostora 'liturgijsko-mudrosnomu' usmjeravanju i povezivanju sveukupne teološke znanosti, što zacijelo može uroditi dragocjenim plodovima u duhovnosti, u izgradnji svećeničke osobnosti, kao i u pastoralnoj primjeni stečenih znanja i iskustava u budućemu svećeničkom životu.³⁰⁰ Stoga neka se u nadbiskupijskim odgojnim ustanovama posebna pozornost posveti dostojanstvu i središnjosti liturgijskih slavlja u životu odgajanika, kao i njihovoj duhovnosti građenoj na liturgiji Crkve.³⁰¹ To su sigurni putevi koji vode prema zdravoj duhovnosti svećenika te prema eklezijalnosti vjere i svećeničkoga života.

²⁹⁹ Usp. *DeD*, 27.

³⁰⁰ Usp. *DeD*, 37.

³⁰¹ Usp. *DeD*, 39-40.

§ 3 Ranjena sposobnost suvremenoga čovjeka za razumijevanje govora simbola i djelovanja simboličkih čina, kao i oblici površnoga doživljavanja liturgije, zahtijevaju da se vrijedne spoznaje s područja liturgijske znanosti prenesu na pristupačan način Božjemu narodu da se vjernike nastoji odgojiti za prepoznavanje otajstvene zbiljnosti liturgijskih čina, za razumijevanje molitvenih tekstova, za poznavanje razvoja pojedinih liturgijskih oblika, kao i antropološke dimenzije samih liturgijskih slavlja.³⁰²

§ 4 Neka se ne zaboravi da odgoj vjernika za puno, istinsko i plodonosno udioništvo u liturgijskim slavljinama ne ovisi samo o njihovom poznavanju liturgije ili o njihovom raspoloženju za sudjelovanje, nego uvelike i o načinu obavljanja svetih čina, o načinu izgovaranja svetih tekstova, o pozornosti svećenika i služitelja na uzvišenost dara povjerena njihovoj službi. Svećenici su nositelji velike odgovornosti za dar koji im je povjeren za sav Božji narod. Prikladno umijeće slavljenja (*ars celebrandi*) ne postiže se tek usvajanjem pojedinih vještina, iako nužnih, nego ponajviše sviješću da u liturgijskome slavlju svi, i svećenici i vjernici laici, stoje pred zbiljom novoga Božjeg dara, koji uvijek iznova spasenjski preobražava živote pojedinaca i obnavlja lice Crkve, usmjerujući njezin hod prema punini života u vječnosti.

Dostojanstvo, ljepota i uredenost liturgijskih slavlja

98. Crkva živi od Kristova dara spasenja koje proslavlja svetim liturgijskim činima. Potiče se svećenike i ostale liturgijske služitelje uključene u pripremu liturgijskih slavlja na uranjanje

³⁰² Usp. *DeD*, 35.

u Kristovo otajstvo te na zdušan trud oko dostojanstva, ljepote i uređenosti slavlja prema liturgijskim odredbama, pazeći da obred, koji je jezik zajedničkoga slavljenja i duhovnosti Crkve, ne podvrgavaju osobnoj duhovnosti i ne mijenjaju ga prema vlastitim nahođenjima, opravdavajući ih nejasnim 'pastoralnim potrebama'.

- § 1 Povjerenstvo za liturgiju Zagrebačke nadbiskupije pozorno će pratiti liturgijski život u župama te, prema potrebama, u suglasju s Nadbiskupom, izdavati prikladne smjernice i pojašnjenja s ciljem unaprjeđivanja liturgijske kulture i izgradnje vjernika u liturgijskoj duhovnosti.
- § 2 U župnim zajednicama vodit će se briga za potrebnu poučenost vjernika o mjestu i značenju liturgije u vjerskome životu. Ta će se pouka ostvarivati u okviru redovite župne kateheze pojedinih dobnih skupina, ali i posebnim predavanjima, tribinama i seminarima priređenima za širu zajednicu vjernika. Za potrebe liturgijske izobrazbe posebnih skupina u župi – čitača, pjevača i liturgijskih poslužitelja – bit će, gdje je to moguće, priređeni posebni programi pouke. Župe neka nastoje iskoristiti mogućnosti koje u tome vidu nudi Nadbiskupijski pastoralni institut. Manje susjedne župe, zajedno ili u organizaciji pojedinih dekanata, poticat će se na organiziranje formativnih susreta za unaprjeđenje liturgijskoga života u župama.
- § 3 Šutnja i tišina dva su jedinstvena oblika obrednoga govora u liturgiji Crkve. Predslavitelji liturgijskih slavlja, kao i svi vjernici, potiču se na njegovanje govora šutnje i tišine u liturgijskim slavljinama, onako kako to predviđa obredni ustroj slavlja, kako bi se dalo više prostora osluškivanju Božjega govora i

snažnijemu poniranju u slavljenja otajstva. Pritom treba imati na umu da šutnja u liturgiji nije svediva na ‘trenutke odricanja od govora’, nego ju valja promatrati kao ‘ozračje’ koje prožima i oplemenjuje i liturgijske čine i liturgijski govor, otvarajući zajednicu iskustvu Božje prisutnosti i njezinoga otajstvenog govora. Naime, »čitavo euharistijsko slavlje uronjeno je u šutnju, koja prethodi njegovu početku i obilježava svaki trenutak njegova obrednoga tijeka«³⁰³.

§ 4 Istina o zbiljnosti otajstva koje se slavi u liturgijskim činima Crkve zahtijeva posebnu pozornost za dostojno uređen liturgijski prostor te za primjereno ponašanje u tome prostoru, kako za vrijeme slavlja tako i izvan slavlja. Vjernike se poziva da pri ulasku u liturgijski prostor budu odjeveni sukladno dostojanstvu svetoga čina i svetoga prostora. Odgovorni će na to posebice paziti u slavljima sakramenta potvrde i ženidbe, kada na slavlje dolaze i vjernici koji nisu redoviti članovi zajednice, a katkada i osobe koje nisu vjernici.

§ 5 Zagrebačka nadbiskupija čuva bogatu duhovnu baštinu svetaca i blaženika koje je podarila Crkvi te je i sama preobražena njihovim djelovanjem i svjedočanstvom života, a neki svetc i blaženici našli su posebno mjesto u pučkoj pobožnosti. U skladu s time, uključujući i promijenjene okolnosti proizašle iz osnutka novih biskupija te u skladu s općim crkvenim odredbama, bit će izrađen novi nadbiskupijski liturgijski kalendar koji će dati više prostora nadbiskupijskim vlastitostima.

³⁰³ DeD, 52.

- § 6 Uzvišenost Kristova otajstva i njegovo dostojno slavljenje nalažu slavljenje euharistije u prikladno uređenome i za tu svrhu namijenjenome liturgijskom prostoru, na posvećenu ili blagoslovljenu oltaru. Jednako je potrebno gajiti pozornost za vrijednost svetoga mjesta u slavljenju drugih sakramenata, navlastito krštenja i ženidbe. Slavljenje tih sakramenata izvan liturgijskoga prostora, primjerice u dvoranama ili na drugim neprimjerenim mjestima, bilo bi nedostojno svetosti sakramentalnoga čina, oduzimajući mu snagu i ljepotu vlastitoga simboličkog govora.
- § 7 Pastoralna skrb Crkve usmjerena je, osobito glede katehetske pouke, prema raznim dobnim i drugim skupinama vjernika, kako bi se na prikladan način odgovorilo na razne ljudske potrebe. Osobe s teškoćama u razvoju zahtijevaju i posebnu pastoralnu skrb i pomoć u življenju vjere. Stoga se župnike i druge odgovorne potiče da u suradnji s Povjerenstvom Zagrebačke crkvene pokrajine za pastoral osoba s invaliditetom, na razini dekanata ili na neki drugi način, organiziraju za njih odgovarajuću pouku u vjeri i skrb za njihov sakramentalni život te da pronađu načine duhovne i drugih oblika potpore obiteljima koje se stalno brinu o osobama s posebnim potrebama.
- § 8 Među članovima naših župnih zajednica ima i osoba s poteškoćama u kretanju. Ponegdje se, do sada, nije dovoljno njegovala osjetljivost za njihove poteškoće u sakramentalnome životu te za mogućnost sudjelovanja u drugim oblicima života župe. U crkvama i župnim prostorijama, gdje god je to moguće, neka se, u skladu s mogućnostima, uredi prikladan i funk-

cionalan pristup osobama s poteškoćama u kretanju, nastojeći da se, gdje postoji potreba za tim, uredi i ispovjedaonica u koju je olakšan pristup tim vjernicima.

§ 9 Uzvišeno dostojanstvo svete liturgije i zadaća koja joj je povjerena na dobrobit cijele vjerničke zajednice zahtijevaju stalnu brigu Crkve. Da bi vjerničke zajednice i vjernici znali plodonosno živjeti od liturgijskoga bogatstva, Povjerenstvo za liturgiju Zagrebačke nadbiskupije, okupljajući stručnjake s raznih područja, svećenike i vjernike laike, ima zadaću: a) promicati liturgijski pastoral, b) organizirati i potpomagati formaciju liturgijskih služitelja, c) usmjeravati rad onih kojima je povjerena briga za liturgijsku glazbu, za liturgijsku arhitekturu i za umjetnost.

XIII. DRAGOCJENOST OBREDNE RAZLIČITOSTI

99. Na području Zagrebačke nadbiskupije, u okviru Zagrebačke crkvene pokrajine, živi i grkokatolička Križevačka eparhija. Prisutnost istočnoga, bizantskoga obreda važna je pastoralna stvarnost za Nadbiskupiju, kao raznolikost koja omogućuje otkrivanje duhovnoga bogatstva kojim se proširuje i poimanje izražaja i samo djelovanje Katoličke Crkve. Suradnja između crkvenih službenika, kao i vjernika Eparhije i Nadbiskupije – kao što to pokazuju dosadašnja iskustva – može se i dalje razvijati u raznim područjima života iste Crkve.

Tijekom sinodskoga procesa postalo je vidljivo da je potrebno šire promicati poznavanje grkokatoličke nazočnosti koja pruža priliku za stjecanje izravnoga uvida i za usvajanje spoznaja ponajprije o istočnome obredu općenito, a zatim o posebnostima grkokatolika u Hrvatskoj koji tu žive više od četristo godina.

Vjernici grkokatoličkoga obreda su na području Nadbiskupije najbrojniji u Zagrebu, a posebno su vezani uz žumberački kraj, gdje su se u početku susreli s ukorijenjenom prisutnošću katolikā zapadnoga obreda i gdje i danas žive i djeluju, zajednički noseći poteškoće društvene i gospodarske naravi.

§ 1 Kako na susretima klerika, tako i na raznim susretima laika, posebice suradnika u pastoralu (kao što su vjeroučitelji, katehete, animatori, župni vijećnici), neka se otkriva i upoznaje bogatstvo grkokatoličke baštine.

§ 2 U pastoralnome radu treba čuvati posebnosti jedne i druge obredne predaje, što može jačati razumijevanje i ukorijenjenost u pojedinome obrednom identitetu, prepoznajući bitne sastavnice nauka kršćanske

vjere i njezine različite liturgijske i druge molitvene izražaje. Stoga se treba kloniti nepotrebnoga miješanja obrednih oblika kojima se oslabljuje ljepota i snaga cjelovitosti dvaju otajstvenih govora od kojih svaki ima svoj razvoj i smisao.

- § 3 Osobitu pozornost treba usmjeriti na sakramentalni život, pazeći na osjetljivost u odgoju i obrazovanju djece, budući da je redoslijed slavlja sakramenata inicijacije u istočnome obredu drukčiji od redoslijeda u rimskome obredu.
- § 4 Za dublje poimanje i životno približavanje vjernika dvaju obreda ponajprije je korisno ozračje susreta u mjestima na kojima žive, osobito prigodom pojedinih slavlja i molitvenih trenutaka. Osim toga, neka se organiziraju predavanja, tribine i tematske rasprave te pripreme odgovarajući materijali koji će vjernicima pomoći razumjeti isti katolički nauk i različitosti obrednoga očitovanja i govora.
- § 5 Za proširivanje vidika katoličke crkvenosti i za obogaćivanje duhovnosti svakako je dobro posegnuti za predivnim primjerima grkokatoličkoga liturgijskog pjevanja, ikonografije, značenja arhitektonskih elemenata, dijelova liturgijskoga prostora, kao i obrednih predmeta i posebnosti liturgijskoga ruha. Takav pristup vodi potrebi dubljega življenja vlastitoga obrednog identiteta i širine iste katoličke kršćanske zajednice.
- § 6 Blizina grkokatolika omogućuje vjernicima rimskoga obreda lakše ulaženje u svijet ekumenskih nastojanja s Istočnim Crkvama i lakše premošćivanje udaljenosti koje mogu biti izazvane različitošću obrednih govora.

XIV. LITURGIJSKA GLAZBA I ARHITEKTURA

Liturgijska glazba

100. Sveta glazba – zaodijevajući u svečani i produhovljeni izraz liturgijske molitve, navještaj Božje riječi, dijalog predsjedatelja slavlja i zajednice, molitve i poklike vjernika te prateći prikladnom pjesmom svete čine – ucijepljena je u sâmi ustroj liturgijskoga slavlja kao njegov tvorni dio. Liturgijski čini, naime, poprimaju »plemenitosti oblik« (*formam nobiliorem*) kada se svečano slave pjevanjem.³⁰⁴

Stoga je liturgijska glazba to više liturgijska što je tješnje srasla s liturgijskim činom.³⁰⁵ Iz toga proizlazi zahtjev da voditelji liturgijskoga pjevanja, pjevači, solisti, orguljaši i drugi uključeni u glazbeno oblikovanje slavlja, budu poučeni ne samo u glazbenim vještinama, nego i prikladno uvedeni u dublje razumijevanje liturgije, raznolikosti liturgijskih čina i njihova ustroja, liturgijske godine i njezinoga otajstvenog ritma, crkvenoga zajedništva u slavlju te služiteljske naravi glazbe u liturgiji Crkve.

§ 1 Župnici i drugi pastoralni djelatnici neka promiču i njeguju istinsku ljepotu pjevanja i glazbe u liturgijskim slavljinama, trudeći se da pjevanje i glazba pridonesu poniranju vjernika u slavljenja otajstva i doživljaju njegove nutarnje ljepote. Zato će briga za glazbeno ruho slavlja biti trajno na srcu svim svećenicima, koji će u zajedništvu i plodnoj suradnji s voditeljima pjevanja u župi graditi zajedničku odgovornost za ljepotu liturgijskih slavlja.

³⁰⁴ Usp. SC, 113.

³⁰⁵ Usp. SC, 112.

- § 2 Župnici neka nastoje da voditelji pjevanja u župi budu osobe koje su stekle prikladnu izobrazbu u crkvenoj glazbi. Studij crkvene glazbe, kao i prikladne ‘škole’ i tečajevi formacije voditelja liturgijskoga pjevanja i orguljaša, organizirani pod mjerodavnošću nadbiskupijskih tijela i ustanova, bit će usmjereni k potrebama pastoralna da bi glazba u liturgiji bila uistinu liturgijska, a liturgija čin dostojnoga slavljenja Božjega djela spasenja.
- § 3 Bogata crkvena glazbena baština može biti izvor skladnoga pjevanja i danas, ali i poticaj novome glazbenom stvaralaštvu koje će u jedinstveno klicanje pred Gospodinom skladati liturgijsku riječ, ljudski glas i zvuk glazbala s liturgijskim činom. Stoga se predlaže da se pomno njeguju razni oblici glazbe: gregorijansko pjevanje, koje se smatra vlastitim rimskoj liturgiji; višeglasno pjevanje, koje se povjerava pjevačkim zborovima; pučko pjevanje, izraslo iz vlastite nam kulture, oplemenjene evanđeljem; novi oblici pjevanja koji će odražavati ucijepljenost liturgijske duhovnosti i estetike u suvremeni umjetnički izraz; pazeći uvijek da je zajednica vjernika jedini istinski zbor, a svi nazočni i svi nositelji službā služitelji nezjinoga jedinstva.
- § 4 Crkvena glazbena baština čuva i vrijedna djela koja nisu primjerena duhu obnovljene liturgije. Svi se ljubitelji glazbe, kao i mjerodavna tijela u Nadbiskupiji, potiču na marljivo čuvanje glazbene baštine, a osim potrebnoga sabiranja, katalogiziranja i objavljivanja povijesnih glazbenih djela iz hrvatskoga stvaralaštva, potiču se na promicanje i čuvanje tih djela i priređivanjem molitveno-glazbenih večeri, glazbenih meditacija i sličnih susreta, pazeći uvijek

da liturgijski prostori ne služe za koncertno izvođenje glazbe.

- § 5 Budući da je pjevanje sastavni, bitan dio cjelovitosti slavlja, nije dopušteno u slavlje unositi pjesme i tekstove koje mjerodavna crkvena vlast, kojoj je povjerenjena odgovornost i briga za liturgiju, nije prethodno odobrila.
- § 6 Liturgijsko pjevanje i glazba, izrasli iz liturgije, slijede i izražavaju ritam liturgijske godine, slaveći razne vidike Kristova otajstva. Stoga je potrebno da se u pjevanju i glazbi, u tekstovima i glazbenim oblicima, njeguje duh vlastit svakomu od liturgijskih vremena, kako bi se zajednica i glazbom poticala na življenje otajstva spasenja.
- § 7 Da bi liturgijska glazba bila nositeljica pravoga liturgijskog duha, potrebno je također paziti da u liturgiju ne budu bez poštivanja crkvenih kriterija pripušćana glazbala koja nisu srasla s našom liturgijskom tradicijom i koja su vlastita svjetovnim oblicima glazbe.

Uređenje liturgijskoga prostora

101. Slavljeno otajstvo vjere zahvaća ne samo zajednicu slavitelja nego i sveukupnu stvarnost uključenu u obredno događanje. Tako je i liturgijski prostor dio obrednoga događanja te je, uz obrednu funkcionalnost, potrebno uvidjeti i njegovati njegovu obrednu, simboličku i teološku vrijednost u slavljenju i ispovijedanju vjere.

- § 1 Potiče se da se pri izradi idejnih rješenja i projekata te pri gradnji novih i preuređenju postojećih crkava posveti veća pozornost i briga za organičku po-

vezanost prostora s obrednim ustrojem liturgijskih slavlja, arhitektonski izražaj naslovnika crkve, oprostorenje glavnih žarišnih mjesta u liturgijskome prostoru, primjereno uređena mjesta za ključne oblike pučke pobožnosti, teološki i pastoralno osmišljen ikonografski program te za eklezijalnu narav zajednice koja je subjekt liturgijskoga slavlja.

§ 2 Neka se u Nadbiskupiji nastoji okupiti krug stručnjaka koji će promicati i usmjeravati planiranje i izgradnju arhitektonski vrijednih i liturgijsko-teološki osmišljenih prostora potrebnih za liturgijska slavlja. Takva nastojanja posebna su briga Povjerenstva za liturgiju Zagrebačke nadbiskupije koje će se brinuti također za teološku, posebice liturgijsku formaciju arhitekata i umjetnika u svrhu promicanja prepoznavanja vlastitosti liturgijske arhitekture i liturgijske umjetnosti.

§ 3 U planiranju izgradnje novih crkava neka se nastoji izraditi temeljit projektni zadatak koji će zahtijevati liturgijsko oblikovanje prostora u skladu s duhom obnovljene liturgije. Arhitektonski projekt izgradnje crkve, prije nego bude odobren, treba biti usklađen s mišljenjem i smjernicama Povjerenstva za liturgiju Zagrebačke nadbiskupije u kojemu će liturgijski stručnjaci, zajedno s arhitektima i drugim umjetnicima, pomno paziti na liturgijska polazišta oblikovanja liturgijskoga prostora, kao i na ikonografski program koji će srasti s arhitektonskim projektom.

§ 4 Idejno rješenje crkve koja će se graditi, uz razrađen prostor za slavlje euharistije (dovoljan prostor za vjerničku zajednicu, svetište s oltarom, ambonom i

sjedištem predsjedatelja) treba sadržavati: dostojno mjesto za svetohranište kao mjesto čuvanja Presvete euharistije; krstionicu koja će omogućavati nesmetano sudjelovanje zajednice u slavlju krštenja; prikladno mjesto za pjevački zbor (izbjegavajući njegovo smještanje iznad ulaza u crkvu) i primjereno mjesto za orgulje; prostor za slavlje sakramenta pomirenja, vodeći brigu o povezanosti pokore s otajstvom krštenja i sa zajedništvom Crkve; mjesta za oblike pučke pobožnosti koji su dio redovitoga vjerničkog života, kao i one koji su vlastiti zajednici za koju se crkva gradi; razrađen ikonografski program za uređenje crkve, u povezanosti s liturgijskim slavljinama i s oblicima pučke pobožnosti; sakristiju primjerene veličine s pomoćnim prostorijama.



CRKVA ZAGREBAČKA
U ZAJEDNIŠTVU
SVOGA POZIVA I POSLANJA

UVOD

102. Na putu Crkve zacrtanom Drugom sinodom, Zagrebačka nadbiskupija vodila se geslom *Hodimo u novosti života* (Rim 6, 4). U svome raznovrsnome sastavu i u trajnoj mijeni, Crkva je pozvana prikupiti i sažeti iskustva dozrijela na svojem području, prepoznati potrebu pronalaženja prigoda i mjesta za susrete i dijalog te razvijati svijest o procesima u društvu, o promjenama kao i o novim potrebama i izazovima koje ti procesi sa sobom donose. Crkva je ujedno pozvana skrbiti se za rast u svjeđenju kao i u obnovi pastoralnoga djelovanja.

Razdoblje u kojemu živimo, napose nakon Drugoga vatikanskog koncila, osamostaljenja Republike Hrvatske, osnivanja novih biskupija, brzoga tehnološkog razvoja, preobrazbā u područjima ekonomije i rada, donijelo je i još uvijek donosi promjene koje zahtijevaju posadašnjenje naših pastoralnih pristupa u svjetlu evanđelja.

Nadbiskupija se, zahvaljujući Sinodi, usmjerila prema pozornijemu osluškivanju Božje volje i njegova plana s našom mjesnom Crkvom, s Crkvom koja izlazi ususret, koja sebe čini blizom svima koji se muče s otkrivanjem smisla u aktualnim društvenim promjenama, svima koji traže pomoć, svima koji trpe prijetnju osamljenosti. Crkva se osjeća pozvanom živjeti i naviještati Božju ljubav u Isusu Kristu za svako ljudsko biće, bez ikakve razlike; ona je svjedok darovanoga joj spasenja, kao i konkretnosti nade koja mijenja život, otkrivajući njegov najdublji smisao.

Sinoda je snažan poziv na obraćenje vlastitoga srca i pogleda, kako bismo mogli u prvome redu razmatrati Božju prisutnost u našoj nadbiskupiji te da se u našim zajednicama izgradi stav pastoralnoga obraćenja.³⁰⁶ Crkva u tome smislu sebe doživljava

³⁰⁶ Usp. EG, 25.

kao narod na putu, pun čežnje za vlastitom vjerodostojnom obnovom: u ljepoti izlaska iz sebe, u važnosti susreta, u slobodi življenja evanđelja, u radosti otvaranja daru, u odgovornosti nošenja težine vlastite i tuđe krhkosti.

103. Predsinodsko razdoblje kao i sama sinodska zasjedanja omogućili su prikupljanje svjedočanstava, smjerokaza, prijedloga, ali i otkrivanje tolikih poticaja već prisutnih u životu zajednica, sposobnih odgovoriti na današnje potrebe. Tijekom pak samih sinodskih rasprava osjetio se poziv ponajprije na ostvarivanje potrebnoga obraćenja: u nama samima, u našim odnosima, u životu naših zajednica kako bi Crkva, Božji narod, svakodnevno rasla u sve veću zajednicu opranu Kristovom krvlju, povezanu i preobražavanu njegovim Duhom.

Važno je ne zaboraviti da prava riječ, prava inicijativa, pravo djelovanje dolaze od Boga, i samo svojim uključivanjem u tu božansku inicijativu, samo moleći za taj božanski zahvat možemo i mi – po Njemu, s Njim i u Njemu – postati blagovjesnicima,³⁰⁷ što jest jedna od osnovnih zadaća Crkve. Ipak, subjekt evangelizacije, kako piše papa Franjo u poslijesinodskoj pobudnici *Evangeli gaudium*, puno je više od dobro ustrojene hijerarhijske institucije. Posrijedi je otajstvo koje ima svoje korijene u Presvetome Trojstvu, ali koje ima svoj konkretan povijesni izraz u hodočasničkom narodu, pronositelju Radosne vijesti, a koji uvijek nadilazi svaki, premda nužan, institucionalni izraz.³⁰⁸

³⁰⁷ Usp. BENEDIKT XVI., *Razmatranje na prvoj općoj kongregaciji 13. redovnoga općeg zasjedanja Biskupske sinode* (8. listopada 2012.), u: AAS, 104 (2012.) 11, 897.

³⁰⁸ Usp. EG, 111.

I. SUODGOVORNOST I SUDJELOVANJE U NADBISKUPIJSKOME PASTORALU

Otajstvenost Crkve

104. Naglasivši otajstvenost Crkve, Sinoda je očitovala i vidik posebno drag Drugome vatikanskom koncilu – Crkvu kao Božji narod. Važno je povezati Otajstvo i tu zajednicu ljudi, da se ne bi podleglo viđenju po kojemu bi Crkva bila, kako se ponekad običava reći, oblikovana ‘odozdo’. Ona, naime, prema biblijskim izvorima, počevši od svoga imena, nije plod ljudskih nastojanja. Ona je Božji narod; od Boga pozvana, njemu pripada, vođena je i praćena njegovim Duhom.

Tijekom stoljećā ta se stvarnost naglašavala, a Koncil je obnovio izvorni smisao i povezao otajstvenu zbilju Crkve kao Kristova tijela i kao Božjega naroda, uvažavajući sociološku dimenziju okupljanja, ali jasno ističući njezino teološko podrijetlo, poziv i oblikovanost.

Za put Božjega naroda i za ostvarenje crkvenosti odlučujuće je nasljedovanje Kristova djelovanja prema bližnjima: uzajamno dijeljenje (duhovnih i materijalnih dobara), prihvaćanje, nenasilje, otvorenost prema svim ljudima, s trajnim propitivanjem i pročišćavanjem stavova snagom Duha, oslonjenih na milosrđe i su-patnju, crpeći snagu iz dara vjere u Presveto Trojstvo. Sve to prolazi putem obraćenja Božjega naroda k Bogu i evanđelju, neizostavne sastavnice *formae Ecclesiae*. Življenje vjere u Krista Spasitelja i njegovih Blaženstava odgovor je na poteškoće koje trpe ljudi današnjice, primjenjujući razlučivanje koje povezuje slušanje Božje riječi i čitanje znakova vremena.

Nakon zaključenja Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije, slijede trenutci primanja, što je ujedno i put rasta i odgoja u

svjetlu odredaba i smjernica. Biti Božji narod, Crkva, potiče nas na veće suobličavanje Kristu i na obnovu naše pameti (usp. *Rim* 12, 2), kako bismo posvojili misao Kristovu (usp. *1Kor* 2, 16) da izidemo iz sebe i u drugima prepoznamo braću i sestre za koje je Krist Gospodin dao svoj život na križu s kojega ne prestaje sve privlačiti sebi.

Božji narod

105. Božji je narod otjelotvoren u narodima na zemlji, od kojih svaki ima vlastitu kulturu, dragocjeno sredstvo za shvaćanje različitih izraza kršćanskoga života prisutnoga u Božjemu narodu.³⁰⁹ Stoga svaki narod tijekom svoje povijesti razvija vlastitu kulturu legitimnom autonomijom. Milost pretpostavlja kulturu; tako i kulturu našega naroda, a Božji dar postaje opipljivim u kulturi onoga koji ga prima.

Iz toga proizlazi da kršćanstvo nema jedan jedini kulturni izraz, nego »u potpunosti ostajući ono što jest, u posvemašnjoj vjernosti evangeoskomu navještaju i crkvenoj predaji, ono će nositi lice svih kultura i naroda u kojima je kršćanstvo prihvaćeno i ukorijenjeno«³¹⁰. S preduvjetom da je dobro shvaćena, »kulturalna različitost ne ugrožava jedinstvo Crkve. Duh Sveti, kojega su poslali Otac i Sin, preobražava naša srca i daje nam sposobnost da uđemo u potpuno zajedništvo Presvetoga Trojstva, gdje sve nalazi svoje jedinstvo. On gradi zajedništvo i sklad Božjega naroda.«³¹¹ Ipak, vjeru ne možemo zatvarati u granice shvaćanja i izraza bilo koje kulture. Niti jedna kultura zasebno ne može iscrpiti Kristovo otajstvo otkupljenja.³¹²

³⁰⁹ Usp. *EG*, 115.

³¹⁰ Usp. *NMI*, 40.

³¹¹ *EG*, 117.

³¹² Usp. IVAN PAVAO II., Postsinodska apostolska pobudnica *Crkva u Aziji*, u: *AAS*, 92 (2000.) 6, 478-482.

Područja pastoralnoga djelovanja

106. U svjetlu gore rečenoga, vrijedno je zaustaviti se na trima područjima pastoralnoga djelovanja. Na prvome je mjestu riječ o području redovitoga pastorala, »oživljenoga vatrom Duha, da zapali srca vjernika koji redovito pristupaju pričesti i okupljaju se na dan Gospodnji da bi se hranili njegovom Riječju i Kruhom vječnoga života«³¹³. Među te vjernike mogu se ubrojiti i oni koji čuvaju snažnu i iskrenu katoličku vjeru, izražavajući je na razne načine, premda ne sudjeluju često u bogoslužju.³¹⁴ »Taj redoviti pastoral nastoji pomoći vjernicima u njihovu duhovnom rastu i sazrijevanju tako da na sve potpuniji način i cijelim svojim životom odgovore na Božju ljubav.«³¹⁵

Drugo je područje krštenih osoba čiji životi ne odražavaju zahtjeve krštenja,³¹⁶ »čija je pripadnost Crkvi izgubila na svome pravom značenju i koji više ne kušaju utjehu vjere. Crkva, kao uvijek brižna majka, trudi se da oni dožive obraćenje koje će im vratiti radost vjere i želju da se potrude živjeti po evanđelju.«³¹⁷ U Crkvi koja se osjeća na putu, njihova prisutnost ne ostavlja ravnodušnim nego potiče obnavljanje pastoralne brižnosti.

Konačno, potrebno je naviještati evanđelje ljudima koji ne poznaju Isusa Krista ili su ga odbacili. »Božji je narod hodočasniki na putovima povijesti u iskrenoj i solidarnoj pratnji s muškarcima i ženama svih naroda i kultura, kako bi svjetlom evanđelja osvijetlio put čovječanstva prema novoj civilizaciji ljubavi.«³¹⁸ Pastoralna zauzetost stoga treba gledati »onkraj granica vlastite

³¹³ BENEDIKT XVI., *Homilija na misi prigodom zaključenja 13. redovnoga općeg zasjedanja Biskupske sinode* (28. listopada 2012.), u: AAS, 104 (2012.) 11, 890.

³¹⁴ Usp. EG, 14.

³¹⁵ EG, 14.

³¹⁶ BENEDIKT XVI., *Homilija na misi prigodom zaključenja 13. redovnoga općeg zasjedanja Biskupske sinode*, u: AAS, 104 (2012.) 11, 890.

³¹⁷ EG, 14.

³¹⁸ VG, 1.

biskupije, naroda ili obreda, te ići ususret potrebama cijele Crkve, spremna propovijedati Evanđelje posvuda»³¹⁹.

Produbljivanje i usklađivanje jedinstvenoga pastoralnog djelovanja

107. Budući da je Zagrebačka nadbiskupija povjerena pastoralnoj brizi Nadbiskupa u suradnji s prezbiterijem, a u povezanosti sa svakim vjernikom Nadbiskupije, u predsinsodskim i sinsodskim raspravama kao bitna zadaća prepoznato je nastojanje oko jedinstvenoga pastoralnog djelovanja u Nadbiskupiji kojega je jamstvo služba Nadbiskupa, te produbljivanje i usklađivanje već postojećega pastoralna na regionalnim, arhidakonatskim, dekanatskim i župnim razinama. Time se razvija međusobna suradnja, koja služi ponajprije izgradnji zajedništva, a omogućuje se i dublje prožimanje vjere i služenja ljudima.

§ 1 Za jačanje zajedništva svih članova Božjega naroda važni su pastirski pohodi biskupā župama, koji će se i dalje nastaviti, kako u okvirima općega prava i određenih dužnosti, tako i onkraj tih okvira, sa svrhom pomaganja u učvršćivanju vjerničkoga života, i novih poticaja u vjerničkim zajednicama.

§ 2 Prema odredbama općega prava, u Nadbiskupiji djeluje Prezbitersko vijeće, to jest skupština svećenika koji – predstavljajući nadbiskupijski prezbiterij kao ‘nadbiskupov senat’ – prema pravnim odredbama pomažu Nadbiskupu u upravljanju Nadbiskupijom s ciljem jačega unaprjeđivanja pastoralna na dobrobit njemu povjerenoga dijela Božjega naroda, odnosno Nadbiskupije.³²⁰ To se vijeće ravna vlastitim Statutom.

³¹⁹ OT, 20

³²⁰ Usp. ZKP, kan. 495, § 1; *Statut Prezbiterskog vijeća Zagrebačke nadbiskupije*, u: SVZN, 97 (2010.) 3, 190-194.

- § 3 Između članova Prezbiterskoga vijeća Nadbiskup slobodno imenuje najmanje šestoricu a najviše dvanaesticu svećenika, koji se biraju na pet godina i čine Zbor savjetnika, kojemu pripadaju zadaće određene pravom. Kad istekne pet godina, Zbor savjetnika nastavlja obavljati svoje zadaće sve dok se ne osnuje novi zbor.³²¹
- § 4 Osluškiivanje i prepoznavanje znakova vremena u poslanju Crkve, na što nas poziva Drugi vatikanski koncil, omogućuje se i djelovanjem Nadbiskupijskoga pastoralnog vijeća. Nadbiskupijsko pastoralno vijeće pod Nadbiskupovim vodstvom daje konkretne smjernice za jedinstveno pastoralno djelovanje u Nadbiskupiji te potiče što bolju koordinaciju već postojećega pastorala. Ono prepoznaje nova nadahnuća i modele koji se pojavljuju među vjernicima. Posebnost su toga Vijeća i sjednice koje se jedanput godišnje održavaju i na razini pastoralnih regija, na kojima sudjeluju članovi Vijeća iz dotične regije. Pri Vijeću djeluje i Odbor mladih. Nadbiskupijsko pastoralno vijeće ravna se vlastitim Statutom.
- § 5 U upravi Nadbiskupije radi prikladnijega koordiniranja pastoralne djelatnosti Nadbiskup se redovito služi Biskupskim vijećem. Ono je sastavljeno od pomoćnih biskupa, generalnih vikara, biskupskih vikara te moderatora Nadbiskupskoga duhovnog stola.³²² Vijećem predsjedava Nadbiskup.
- § 6 Nadbiskupijskom ekonomskom vijeću predsjedava Nadbiskup ili njegov ovlaštenik, a čine ga vjernici koji se odlikuju poštenjem, koji su stručni u eko-

³²¹ Usp. ZKP, kan. 502, § 1.

³²² Usp. ZKP, kan. 473, § 4.

nomskim pitanjima i u svjetovnome pravu. Članovi Vijeća imenuju se na pet godina, ali i nakon toga mogu biti imenovani na druga petogodišta. Zadaće Ekonomskoga vijeća definirane su Zakonikom kanonskoga prava³²³ i Pravilnikom Ekonomskoga vijeća Zagrebačke nadbiskupije.

Nadbiskupski duhovni stol

108. U upravljanju Nadbiskupijom, a osobito u vođenju pastoralna, u obavljanju biskupijske uprave i u vršenju sudske vlasti, Nadbiskupu pomaže »biskupijska kurija«³²⁴, odnosno ordinarijat. Biskupijska kurija Zagrebačke nadbiskupije po drevnoj se tradiciji naziva Nadbiskupski duhovni stol, a njegov ustroj, djelovanje i službe propisani su i uređeni Uredbom o Nadbiskupskom duhovnom stolu.³²⁵

- § 1 Svi koji vrše službu na Nadbiskupskom duhovnom stolu neka je obavljaju prema kanonskomu i građanskomu zakonodavstvu u tome predmetu, u duhu služenja, ugledajući se u Krista koji je došao služiti a ne biti služen.
- § 2 Prezbiteri i đakoni sa službom na Nadbiskupskom duhovnom stolu imenuju se na pet godina, a mogu se potvrditi u narednim mandatima. Nedjeljom i blagdanima uključuju se u pastoral vjernih zajednica.
- § 3 Redovnice i vjernici laici mogu biti na čelu onih ureda, povjerenstava i odbora koji po naravi svoga zadatka ne traže da ih vode prezbiteri. Imenuju se na pet godina, a mogu se potvrditi u narednim mandatima.

³²³ Usp. ZKP, kan. 492.

³²⁴ ZKP, kan. 469.

³²⁵ Uredba o Nadbiskupskom duhovnom stolu, u: SVZN, 88 (2001.) 1, 17-19.

- § 4 Svi djelatnici Nadbiskupskoga duhovnog stola trebaju biti ustrajni u revnosti i neprestanom osobnom usavršavanju, te se uključivati u pastoralni život i djelovanje nadbiskupijske obitelji, osobito u župama stanovanja.
- § 5 Konzistorijalnom vijeću ili Konzistoriju predsjedava Nadbiskup, a delegirani predsjednik je moderator Nadbiskupskoga duhovnog stola. Po službi su članovi Konzistorija: pomoćni biskupi, generalni i biskupski vikari, kancelar, nadbiskupijski ekonom, ravnatelj Nadbiskupijske ustanove za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika, ravnatelj Nadbiskupijskoga pastoralnog instituta te predstojnici pastoralnih ureda Nadbiskupskoga duhovnog stola. Nadbiskup imenuje članove Konzistorija na pet godina, a članstvo im se može obnavljati u više mandata. Nadbiskup može po potrebi imenovati i druge članove Konzistorija.
- § 6 Konzistorij je savjetodavno tijelo koje razmatra tekuća pitanja prispjela na Nadbiskupski duhovni stol, predlaže rješenja, povjerava zadatke uredima, povjerenstvima i odborima Nadbiskupskoga duhovnog stola te prima njihove prijedloge. Konzistorij redovito zasjeda jedanput tjedno.
- § 7 Tiskovni ured Zagrebačke nadbiskupije pastoralno je tijelo Nadbiskupskoga duhovnog stola sa zadatkom djelovanja na medijskome području. Tiskovni ured operativno i stručno usmjeruje te povezuje sva medijska djelovanja Nadbiskupije.
- § 8 Tiskovni ured proširivat će mrežu suradnika, pronalaziti nove načine prisutnosti u vjerničkim zajednicama i u društvenoj javnosti, usklađivati tehničke

mogućnosti i pastoralne potrebe vezane uz evangelizaciju, liturgiju i kršćanska dobročinstva, brinući se za crkvenu medijsku kulturu.

- § 9 Nadbiskupski duhovni stol daje konkretnu pomoć i potporu župnomu i širemu pastoralnom djelovanju: u planiranju pastoralne godine, u davanju smjernica, u priređivanju katehetskih, pastoralnih i liturgijskih materijala, u formaciji župnih suradnika, kao i u pomoći župama u pokretanju određenih pastoralnih aktivnosti.
- § 10 Nadbiskupski duhovni stol u suradnji s Nadbiskupijskim pastoralnim institutom brine se za pravovremenu pripremu Nadbiskupijskoga pastoralnog kalendara. I nadalje će se pomno paziti da se pastoralni kalendar izdaje prije početka pastoralne godine, s njenim tematskim usmjerenjem te da se u prikladno vrijeme dostavi župama.
- § 11 Pri Nadbiskupskom duhovnom stolu djeluju povjerenstva: za liturgiju, za formaciju trajnih đakona, za vjernike laike, za pastoral mladih, za pastoral duhovnih zvanja, za pastoral braka i obitelji, za župnu katehezu, za ekumenizam i dijalog, za vjeronauk u školi, za katoličke škole i predškolske ustanove, za misije, za zaštitu maloljetnih i ranjivih osoba, za osobe s invaliditetom, za pastoral migranata i turista, za kulturna dobra. Po potrebi će se modificirati postojeća ili uspostaviti nova povjerenstva.
- § 12 Nadbiskupski duhovni stol vodi brigu da se Šematiizam Zagrebačke nadbiskupije u tiskanome i u elektroničkome obliku neprestano obnavlja novim podacima.

Pastoralno planiranje i koordiniranje - Nadbiskupijski pastoralni institut

109. U pastoralnim planiranjima, osmišljavanjima i nastojanjima te u međusobno povezanome načinu pastoralne djelatnosti u Nadbiskupiji, posebnu ulogu ima Nadbiskupijski pastoralni institut, osnivanje kojega je plod sinodskoga hoda (2007. godine). Djelovanje Instituta je nastavno-obrazovne, a po potrebi i istraživačke naravi. Institut se ravna vlastitim Statutom.

- § 1 Institut će, u suradnji s povjerenstvima, odborima i pastoralnim uredima Nadbiskupskoga duhovnog stola, kao i s Biskupskim, Prezbiterskim i Nadbiskupijskim pastoralnim vijećem, primjereno analizirati postojeće stanje pastoralnoga rada u Nadbiskupiji i na temelju toga ukazivati na prioritete pastoralnoga djelovanja te osmišljavati i koordinirati pastoralne korake koje treba primijeniti na konkretne nadbiskupijske okolnosti.
- § 2 Da bi pastoralno-katehetski rad u župnim zajednicama bio kvalitetniji, pri Nadbiskupijskome pastoralnom institutu i dalje će biti organizirani programi osposobljavanja župnih pastoralnih suradnika (u susretima i na razini arhiđakonata) i liturgijskih službenika.
- § 3 Institut će biti i susretište skupinā vjernika stručnih u raznim područjima i željnih intenzivnijega sudjelovanja i suradnje u pastoralu Nadbiskupije (npr. umjetnika, znanstvenika, gospodarstvenika, djelatnika u zdravstvenoj i socijalnoj skrbi, arhitekata, odgojitelja i nastavnika, športskih djelatnika i dr.).
- § 4 Osim toga, Institut će osmisлити prostore dijaloga i suradnje s pripadnicima drugih Crkava, kršćanskih

zajednica i religija, te susrete s onima koji se nazivaju agnosticima i nereligioznim osobama.

Pastoral u Prvostolnici - Prvostolni kaptol i Zbor prebendara

110. Časne ustanove: Prvostolni kaptol zagrebački i Zbor prebendara Prvostolne crkve zagrebačke drevna su pomoć u pastoralnome djelovanju Nadbiskupije. Njihovo specifično područje pastoralnoga djelovanja poglavito je u Prvostolnici i u povezanosti s pastoralnim programima koje ona promiče. Pastoral u Prvostolnici koordinira rektor Prvostolnice.

§ 1 Članovi Prvostolnoga kaptola zagrebačkog i Zbora prebendara Prvostolne crkve zagrebačke na raspolaganju su Nadbiskupu za središnje službe u Nadbiskupiji, kako glede upravljanja, tako i u zadacima organiziranja i koordiniranja raznih nadbiskupijskih aktivnosti.

§ 2 S obzirom na nove crkvene i društvene okolnosti neka se uskladi Statut Prvostolnoga kaptola zagrebačkoga sa Zakonikom kanonskoga prava i drugim crkvenim odredbama, kako je to učinjeno u Statutu Zbora prebendara Prvostolne crkve zagrebačke.

Svetišta i hodočasnička mjesta

111. Nacionalno marijansko svetište Majke Božje Bistričke u Mariji Bistrici i Nacionalno svetište svetoga Josipa u Karlovcu te druga svetišta u Nadbiskupiji i mnogobrojna hodočasnička mjesta snažan su i vitalan dio identiteta i duhovnosti Nadbiskupije. Svako takvo mjesto ima svoju povijest i posebnu privlačnost za vjernike.

§ 1 Svetišta su osobito važna za očitovanje života Nadbiskupije, jer su susretništa vrjednota i poziva, proš-

losti i pogleda prema budućemu. To su mjesta prihvaćanja, otvorenosti, povezanosti ljudskih slabosti i nadanja, opraštanja i obnove.

- § 2 U svetištima je potrebno prepoznati posebne mogućnosti za naviještanje Božje riječi, slavljenje liturgije, poticanje uključivanja u život Crkve, njegovanje zdravih oblika pučke pobožnosti, duhovne obnove, programe formacije, dijalog kulture i društva. Za sve to potrebno je osmisлити cjelogodišnje i višegodišnje programe pastoralna svetišta.

Uporišta pastoralne redovitosti

112. Temeljni izražaj mjesne Crkve i njezinoga redovitog pastoralnog djelovanja je župa. Ona na stanovit način mjesno uprisutnjuje Crkvu i djelatni je subjekt njezina poslanja. To je važno naglasiti, jer župu treba promatrati kao prikladno i povlašteno ozračje u kojemu se oblikuje vjernička zajednica te svi drugi oblici apostolskoga djelovanja imaju svoj smisao ako pomažu rastu i razvoju župne zajednice.

Redovitost, kao istaknuta odlika župe, usmjerena je ne samo na neke vidike života u vjeri, nego na svaki trenutak i na cjelinu rasta u vjeri, koja se artikulira s pomoću drugih teritorijalnih pastoralnih odrednica: dekanata, arhiđakonata i pastoralnih regija, a uklapa se u šire crkveno ozračje Nadbiskupije.

Više župa, radi promicanja pastoralnih zadaća, povezano je u teritorijalne jedinice, dekanate,³²⁶ a partikularno pravo Zagrebačke nadbiskupije poznaje i povezanost više bližih dekanata u arhiđakonate. Prostor Zagrebačke nadbiskupije podijeljen je u tri pastoralne regije. Središnja regija obuhvaća dva arhiđakonata: Katedralni i Remetsko-sesvetski, a odnosi se na Grad Zagreb. Južna regija obuhvaća Turopoljski i Karlovačko-gorički arhiđa-

³²⁶ Usp. ZKP, kan. 374.

konat, a objedinjuje krajeve vezane uz Karlovac, Dugu Resu, Jastrebarsko, Samobor i Veliku Goricu. Sjeverna regija obuhvaća Nadbiskupiji pripadajuće dijelove Hrvatskoga zagorja, a odnosi se na Zagorski arhiđakonat.

- § 1 Župe, dekanati, arhiđakonati i pastoralne regije pozvani su poticati kreativnu suradnju i stvarati sinergiju među pojedincima, skupinama, župama, ustanovama posvećenoga života, družbama apostolskoga života, vjerničkim društvima, crkvenim pokretima, molitvenim zajednicama i udrugama u mjeri u kojoj djeluju na istome području.
- § 2 Dekanati, arhiđakonati i pastoralne regije pozvani su susretati se i surađivati s drugim institucijama koje čuvaju i razvijaju plemenite veze među ljudima: sa svijetom rada, kulture, obrazovanja, uslužnih djelatnosti, s građanskim institucijama i javnom upravom, sa svijetom zdravstva i brige za bolesne i potrebite, sa svijetom športa. Posebno se potiče susretanje i suradnju s drugim Crkvama i kršćanskim zajednicama, kao i pripadnicima drugih religija prisutnim na području dekanata, arhiđakonata i pastoralnih regija.
- § 3 Za uspjeh i učinkovitost pastoralnoga djelovanja u Nadbiskupiji od iznimne je važnosti njegovanje crkvenoga zajedništva i povezanosti vjernika u mjesnoj Crkvi, napose brigom za duhovni rast i uzajamnost molitve. Da bi se to plodonosnije ostvarivalo, potrebno je, uz već određene dane župnih cjelodnevnih klanjanja, odrediti dan kada će se sve župe Zagrebačke nadbiskupije, uz redovite i osobne nakanе unutar pobožnosti, osobito u euharistijskim slavljinama, uključiti u nakanu za duhovnu obnovu Nadbiskupije i cijele domovine Hrvatske.

II. ŽUPA

Župa – prvi i redoviti oblik življenja u Crkvi

113. »Župa je kuća među domovima ljudi«. ³²⁷ Nju na vidljiv način u prostoru predstavlja župna crkva. Druga sinoda Zagrebačke nadbiskupije prepoznaje važnost župe kao temeljne jedinice redovitoga pastoralnog djelovanja u nadbiskupijskoj zajednici te želi uskladiti pastoral župe s odredbama novijih crkvenih dokumenata i potrebama suvremenoga pastoralnog rada.

Župa je prostor na kojemu se na prikladan i najneposredniji način ostvaruje osnovno poslanje Crkve: naviještanje Božje riječi, slavljenje euharistije i drugih sakramenata, zajedništvo i služenje. U župi se ostvaruje proces kršćaninove identifikacije s Crkvom; u njoj se novi članovi pritjelovljuju Crkvi; u njoj žive župljani svih statusa i ostvaruju se mnogovrsni oblici crkvenosti.

114. Župa predstavlja prvi i redoviti oblik življenja u Crkvi, oblik pastorala koji povezuje, usmjerava i integrira sve oblike zajedništva i poslanja koji se ostvaruju u zajednici vjernika. U župi se susreće dom otvoren za sve koji se očituju vjernicima na određenome području, koji žive otajstvo zajedništva i djelovanja Duha Svetoga, oblikovani Božjom riječju i euharistijom, a uronjeni u konkretnost kulture i društvenih posebnosti. Župa je mjesto redovitosti pastorala, suodgovornosti i poslanja, s posebnom osjetljivošću za misijsko djelovanje.

Sveti papa Ivan Pavao II. ističe: »Iako se župu mora usavršavati i integrirati u mnoge druge oblike, ona ipak ostaje nezamjenjiv organizam od primarne važnosti u vidljivoj strukturi Crkve« kako bi »evangelizacija tvorila os svih pastoralnih djelo-

³²⁷ CL, 26.

vanja kao primarna, istaknuta i preferencijalna potreba»³²⁸. Papa Benedikt XVI. učio je kako je »župa svjetionik od kojega se širi svjetlo vjere i tako izlazi ususret najdubljim i najistinskijim željama čovjekova srca, dajući smisao i nadu životu pojedinaca i obitelji«³²⁹, a papa Franjo naglašava da »župa, svim svojim djelovanjima, potiče i odgaja svoje članove da budu evangelizatori«³³⁰.

Podržavati i razvijati redovite oblike života župe

115. Župni pastoral treba podržavati i razvijati ponajprije redovite oblike života župe. Župna je zajednica povezana vlastitom poviješću i iskustvom. Ne smije se zaboraviti da je vjera Božjega naroda označena mnogim obiteljskim, rodbinskim i krajevnim sjećanjima koji su ostavili duboki trag u životu pojedinaca i čitavih zajednica. Sveta mjesta često dozivaju u sjećanje važne trenutke života prethodnih naraštaja.

§ 1 Nositelji odgovornosti za župu pozvani su radosno ostvarivati svoje poslanje, pružati primjer osobne molitve, pratiti vjernike u njihovu rastu u vjeri te im svjedočanstvom života biti primjer i potpora.

§ 2 Zaređenim službenicima u župi pripada izgrađivanje, upravljanje, predvođenje i animiranje povjerenih im zajednica te briga za vjernike na osobnoj razini kako bi sve aktivnosti u župi služile odgajanju ljudi u postizavanju kršćanske zrelosti.

³²⁸ IVAN PAVAO II., *Govor sudionicima plenarne skupštine Kongregacije za kler* (20. listopada 1984.), u: AAS, 77 (1985.) 3, 307-308.

³²⁹ BENEDIKT XVI., *Homilija prigodom pastoralnoga pohoda rimskoj župi Svete Marije Zvijezde evangelizacije* (10. prosinca 2006.), u: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2006/documents/hf_ben-xvi_hom_20061210_star-evangelization.html (20. rujna 2022.)

³³⁰ EG, 28.

- § 3 Zadaća je zaređenih službenika u župi poticanje i motiviranje vjernikā da i oni vode brigu za župnu zajednicu, da se osjećaju članovima i Nadbiskupije i opće Crkve, da sudjeluju u djelima kojima se promiče zajedništvo ili da ih podupiru.³³¹
- § 4 Potrebno je jače naglašavati razvijanje suradničkoga odnosa između župnika i župnih suradnika s ciljem zajedničke brige za promicanje crkvenoga zajedništva i ostvarivanje pastoralnih programa u župi.
- § 5 Neka se traže načini kako poticati veću suradnju i odgovornost za zajedništvo u župi, kako prikladno osposobiti i uključiti vjernike laike za radosno prihvaćanje određenih služba i zadaća u župi, kako promicati potrebne oblike dragovoljstva koji vjerno svjedoče pripadnost Crkvi i njezinu poslanju.
- § 6 Zaređeni službenici zajedno sa župnim suradnicima posebno su pozvani neumorno ulagati napor da se životnost župe obnavlja i raste u svim segmentima kršćanskoga djelovanja i poslanja: u slavlju euhariСТИje i drugih sakramenata; u zajedništvu molitve; u karitativnoj brizi i odgovornosti za potrebite, osobito za siromašne, bolesne, nemoćne i osamljene; u službi poučavanja i produbljivanja kršćanske vjere katehezom, kako djece i mladih tako i odraslih; u nastojanju da vjernici imaju mogućnost trajno se obogaćivati u duhovnosti i u znanju o svojoj vjeri; u hodočašćima koja snažno obnavljaju zajedništvo i pobožnost; u spremnosti za kršćansku zauzetost u društvu, na svim razinama društvenoga i političkoga života.

³³¹ Usp. ZKP, kan. 529, § 2.

- § 7 Potrebno se pobrinuti o *župnim prostorijama*, koje bi trebale odgovarati župnim potrebama. Osim liturgijskoga prostora (crkve), župnoga ureda, prostora za život svećenika, trebaju postojati i mjesta za poučavanje (za župnu katehezu), za djelovanje pojedinih skupina, za zajedništvo, tj. za doživljavanje župe kao doma župne zajednice.
- § 8 Neka župa ima prikladan prostor za župni ured u kojem se nalaze župne knjige prema odredbama općega i krajevnoga kanonskog prava. Uredovno djelovanje u župi ne treba shvatiti kao područje čiste formalnosti, nego toj obavezi župnik treba pristupiti savjesno i odgovorno.
- § 9 Neka svaka župa, u skladu s odlukama Hrvatske biskupske konferencije o zaštiti osobnih podataka, te sukladno tomu, i civilnim zakonskim okvirima, oblikuje obiteljsku bazu podataka (kartoteku), blagotvornu za pastoral, za plodonosniju komunikaciju i povezivanje. O načinu sastavljanja i vođenja takvih kartoteka donijet će se posebne odredbe.
- § 10 Neka župna kuća ima potreban namještaj i pokućstvo za primjeren život župnika i za funkcioniranje same kuće.
- § 11 Poslanje župne zajednice je i pomaganje u mnogobrojnim područjima života i djelovanja njezinih članova. Neka župna zajednica pomaže, prema svojim mogućnostima, u organiziranju raznih slobodnih aktivnosti koje se mogu ponuditi, osobito djeci i mladima, u obliku kulturno-vjerskih i športskih događanja.

Župa – zajednica zajednicā

116. Papa Franjo ističe: »Župa nije neka prolazna struktura; upravo zato što posjeduje veliku prilagodljivost može poprimiti vrlo različite oblike koji od pastira i zajednice zahtijevaju misijsku poučljivost i kreativnost.«³³² Poput drugih partikularnih Crkava, i naša se Nadbiskupija poslije Drugoga vatikanskog koncila osjetila pozvanom obnoviti pastoral župnih zajednica, prepoznajući vrijednost dimenzije zajedništva. Sinoda je pak naglasila važnost poimanja župe kao 'zajednice zajednicā' s izraženom uključivošću zajednica koje djeluju i koje niču na njezinome području kao i potrebu da župa bude u stvarnome kontaktu s obiteljima i životom naroda.

- § 1 Djelovanje raznih skupina i zajednicā u župi ima zadaću pospješiti i razviti pojedine vidike poslanja župne zajednice, razviti dobivene darove da budu ureslicu Crkve te djelotvornije odgovoriti na pastoralne potrebe pojedinaca i vjernih skupina.
- § 2 Neka članovi župne zajednice u nedjeljnome euharistijskom slavlju nalaze vrhunac i izvor kršćanskoga života i crkvenoga zajedništva te nadahnuće za misijsko djelovanje u svijetu.
- § 3 Sve sastavnice koje tvore župu pozvane su na zajedništvo i jedinstvo.
- § 4 Župne suradnike treba poticati na intenzivniji kršćanski život, osobito sakramentalni, da stvaraju ozračje zajedništva i daju primjer života po vjeri.
- § 5 U organiziranju i vođenju odgojnoga, katehetskoga, liturgijskoga i karitativnoga rada u župnoj zajednici posebnu ulogu imaju katehete, vjeroučitelji i druge

³³² EG, 28.

skupine župnih suradnika sa svojim voditeljima, napose župni Caritas.³³³

- § 6 Pojedine zadaće i načini pastoralnoga djelovanja povjeravaju se posebnim skupinama: liturgijskim služiteljima (ministrantima, čitačima, akolitima), pjevačkim zborovima i skupinama pjevača, biblijskoj, misijskoj, karitativnoj i drugim skupinama, koje djeluju u okviru zajedničke odgovornosti za župnu zajednicu i za životnost njezina poslanja.
- § 7 Župa neka ne bude samo mjesto okupljanja određenih skupina, nego okvir u koji se ucjepljuju njihove inicijative i oblici poslanja.
- § 8 Župe su obvezatne sudjelovati u dekanatskim, arhidiakonatskim, regionalnim, nadbiskupijskim i nacionalnim pastoralnim programima.
- § 9 U djelovanju bilo koje skupine i zajednice u župi odlučujući je kriterij crkvenosti, tj. da su svi dijelovi župne zajednice uključeni u život iste župne cjeline te da se ni na koji način ne promiču podjele ili stvaranja dojam o različitoj vrijednosti pojedinih skupina (vjernički elitizam), jer je upravo podijeljenost najveći eklezijalni grijeh.

Prema obnovi župne zajednice

117. Župa svoje počelo i životnu snagu uvijek iznova pronalazi u Kristovu otajstvu, koje se uprisutnjuje i posadašnjuje u sakramentima Crkve. Župno zajedništvo živi 'od' i 'iz' Kristova dara koji se trajno daruje u svetim sakramentima, posebice u slavlju euharistije – spomenčina njegova vazmenog otajstva.

³³³ Usp. RNE, 70.

- § 1 Pastoralno obraćenje župne zajednice treba biti prožeto sviješću da je Božji narod pomazan milošću Duha Svetoga. Stoga je župa pozvana tražiti mjesta zajedništva i sudjelovanja u kojima narod Božji može očitovati svoje poslanje, tako da svaki krštenik postaje aktivnim nositeljem evangelizacije, uključujući se u mnogovrsne oblike zajedništva unutar župe.
- § 2 Potrebno je omogućiti ljudima da u župi otkriju svoje krsno posvećenje te susretnu željeni cilj nultarnjih traženja i svakovrsne potpore, da prepoznaju lice milosrdnoga Krista i gostoljubivost Crkve.
- § 3 Usprkos razlikama, koje zahtijevaju različite oblike pastoralnoga zauzimanja, župa u svim okolnostima treba ostati jedinstvena u svome pozivu i poslanju, to jest ona treba omogućiti oblikovanje i rast vjere za svakoga krštenika te ga, u ljepoti zajedništva Crkve, učiniti svjedokom Krista u svijetu.
- § 4 U pastoralnome radu nužno je uložiti više truda glede odraslih vjernika, poglavito s pomoću takvih oblika djelovanja koji smjeraju prema obitelji kao mjestu intimnoga i životnoga življenja vjere i zajedništva u Kristu.
- § 5 U novim okolnostima, kada u mnogim slučajevima izostaje uloga obitelji u vjerničkome odgoju, župa se iznova otkriva kao osnovna i glavna crkveno organizirana evangelizacijska zajednica.³³⁴
- § 6 Iako su župe poglavito ustrojene prema načelu teritorijalne objedinjenosti među novim naglascima koje osjećamo u životu Nadbiskupije, posebno u

³³⁴ Usp. *RNE*, 69.

Zagrebu i drugim gradovima, vrijedno je naglasiti potrebu 'kreativnoga pastoralna i novoga poimanja teritorijalnosti' nadilazeći pastoral koji se kreće samo unutar teritorijalnih granica, ne vodeći računa o tome gdje su osobe 'egzistencijalno' prisutne.³³⁵

- § 7 Uslijed novih crkvenih i društvenih okolnosti, koje ostavljaju traga na životu župnih zajednica, gdje je to potrebno, neka se razmatra mogućnost oblikovanja 'pastoralnih jedinica ili cjelina' u smislu povezivanja i objedinjavanja u 'župna pastoralna središta', u kojima bi na jednome mjestu živjelo više svećenika, brinući se za više župa jednoga područja, s ciljem promicanja svećeničkoga i pastoralnoga zajedništva.
- § 8 Budući da vjernik živi i raste u župi te u njoj izgrađuje svijest o kršćanskome poslanju, pastiri i župni suradnici neka u župnoj zajednici sustavno i trajno stvaraju privlačno ozračje i promiču istinsko zajedništvo.
- § 9 Neka se u župi posebna briga usmjeri prema onim članovima zajednice koji su se udaljili od života vjere te žive kao da Boga nema, ili kao da ga nikada nisu upoznali.
- § 10 Neka se na razini župe uspostavi i suradnja s djeelatnicima iz područja kulture. Osobito je važno da župe surađuju sa školama te nastoje biti prisutne u odgoju i obrazovanju djece.
- § 11 Neka župe, prema svojim mogućnostima, a po nadbiskupijskim uputama, osnivaju i vode predškolske ustanove koje skrbe o najmanjima.

³³⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, Naputak *Pastoralno obraćenje župne zajednice u službi evangelizacijskog poslanja Crkve* (29. lipnja 2020.), Zagreb, 2021., 123.

- § 12 Više od izbjegavanja ‘činovničkog ustrojstva’ i shvaćanja župe kao mjesta ponude ‘vjerskih usluga’, potrebna je promjena mentaliteta i unutarnja obnova svih vjernika, poglavito pozvanih nositi odgovornost pastoralnoga vodstva.

Župna skrb za siromašne

118. Jedan od načina ostvarenja župnoga zajedništva zasigurno je i potrebna skrb za siromašne, bolesne i starije u župi, za osobe u nevoljama za koje se često ni ne zna. Župni je Caritas izvrsna poveznica između onih koji, poslušni Isusovoj zapovijedi ljubavi, daruju svoje vrijeme, talente i materijalna dobra, i potrebitih.

- § 1 Neka u redovitoj suradnji sa župnikom župni Caritas bude predvodnica dragovoljnoga karitativnog djelovanja cijele župne zajednice.
- § 2 Župni Caritas u svome se djelovanju ravna Pravilnikom župnih Caritasa Zagrebačke nadbiskupije.
- § 3 Župni Caritas je institucionalno povezan s Caritasom Zagrebačke nadbiskupije.
- § 4 Župa je prostor otvoren za sve u kojem isključeni i siromašni moraju uvijek imati privilegirano mjesto, jer su siromasi povlašteni primatelji evanđelja. Župa je također pozvana doprijeti do sviju, bez iznimke. Važan je poticaj u tome došao od pape Franje ustanovljenjem Dana siromahā koji se slavi 33. nedjelje kroz godinu.
- § 5 Kao odgovor na širenje ‘kulture odbacivanja’ neka se u župi organiziraju susreti prijateljstva, solidarnosti i konkretne pomoći potrebitima.

- § 6 Potiče se *osiguravanje prostora za siromašne* u većim gradovima, gdje bi oni mogli biti primjereno zbrinuti, u suradnji sa župnim volonterima.

Župnička služba

119. Župa je zajednica vjernikā trajno ustanovljena u Nadbiskupiji, za koju pastirsku brigu Nadbiskup povjerava župniku koji treba imati red prezbitera.³³⁶ »Župnik je vlastiti pastir povjerene mu župe koji vodi pastoralnu brigu za predanu mu zajednicu pod vlašću dijecezanskoga biskupa na čiji je dio u Kristovoj službi pozvan, da za tu zajednicu obavlja službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja u suradnji s drugim prezbiterima ili đakonima i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici, prema pravnoj odredbi.«³³⁷

Župnik kao vlastiti pastir župe ima u župi redovitu vlast koja je po samom pravu povezana s njegovom župničkom službom. Ta je vlast podložna službi i vlasti dijecezanskoga biskupa. Župnik svoju pastirsku službu vrši uz pomoć svojih vjernika i u suradnji s drugim prezbiterima i đakonima.

- § 1 Župnik u pravilu vodi brigu samo za jednu župu, ali ako nema dovoljno svećenika ili zbog drugih razloga, može se istom župniku povjeriti briga za više susjednih župa.³³⁸

- § 2 Kada to zahtijevaju posebne okolnosti, napose za dobrobit dotičnih župa po zajedničkome pastoralnom djelovanju i zbog promicanja duhovnosti zajedništva među prezbiterima, Nadbiskup može pastoralnu brigu za župu ili za različite župe isto-

³³⁶ Usp. ZKP, kan. 521, § 1.

³³⁷ ZKP, kan. 519.

³³⁸ Usp. ZKP, kan. 526, § 1.

dobno solidarno povjeriti nekolicini svećenika. Jedan od njih bit će voditelj pastoralnoga djelovanja. On upravlja zajedničkom djelatnošću i za nju odgovara pred Nadbiskupom.

- § 3 Župnik je obavezan: cjelovito naviještati Božju riječ onima koji se nalaze u župi tako da budu prikladno poučeni u vjerskim istinama; organizirati redovitu župnu katehezu za odrasle, mlade i djecu te i sâm pružati katehetsku pouku; podupirati djela kojima se promiče evanđeoski duh i socijalna pravednost; brinuti se za katolički odgoj djece i mladih; nastojati da evanđeoska pouka dopre do onih koji su odstupili od života po vjeri ili koji ne ispovijedaju pravu vjeru.³³⁹
- § 4 Župnik je obavezan vršiti službu posvećivanja i upravljanja u skladu sa Zakonikom kanonskoga prava, odredbama Hrvatske biskupske konferencije, Zagrebačke crkvene pokrajine i Nadbiskupa zagrebačkog.
- § 5 Župnik je obavezan slaviti misu za povjereni mu narod i to svake nedjelje i na zapovijedane blagdane. Onaj koji je zakonito spriječen, neka to učini tih dana preko drugoga, ili drugih dana osobno. Župnik koji nije udovoljio toj obavezi treba što prije namijeniti za narod toliko misa koliko je propustio. Misa za narod je osobna, stvarna i nezastariva obaveza. U svojoj osobnoj knjizi misnih nakana *Liber intentionum* župnik je dužan voditi i evidenciju misa za narod.³⁴⁰

³³⁹ Usp. ZKP, kan. 528, § 1.

³⁴⁰ Usp. ZKP, kan. 534.

- § 6 Župnik koji se brine za više župa obavezan je namijeniti samo jednu misu za sav povjereni mu narod. U slučaju da je župa, ili da su župe, povjerene većem broju svećenika (*in solidum*), oni trebaju zajedničkim dogovorom napraviti raspored prema kojemu će jedan od njih namijeniti misu za narod.
- § 7 Župniku je povjerena briga za slavlje euharistije na području njegove župe, zato neka vodi brigu i o onim vjernicima koji žele češće i tijekom tjedna sudjelovati na misnome slavlju. Budući da se svećeniku usrdno preporučuje svakodnevno slavlje euharistije, neka župnik pravovremeno obavijesti župljane gdje i kada će se preko tjedna slaviti misa, posebno kad je riječ o župi koja ima više filijala, ili o župniku koji vodi brigu za više župa. Na isti način neka župnik obavijesti svoje vjernike o danu ili eventualno danima kad, zbog opravdane odsutnosti, neće moći slaviti misu u župi. Župnika se poziva da redovito u župi slavi misu i onda kad nije moguće prisustvovanje vjernika.³⁴¹
- § 8 Župnik ima pravo na godišnji odmor u trajanju od najviše mjesec dana, neprekidno ili uz prekide. U vrijeme odmora ne ubrajaju se dani duhovnih vježbā. Za izbjivanje iz župe do tjedan dana, župnik treba obavijestiti dekana, a za izbjivanje duže od tjedan dana treba obavijestiti mjesnoga ordinarija da bi dobio njegov pristanak.³⁴²
- § 9 Župnik je prigodom preuzimanja župničke službe prihvatio brigu za sve vjernike dotične župne zajednice. Župnik i drugi svećenici sa službom u župi gra-

³⁴¹ Usp. ZKP, kan. 904.

³⁴² Usp. ZKP, kan. 533, § 2.

ditelji su i sabiratelji kršćanske zajednice da bi ljude doveli k Bogu. Oni nisu nikada u službi neke ideologije ili neke ljudske stranke, nego, kao vjesnici evanđelja i kao pastiri Crkve, svoje snage ulažu u duhovni rast povjerene im vjerničke zajednice.³⁴³

120. Zakonik kanonskoga prava u kanonu 529. kratko i jezgrovito opisuje župnikove pastirske zadaće. Stoga taj sadržaj treba dobro usvojiti i provoditi u djelo, jer u njemu nema stavke koju bi tko mogao zanemariti i ostati dobar pastir.

§ 1 »Da bi župnik brižljivo obavljao pastirsku službu, neka nastoji upoznati svoje vjernike koji su povjereni njegovoj brizi; neka zato posjećuje obitelji, sudjeluje u brigama i tjeskobama, a naročito u žalostima vjernika i neka ih jača u Gospodinu i razborito opominje ako u čemu pogriješe; bolesnike, a osobito one koji su na samrti, neka pomaže s obilnom ljubavlju, brižljivo ih krijepi sakramentima i preporučuje njihove duše Bogu; neka s posebnom brigom prati siromahe, uciviljene, osamljene, prognane iz domovine i one koje pritišću posebne teškoće; neka se trudi da ženidbeni drugovi i roditelji imaju potporu u obavljanju svojih dužnosti i neka unapređuje rast kršćanskoga života u obiteljima.«³⁴⁴

§ 2 Neka župnik priznaje i promiče vlastiti udio koji u poslanju Crkve imaju vjernici laici podupirući njihova društva s vjerskim svrhama. Neka surađuje sa svojim biskupom i s biskupijskim prezbiterijem i neka nastoji da i vjernici vode brigu za župnu zajednicu, da se osjećaju članovi i biskupije i opće Crkve,

³⁴³ Usp. *PO*, 6.

³⁴⁴ *ZKP*, kan. 529, § 1.

da sudjeluju u djelima kojima se promiče zajedništvo ili da ih podupiru.«³⁴⁵

121. Nad prezbiterima je u obavljanju i podjeljivanju službe mjerodavna jedino crkvena vlast. Samo crkvena vlast može nekoga postaviti za župnika i to neovisno od bilo koje građanske vlasti. Naime, zadaća je dijecezanskoga biskupa da u svojoj partikularnoj Crkvi slobodnim podjeljivanjem popunjava crkvene službe.

- § 1 Sposobnost kandidata za župničku službu utvrđuje se na način kako to odredi Nadbiskup. Da bi tko bio postavljen za župnika, treba imati položen župnički ispit, osim ako Nadbiskup ne odredi drukčije.³⁴⁶
- § 2 U Zagrebačkoj nadbiskupiji zaživjela je praksa da se mlađega svećenika, nakon završene službe župnoga vikara, prvotno imenuje župnim upraviteljem, koji ima ista prava i dužnosti kao i župnik.³⁴⁷ Prije nego što se dotičnoga imenuje župnikom, izvršit će se provjera upravljanja župom.
- § 3 Župnik zastupa župu u svim pravnim poslovima. U slučaju da su župa ili župe povjerene većem broju svećenika (*in solidum*), pravni je zastupnik samo voditelj. Župnik upravlja župnim dobrima prema odredbama općega i krajevnoga kanonskog prava.³⁴⁸
- § 4 Župnička služba nije trajna, ali ima određenu stabilnost u službi i zato se župnik imenuje na neodređeno vrijeme.³⁴⁹ Međutim, zbog naravi i zahtjevnosti

³⁴⁵ ZKP, kan. 529, § 2.

³⁴⁶ Usp. ZKP, kan. 521, § 2-3.

³⁴⁷ Usp. ZKP, kan. 540, § 1.

³⁴⁸ Usp. ZKP, kan. 532.

³⁴⁹ Usp. ZKP, kan. 522.

župničke službe, a uzimajući u obzir i stvarni dinamizam osobnoga, društvenoga i kulturnoga života suvremenoga čovjeka, iskustvo pokazuje da je u pravilu bolje i za župu i za župnika ako župnik ne ostane preveliki broj godina u istoj župi.

§ 5 Župnička služba na određenoj župi može prestati: premještajem, odreknućem, uklanjanjem i kada župnik navrší sedamdeset i pet godina života, tj. kada Nadbiskup prihvati umirovljenje.³⁵⁰

§ 6 Primopredaja župničke službe između župnika predatelja i primatelja vrši se u nazočnosti predstavnika Nadbiskupskoga duhovnog stola, dekana i tri predstavnika župnoga ekonomskog vijeća. Ako je dekan župnik predatelj, nazočan je bilježnik dekanata. Obaveza predstavnika Nadbiskupskoga duhovnog stola je da, u suradnji s dekanom i uz pomoć ostalih navedenih osoba, vodi računa o točnosti i preciznosti svih podataka koji se unose u primopredajni zapisnik. U primopredajni zapisnik trebaju se uvesti svi traženi podaci, a navodi u zapisniku trebaju biti provjereni u svakoj stavci. Da bi primopredajni zapisnik bio valjan trebaju ga potpisati: župnik primatelj i predatelj, predstavnik Nadbiskupskoga duhovnog stola, dekan i članovi župnoga ekonomskog vijeća.

§ 7 Novi župnik dostavlja Nadbiskupskom duhovnom stolu tri primjerka primopredajnog zapisnika na osvrt i odobrenje u roku od osam dana po obavljenoj primopredaji.

³⁵⁰ Usp. ZKP, kan. 538.

- § 8 Župnik je obavezan na početku preuzimanja župničke službe pred mjesnim ordinarijem ili njegovim ovlaštenikom položiti ispovijest vjere i dati prisegu o vjernom upravljanju vremenitim crkvenim dobrima. To se redovito čini na euharistijskoj slavlju pod kojim se župnoj zajednici predstavlja novi župnik.³⁵¹
- § 9 Pastoralna razboritost nalaže da prezbiter pozitivno vrednuje pastoralni rad svoga prethodnika.
- § 10 Neka novi župnik u roku od dva mjeseca od preuzimanja službe sazove sjednicu župnoga pastoralnog vijeća. Na toj će se sjednici razmotriti pastoralni program župe i uskladiti s novim mogućnostima i potrebama povezanim s promjenom župnika.
- § 11 Župnik ne može primiti na trajni stan u župnu ili drugu crkvenu kuću nijednu osobu (ni zaređenoga crkvenog službenika) bez prethodnoga dopuštenja Nadbiskupa.
- § 12 Župnik je pozvan trajno se brinuti za župnu kuću, da bude uredna i da odražava narav svećeničkoga življenja i služenja u župi.
- § 13 Neka župnik ne uzima nikoga na službu u trajni radni odnos bez prethodnoga pismenog dopuštenja Nadbiskupa.
- § 14 Prije zaposlenja djelatnika u župnome uredu, osoba za uzdržavanje župnih zgrada, vođenja domaćinstva ili drugih djelatnika potrebno je dobiti prethodno pismeno dopuštenje Nadbiskupa. Župnik neka vodi računa o poštovanju pravednosti te o zdravstvenom

³⁵¹ Usp. ZKP, kan. 833, 6°.

i mirovinskom osiguranju tih osoba. Nadbiskup će preko Nadbiskupijske ustanove za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika odobriti visinu doprinosa za te osobe.

Župni vikar

122. Župni vikar, kao i svaki svećenik, služitelj je Crkve, uvijek vođen željom da se u Crkvi očituje i istinski živi otajstvo Božje blizine i njegova čovjekoljublja. Kad god je to potrebno i moguće, da bi se propisno obavljala pastoralna služba u župi, Nadbiskup će imenovati jednoga ili više župnih vikara. Župni vikar je župnikov suradnik i dionik župnikove brige u pastoralnoj službi, da bi, zajedničkim savjetovanjem i nastojanjem sa župnikom i pod njegovom vlašću, pomagao u župnom pastoralu. Dužnost župnoga vikara je da kao suradnik i dionik župnikove brige pomaže župniku u pastoralnoj službi i da zamjenjuje župnika u slučajevima predviđenim zakonom. Župni vikar može se imenovati za obavljanje sveukupne pastoralne službe za svu župu, ili za određeni dio župe, ili za određenu skupinu župljana, ili za obavljanje određenih zadataka u različitim župama istodobno, na primjer u dekanatu. U dekretu imenovanja župnoga vikara bit će naznačeno i područje njegovoga djelovanja.³⁵²

§ 1 Neka između župnika i župnoga vikara budu bratski odnosi, neka uvijek vlada uzajamna ljubav i poštovanje; neka se međusobno pomažu savjetom, suradnjom i primjerom.³⁵³

§ 2 Budući da su većina župnih vikara po dobi mlađi svećenici, pri usklađivanju odnosa mlađi-stariji prezbiteri valja imati na umu poticaj Drugoga vatikanskog

³⁵² Usp. ZKP, kan. 545.

³⁵³ Usp. ChD, 30.

koncila prezbiterima: »Neka stariji primaju mlade uistinu kao braću te im pomažu u prvim pothvatima i teškoćama službe; neka se isto tako trude da shvate njihov mentalitet, makar bio različit od njihova, a ono što poduzimaju, neka s dobrohotnošću prate. Isto tako neka mlađi poštuju dob i iskustvo starijih te se s njima savjetuju o stvarima koje se tiču dušobrižništva i neka s njima rado surađuju.«³⁵⁴

- § 3 Budući da su župnik i župni vikar, premda u različitim ulogama, u službi iste zajednice vjernika i skupa su odgovorni u pastoralnoj brizi za župu, neka rade u jedinstvu namjera i zauzetoj suradnji za dobro čitave župe.
- § 4 Neka župni vikar redovito izvješćuje župnika o namjeravanim i poduzetim pastoralnim pothvatima, tako da župnik i župni vikar ili vikari ujedinjenim snagama mogu udovoljavati pastoralnoj brizi za župu za koju su zajednički odgovorni.«³⁵⁵
- § 5 Ako je župni vikar mlađi prezbiter po ređenju, vrijeme njegove službe treba uskladiti tako da ono bude i vrijeme njegove daljnje formacije, kako pohađanjem nadbiskupijskih programa trajne formacije za mlađe svećenike, tako osobito i učenjem iz iskustva svećenika starijega po dobi i službi.
- § 6 Župni vikar je po službi član župnoga pastoralnog vijeća i župnoga ekonomskog vijeća.³⁵⁶

³⁵⁴ PO, 8.

³⁵⁵ ZKP, kan. 548, § 3.

³⁵⁶ Usp. *Pravilnik župnoga pastoralnog vijeća u Zagrebačkoj nadbiskupiji*, u: SVZN, 87 (2000.) 2, čl. 6; *Pravilnik župnoga ekonomskog vijeća*, u: SVZN, 86 (1999.) 4, čl. 3.

- § 7 Župni vikar nije dužan namijeniti misu za narod, pa ni onda kad zamjenjuje župnika.³⁵⁷
- § 8 Ako Nadbiskup ne odredi drukčije, župni vikar je nastanjen u župnoj kući i u zajedničkom domaćinstvu sa župnikom, s kojim, prema nadbiskupijskim odredbama, dijeli troškove domaćinstva.
- § 9 Župni vikar ima obavezu boraviti u župi u kojoj vrši pastoralnu službu. Glede izbjivanja iz mjesta službe, kao i vremena odmora, župni vikar ima ista prava i obaveze kao i župnik.³⁵⁸

Povjeravanje župe redovničkoj ustanovi ili družbi apostolskoga života

123. U Zagrebačkoj nadbiskupiji dragocjena je prisutnost kleričkih redovničkih ustanova ili kleričkih družbi apostolskoga života kojima je povjereno upravljanje župama. Time se u redovitost pastorala unosi i posebnost karizmā koje obilježuju poziv, život i djelovanje dotičnih zajednica. Nemjerljiva je vrijednost povezanosti i zajedništva između dijecezanskoga i redovničkoga klera, što se u Zagrebačkoj nadbiskupiji očituje već od vremena formacije budućih svećenika.

- § 1 Župe povjerene redovničkim ustanovama ili družbama apostolskoga života izjednačene su u svim pravima i obvezama sa svim ostalim župama u nadbiskupijskoj zajednici.
- § 2 Tamo gdje to još nije učinjeno, neka se što prije sklopi ugovor (konvencija) između Nadbiskupa i mjerodavnoga poglavara ustanove ili družbe, u ko-

³⁵⁷ Usp. ZKP, kann. 548, § 2; 549.

³⁵⁸ Usp. ZKP, kan. 550, § 1, § 3; kan. 533, § 2.

jem neka se uz ostalo izričito i jasno odredi što se odnosi na djelatnost koju treba obavljati, na osobe koje trebaju obavljati tu djelatnost i na ekonomska pitanja.³⁵⁹

§ 3 Potrebno je da prezbiter ustanove ili družbe kojega mjerodavni poglavar predstavlja Nadbiskupu za preuzimanje uprave župe, između ostalih osobina koje treba imati, ima i barem jednogodišnje iskustvo svećeničke službe na području Zagrebačke nadbiskupije.

§ 4 Prezbiteri redovničkih ustanova i družbi apostolskoga života u Nadbiskupiji pozvani su sudjelovati u onim potrebama pastora i apostolata u kojima im to omogućuje posvećeni život njihovih zajednica. To se odnosi osobito na slavlje sakramenta pomirenja, na duhovno praćenje crkvenih službenika i vjernika laika, na duhovnoga asistenta u vjerničkim društvima, crkvenim pokretima i udrugama, na podupiranje crkvenih inicijativa i programa u društvu.

Župno pastoralno vijeće

124. Župno pastoralno vijeće je jedno od tijela crkvene odgovornosti i sudjelovanja u životu župe. Kanonsko pravo prepušta dijecezanskome biskupu sud o osnivanju pastoralnih vijeća u župama. U župama Zagrebačke nadbiskupije Nadbiskupovom odlukom iz 2000. godine, postojanje pastoralnoga vijeća postalo je obvezatnim.³⁶⁰

Župno pastoralno vijeće ističe »središnju važnost Božjeg naroda kao subjekta i aktivnoga nositelja evangelizacijskog po-

³⁵⁹ Usp. ZKP, kan. 520, § 2.

³⁶⁰ Usp. *Dekret o župnim pastoralnim vijećima u Zagrebačkoj nadbiskupiji* (11. travnja 2000.), u: *ŠVZN*, 87 (2000.) 2, 50.

slanja, na temelju činjenice da je svaki vjernik krštenjem i potvrdom primio darove Duha³⁶¹.

- § 1 U svakoj župi nezamjenjivu ulogu ima župno pastoralno vijeće, gdje je u otvorenome razgovoru između župnikā i vijećnikā potrebno obrađivati sva pitanja iz života i djelovanja župne zajednice, od planiranja pa do kritičkoga vrjednovanja učinjenoga.
- § 2 Župnom pastoralnom vijeću predsjedava župnik. Članovi župnoga pastoralnog vijeća u zajedništvu s onima koji snagom svoje službe sudjeluju u pastoralnoj brizi za župu pomažu da se unapređuje pastoralna djelatnost.³⁶²
- § 3 Župno pastoralno vijeće ima savjetodavan glas,³⁶³ a ravna se prema Pravilniku župnoga pastoralnog vijeća u Zagrebačkoj nadbiskupiji.
- § 4 Svrha župnoga pastoralnog vijeća je unapređivanje pastoralnoga djelovanja župe. Njegove se zadaće odnose na život župnoga zajedništva te na poslanje u naviještanju, bogoslužju i služenju.
- § 5 U župnome pastoralnom vijeću treba ostvarivati istinsko zajedništvo utemeljeno na Kristu, kako bi se moglo vjerodostojno raditi na tome da župa ostane jedinstvena u svome pozivu, postojanju i poslanju, bez pojava zatvorenosti, elitizma, strančarenja i nametanja osobnih duhovnosti, zamisli i interesa.
- § 6 Župnik kojemu je povjerena briga za više župa može, kad je to prikladno u konkretnoj situaciji, po

³⁶¹ POŽZ, 110.

³⁶² Usp. ZKP, kan. 536, § 1.

³⁶³ Usp. ZKP, kan. 536, § 2.

Nadbiskupovim uputama i uz njegovo pismeno dopuštenje, uspostaviti jedno pastoralno vijeće za povjerene mu župe.

Župno ekonomsko vijeće

125. Župno ekonomsko vijeće je prema odredbi Zakonika kanonskoga prava, za razliku od župnoga pastoralnog vijeća, obvezatno za svaku župu. U zadaći upravljanja župnim vremenitim dobrima župnik ne može i ne smije biti sâm, nego je nužno da mu pomažu članovi župnoga ekonomskog vijeća.³⁶⁴

- § 1 Župno ekonomsko vijeće ravna se Pravilnikom župnoga ekonomskog vijeća Zagrebačke nadbiskupije.
- § 2 Župno ekonomsko vijeće može imati posebno važnu ulogu u njegovanju kulture transparentnosti u župnoj zajednici te u razvijanju osjećaja suodgovornosti u upravljanju vremenitim dobrima crkvene zajednice. Transparentnost pritom treba shvatiti ne samo kao formalno predstavljanje podataka, nego i kao obavezno informiranje zajednice u službi jačanja crkvenoga zajedništva.

Sudjelovanje u župnim i nad župnim tijelima u Nadbiskupiji

126. Svi članovi Božjega naroda pozvani su na suodgovornost i sudjelovanje u životu župnih i drugih nadbiskupijskih tijela.

- § 1 Neizostavno sredstvo za očitovanje Crkve koja djeluje na istome području jesu pastoralna vijeća: nadbiskupijsko vijeće, dekanatska i župna vijeća kojima je svrha povezivanje i razvijanje raznih oblika

³⁶⁴ Usp. ZKP, kan. 537.

crkvenoga djelovanja i iskustva na određenome području. Poput Pravilnika župnoga pastoralnog vijeća potrebno je donijeti i Pravilnik dekanatskoga pastoralnog vijeća.

- § 2 Neka se dekani brinu da se održavaju redoviti susreti vijećnika i voditelja pojedinih skupina na razini dekanata.
- § 3 Suradnicima u župi, osobito voditeljima pojedinih skupina i nositeljima posebnih zadaća, omogućit će se primjerena formacija za vršenje tih zadaća.
- § 4 Uz Pravilnik o dekanskoj službi u Zagrebačkoj nadbiskupiji³⁶⁵ neka se donese Pravilnik o službi arhida-kona u Zagrebačkoj nadbiskupiji.
- § 5 Neka se pri Nadbiskupskom duhovnom stolu ustroji Ured za župna vijeća sa zadatkom da promiče i prati rad župnih vijeća u Nadbiskupiji. Ured će organizirati formaciju i susrete za članove župnih vijeća na pojedinim razinama nadbiskupijskih jedinica.

³⁶⁵ *Pravilnik o dekanskoj službi*, u: *SVZN*, 101 (2014.) 5, 355-357.

III. OBITELJ – ‘KUĆNA CRKVA’

Svetište života

127. Govor o obitelji seže sve do izvještaja o Stvaranju. Obitelj »izvire iz one iste ljubavi kojom Stvoritelj grli stvoreni svijet«³⁶⁶. Bog Stvoritelj – želeći otajstvo svoga trojstvenog života podijeliti s čovjekom – stvorio ga je kao muško i žensko (usp. *Post* 1, 27) i povjerio mu posebnu zadaću za razvoj ljudske obitelji, da u ljubavi i zajedništvu bude slika Njega, svoga Stvoritelja. To prvotno bračno i obiteljsko zajedništvo Sin Božji posvetio je svojim ulaskom u ljudsku povijest rodivši se u krilu svete obitelji Marije i Josipa.³⁶⁷

Stoga Crkva istinskom radošću promatra obitelji, ‘kućne Crkve’³⁶⁸, koje ostaju vjerne evanđeoskomu nauku. Zahvaljujući njima očituje se privlačna ljepota nerazrješivosti i vjernosti braka zauvijek.³⁶⁹

Trajno upisan u samo ljudsko biće, utemeljen na ljubavi čijom snagom živi i raste, »brak je sakrament Stvoritelja svemira [...], stvarno ‘su-stvoren’ s čovjekom, gdje muškarac i žena susreću jedno drugo i tako susreću i Stvoritelja koji ih je pozvao na ljubav«³⁷⁰. Time je bračna ljubav uzdignuta i preuzeta u božansku ljubav, koju Krist trajno obnavlja svojim otkupiteljskim djelom, po djelovanju milosti i poslanju Crkve.³⁷¹

³⁶⁶ IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima Gratissimam sane* (2. veljače 1994.), u: AAS, 86 (1994.) 11, 869.

³⁶⁷ Usp. *KKC*, 1655.

³⁶⁸ *LG*, 11; *AL*, 87.

³⁶⁹ Usp. *AL*, 86.

³⁷⁰ BENEDIKT XVI., *Govor na susretu s mladima Rimske biskupije* (6. travnja 2006.), u: AAS, 98 (2006.) 4, 351.

³⁷¹ Usp. *GS*, 48-49; *FC*, 19-21.

128. Ženidba uspostavlja intimnu zajednicu bračnoga života i bračne ljubavi,³⁷² koja je usmjerena k dobromu ženidbenih drugova,³⁷³ a spolnost je usmjerena prema supružničkoj ljubavi muškarca i žene.³⁷⁴ Osim što je vjerna, predana, požrtvovna i odgovorna, bračna je ljubav i plodna, otvorena životu.

Prije nego je potrebno reći da je obitelj svetište života, mjesto gdje se život rađa i brižno čuva. Mučna je proturječnost kad ona postaje mjesto gdje se život odbacuje i uništava. Toliko je velika vrijednost ljudskoga života i tako neotuđivo pravo na život djeteta koje raste u majčinoj utrobi, da se ni na koji način ne može pravom nad vlastitim tijelom opravdavati donošenje odluke o prekidu toga života, koji ima vrijednost u sebi i koji se nikada ne može smatrati 'svojinom' drugoga ljudskog bića. Obitelj štiti ljudski život u svim njegovim razdobljima, uključujući i ono posljednje.³⁷⁵

Supružnici su stoga pozvani biti suradnici ljubavi Boga Stvoritelja u prenošenju i poštivanju dara ljudskoga života te svojim roditeljstvom biti otvoreni i prihvaćajući djecu posvojenjem.³⁷⁶ »Uz riječ Crkve, veoma je važno i svjedočenje te zauzetost kršćanskih obitelji, [...] konkretno svjedočanstvo, posebno kao potvrda nepovredivosti ljudskoga života od začeca do njegova prirodnoga skončanja, što je jedinstvena i nezamjenjiva vrijednost obitelji utemeljene na braku i na potrebi zakonskih odredbi koje bi podupirale obitelji u zadaći rađanja i odgoja djece.«³⁷⁷

³⁷² Usp. GS, 48.

³⁷³ Usp. ZKP, kan. 1055, § 1.

³⁷⁴ Usp. KKC, 2360.

³⁷⁵ Usp. AL, 80 i 83.

³⁷⁶ Usp. GS, 50-51; FC, 28-29; IVAN PAVAO II., *Homilija u prigodi slavlja Jubileja obitelji* (15. listopada 2000.), u: AAS, 88 (2000.) 11, 88-91.

³⁷⁷ BENEDIKT XVI., *Apostolski pohod Hrvatskoj. Homilija na euharistijskome slavlju*, Zagreb, 5. lipnja 2011., u: AAS, 103 (2011.) 7, 449.

Neposredno prije održavanja Druge sinode naše Nadbiskupije održane su dvije Biskupske sinode na temu braka i obitelji plod kojih je apostolska pobudnica pape Franje *Amoris laetitia* koja je vodilja u govoru o pastoralu braka i obitelji.

Ujedno tijekom odvijanja Druge sinode obogaćeni smo *Godinom svetoga Josipa* koja je proglašena u Zagrebačkoj nadbiskupiji (2017.–2018.), nakon čega se i u cijeloj Crkvi slavila *Jubilejska godina sv. Josipa* (2020.–2021.). To je bila lijepa prilika za obnovu svijesti o temeljnoj važnosti očinstva i majčinstva te katoličke obitelji koja je temelj formacije i odgoja.³⁷⁸

Temelj za odgoj u vjeri

129. Bitna je »osjetljivost i zauzetost za obitelj, ne samo zbog toga što se ta temeljna ljudska stvarnost danas mora suočiti s teškoćama i opasnostima [...], pa stoga ima i posebnu potrebu da se evangelizira i podrži, nego i stoga što su kršćanske obitelji temelj za odgoj u vjeri, za izgradnju Crkve kao zajedništva i za njezinu misijsku nazočnost u najrazličitijim životnim situacijama. [...] svakodnevni rad odgajanja u vjeri novih naraštaja, kao i pripreve na brak i praćenje obitelji, glavni je put obnove Crkve, kojim se također oživljava društveno tkivo zemlje.«³⁷⁹ Potrebno je stoga trajno osvješćivati ulogu obitelji i pojedinaca u zaštiti života i brizi za nemoćne.

§ 1 Kršćanska je obitelj »prvo mjesto odgoja za molitvu«; ona je »'kućna Crkva' u kojoj se djeca Božja uče moliti 'kao Crkva' i u molitvi ustrajati«³⁸⁰. Stoga zajednička obiteljska molitva, uz neizostavnu nedjeljnu euharistiju, tvori najsvetije trenutke obiteljskoga života. Ob-

³⁷⁸ Usp. *AL*, 84.

³⁷⁹ BENEDIKT XVI., *Apostolski pohod Hrvatskoj. Homilija na euharistijskome slavlju*, Zagreb, 5. lipnja 2011. u: *AAS*, 103 (2011.) 7, 448.

³⁸⁰ *KKC*, 2685.

nova obiteljskoga zajedništva i kršćanskoga lica obitelji nije moguća bez redovite obiteljske molitve.

- § 2 U euharistijskim slavljima neka se češće u nakane molitava vjernika uvedu zazivi za obitelj, dok će se jedanput godišnje na razini Nadbiskupije organizirati određeni susreti za bračne parove i obitelji.

Prema zajedništvu naraštaja

130. Obitelj je, kao veliki Božji dar, obilježena Njegovim blagoslovom, zajednica osoba – *communio personarum* – prvo ljudsko ‘društvo’, za izgradnju i rast kojega je temeljno zajedništvo muža i žene. Žena – supruga i majka, te muž – suprug i otac, jednaki su u pozivu, dostojanstvu i odgovornosti koja se u bračnome i obiteljskome životu pred njih postavlja.³⁸¹ Svi ostali članovi obitelji, kako uže tako i šire, »svaki prema svome daru, imaju milost i odgovornost da iz dana u dan grade zajedništvo osoba i tako pridonose da ‘obitelj bude škola potpunije čovječnosti’³⁸².

- § 1 Odgojna zadaća roditelja zahtjevnja je i povlaštena. Država nudi odgojnu službu na supsidijaran način, prateći nedelegirajuću zadaću roditelja koji imaju pravo moći slobodno birati način i oblike odgoja za svoju djecu. Škola ne zamjenjuje roditelje, nego im je komplementarna.³⁸³

- § 2 Obitelj je prva škola društvenih krjeposti koje su potrebne svakomu društvu. U obitelji vjera prati sve životne dobi, počevši od djetinjstva: djeca se uče uzdati u ljubav svojih roditelja. Zbog toga je toliko važno da roditelji u obitelji njeguju zajednička oči-

³⁸¹ Usp. *FC*, 22.

³⁸² *FC*, 21.

³⁸³ Usp. *AL*, 84.

tovanja i izražaje vjere, da prate djecu u njihovu rastu u vjeri. Osobito mladi, prolazeći kroz životno razdoblje koje je zahtjevno, bogato i važno za vjeru, moraju osjetiti blizinu, potporu i pozornost obitelji i crkvene zajednice na svome putu vjere.³⁸⁴

- § 3 Posebnu pozornost zavrjeđuje odnos među naraštajima. Jedan se naraštaj može, doduše, promatrati samo kao pripadnost određenoj dobi, ali on je identitetski puno više. Tiče se življenja, udioništva u važnim događajima jednoga životnog razdoblja, pri čemu su i njegovane i potvrđene određene vrjednote, ali su iznjedrene i nove osjetljivosti, provjereni neki pristupi te učvršćena važna uvjerenja i kulturne vrijednosti.
- § 4 Upravo obitelj, kao nezamjenjiva jezgra u odgoju za odnos među naraštajima, uči korake za plodonosno zajedništvo: razumijevati različitost stajališta, pogleda i tumačenja; osluškivati druge u njihovim očekivanjima, strahovima, nastojanjima; zajednički rješavati poteškoće i otvarati nove putove.
- § 5 Hrvatska međugeneracijska stvarnost uvelike trpi napetosti proizišle iz u javnosti neusuglašenih stavova prema (nedavnoj) prošlosti kojoj uvijek treba pristupati istinom koja pročišćuje. Tako iznimna slojevitost odnosa, s jedne strane, ima svoje snažne kulturne identitetske odrednice, ali, s druge strane, i duboke poteškoće. Osim toga, ta je stvarnost pod utjecajem ubrzanih mijena na svim područjima u životu društva.

³⁸⁴ Usp. *FC*, 36; *LF*, 53.

Snaga za življenje vjernosti

131. Život vjerničke zajednice u izravnoj je povezanosti sa životom obitelji. Pastoral stoga mora posebno tražiti putove novoga pristupa cjelokupnoj stvarnosti obitelji, vodeći brigu o njezinim darovima i potrebama. Nastojanje da obitelji budu 'kućne Crkve', tj. da u njima vlada kršćansko ozračje, da se njeguje duh molitve i praštanja, zajedništva i ljubavi, odgajanja i rasta u krjepostima te slavljenja, zauzetosti i svjedočenja u povezanosti sa župnom zajednicom, poseban je izazov našoj suvremenosti.

§ 1 Crkva ni na koji način ne smije odustati od predlaganja punoga ideala braka, Božjega plana u svojoj svojoj veličini. Mlade treba poticati da ne oklijevaju prigrliti bogatstvo koje njihovoj uzajamnoj ljubavi pruža sakrament ženidbe, ojačani potporom koju primaju od Kristove milosti i mogućnosti sudjelovanja u punini u životu Crkve. Mlak stav, bilo koja vrsta relativiziranja, odnosno nedopuštena suzdržanost u predlaganju toga ideala, bila bi nedostatak vjernosti evanđelju i ujedno pomanjkanje ljubavi Crkve prema samim mladim ljudima.³⁸⁵

§ 2 Pokazivanje razumijevanja za iznimne situacije nikada ne podrazumijeva zasjenjenje najpotpunijega ideala niti predlaganje manje od onoga što Isus nudi čovjeku. Zato je od pastoralne skrbi za one koji su doživjeli neuspjeh u braku danas važniji pastoralni napor za jačanje bračnoga zajedništva i time sprječavanje njegova sloma.³⁸⁶

³⁸⁵ Usp. *AL*, 307.

³⁸⁶ *AL*, 307.

Ozračje prihvaćanja i ozdravljenja

132. Obitelji se, bilo pojedinačno ili združene, mogu i moraju posvetiti brojnim djelima konkretnoga svjedočanstva ljubavi i solidarnosti prema onima koji su u teškim životnim prilikama. Posebno područje pastoralna obitelji odnosi se na osjetljivu i bolnu problematiku rastavljenih te rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih osoba.

§ 1 Među rastavljenima te rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima je, kako na razini sveopće Crkve, tako i u našoj mjesnoj Crkvi, potrebno razlikovati: one koji se potpuno distanciraju od Crkve i ne zanima ih sudjelovanje u životu Crkve, one koji nisu dovoljno svjesni da žive u suprotnosti s voljom Božjom pa i ne traže rješenja te one koji su svjesni teškoća u kojima se nalaze, ali bi željeli živjeti puninu sakramentalnoga života i biti punopravni članovi Crkve.

§ 2 Poteškoće često proizlaze iz nepoznavanja crkvenoga nauka o nerazrješivosti ženidbe te o nemogućnosti pristupa sakramentima i kumovanja rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih osoba. U pastoralnome radu suočeni smo s velikim trpljenjima koje rastava uzrokuje užoj i široj obitelji.

133. Posebnu brigu i pozornost Crkva je pozvana posvetiti obiteljima koje trpe posljedice razjedinjenosti obitelji i razvoja braka, pa kršćanska zajednica ima zadaću »prema kršćanima koji žive u takvome stanju i koji često čuvaju vjeru te žele kršćanski odgajati djecu iskazivati pozornu skrb kako se ne bi osjećali odijeljenima od Crkve, u čijemu životu mogu i trebaju krštenici sudjelovati: 'Treba ih poticati na slušanje riječi Božje, na sudjelovanje u misnoj žrtvi, na ustrajnost u molitvi, da podupiru dobro-

tvorne pothvate, da odgajaju djecu u kršćanskoj vjeri, da gaje duh i djela pokore, da tako iz dana u dan zazivaju milost Božju.’³⁸⁷

§ 1 Potrebna je preventivna briga i odgoj radi sprječavanja rastava što se zrcali u dobro pripremljenim zaručničkim tečajevima, u odgajanju vjernika za zrelo pristupanje braku, u govoru o vrjednotama kršćanskoga braka i o njegovoj nerazrješivosti, ali i u djelovanju obiteljskih savjetovališta³⁸⁸ kao primjerene pomoći u uočavanju i rješavanju bračnih teškoća.

§ 2 Rastavljene osobe svakako trebaju biti uključene u život župe pa im je potrebno pružiti pomoć, posebice u odgoju djece. Potiču se stoga vjernici koji se nalaze u složenim situacijama da s povjerenjem porazgovaraju sa svojim pastirima ili vjernicima laicima koji žive u predanosti Gospodinu. Možda neće uvijek naći u njima potvrdu vlastite ideje ili svojih želja, ali će sigurno primiti svjetlo koje će im pomoći da bolje razumiju svoju situaciju i moći će otkriti put osobnoga rasta.

§ 3 Pozivaju se svećenici da ih s ljubavlju i ozbiljno slušaju, s iskrenom željom da razumiju neprilike kroz koje te osobe prolaze, kako bi im pomogli bolje živjeti i prepoznati svoje mjesto u Crkvi.³⁸⁹

Put prema obnovi Crkve i društva

134. Značajna pitanja vezana uz demografsku sliku, odnosno pad nataliteta, imaju svoj korijen u pogriješnome odnosu prema otajstvu života. U temelju je svake takve krize etička kri-

³⁸⁷ KKC, 1651; usp. AL, 242; 243.

³⁸⁸ Usp. AL, 242.

³⁸⁹ Usp. AL, 312.

za, što se očituje u stvaranju dojma o prihvatljivosti pobačaja, u neprimjerenim medicinskim zahvatima glede oplodnje, u obes-cjenjivanju dostojanstva žene i majke, u protuobiteljskim i protukršćanskim utjecajima medija, osobito na području spolnoga odgoja. Nošeni snagom vjere, vjernici su u svojim zajednicama uvijek tražili i pronalazili nove oblike susretanja, organiziranja, stvaranja prostora međusobne komunikacije i suradnje: solidno poznavanje aktualnih pitanja, oblikovanje formativnih sustava, pomaganje blišnjima u potrebi.

- § 1 Hvale je vrijedna zauzetost vjernika laika koji u civilnome društvu promiču kršćanske vrijednote, s posebnim naglaskom na otajstvo života i obitelji. Stoga se potiču i podržavaju vjernici laici u podupiranju različitih inicijativa koje se pokreću radi promicanja braka kao zajednice muškarca i žene, obitelji, zatim veće odgovornosti za život nerođene djece, kršćanskoga odgoja djece i mladih te skrbi za starije, nemoćne i potrebite.
- § 2 I dalje će se poticati sustavni i organizirani pastoral obitelji koji valja provoditi cjelovito, u smislu povezivanja pripreve za brak (dalje, bliže, neposredne) s ostalim oblicima obiteljskoga pastoralna, a što treba još snažnije naglašavati.
- § 3 Primjećuje se potreba povezivanja obiteljskih zajednica u pojedinim župama, osmišljavanje susreta i slavlja vezanih uz obitelj, kao i djelovanje obiteljskih i roditeljskih udruga u javnome životu, povezanih s promicanjem obiteljskih vrijednosti i zaštite obitelji.
- § 4 Pronalazit će se načini pokretanja tzv. 'obiteljskih škola' na nadbiskupijskoj razini, kao i provođenje programa formacije suradnika obiteljskoga pastora-

la u župnim zajednicama, odnosno u dekanatskim obiteljskim savjetovalištima, koji bi iz crkvene perspektive pružali potporu u unaprjeđenju obiteljskoga života i odgoja djece te se angažirali u rješavanju poteškoća koje nastaju zbog rastava, nasilja u obitelji, problema samohranih roditelja, raznih oblika iskorištavanja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece.

§ 5 Iako je u Zagrebačkoj nadbiskupiji prepoznat rad Obiteljskoga savjetovališta unutar Caritasa Zagrebačke nadbiskupije, potrebno je poraditi i na osnivanju novih obiteljskih savjetovališta izvan Zagreba te podupirati 'obiteljske škole' i centre za prirodno planiranje obitelji. Također treba stručno podupirati parove koji se susreću s problemom neplodnosti.

Prikladna priprava za brak

135. S obzirom na vrijednost i uzvišenost bračnoga i obiteljskoga poziva, od iznimne je važnosti cjelovito i ispravno poznavanje sakramenta kršćanske ženidbe³⁹⁰ temeljitom pripravom za brak. To je osobito važno u suvremenome društvu koje je obilježeno ugrožavanjem i odbacivanjem kršćanskih vrijednosti vezanih uz brak i obitelj, kad posebno mladi, suočeni s brojnim izazovima i uz nepotpun obiteljski odgoj, »ne posjeduju sigurna mjerila ponašanja, ne znaju kako se suočavati s teškoćama i kako ih rješavati«³⁹¹. Stoga je važna i presudna uloga Crkve, ali i obitelji i društva u zalaganju za prikladnu pripravu mladih za život i odgovornosti koje ih čekaju u budućnosti.

§ 1 U tome smislu, u središte priprave za brak, kako dalje tako i bliže (tečajevima priprave za brak i osta-

³⁹⁰ Usp. *KKC*, 1623.

³⁹¹ *FC*, 66.

lim programima) treba promicati vrijednost zaručništva, življenoga kao »prekrasan hod, koji međutim traži vrijeme čekanja i pripreve, koje je življeno u čistoći čina i riječi«³⁹², kako bi brak bio uzoran i temelj za dobro obitelji, Crkve i društva. Pritom je dobro promicati i slavljenje liturgijskoga oblika sklapanja zaruka.

§ 2 Osobitu pastoralnu brigu zavrjeđuju parovi koji su civilno vjenčani i žele se vjenčati u Crkvi, a nisu završili tečaj pripreve za kršćansku ženidbu.

136. U Nadbiskupiji se već dugi niz godina provodi bliža priprava za brak u obliku tečajeva pripreve za brak i to u organizaciji pojedinih župa ili dekanata, s time da se u novije vrijeme nude sadržajno bogati 'zaručnički vikendi' i slični oblici pripreve za brak.

§ 1 Iako svjesni iznimne uloge i vrijednosti tečajeva, u tome će području trebati pronaći nove, obuhvatnije i razgranatije oblike.

§ 2 Tečajevi će se i dalje organizirati uz koordinacijsku potporu Nadbiskupskoga duhovnog stola, a u njima će naglasak biti na dijalogu između voditelja i zaručnikā, kreativno sudjelovanje te na teme povezano s obiteljskim životom u svjetlu kršćanske vjere, što je izniman evangelizacijski trenutak.

§ 3 U sadržaje tečajeva će biti uključen i crkveni pogled na pitanja koja su u društvu često osporavana, a tiču se obitelji, spolnosti, braka, roditeljstva, rađanja, odgoja. Ipak, valja naglasiti da je u svakom obliku zaručničkoga tečaja i pripreme nezamjenjiva pastoralna

³⁹² BENEDIKT XVI., *Poruka za XXII. svjetski dan mladih*, 2007., u: AAS, 99 (2007.) 4, 298.

briga župnika koji će imati barem tri susreta sa zaručnicima.

- § 4 Posebna će se pozornost usmjeriti na duhovno praćenje vjernika nakon ulaska u brak, kako bi rasla povezanost supružnika i obitelji sa župnom zajednicom, kako bi se otkrivala nove mogućnosti duhovnoga praćenja vjernika te kako bi im se pomoglo u potrebama.

Obiteljske zajednice

137. Molitva, vjerska i stručna formacija, međusobno povezivanje, svjedočenje vjere, promicanje bračnih i obiteljskih vrijednosti te pomoć u poteškoćama najbolje se ostvaruju u zajedništvu više obitelji. Pastoral obitelji obogaćuje se sustavnijim osmišljavanjem zauzetosti obiteljskih zajednica te praćenjem otajstva braka i obitelji u svim razdobljima života.

- § 1 Osim organiziranja tribina, kateheza ili radionica na temu iz crkvenoga života, braka i obitelji, odgoja i aktivne prisutnosti u Crkvi i društvu, potrebno je i moliti na obiteljske nakane.

- § 2 Posebnu ulogu u međusobnome povezivanju kršćanskih obitelji i jačanju njihove crkvenosti imaju obiteljske zajednice koje – ako je moguće – neka budu osnovane u svakoj župi Nadbiskupije nastojeći da se osnivanje prati sustavnom formacijom suradnikā i promicateljā obiteljskoga pastoralā.

Pod teretom životnih okolnosti

138. Pastoralnom brigom u župama treba obuhvatiti svaku obiteljsku stvarnost, imajući na umu da mnoge obitelji žive u 'posebnim situacijama'. U takvim bi se trenucima osobito trebala očitovati župa kao zajednica u pravome smislu riječi te je u

tu svrhu potrebno u svakoj župi imati evidenciju osoba koje žive u posebnim životnim okolnostima i kojima je potrebna pomoć.

- § 1 Obiteljima sa samohranim roditeljem potrebno je pružiti veću pomoć i razumijevanje, posebno imajući na umu obitelji poginulih hrvatskih branitelja.
- § 2 Ne smije se previdjeti ni potrebe roditelja s djecom rođenom s teškoćama u razvoju, obitelji s djecom koja trpe od neizlječivih bolesti, obitelji s bolesnim članovima, obitelji prognanih iz svojih domova, obitelji migranata, obitelji s članovima koji su ovisnici (o drogi, alkoholu, kockanju ili o drugim oblicima ovisnosti) niti glas ostalih potrebitih obitelji.
- § 3 Supružnicima koji se suočavaju s poteškoćom privremene ili trajne neplodnosti potrebno je pružiti stručnu pomoć i razumijevanje.

IV. ZAREĐENI SLUŽBENICI

Različite službe u Crkvi

139. Kristova je Crkva sazdana kao jedan Božji narod, kojega ujedinjuje isti Gospodin, ista vjera i isto krštenje (usp. *Ef* 4, 5), jer »različiti su darovi, a isti Duh; i različite službe, a isti Gospodin; i različita djelovanja, a isti Bog koji čini sve u svima« (*1Kor* 12, 4-7). U tome zajedničkom dostojanstvu svih vjernika nekima se po svetome Redu povjeravaju službe: biskupstva, prezbiterata i đakonata. Po Kristovoj volji u Crkvi neki su postavljeni radi vršenja službe poučavanja (*munus docendi*), posvećivanja (*munus sanctificandi*) i upravljanja (*munus regendi*) Božjim narodom.³⁹³

Među spomenutim službenicima, biskupi su vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim mjesnim Crkvama. Kao takvi vrše svoju pastirsku službu upravljanja dijelom povjerenoga im Božjega naroda, a pri tome im pomažu prezbiteri i đakoni.³⁹⁴ Biskupi kao dionici ministerijalnoga svećeništva, zajedno s prezbiterima, svojim suradnicima, imaju poglavitu zadaću svima naviještati Božje evanđelje, posvećivati Crkvu u slavljenju sakramenata i upravljati svetim Božjim narodom te molitvom i vlastitim primjerom prednjačiti u kršćanskome životu.

Kao Kristovi zamjenici i poslanici, biskupi upravljaju njima povjerenim partikularnim Crkvama savjetom, uvjeravanjem, primjerom, ali i autoritetom te svetom vlašću koju trebaju vršiti u izgradnji zajednice u duhu Isusova služenja.³⁹⁵

³⁹³ Usp. *LG*, 32.

³⁹⁴ Usp. *LG*, 23.

³⁹⁵ Usp. *LG*, 27.

Prezbiteri

140. Kao članovi istoga prezbiterija, svećenici u Zagrebačkoj nadbiskupiji pozvani su njegovati zajedništvo i suradnju s Nadbiskupom, što se očituje u prepoznavanju otajstvene povezanosti i prezbiterijske duhovnosti, u uočavanju potreba Nadbiskupije, u raspoloživosti i spremnosti na služenje u odgovornosti i poslušnosti koja ne gleda osobnu promidžbu, nego izgradnju Božjega kraljevstva i dobro Crkve. Prezbiter djeluje u određenoj zajednici i omogućuje joj da bude živa Crkva nošena Božjom riječju i euharistijom, u crkvenome zajedništvu, pod pastoralnim vodstvom biskupa.

Prezbiteri koji su inkardinirani u Nadbiskupiju svojim se služenjem na poseban način daruju mjesnoj Crkvi, oblikuju njezino duhovno lice, surađuju s Nadbiskupom združeni u prezbiteriju. U tome služenju nema mjesta sebičnosti, a poželjno je da svaki prezbiter u slobodi i odgovornosti nesebično nudi što je od Boga primio na dar kojim bi osobito mogao obogatiti Crkvu. Iz otvorenosti i slobode, iz svijesti o zajedničkoj odgovornosti, a posebice iz ljubavi prema Nadbiskupiji, rađaju se korisni savjeti i spremnost za služenje. Takav odnos vodi zajedništvu i uzajamnosti, poštovanju i potpori, molitvi i osluškivanju, propitivanju i provjeravanju te kreativnomu sudjelovanju u pastoralu.

Dionici nadbiskupijskoga prezbiterija su svećenici inkardinirani u Zagrebačku nadbiskupiju kao i prezbiteri ustanova posvećenoga života i družbi apostolskoga života koji vrše svoje poslanje na području Nadbiskupije te svećenici drugih dijeceza sa službom u Zagrebačkoj nadbiskupiji.

§ 1 Svećenička se duhovnost temelji na zajedništvu s Kristom te se svako svećeničko djelovanje nužno promatra kao sudioništvo u njegovu spasenjskom djelu. Od toga trebaju živjeti i međusobni svećenički odnosi. Neka se među prezbiterima još snažnije

naglasiti uzajamna briga i solidarnost, koja se treba očitovati u svakome segmentu službe i života. Ona nema obilježje površne pripadnosti, nego je duboko teološke i eklezijalne naravi.

- § 2 Neka svi prezbiteri njeguju i obdržavaju nadbiskupijske dane posebnoga svećeničkog zajedništva: Misa Posvete ulja, slavlja ređenja, svetkovina Majke Božje od Kamenitih vrata, blagdan blaženoga Alojzija Stepinca, hodočašća, zajedništva povezanih s proslavom raznih obljetnica te jubilarnih i drugih prigoda.
- § 3 Neka se po određenome rasporedu organiziraju susreti prezbitera na nadbiskupijskoj, regionalnoj, arhiđakonatskoj i dekanatskoj razini na kojima su dužni sudjelovati svećenici koji imaju nadbiskupov dekret za obavljanje pastoralne službe u Nadbiskupiji.
- § 4 Neka se promiču – u trajnoj otvorenosti i za nove oblike suradnje – susreti svećenika kao prilike za razmjenu savjeta, prijedloga i inicijativa. To se događa u formalnim susretima kao što su Svećenički dani, dekanatski susreti (korone), razni susreti formativne naravi, ali i dragocjeni neformalni susreti i druženja.
- § 5 Prezbyter neka, uz brigu za zajednicu vjernika, gradi bratski odnos među svećenicima koji i vjernici prepoznaju kao plodove duhovnosti i zauzetosti usmjerene prema nebeskome kraljevstvu.
- § 6 Tamo gdje bi to bilo plodonosno, a posebno gdje je potrebno, neka se razmotri mogućnost zajedničkoga života ili zajedničkih trenutaka u svećeničkom životu (molitva, blagovanje, domaćinstvo).

§ 7 Prezbitersko bratstvo neka se očituje poglavito u povjerenju pastoralnoj skrbi, u vidu konkretne pomoći u službama. Ta skrb uključuje međusobnu brižnost i prijateljstvo prezbitera, osobito u trenutcima bolesti i raznih poteškoća.

141. Dokumenti Drugoga vatikanskog koncila potvrđuju važnost biskupske skrbi za prezbitere, pozorne poglavito na trajnu formaciju svećenika. »Biskupi se trebaju skrbiti za duhovne, intelektualne i materijalne uvjete života svojih svećenika tako da oni mogu sveto i pobožno živjeti te vjerno i plodonosno obavljati svoju službu. Radi toga će i dalje podupirati ustanove i upriličavati posebne sastanke na kojima će se svećenici povremeno okupljati, bilo da obave dulje duhovne vježbe za obnovu svojega života, bilo da steknu dublje poznavanje crkvenih disciplina, osobito Svetoga pisma i teologije te važnijih društvenih pitanja i novih načina pastoralnoga djelovanja. [...] Djelotvornim će milosrđem i dalje pratiti one svećenike koji se na bilo koji način nalaze u nekoj opasnosti ili su u nečemu pogriješili.«³⁹⁶

§ 1 U tome se smislu ne smije umoriti u traženju novih putova i načina trajnoga obrazovanja svećenika, pri čemu valja posebnu pozornost posvetiti duhovnomu životu svećenika, njihovu posebnom pozivu na svetost, kao i 'ekleziologiji zajedništva'.³⁹⁷ Glede skrbi za trajnu formaciju svećenika imat će se u vidu specifične potrebe svećenika pojedinih dobni skupina te osobito skrb za svećenike koji žive u 'posebnim prilikama'.³⁹⁸

³⁹⁶ CD, 16.

³⁹⁷ Usp. *NSP*, 60.

³⁹⁸ Usp. *FSK*, 147.

- § 2 Program Trajne formacije svećenika potrebno je neprestano obnavljati, obogaćivati, preispitivati i usklađivati. Neka se pronađu načini da u nekome od oblika trajne formacije sudjeluju svi svećenici u Nadbiskupiji.
- § 3 S obzirom na duhovnu formaciju, valja neprestano raditi na buđenju svijesti među svećenicima o nužnosti trajnoga duhovnog izgrađivanja, kao i o potrebi da za duhovno praćenje svećenika budu izabrani svećenici prikladne dobi i određenoga iskustva duhovnoga vođenja.
- § 4 Bez obzira na osobne izbore naglasaka u duhovnosti, prezbiteri na službi u Nadbiskupiji neka slijede naglaske o 'nadbiskupijskoj duhovnosti', njegujući prezbitersku duhovnost i potrebu duhovnoga vodstva.
- § 5 U prvih deset godina trajne formacije, nakon položenoga ispita iz ispovjedništva, svećenici dobivaju ovlast na određeno vrijeme, a po završetku programa trajne formacije, uz prethodnu verifikaciju, trajnu ovlast za ispovijedanje.

142. Valja napomenuti da je prezbiter učenik koji se dopušta Duhom Svetim oblikovati i suobličavati Kristu Učitelju, sudjelujući u njegovu pastirskom poslanju. I za prezbitere vrijedi ono što je Korinćanima napisao sv. Pavao: »Ta mi nismo gospodari vaše vjere, nego suradnici vaše radosti« (2Kor 1, 24).

U svome poslanju prezbiteri, snagom istoga sakramenta, djeluju u raznolikosti služba, ali uvijek s duhom pastira i služitelja, otvoreni novim nadahnućima. »Pastir uči izići iz unaprijed zacrtanih sigurnosti i neće misliti na svoju službu kao na niz nečega što mora učiniti ili propisa koje mora primijeniti, nego će od svoga života učiniti ugodno mjesto slušanja Boga te braće i sestara.«³⁹⁹

³⁹⁹ RFIS, 120.

- § 1 U Nadbiskupiji će se, uz prepoznatu brigu za starije i bolesne svećenike, trajno promišljati o učinkovitim načinima pomoći svećenicima koji su u teškoćama zbog raznih oblika ovisnosti.
- § 2 Zahtjevnosti pastoralnih okolnosti u kojima žive prezbiteri, osobni putovi koji se tiču duše, duha i tijela, pojedine uvjetovanosti i osobne stranputice mogu izazvati poteškoće u životu i poslanju prezbitera. Da bi se prevladali problemi i vratila radost u služenju, potrebno je biti budan i obnavljati spomen na vjernost, ponajprije Božju vjernost očitovanu pozvanima, a zatim i vjernost prezbitera očitovanu Bogu i Crkvi. Neizostavnu službu prijateljstva i milosrđa vrše prezbiteri koji su bliski u potrebama svoje subraće u nadvladavanju kriza.
- § 3 Radi učvršćenja u službi i kao pomoć u sprječavanju određenih teškoća, naglašava se važnost pristupa koji su znameniti pastiri zvali ‘velikom disciplinom Crkve’. Za razliku od ‘male discipline’, koja se ograničuje na izvanjsko obdržavanje propisa, ‘velika disciplina Crkve’ tiče se dubokih uvjerenja, slobodnoga i radosnoga života s Bogom. Taj duboki i prisni odnos s Gospodinom vodi u neprestano, ponekad iznimno zahtjevno i dugo nastojanje da se prevladaju loše sklonosti i živi svećenička vjernost.⁴⁰⁰
- § 4 Svakomu je prezbiteru potreban odmor. Neka stoga svećenici u dekanatu na vrijeme solidarno dogovore zamjene radi godišnjega odmora. Kako to određuje

⁴⁰⁰ O toj je ‘disciplini’, oslonjenoj na duhovnu baštinu crkvenih otaca, posebice na sv. Grgura Velikoga, rado govorio sv. Pavao VI., a njegov se nasljednik, bl. Ivan Pavao I., osvrnuo na nju u svome obraćanju rimskom kleru 7. rujna 1978. godine.

i Zakonik kanonskoga prava, svećenik ima pravo na godišnji odmor u trajanju od mjesec dana, neprekidno ili uz prekide.⁴⁰¹ Neka dekani na vrijeme potaknu planiranje i dogovor o godišnjim odmorima i zamjenu prezbitera u dekanatu.

- § 5 Crkveni dokumenti pozivaju da svaki prezbiter barem jednom u tri godine obavi duhovne vježbe. Toplo se poziva svećenike da to učine svake godine. Prezbiteri neka potvrdnicu o sudjelovanju na duhovnim vježbama dostave Nadbiskupskom duhovnom stolu.
- § 6 Ako je prezbiter iz službe odsutan do tjedan dana, o tome treba obavijestiti onoga koji mu je neposredno pretpostavljen, a ako je odsutan duže od tjedan dana, dužan je obavijestiti mjesnoga ordinarija i dobiti od njega pismeno odobrenje.
- § 7 Nadbiskupija omogućuje godišnji sistematski pregled svim prezbiterima. Svi prezbiteri iznad 40 godina dužni su odazvati se pozivu na taj pregled svake godine, a mlađi svake druge godine.
- § 8 Svaki je prezbiter dužan sastaviti i imati važeću vlastitu oporuku, njome urediti način podjele svoje ostavštine, odrediti izvršitelja oporuke, izjasniti se o mjestu na kojemu želi da mu tijelo bude ukopano te predvidjeti potrebna sredstva za ukop.
- § 9 Kad navrši sedamdeset i pet godina života, svaki se prezbiter poziva da Nadbiskupu preda pismeno odreknuće od službe.
- § 10 Svaki je svećenik Nadbiskupije dužan uplaćivati određeni novčani iznos u Fond za uzdržavanje ne-

⁴⁰¹ Usp. ZKP, 533.

moćnih i umirovljenih svećenika Zagrebačke nadbiskupije. Uplaćivanje pomoći u taj fond ima dublju dimenziju od pukoga financijskog doprinosa, jer je izražaj svećeničke blizine i potpore jednih drugima. Fond se ravna vlastitim Pravilnikom.

§ 11 Svaki je svećenik Zagrebačke nadbiskupije, nakon preminuća nadbiskupijskoga svećenika, obvezan moliti za njegov pokoj i Bogu prikazati jednu svetu misu.

§ 12 Jedna od nadbiskupijskih dragocjenosti je ‘Svećenički dom sv. Josipa’ u kojemu svećenici mogu boraviti tijekom svoje mirovine ili tijekom oporavka, pri čemu je taj Dom istinsko susretnište širega značenja. Zbog toga mu treba i dalje posvećivati puno pozornosti. Dijecezanski svećenici Zagrebačke nadbiskupije imaju pravo na doživotni smještaj u Svećeničkomu domu u Zagrebu. Pod istim uvjetima to pravo imaju i svećenici Sisačke biskupije te Bjelovarsko-križevačke biskupije. Dom se u svojem djelovanju ravna vlastitim Statutom.

Đakoni

143. Đakon, u zajedništvu s biskupima i prezbiterima, ponajprije služi kod oltara, poglavito u slavlju euharistije; ima posebnu dužnost u pripravi katekumena ili roditelja za slavlje sakramenata kršćanske inicijacije; zajedno s biskupima i prezbiterima redoviti je služitelj sakramenta krštenja; kao redoviti služitelj pričesti dijeli ju unutar ili izvan euharistijskih slavlja i nosi je kao popudbinu bolesnicima, nemoćnima i umirućima; redoviti je predvoditelj klanjanja pred Presvetim oltarskim sakramentom i djelitelj euharistijskoga blagoslova; može predsjedati nedjeljnim slavljima u odsutnosti prezbitera u slavljima službe Riječi; prema

valjanoj ovlasti može predsjedati slavljem sakramenta ženidbe; skrbi za bolesnike; službenik je slavlja raznih blagoslovina (sakramentalna), primjerice kršćanskoga sprovoda; može mu se povjeriti dušobrižništvo obitelji, u angažiranome pastoralnom, socijalnom i karitativnom radu s bolesnima i potrebitima.

Služenje đakona u Crkvi posvjedočeno je od apostolskih vremena (usp. *Dj* 6, 1-6), a Drugi vatikanski koncil odredio je da se đakonat može »ponovno uspostaviti kao vlastit i trajan hijerarhijski stupanj« koji se može podijeliti »muževima zrelije dobi i ako žive u braku, kao i prikladnim mladićima za koje ipak mora ostati na snazi zakon celibata«⁴⁰². Đakonskim ređenjem ostvaruje se uzlazak u klerički stalež i inkardinira se u partikularnu Crkvu.

- § 1 U Zagrebačkoj nadbiskupiji uspostavljen je đakonat kao trajni hijerarhijski stupanj 2008. godine ređenjem prvih trajnih đakona. Nakon višegodišnje prakse neka se izradi *Vademecum* o pastoralnoj službi trajnih đakona u Nadbiskupiji, u kojemu će biti naznačena uloga, formacija, položaj i djelovanje trajnih đakona.
- § 2 Definirajući službu đakona kao služenje, postaje jasno da nije potreban samo đakon za liturgiju, nego đakon iz liturgije, dakle službenik kojemu će liturgijsko služenje biti osnovni smjerokaz za služenje u životu zajednice, jer đakon svojom službom uosobljuje služiteljsku dimenziju Crkve.
- § 3 Đakonsku službu valja gledati i u kršćanskome služenju bolesnima u obiteljima, bolnicama te ustanovama za starije i nemoćne osobe; potrebitima u ustanovama za liječenje ovisnosti, u zatvorima i drugim ustanovama. Trebaju se razmotriti i mogućnosti an-

⁴⁰² LG, 29.

gažiranja đakona na područjima gospodarstva, politike, športa, medija i sl.

- § 4 Đakonsko služenje, izuzev trajnoga đakonata, obavlja se i kao prijelazno razdoblje na putu prema svećeništvu. Đakoni Zagrebačke nadbiskupije koji su na putu prema svećeništvu trebaju, između ostaloga, završiti i Program đakonske pastoralne godine.

Pastoral zvanja i Međubiskupijsko sjemenište

144. Crkva zagrebačka, koja se i sama prepoznaje zajednicom pozvanih, naglašava veliku važnost pastoralu zvanja koje se odražava u skrbi za poticanje, raspoznavanje i praćenje zvanja, na osobit način svećeničkih.⁴⁰³ Kako bi odgovorila samoj naravi poslanja, posebna se odgovornost povjerava Povjerenstvu za pastoral duhovnih zvanja Zagrebačke nadbiskupije, no svi pastoralni djelatnici u Nadbiskupiji trebaju biti svjesni činjenice da je pastoral zvanja bitna i sastavna dimenzija sveukupnoga pastoralu.

- § 1 Usprkos brojnim društvenim okolnostima zbog kojih možemo razumjeti različitu dinamiku prepoznavanja poziva te sposobnosti odaziva na poziv, nitko se ne može odreći odgovornosti koju nam je povjerio sâm Gospodin riječima: »Molite dakle gospodara žetve da pošalje radnike u žetvu svoju« (Mt 9, 38). Molitveni i drugi načini brige za duhovna zvanja sastavni su oblici svih pastoralnih čimbenika, a na poseban način pastoralu mladih, pastoralu obitelji i župne kateheze u Nadbiskupiji.

- § 2 Neka Povjerenstvo za pastoral duhovnih zvanja planira svoje djelovanje u zajedništvu sa svim nadbiskupijskim pastoralnim sastavnicama, osluškujući potre-

⁴⁰³ Usp. PDV, 34.

be voditelja župnih zajednica te pružajući pastoralnu pomoć i podršku župnomu, dekanatskomu, arhiđakonatskomu, regionalnomu i nadbiskupijskomu pastoralu.

145. Međubiskupijskomu sjemeništu prvotna je svrha i zadaća njegovati klice zvanja te »pomagati ljudsko i kršćansko sazrijevanje adolescenata koji pokazuju da u sebi imaju klice zvanja na ministerijalno svećeništvo, s ciljem da se u njima razvije, u skladu s njihovom dobi, ona unutarnja sloboda koja ih osposobljuje odgovoriti na Božji naum o njihovom životu«⁴⁰⁴.

§ 1 Osluškujući znakove vremena i novonastale okolnosti, Međubiskupijsko je sjemenište pozvano, zadržavajući svoje dosadašnje odgojno i obrazovno poslanje, promišljati i predlagati nove načine promicanja zvanja⁴⁰⁵ u uskoj suradnji s Povjerenstvom za pastoral duhovnih zvanja.

§ 2 Uzimajući u obzir izjave i odluke Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije, rektor maloga sjemeništa neka predloži Nadbiskupu plan i program koji će sadržavati nove oblike promicanja zvanja u suradnji s Povjerenstvom za pastoral duhovnih zvanja.

Formacija svećeničkih kandidata i Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište

146. U životu i poslanju partikularne Crkve veliko je sjemenište »srce biskupije«⁴⁰⁶, čega treba biti svjesna cjelokupna bogoslovna zajednica. Uz to što predstavlja materijalni prostor (*spatium materiale*), veliko je sjemenište ponajprije duhovni prostor

⁴⁰⁴ RFIS, 18.

⁴⁰⁵ Usp. ZKP, kan. 234, § 1.

⁴⁰⁶ OT, 5.

(*spatium spirituale*), životni put, ugođaj koji omogućuje i osigurava proces formacije, tako da onaj koga je Bog pozvao u svećeništvo može, po sakramentu reda, postati živa slika Isusa Krista Glave i Pastira Crkve.⁴⁰⁷ Zato sav odgoj bogoslovā »treba težiti tome da se oni izobrazuju kao pravi pastiri duša po uzoru na našega Gospodina Isusa Krista, Učitelja, Svećenika i Pastira«⁴⁰⁸.

Temeljne odredbe o svećeničkomu odgoju i izobrazbi opisuju svećeničku formaciju polazeći »od četiriju karakterističnih obilježja formacije, koja je predstavljena kao jedincata, cjelovitā, zajedničarska i misionarska«.⁴⁰⁹ Ona je smješta u kontekst jedincatoga puta učenja »koji započinje krštenjem, usavršava se drugim sakramentima kršćanske inicijacije, prihvata se kao središte vlastitog života u trenutku ulaska u sjemenište te se proteže kroz čitav život«⁴¹⁰.

Da bi svećenička formacija bila cjelovita i temeljita treba stalno voditi računa o četiri dimenzije – ljudskoj, duhovnoj, intelektualnoj i pastoralnoj, kako je predložio sveti papa Ivan Pavao II. u poslijesinodalnoj pobudnici *Pastores dabo vobis* – koje su postale temeljne oznake cjelokupne svećeničke izgradnje. One »zajedno tvore i oblikuju identitet bogoslova i prezbitera, te ga osposobljuju za ono 'sebedarje Crkvi' koje je sadržaj pastoralne ljubavi«⁴¹¹.

§ 1 Vrijeme formacije za ministerijalno svećeništvo obuhvaća različite etape: propedeutsku etapu ili pripremno razdoblje; etapu filozofskih studija ili učenja; etapu teoloških studija ili etapu suobličenja te pastoralnu etapu ili sintezu zvanja.⁴¹²

⁴⁰⁷ PDV, 42.

⁴⁰⁸ OT, 4.

⁴⁰⁹ RFIS, 3.

⁴¹⁰ RFIS, 3.

⁴¹¹ RFIS, 3.

⁴¹² Usp. RFIS, 57.

- § 2 U Zagrebačkoj nadbiskupiji osobiti doprinos u pripremnome razdoblju formacije ima program ‘Dođi i vidi’ u organizaciji Povjerenstva za pastoral duhovnih zvanja, koji, uz uvodne programe Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa za svećeničke kandidate prije ulaska u bogoslovnu zajednicu, nastoji odgovoriti na potrebe pripremnoga razdoblja. Neka pastoralni djelatnici na području svojega djelovanja promiču program ‘Dođi i vidi’ i potiču sve zainteresirane na sudjelovanje u njemu.
- § 3 Pastoralna se etapa formacije, odnosno sinteza zvanja, ostvaruje kroz Đakonsku pastoralnu godinu, u organizaciji Nadbiskupijskoga pastoralnog instituta i u koordinaciji sa župnicima mentorima te pod vodstvom Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa.
- § 4 Zadaća je nositelja formacije svećeničkih kandidata, a na poseban način zajednice odgojitelja na čelu s rektorom, težiti potpunoj i cjelovitoj provedbi odgojnih smjernica i odluka.⁴¹³
- § 5 Neka zajednica odgojitelja Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa na čelu s rektorom, obdržavajući *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* i *Ratio nationalis institutionis sacerdotalis* te primjenjujući izjave i odluke Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije, predloži Nadbiskupu obnovljeni pravilnik na odobrenje,⁴¹⁴ a potom formacijski plan i program,⁴¹⁵ uvažavajući pritom potrebe partikularnih Crkava koje su uspostavljene na području povišne Zagrebačke nadbiskupije 1997. i 2009. godine.

⁴¹³ Usp. ZKP, kann. 242 i 243.

⁴¹⁴ Usp. ZKP, kan. 243.

⁴¹⁵ Usp. RFIS, 10.

V. OSOBE POSVEĆENOGA ŽIVOTA

Raznovrsnost crkvene prisutnosti

147. »Po božanskome ustanovljenju među vjernicima u Crkvi ima posvećenih službenika koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali se pak nazivaju laici. Iz oba ta dijela ima vjernika koji se javnim prihvaćanjem evanđeoskih savjeta zavjetima ili drugim svetim vezama, koje Crkva priznaje i potvrđuje, na osobit način posvećuju Bogu i koji koriste spasenjskomu poslanju Crkve. Iako njihov stalež ne pripada hijerarhijskomu uređenju Crkve, ipak pripada njezinu životu i svetosti.«⁴¹⁶

Posvećeni život ima svoj temelj u krsnoj posveti i u Kristovu pozivu na svetost po življenju evanđeoskih savjeta te pripada samoj naravi i biti Crkve.⁴¹⁷

Pripadnost posvećenih osoba Kristu najdublje se izražava zavjetovanjem i svjedočanskim življenjem evanđeoskih savjeta čistoće, siromaštva i poslušnosti, koji proizlaze iz krsnoga saveza s Bogom. Evanđeoski savjeti – utemeljeni na Gospodinovim riječima i primjerima, a koje su preporučili sveti apostoli i crkveni oci, učitelji i pastiri Crkve – »Božji su dar koji je Crkva primila od svojega Gospodina i koji njegovom milošću uvijek čuva«⁴¹⁸.

148. U Zagrebačkoj nadbiskupiji žive i djeluju muške i ženske ustanove posvećenoga života (redovničke ustanove, svjetovni instituti) te družbe apostolskoga života, a mnoge od njih imaju i kuće formacije na području Nadbiskupije. Sve se te zajednice, ovisno o karizmama pojedinih ustanova odnosno družbā, uključuju u razne oblike apostolskoga djelovanja.

⁴¹⁶ ZKP, kan. 207.

⁴¹⁷ Usp. PC, 1.

⁴¹⁸ LG, 43.

Puno je oblika djelovanja redovništva u Nadbiskupiji: u pastoralnome radu u župnim zajednicama; u vjerskome odgoju djece i mladih; u predškolskim ustanovama, u školama i župama; u kulturi i znanosti; u obiteljskome pastoralu; u duhovnim obnovama mladih i odraslih; u biblijskim, molitvenim i drugim skupinama; u brizi za bolesnike, starije i nemoćne u zdravstvenim, socijalnim i karitativnim ustanovama; u centrima za liječenje ovisnosti; u radu s osamljenima, nezaposlenima, obespravljenima, poniženima, s osobama s teškoćama u razvoju, beskućnicima, nezaštićenima; u terapijskim zajednicama i u ustanovama za osobe lišene slobode; u služenju siromasima; u zaštiti života i dostojanstva svake osobe; u promicanju dostojanstva ljudskoga rada; u promicanju dostojanstva obitelji; u misijskoj djelatnosti Crkve; u radu za jedinstvo kršćana (ekumenizmu); u medijskome djelovanju.

Redovništvo u župnim zajednicama

149. Muške redovničke zajednice u Nadbiskupiji pastoralno posebno djeluju vođenjem povjerenih im župa. Većinom su to župe vezane uz njihove samostane ili redovničke zajednice u kojima je prisutno nekoliko redovnika svećenika te uspijevaju bez velikih poteškoća organizirati cjelokupan i raznolik pastoralni rad u župnim zajednicama. U pastoralnome je djelovanju važno sačuvati specifičnosti redovničke karizme i prepoznatljivost pojedinih redovničkih zajednica, jer redovničko poslanje u pravilu nije (samo) upravljanje župama, nego i obogaćenje pastoralnoga rada njihovim redovničkim posebnostima, i to, primjerice: okupljanjem vjernika angažiranih u društvu, duhovnim obnovama, raspoloživošću za duhovno vodstvo i razgovore.

Po sebi je razumljivo da život i rad redovnikā s vremenom dobiva nove oblike djelovanja. Ostaje pitanje za mnoge zajednice: očituje li djelatnost zajednice u životu mjesne Crkve snagu vlastite joj karizme ili su njezina nastojanja i djelatnosti 'uronje-

ne' u opće poslanje Crkve i u 'redovite' oblike života i rada u Crkvi.

- § 1 Redovnici i redovnice trebaju nastojati otkriti prostore i mogućnosti življenja vlastite karizme i poslanja da bi tako mogli obogatiti Crkvu i pridonijeti njezinoj raznolikosti, sve u vjerodostojnosti življenja, jer je redovničko svjedočenje i djelovanje u Crkvi neodvojivo od radikalnosti življenja evanđeoskih savjeta.
- § 2 Velike su mogućnosti suradnje redovnika i redovnica s dijecezanskim svećenicima koji vode župne zajednice. Za spomenutu je suradnju potrebna obostrana osjetljivost i otvorenost. Ženskim redovničkim zajednicama potrebna je prisutnost svećenika radi življenja blaga duhovnoga života, osobito sakramentalnoga. Istodobno redovnice mogu u župnim zajednicama biti nositeljice ili suradnice u raznim oblicima djelovanja.
- § 3 Odnose između župnika i redovničkih zajednica na području župe, osim pravnim aktima, koji su nedvojbeno potrebni, valja rješavati življenjem duha crkvenosti i radosnoga predanja vlastitomu poslanju u Crkvi.
- § 4 Djelovanje muških redovničkih zajednica na području župā ne bi se trebalo svoditi na umnažanje aktivnosti koje već postoje u župama, nego se usmjeravati na komplementarnost sa zadaćama župe.
- § 5 Posebno se ističe doprinos redovničkih zajednica u pastoralu sakramenta pomirenja te u specifičnim oblicima pastoralā, navlastito u duhovnome vodstvu i u karitativnome djelovanju. U tome su poželjne ko-

ordinacija i povezanost sa župom i njezinim pastoralnim programima. Suradnja, zajedništvo i otvorenost različitosti ostaju vrijednote koje mogu uvelike unaprijediti pastoralno djelovanje i ljepotu lica Crkve na području župe.

§ 6 Valja se trajno pitati postoje li ‘društvena zaboravljena područja’ djelovanja na kojima bi prisutnost redovnika bila dragocjena te koji su oblici pastoralna vlastiti redovničkim zajednicama. Zajedništvo poslanja Crkve propituje mogu li župe povjerene redovnicima pružiti više prostora za zajednička nastojanja na području dekanata ili širega područja te na koji način mogu unaprijediti zauzetost redovničkih zajednica i redovnika pojedinačno u zajedničkim projektima u Nadbiskupiji.

Dar ženskih redovničkih zajednica

150. Zagrebačka nadbiskupija sa zahvalnošću i ponosom u svojem krilu gleda na stoljetnu i iznimno plodonosnu prisutnost ženskih redovničkih zajednica u svim vidicima apostolata naše mjesne Crkve. Svakodnevno živeći poziv čistoće, siromaštva i poslušnosti, svojim zajedništvom brojne redovnice svjedoče samu srž naravi Crkve: otajstvo djelovanja Duha Svetoga, pro-ročko življenje vječnosti, ponizno služenje i darivanje po uzoru na Krista i Blaženu Djevicu Mariju, što je lijek protiv sebičnosti, tako potreban suvremenoj kulturi.

Apostolsko djelovanje redovnica dalo je licu Crkve zagrebačke izniman sjaj i ljepotu unošenjem Radosne vijesti ponajprije samim življenjem posvećenosti redovnica, a zatim i karitativnom brigom za bolesnike i siromahe, odgojnom zauzetošću za dobrobit djece i mladih, doprinosom obrazovanju, znanosti i kulturi različitim očitovanjima – od izvanrednih intelektualnih dosega do promicanja kršćanskih pučkih izražaja.

Papa Franjo piše da, gledajući prošlost sa zahvalnošću, treba živjeti sadašnjost s ljubavlju i prigrlliti budućnost s nadom.

Tako je moguće proroštvom, koje je specifično za redovništvo, »probuditi svijet«. ⁴¹⁹

- § 1 Budući da gotovo sve ženske redovničke zajednice koje djeluju u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini imaju svoje kuće matice, samostane ili druge oblike prisutnosti u Zagrebačkoj nadbiskupiji, i danas je vidljiv njihov značaj u prošlosti, ali i raznolikost koju treba vrjednovati kao novo izvorište. Nažalost, posljednjih se desetljeća broj redovnica smanjuje, što poziva na nova promišljanja i na nove oblike promicanja odgovora na Božji poziv za redovništvo.
- § 2 Odnosi između mjesne Crkve i redovničkih zajednica traže neprestano razmatranje i ravnotežu između redovničkoga poslanja koje je sveopće i konkretnoga djelovanja mjesne Crkve, posebnosti karizma i širine crkvene odgovornosti, evanđeoske kreativnosti i pastoralne stabilnosti.
- § 3 Radi obnavljanja redovničke 'svježine' Nadbiskupija će, u zajedništvu s redovničkim zajednicama, pronalaziti konkretna ozračja novih odgovora na poticaje Duha, pri čemu bi upravo ta ozračja, uvijek s ljubavlju idući ususret bližnjima, mogla postati novim izvorištima oduševljenja za življenje svetosti s plodovima Kraljevstva.

Dragocjenost kontemplativnosti

151. Osobit poziv na dublje zajedništvo s Bogom ostvaruje se u Crkvi po osobama koje su se potpuno posvetile kontemplativnomu načinu života. Klauzurne redovnice »na poseban

⁴¹⁹ Usp. FRANJO *Apostolsko pismo prigodom Godine posvećenoga života* (21. studenoga 2014.), u: AAS, 106 (2014.) 12, 941; KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte. Posvećenim muškarcima i ženama u hodu za Božjim znakovima*, 2014.

i radikalna način suobličuju se Isusu Kristu [...] u odricanju ne samo od stvari, nego i prostora, kontakata, mnogih stvorenih dobara, sjedinjujući se u plodnoj šutnji s Riječju na križu»⁴²⁰.

Tako molitvom, osobito slavljenjem liturgije, i svojim svakodnevnim prikazanjem, one mole zagovor za sav Božji narod te se sjedinjuju u davanju hvale Ocu po Isusu Kristu.⁴²¹ Na taj način samostanska ćelija i zatvoren samostan postaju mjestom na kojemu zajednice koje žive u klauzuri »svojom posebnom obvezom vjernosti 'biti s Gospodinom', 'biti pod križem', vrše često zamjениčku ulogu [...] uzimajući na sebe patnje i iskušenja drugih i sve prikazujući u radosti za spasenje svijeta«⁴²².

152. Sestre redovnice, posvema posvećene kontemplativnosti, molitvi, pokori i radu, izvanjski u samoći i tišini, a duboko u zajedništvu s Gospodinom, u klanjanju i služenju, u Nadbiskupiji su prepoznate kao izniman dar. Samostani i zajednice kontemplativnih sestara karmelićanki, klarisa i Pohoda Marijina, trajno su uporište smisla u društvenim i kulturnim mijenama, kao evangeosko nadahnuće i smjerokaz života, osobito u sekulariziranome svijetu. Molitva i samozatajna prisutnost jedan su od oslonaca za plodonosnu nadbiskupijsku duhovnost, a razgovorima i duhovnim savjetima ljudima koji im se obraćaju u svojim potrebama svjedoče da se istinsko blago nalazi jedino u Bogu.⁴²³

⁴²⁰ VSp, 3.

⁴²¹ Usp. VSp, 6; PC, 7.

⁴²² BENEDIKT XVI., *Homilija na Dan posvećenoga života* (2. veljače 2010.), u: AAS, 102 (2010.) 2, 87.

⁴²³ Za življenje i djelovanje kontemplativnih redovnica u novije su vrijeme važni sljedeći dokumenti: FRANJO, *Vultum Dei quaerere. Apostolska konstitucija o ženskom kontemplativnom životu* (29. lipnja 2016.), u: AAS, 108 (2016.) 8, 835-861; KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOGA ŽIVOTA, *Cor orans. Provedbena uputa apostolske konstitucije Vultum Dei quaerere o ženskom kontemplativnom životu*, 2018.; *Umijeće traženja Božjega lica. Smjernice za formaciju kontemplativnih redovnica*, 2019.

- § 1 Na temelju primjera kontemplativnih redovnica, potrebno je vjernike, osobito mlade, snažnije upućivati na smisao i važnost takvoga oblika života, na njihov 'dar' za životnost Crkve, na vrijednost molitve, prihvaćanje dara, gostoljubivost i osjetljivost za potrebe ljudi.
- § 2 Na tim se mjestima i u tim se zajednicama mogu snažnije susresti: davanje povlaštenoga mjesta Božjoj riječi, promatranje života u svjetlu vječnosti, duhovno praćenje, pronalaženje Božjega plana za pojedine vjernike i osjetljivost za povezanost u vjeri i pouzdanju u Gospodina.
- § 3 Prisutnost klauzurnih sestara blagoslov je za mjesnu Crkvu. Potrebno je neprestano razvijati svijest svih vjernika u Nadbiskupiji za njihove materijalne potrebe.

Posvećene osobe za posvećivanje svijeta

153. Bogu posvećene osobe svoju posvetu žive i u svijetu kao pripadnici svjetovnih instituta u kojima »teže za savršenstvom ljubavi te nastoje osobito iznutra pridonositi posvećenju svijeta«⁴²⁴. Svoje posvećenje Bogu članovi tih ustanova žive po »zavjetovanju evandeoskih savjeta u vremenitim strukturama, kako bi tako bili kvasac mudrosti i svjedoci milosti u kulturnome, gospodarskome i političkome životu. S pomoću za njih svojstvene sinteze svjetovnosti i posvećenja oni kane unijeti u društvo nove sile Kristova kraljevstva, nastojeći iznutra preobraziti svijet snagom blaženstva.«⁴²⁵

⁴²⁴ ZKP, kan. 710.

⁴²⁵ VC, 10.

Slika naravi najprisnijega odnosa Krista i zajednice onih koji u njega vjeruju nalazi se u Crkvi-zaručnici. Tu otajstvenu zbilju, još od apostolskih vremena, očituju žene koje su se posveatile Gospodinu u djevičanstvu, da bi snagom Duha u tome odnosu donosile duhovne plodove Crkvi i svijetu. Takav oblik posvećenoga života obnovljen je Drugim vatikanskim koncilom, a u novije vrijeme posvećene djevice pridonose obnavljanju svijesti o identitetu, dostojanstvu i vrijednosti žene u Crkvi i društvu.⁴²⁶

Osobe koje su prihvatile poziv da žive posvećenim životom u svijetu uronjene su u političke, gospodarske, kulturne stvarnosti te su pozvane u svakome od tih ozračja sjajiti evanđeoskim svjetlom, davati okus Kristova spasenja i poput kvasca prožimati međuljudske odnose i poslove ljepotom nebeskoga kraljevstva. Ono po njima postaje vidljivim u odražavanju Kristovih blaženstava i istinske kršćanske ljubavi te u zauzetosti za dobro, istinu, pravednost i mir, s dubokim osjećajem crkvenosti i u odgovornosti prema konkretnoj društvenoj zajednici.

§ 1 Svjetovni instituti Božji su dar svetoj Crkvi u sadašnjemu vremenu, a njihovi su članovi svakodnevno na svojem radnom mjestu u neposrednome susretu s ljudima različitih društvenih slojeva te mogu odgovoriti na temeljnu čovjekovu potrebu za Bogom. Stoga je potrebno upoznavanje vjernika sa značenjem i ulogom svjetovnih instituta te s njihovim karizmama.

§ 2 Neka se vodi računa o tome da osobe posvećenoga života djelatno sudjeluju u crkvenim tijelima i pomažu u kritičkome analiziranju društvenih pojava,

⁴²⁶ O pozivu, o primjeni liturgijskoga obreda prema *Ordo virginum* te o drugim pitanjima koja se tiču posvećenih djevice vidi: KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOGA ŽIVOTA, 'Ecclesiae Sponsae imago'. Naputak o 'Ordo virginum', 2018.

da bi se i time potaknula izrada pastoralnih planova koji odgovaraju na znakove vremena.

- § 3 Iznimno je vrijedno osobe posvećenoga života uključiti u sudjelovanje u trajnoj ljudskoj i kršćanskoj formaciji, radi promicanja kršćanski zreloga laikata.
- § 4 Posvećene osobe i same trebaju rasti u crkvenosti. Briga za nadbiskupijsku duhovnost usmjerit će pozornost na nadbiskupijske potrebe u kojima se može razvijati bogatstvo karizmā pojedinih utemeljitelja i zajednica.

VI. VJERNICI LAICI

Najveći i najraznolikiji dio Crkve

154. Pritjelovljeni Kristu po vjeri i sakramentima, po svo-
me odazivu Gospodinu da ga nasljeđuju i žive njegovu Radosnu
vijest u svakidašnjici, i vjernici laici tvore Crkvu koja putuje kroz
povijest kao stvarnost sjedinjenosti s Bogom i jedinstva cijeloga
ljudskog roda.⁴²⁷ Oni su kršćanskom inicijacijom (krštenjem, po-
tvrdom, euharistijom) uvedeni u otajstvo Krista, sudjeluju u nje-
govoj trostrukoj službi: proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj te su
kao takvi dionici poslanja Crkve.

Crkva kao otajstvena zbilja živi ljepotu svoga ustroja u ra-
znolikosti pozivā, službā i poslanjā. Njezin najveći i najraznolikiji
dio tvore vjernici laici koji svoje poslanje primaju od Gospodina i
žive u suodnosu sa zaređenim službenicima, a svi su zajedno po-
zvani na svetost. Dakle, vjernike laike ne smije se promatrati kao
neku odvojenu zbilju u Crkvi, jer bi se time narušila cjelovitost
zajedništva u Kristu. Dragocjen doprinos koji daje teološki uvid
i širinu tema vezanih uz laikat nalazi se u apostolskoj pobudnici
Christifideles laici, o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu.⁴²⁸

Specifičan značaj vjernika laika je u tome da su ‘u svijetu’, u
bavljenju vremenitim stvarima radi kraljevstva Božjega, a takvim
svojim djelovanjem dio su jedinstvenoga poslanja Crkve na hvalu
Stvoritelju i Otkupitelju,⁴²⁹ pružajući dragocjene načine življenja
svetosti.

⁴²⁷ Usp. *LG*, 1.

⁴²⁸ O ekleziologiji zajedništva, o službama i karizmama te o sudjelovanju
vjernika laika u životu Crkve, u: *CL*, 23-44.

⁴²⁹ Usp. *LG*, 31; 33; 38.

155. U našoj mjesnoj Crkvi baštinimo mnogo plodova iz prošlosti koji pokazuju uzornu zauzetost i svjedočenje svetosti vjernika laika u svome služenju i u blizini njih i zaređenih službenika. Te je primjere vrijedno dodatno upoznavati i predstavljati novim naraštajima, da bi se vidio puni sjaj crkvenosti i zajedništva. Upravo je na području laikata potrebno razvijati sve elemente crkvenosti, s naglaskom na razne oblike vjerničke zauzetosti i prisutnosti u društvu.

Nadbiskupija u svome pastoralu teži prema odgoju zrelih kršćana ispravno oblikovane savjesti te prema rastu u vjeri i osjećaju vjernikā. To se događa u otajstvu crkvenosti s pomoću dara Božje riječi, njezina slušanja i tumačenja, sustavne kateheze, liturgijskih slavlja, duhovnoga vodstva, izgradnje teološke kulture, pozornosti prema siromašnima i s pomoću ključnih životnih iskustava.

Budući da postoje razna ideologijska strujanja u kojima se nazire ili u kojima prevladava zatvorenost za nadnaravno, odnosno za Boga, nastojeći isključiti religijska uporišta pri uređivanju društva, Crkva u posljednjim desetljećima prolazi kroz razdoblje u kojemu se osjeća veća potreba djelatne prisutnosti kršćanskoga življenja u društvenome tkivu. Razni oblici 'potrošačkoga' života iza sebe ostavljaju prazninu i otežavaju pronalaženje dubljega smisla života od onoga koji se zaustavlja na prolaznome.

Nositelji suodgovornosti u Crkvi i društvu

156. Svijest o pripadnosti Crkvi sa sobom nosi njegovanje osjećaja crkvenosti (*sensus Ecclesiae*) po kojemu se ostvaruju komunikacija, zajedničko planiranje i vrjednovanje koje će paziti na usklađenost s Božjim nadahnućima, promicati suradnju i izbjegavati bilo zatvaranje u vlastite preuske okvire bilo besplodna ponavljanja određenih inicijativa.

Najvažnija područja i načini ostvarivanja suodgovornosti vjernika laika u Crkvi i društvu su: evangelizacija i misijsko

poslanje; ljudska osoba te njezina prava i obveze; brak i obitelj; škola, odgoj i obrazovanje; svijet rada; opće dobro; istina, sloboda i pravednost; gospodarski život; politička zajednica; očuvanje okoliša; promicanje mira.

§ 1 Djelovanje vjernika laika u svijetu treba proizlaziti ponajprije iz susreta s Gospodinom u njegovoj Riječi i iz sakramentalnoga života. Stoga se potiče još jača potpora pastira vjernicima laicima, da bi svoje poslanje mogli izvršavati ispravnije i djelotvornije, osobito u življenju stvarnoga značaja sakramentalnoga života. U tome će smislu službenici Crkve otvarati područja za sudjelovanje vjernika laika osobito u životu župa.

§ 2 U Nadbiskupiji će se dodatno razvijati prostori za rast vjernika laika u teološkoj kulturi, da bi u svojim zvanjima mogli odgovoriti onima koji traže objašnjenje razloga njihove vjere i nade (usp. 1Pt 3, 15).

§ 3 Vjernici laici dionici su suodgovornosti u djelu evangelizacije. Oni su živo tkivo života Crkve, prisutni u proročkome, svećeničkome i kraljevskome poslanju. Rastom u vjeri neka zahvaćaju prostore građanske odgovornosti u kojima vjernici žive i pridonose svojim poštenjem, ozbiljnošću prosudba, suradnjom s ljudima dobre volje, dosljednošću evanđelju, stručnošću u pojedinim područjima, a sve to prožeto kršćanskim nadahnućima i eshatološkom nadom.

Djelovanje vjernika laika u župi

157. Tri su posebno istaknute crkvene stvarnosti za djelovanje vjernika laika: župa, udruženi apostolat vjernika laika (vjernička društva, crkveni pokreti, molitvene zajednice) i dragovoljnost (volontarijat).

Župa je temeljno ozračje Crkve u kojemu se združuje zajednički apostolat. U njoj vjernici laici, u uskoj povezanosti sa župnicima i župnim vikarima, postaju živim dijelom apostolata i osobnim zauzimanjem pridonose ostvarivanju inicijativa svoje crkvene obitelji.⁴³⁰ U župi svaki vjernik i vjernica otkrivaju sebe i svoje mjesto u Crkvi; pronalaze svoj put rasta u svetosti; uče i dopuštaju oblikovati se do mjere »punine Kristove« (usp. *Ef* 4, 7.13).

Vjernici laici uvelike mogu pomoći da župe ne žive kao da je riječ o skupinama nepoznatih pojedinaca. U zajedništvu, osobito sa župnikom, vjernici laici sudjeluju u oblikovanju župne zajednice na najizvrsniji način svojim radom u župnim savjetodavnim tijelima, u župnome pastoralnom i župnome ekonomskom vijeću.

§ 1 Unutar župe, a u svjetlu nove evangelizacije, vjernici laici mogu uvelike pridonijeti razvijanju kateheze odraslih. Oslonjena na Sveto pismo i Učiteljstvo, ta se kateheza usredotočuje na sakramentalno iskustvo i na molitvu, pri čemu prvo mjesto pripada sakramentu euharistije, najizvrsnijemu daru. U tome je smislu nedjeljna župna euharistija vrhunac i izvor redovitoga očitovanja crkvenosti vjernikā laika. U euharistiji se očituje prisutnost različitosti života župe i skupina koje izrastaju iz jedinstva župne zajednice.

§ 2 Vjernici laici neizostavni su suradnici svećenika ne samo u okupljanju vjernika oko raznih pastoralnih, karitativnih i drugih inicijativa, nego i u redovitosti liturgijskoga života župne zajednice: u brizi za liturgijska slavlja, osobito preuzimanjem zadaća i služba koje se povjeravaju laicima, primjerice akoliti, lekto-

⁴³⁰ Usp. *AA*, 10.

ri, izvanredni služitelji pričesti, sakristani, voditelji pjevačkih zborova.

§ 3 Osobito je dragocjena pomoć vjernika laika u zajednicama u kojima svećenik nije stalno prisutan.

§ 4 Djelotvoran apostolat starijih i bolesnih zahtijeva veću uključenost vjernika laika u djela ljubavi, kršćansku blizinu i pomoć te donošenje svete pričesti bolesnim i nemoćnim članovima zajednice, kako bi se uistinu osjetili dionicima Crkve i njezinoga zajedništva u euharistiji.

Vjernici laici u kršćanskoj dragovoljnosti

158. Kršćanska dragovoljnost ili volontarijat radosno je svjedočanstvo života Crkve i njezinoga poslanja, jasan pokazatelj kršćanske ljubavi i načina življenja za druge. Ono ima snažan utjecaj ne samo na učvršćivanje vrjednota, nego i u odgoju novih naraštaja, kao proročko poslanje i kao snaga preobrazbe sebičnosti i zatvorenosti u prolaznost.

Župa s razvijenim volontarijatom, osobito u katehezi i drugim oblicima suradnje, stvara više prostora za zajedništvo i živo svjedočanstvo vjere, negoli to čini župa u kojoj bi sve bilo povjerenost stalnim službama i zaposlenicima. Rad za plaću uvijek nosi opasnost da se zatomi vrijednost služenja i sebedarja, jer gdje po nestaje služenja, služba postaje evanđeoski i eklezijalno neprepoznatljiva.

Dragovoljnost je pokazatelj velikodušnosti i evanđeoske vitalnosti koja živi od oduševljenja i žara ljubavi koji je neizostavan u crkvenome djelovanju, jer je njegovo izvorište u razlozima nebeskoga kraljevstva.

§ 1 Neka se potiče novo jačanje dragovoljnosti koju ne treba promatrati kao plod u svjetlu financijskih ne-

mogućnosti, nego kao plod evanđeoskih mogućnosti i darova povjerenih pojedincima za svekoliko dobro župne zajednice.

- § 2 Volonteri donose nadu, štite ljudsko dostojanstvo, suočavaju se s ljudskim potrebama, očituju svoju opredijeljenost za siromašne i promiču velikodušnost kao pravilo u obnavljanju svijeta. Time vođeni, neka vjernici maštovitošću kršćanske ljubavi pronalaze uvijek nove oblike kojima obogaćuju darivanje svojih bližnjih, osobito u brizi za djecu i mlade, za starije i osamljene, za potrebite svake vrste, ali i u traženju drugih načina oplemenjivanja crkvene i svekolike društvene zajednice.
- § 3 U župama se osjeća sve veća potreba za ljudima koji su spremni posjećivati stare, bolesne i potrebite.
- § 4 Neka vjernici organiziraju razne oblike karitativnosti s ljudima koji su u svojoj struci spremni bez naknade obavljati neke usluge i poslove.
- § 5 Župe su prikladna mjesta za organiziranje edukacijskih programa, pomaganja u školskim aktivnostima, olakšavanja roditeljima brige za djecu.

Vjernička društva i crkveni pokreti

159. Razmatrajući pitanje o apostolatu laikā, Drugi vatikanski koncil posebno naglašava važnost udruženoga oblika apostolata koji »izvršno odgovara ljudskomu i kršćanskomu položaju vjernika i ujedno je znak zajedništva i jedinstva Crkve u Kristu«⁴³¹.

⁴³¹ AA, 18.

U prošleme su stoljeću, kao plodovi Koncila, u sveopćoj Crkvi pa tako i u Zagrebačkoj nadbiskupiji, zaživjeli mnogobrojni pokreti, udruge i zajednice sa svrhom evangelizacije i pripreme pojedinaca za aktivno djelovanje u društvu. Njihov je pojavak dar, govor nove živosti vjere.

Postojanje i djelovanje vjerničkih društava, crkvenih pokreta i zajednica nužno je povezano sa župnom zajednicom. Oni ni u kome slučaju ne bi smjeli biti svrha samima sebi, nego bi poglavito trebali služiti ispunjenju poslanja Crkve u svijetu, a »njihova apostolska snaga ovisi o njihovoj usklađenosti s ciljevima Crkve, o kršćanskome svjedočenju i evanđeoskome duhu svakoga pojedinog člana i cijele udruge«⁴³².

160. U pojedinim sredinama Nadbiskupije uočeno je djelovanje zajednica s dragocjenim darovima (karizmama). Rast i gibanja brižljivo će se pratiti, kako bi se ti darovi što više očitovali, osobito u župama i u onim područjima života Crkve koji nije obuhvaćen redovitim pastoralom. Jednako tako pazit će se da se ne bi izgubio smisao crkvenoga zajedništva te istinski crkveni i katolički duh poslanja.

Valja istaknuti nužnost da između župe i crkvenoga pokreta postoji plodna razmjena: 'pokretu' je potrebna veza sa župom da se ne bi pretvorio u 'sektu', a župi je potreban 'pokret' da se ne bi okamenila.

Posebnu ulogu u toj crkvenoj dinamici ima biskupski vikar za pastoral koji se brine za život udruženoga apostolata vjernikā laika.

§ 1 Potiče se upoznavanje vjernika sa smjernicama Crkve o pravima vjernika laika na udruživanje, kao i s kriterijima crkvenosti.

⁴³² AA, 19.

§ 2 Radi veće prepoznatljivosti i snažnijega uključivanja vjernikā laika u djelovanje crkvenih pokreta, udruga i zajednica na području Zagrebačke nadbiskupije, određuje se objavljivanje registra vjerničkih društava koje je odobrila ili kao takve prepoznala mjerodavna crkvena vlast.

§ 3 Jedanput godišnje na razini Nadbiskupije organizirat će se zajednički susret članova vjerničkih društava i crkvenih pokreta, gdje će molitvom, a posebice euharistijom, zahvaliti za darovano zajedništvo u različitosti vlastitoga poslanja.

161. Budući da crkveni pokreti i vjernička društva imaju veliku ulogu u evangelizaciji i u novoj evangelizaciji te u pripremi pojedinaca za njihovo aktivno djelovanje u društvu u smislu da, između ostaloga, »pomažu kršćanima radikalnije živjeti prema evanđelju [...], promiču zvanje laika i pomažu mu da se ono izrazi u različitim područjima života, oni mogu biti navještaj i poticaj onima koji inače nemaju dodira s Crkvom«⁴³³.

Uloga pokreta najsnažnije se očituje u poticanju na molitvu i učvršćivanje vjere, na angažiranje vjernika u Crkvi i društvu. Budući da je u programima mnogih vjerničkih društava naznačeno i društveno djelovanje, očekuje se njihov jači utjecaj u društvu, osobito u promicanju i obrani kršćanskih, a posebno obiteljskih vrijednota.

§ 1 Vjernici laici potiču se da se, vođeni načelima socijalnoga nauka Crkve, aktivnije uključe u određena područja društvenoga djelovanja – kulturu, prosvjetu, znanost, zdravstvo, gospodarstvo, mediju, politiku.

⁴³³ AA, 16.

- § 2 Sve je aktualnije pitanje djelovanja vjernikā laika u medijima. Od iznimne je važnosti promicati i koristiti se katoličkim medijima, a u javnim i privatnim medijima svatko treba biti kršćanski odgovoran.

Pastoral mladih

162. Prepoznajući važnost zauzetosti u odgoju mladih za sadašnji trenutak i za budućnost Crkve, ali i hrvatskoga i europskoga društva, Nadbiskupija je razvila posebnu brigu za pastoral mladih koji je, u koordinaciji nadbiskupijskoga Povjerenstva za pastoral mladih, povezan s radom u župama, u redovničkim zajednicama, u vjerničkim udrugama i crkvenim pokretima te u raznim zajednicama i skupinama u Crkvi.

Posebno su vrijedni sustavni formativni programi i susreti za mlade tijekom pastoralne godine, s posebnim naglaskom na 'formaciju mladih animatora'.

Jedna od blagodati za pastoral mladih je i nadbiskupijska kuća, Dom sv. Martina u Malome Lošinj, u kojemu se odvija formacija tijekom ljetnih mjeseci za mlade, redovito usmjeravajući pozornost na određenu temu važnu za crkveni život. Uz to, mladi se rado odazivaju na sakramentalna slavlja, euharistijska klanjanja, razne molitvene susrete, pučke pobožnosti, hodočašća, a daju velik doprinos u organiziranju nadbiskupijskih slavlja.

- § 1 Potrebno je trajno obnavljati nadbiskupijske pastoralne programe za mlade, s pozornošću na iščitavanje stvarnosti u kojoj Crkva živi i izazove koji se iz toga javljaju, posebice u ozračjima u kojima mladi žive, na primjer: obitelj, župa, škola, poslovna zanimanja, slobodno vrijeme.

- § 2 Odgojni sadržaji za mlade temeljit će se na naviještanju evanđelja vodeći računa o konkretnim izazovima s kojima se mladi susreću. Pri tome će se koristiti

pristupi i govor koji pospješuju njihovu otvorenost i prihvaćanje evanđeoskih sadržaja, čuvajući poveznice s bogatstvom vjerničke baštine.

- § 3 Budući da se mladi nalaze u godinama odlučujućih životnih odluka, njima posvećen pastoral treba biti osjetljiv za pomaganje u vrjednovanju primljenih darova i poziva, radi služenja Crkvi i društvu. Oso-
bito je važno isticati pripravu za kršćanski brak i za stvaranje obitelji te ohrabrivati mlade za prihvaćenje poziva u svećeništvo i redovništvo.
- § 4 U pripremi za slavlje sakramenta potvrde neka se, uz tematsku redovitost kateheza predlože pojedini svetački likovi, susreti sa znakovitim mjestima i svjedočenjima koja pomažu razlučivanju zvanja. I neka se mlade potiče na duhovne vježbe i obnove u trenutcima važnih životnih odluka.
- § 5 S nakanom što lakšega uključivanja mladih u život župe, neka se trajno obnavljaju metode i pristupi, osmišljavaju mogući prostori njihova sudjelovanja u pastoralu, kao što su: katehetski programi, osobito za pratnju krizmanika; inicijative u području karitativnosti, ekumenizma i dijaloga; pomaganje osobama s posebnim potrebama ili siromašnima; poniranje u bogatstvo kršćanske kulture, zauzetost za mir i sl.
- § 6 Neka se ponudama iz bogatstva duhovnosti Crkve šire duhovni vidici i snaži nadbiskupijski identitet, ne zanemarujući opasnosti sužavanja širine sveko-
like crkvene duhovnosti i zatvaranja u isključivost pojedinih smjerova ili svetačkih likova.
- § 7 Neka se u Nadbiskupiji promiču katoličke orga-
nizacije, kao što su 'katolički skauti' i drugi oblici združenoga djelovanja.

Hrvatski branitelji

163. Kao hrvatsku pastoralnu posebnost u laikatu, zbog bliskosti s događanjima i posljedicama rata protiv Hrvatske (1991.–1995.), valja istaknuti vjernike koji su branili našu domovinu u obrambenome Domovinskom ratu. Vrijednote koji su oni očitovali u najvećim ugrozama za život ljudi uvelike su rasle iz brazda evanđeoskih vrijednosti. Crkva je široko otvorena vjernicima braniteljima s kojima treba sustavno raditi na župnoj, dekanatskoj i nadbiskupijskoj razini.

- § 1 Nastavit će se zalaganje za promicanje kršćanskih vrijednota koje su očitovane u Domovinskome ratu i koje žive u svjedočanstvima hrvatskih branitelja, da bi se mogla njegovati kultura spomena koji pročišćuje istinom i ljubavlju.
- § 2 I dalje će biti organizirani molitveni susreti i slavlja s hrvatskim braniteljima, osobito susreti tijekom korizme.
- § 3 Gdje za to postoje mogućnosti neka se hrvatske branitelje uključi u razne edukativne i kulturalne programe u župnim zajednicama.

VII. ZAŠTITA I BRIGA O MALOLJETNIM I RANJIVIM OSOBAMA

Otajstvo zla i posebno teške izopačenosti

164. Svaka pojava u Crkvi i u društvu, dobra ili loša, ima svoj širi životni kontekst koji odražava specifična uporišta, vrjednote, ciljeve i osjetljivosti. Tako se svaka kultura može iščitati i iz svoga odnosa prema nasilju, neovisno o tome odakle ono dolazi i koje je naravi. Posebno je to važno istaknuti u odnosu prema najslabijima, prema djeci i pripadnicima ranjivih skupina. Stoga je prvi korak onaj koji se tiče otajstva zla i odnosa prema nasilju općenito, da bi se jasnije mogli vrjednovati utjecaji i čimbenici iz kojih se rađaju posebno teške izopačenosti.

Svjesni smo da se tijekom stoljeća i u europskome društveno-kulturnom razvoju, obilježenome kršćanstvom, vide i temeljne odrednice neprihvatljivosti nasilja i različitost u konkretnim pristupima. Posebno su istaknuti i treba ih uzeti u obzir oni procesi koji se tiču odnosa prema spolnosti u posljednjih šezdesetak godina. Promicanje određenih sloboda – među kojima je i tzv. ‘seksualna sloboda’ – te pokušaji ostvarivanja društvenih ideja povezanih s manje ili više jasnim antropološkim postavkama za sobom su povlačili kako posljedice novih dobrih osjetljivosti, tako i posljedice dubokih poremećaja i zastranjivanja.

Područje nasilja, posebice prema najslabijima u društvu, dobar je pokazatelj odnosa prema najvažnijim pitanjima o svijetu i čovjeku: o njihovu podrijetlu, o njihovu razlogu postojanja, o njihovu smislu, o vremenitosti i vječnosti.

Posljednjih tridesetak godina, s jedne se strane u svijetu očituje veća pozornost prema okolnostima u kojima žive djeca te prema neprihvatljivim oblicima iskorištavanja i zlostavljanja, a s

druge strane nije moguće previdjeti razvijanje suvremene ‘kulture nasilja, posesivnosti i sukoba’, pažljivo ugrađivane u sve pore društva, najčešće pod krinkom nekih privlačnih ideja i ponuda.

Svakako je važno i u današnjim prosudbama o prošlim vremenima paziti na povijesni kontekst i kulturnu slojevitost, nipošto radi opravdavanja ili umanjivanja zlodjela, nego radi boljega razumijevanja sadašnjih okolnosti i radi djelotvornijega odgovora na svaku zloupotrebu.

»Pazite da ne prezrete jednoga od najmanjih!«

165. Isus, u trenutku kad su ga učenici upitali tko je najveći u kraljevstvu nebeskom, k sebi poziva dijete, postavlja ga posred njih i kaže: »Zaista kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko. Tko se dakle ponizi kao ovo dijete, taj je najveći u kraljevstvu nebeskom. I tko primi jedno ovakvo dijete u moje ime, mene prima. [...] Pazite da ne prezrete jednoga od ovih najmanjih, jer, kažem vam, anđeli njihovi na nebu uvijek gledaju lice Oca mogega, koji je na nebesima« (Mt 18, 3-5.10).

Ući u Kraljevstvo znači biti dionikom Božjega života. Isus tu teološku kakvoću veže uz pristup kakav imaju djeca (usp. Mk 10, 14), a koji odražavaju pravi oblik vjere. Među njegovim obilježjima, povezanima s djetinjim stavom, svakako je divljenje, tipično za one koji iz svoga znanja ne izvlače razloge za uznositost i oholost, nego za poniznu spremnost prihvatanja, pouzdanja i otvorenosti za novost.⁴³⁴

Druga je osobina pravoga oblika vjere prepuštanje u Božje ruke neproračunato, ne namećući vlastite planove koji mogu postati zaprjeka za Božji plan. Dok se djeca lako oduševljavaju i uranjanju posvema u ono što ih privlači, trošeći se bez mjere, odrasli postanu oprezniji, lakše se umaraju i osjećaju napor

⁴³⁴ U Svetome pismu mnogo je primjera takvoga stava, a među njima je jedan od izražajnijih Zakejev lik (usp. Lk 19, 1-10).

u određenim pothvatima, jer su zabrinuti za neko posjedovanje, strah ih je gubitka. Uza sve to valja reći da dijete treba brigu svojih bližnjih. I baš tu, gdje se spaja otvorenost i povjerenje, potrebna briga za krhkost života, može doći do iznimnih poremećaja, zbog zlodjela koja uništavaju najvažnije prostore života s bližnjima, s Bogom i s Crkvom.

Upravo stoga, tko bi zloupotrebljavao povjerenje i izopačio pogled djeteta, otvara ponor u kojem Bog biva povrijeđen lažima koje vodi u umiranje: »Onomu naprotiv, tko bi sablaznio jednoga od ovih najmanjih koji vjeruju u mene, bilo bi bolje da mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u morsku dubinu« (Mt 18, 6).

Svaka prepreka sazrijevanju povjerenja potkopava nadu: stvara sumnju da život nije vrijedan življenja. Svako zlostavljanje djece i najranjivijih, čak i prije nego što je to kažnjivo djelo, vrlo je težak grijeh, tim više ako se radi o onima kojima je na poseban način povjerena skrb za malene. Crkva se u tome smislu na općoj razini suprotstavlja takvim oblicima ponašanja i trudi se odlučno spriječiti tu žalosnu pojavu.

Rane na tijelu Crkve

166. Crkva živi od milosnoga dara Isusa Krista u kojemu je objavljeno lice Ljubavi, Očeva milosrđa i istinsko čovječstvo, na koje su pozvani osobito ljudi koji ga žele nasljedovati. Štoviše, tomu su otajstvu Bogočovještva, nespojivomu s nasiljem, vjernici pritjelovljeni. Radi se, dakle, o cjelovitosti odgovora na nasilje u Crkvi.

Otajstvo Isusa Krista, odnosi među ljudima građeni na Radosnoj vijesti, kao i kršćanska kultura općenito, nisu povezani s nasiljem. Zato je osobito bolno kada se u krilu Crkve susretnu razni oblici nasilja, među kojima i seksualno nasilje, tj. spolno zlostavljanje djece i maloljetnih osoba. To je rana na Tijelu Crkve kojoj je potrebna strpljivost u traženju istine i izlječenje u pravednosti i ljubavi.

Crkva, u svim svojim odnosima među vjernicima i s drugim ljudima, živi od vjere i povjerenja, neraskidivo povezanih s Bogom. To posebice vrijedi za one kojima su povjerene službe u crkvenim zajednicama. Ako oni iznevjere povjerenje iskorištavajući crkvenu službu za sebične prohtjeve do mjere uništavanja života bližnjih, i to najslabijih, tada se radi o najgoremu zamišlivom obliku uvrjede, jer se tiče najdublje prostora ljudskoga bića u kojemu živi odnos prema Bogu.

Crkva koja se susrela s bolnim iskustvima i potrebom pročišćenja postala je svjesnija tih poteškoća u svoj njihovoj društvenoj širini. Zbog toga bez zadržke prihvaća potrebu svoga obraćanja i svoje obnove, ali time i proročkoga poslanja da se snažnije zauzima za sprječavanje pojava nasilja i za zaštitu svih žrtava, kako unutar obitelji tako i izvan nje.

Jasni su pokazatelji da se nasilje prema ranjivim osobama lako ugnijezdi u raznim ustanovama, kao što su one odgojne i obrazovne; na radnim mjestima; u poslovnim odnosima; u skupinama i zajednicama; u športskim organizacijama te svugdje gdje postoji neki odnos ovisnosti o drugomu, nadređenosti i napredovanja, mogućnosti ucjenjivanja i trgovanja, prisile i raznih oblika ropstva.

Odgovor Crkve na zlostavljanja

167. Zločini spolnoga zlostavljanja vrijeđaju našega Gospodina, nanose tjelesnu, psihičku i duhovnu štetu žrtvama te štete zajednici vjernika. Stoga je potrebno kontinuirano i duboko obraćanje srca, posvjedočeno konkretnim i učinkovitim djelovanjem koje uključuje svakoga u Crkvi, da bi osobna svetost i moralno zalaganje mogli pridonijeti promicanju pune vjerodostojnosti evandeoskoga naviještanja i djelotvornosti poslanja Crkve.⁴³⁵

⁴³⁵ Usp. *VELM*, Uvod.

Na planu sveopće Crkve na tome je putu puno učinjeno, pa tako i u poticanju usvajanja postupaka usmjerenih na sprječavanje i suzbijanje tih kažnjivih djela zbog kojih se u Crkvi gubi povjerenje vjernika. Da bi odgovorila na pitanja o koracima koje je potrebno poduzimati u predmetima kaznene naravi iz svoje mjerodavnosti, Kongregacija za nauk vjere objavila je i *Vademecum* o nekim točkama postupka u ophođenju sa slučajevima seksualnoga zlostavljanja maloljetnikā koje su počinili klerici⁴³⁶ donoseći način provođenja navedenih postupaka: od vijesti o mogućemu počinjenju djela (*notitia criminis*), pa sve do okončanja slučaja s utvrđenom istinom. Apostolskom pak konstitucijom *Pascite gregem Dei*⁴³⁷ obnovljena je i Šesta knjiga Zakonika kanonskoga prava u kojoj se, među ostalim, na precizniji način definiraju kažnjiva djela spolne zloporabe kao i predviđene kazne za počinitelje.

Na temelju odredaba motuproprija *Vos estis lux mundi* uspostavljen je sustav koji, vođen pripadnim *Pravilnicima* i *Smjernicama*, predviđa djelovanje na razini cijele Hrvatske biskupske konferencije,⁴³⁸ ali i na razini metropolija i biskupija. S ciljem da se sprječavaju Crkvi neprihvatljiva i kažnjiva ponašanja i pojave nasilja te da se zaštite ugrožene osobe i poveća sigurnost, osnovan je nadbiskupijski Ured za zaštitu maloljetnikā i ranjivih osoba.

Polazišna točka razmišljanja, pastoralnoga djelovanja i donošenja smjernica glede tih pitanja vidljiva je iz *Pisma pape Fra-*

⁴³⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Vademecum o nekim točkama postupka u ophođenju sa slučajevima seksualnoga zlostavljanja maloljetnikā koje su počinili klerici* (16. srpnja 2020.), u: *L'Osservatore Romano*, 17. VII. 2020., 7-10.

⁴³⁷ FRANJO, *Apostolska konstitucija Pascite gregem Dei* (23. svibnja 2021.), u: *L'Osservatore Romano*, 1. VI. 2021., 2-4.

⁴³⁸ Usp. HBK, *Pravilnik o radu i ustroju Povjerenstva HBK za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba* (8. lipnja 2020.), u: <https://hbk.hr/pravilnik-o-radui-ustroju-povjerenstva-hbk-za-zastitu-maloljetnika-i-ranjivih-osoba-2/> (29. rujna 2022.).

nje Božjem narodu.⁴³⁹ Naime, cijela je zajednica uključena u odgovor na zlostavljanja, ne zato što bi cijela zajednica bila kriva, nego zbog toga što se cijela zajednica treba brinuti o malenima. Stoga je nužno trajno obnavljanje zajednice kojoj je bitan i dragocjen dio poslanja usredotočenost na brigu i na zaštitu najslabijih i nezaštićenih.

§ 1 Iz preventivnih razloga bit će izrađene krajevne smjernice za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba u kojima će se voditi sljedećim načelima: slušanje, primanje i praćenje žrtava; odgovornost zajednice i formacija pastoralnih djelatnika; formacija kandidata za svete redove i posvećeni život; pravda i istina; suradnja s društvom i civilnim vlastima; transparentnost i komunikacija.

§ 2 Smjernice će se odnositi na sve one koji iz bilo kojega razloga, pojedinačno ili udruženo, rade unutar crkvenih zajednica i u skladu s važećim kanonskim zakonodavstvom. Pri tome neka se vjerno obdržavaju upute koje je objavio Dikasterij za nauk vjere.⁴⁴⁰

§ 3 Potrebno je s poštovanjem i brigom saslušati one koji su pretrpjeli zlostavljanje i našli hrabrosti progovoriti o tome. U tome smislu žrtvu treba prepoznati kao teško ranjenu osobu i saslušati je s empatijom, poštujući njezino dostojanstvo. To je prioritet

⁴³⁹ FRANJO, *Pismo pape Franje Božjem narodu* (20. kolovoza 2018.), u: AAS, 110 (2018.) 9, 1284-1288.

⁴⁴⁰ Usp. 'Vademecum' o nekim točkama tijekom postupanja glede slučajeva u kojima su klerici spolno zlostavljali maloljetnike, verzija 2.0, od 5. lipnja 2022. Objašnjeno je da se to postupanje ne tiče samo zlodjela koja predviđa čl. 6. onih Norma koje su stupile na snagu motuproprijem *Sacramentorum sanctitatis tutela*, nego svih slučajeva koji su pridržani Dikasteriju za nauk vjere. Valja uzeti u obzir novu *Šestu knjigu Zakonika kanonskoga prava* (na snazi od 8. prosinca 2021.). Također se ne smije zaboraviti što propisuje ZKP, kan. 1313.

koji je već stanoviti čin sprječavanja, jer samo istinsko osluškivanje boli ljudi koji su pretrpjeli to zlo, otvara solidarnosti i poziva da se učini sve da se zlostavljanja ne ponove.

168. Osjetljiva zadaća vođenja zajednicā u duhu vjernoga služenja evanđelju, kao i za to dani mandat Crkve, zahtijevaju veliku odgovornost i razboritost u primjeni kriterija za pripuštanje na put formacije onih koji osjećaju poziv za svećeništvo, odnosno za redovnički život.

Potrebno je ponajprije oblikovati duhovni put, prožet moltvom i dubokim susretima s Božjom riječju te ukorijenjen u sakramentalni život. Nužno će stoga biti ojačati i pedagoške itinerarije kojima je cilj formiranje čvrstoga i autentičnoga identiteta: identiteta koji zna da povjereno upravljanje u Crkvi dolazi od Krista, da je povezano sa služenjem i sa suosjećanjem onih koji svoje živote slobodno stavljaju u službu bližnjih.

U odabiru beženstva također je važno obratiti pozornost na izgradnju kakvoće odnosa. Celibat je izraz Kristova načina života, poput otkrivena i radosno čuvana blaga, onoga žara koji svaki djelić postojanja i ljubavi ispunja svjetlom i istinom. Osoba koja živi beženstvo za Krista naučila je živjeti s dvije predanosti koje traju cijeli život: voljeti Boga ljudskim srcem, uključujući i slabosti i ranjivost srca te voljeti ljude, osobito najranjivije, ljudskim srcem koje je nalik Božjemu.

Rečeno se duboko tiče trajne formacije svećenikā, odnosno članova ustanova posvećenoga života i družbā apostolskoga života, kako bi se ustrajalo u vlastitim izborima, obnavljajući i tijekom vremena jačajući razloge svojih odluka. Potrebno je biti vjeran i kreativno sposoban odgovoriti na uvijek novi Božji prijedlog ljubavi. Trajna formacija je upravo ta sloboda koja se svakodnevno obnavlja i motivira izbore, potičući ih na otkrivanje ljepote do te mjere da iznova pobuđuju duboku radost onih koji su odabrali put potpune pripadnosti Bogu.

- § 1 Uz pomoć metropolijskoga i nadbiskupijskoga Ureda za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba, posebna pozornost neka se posveti formaciji zaređenih i drugih crkvenih službenika, kako u redovitim formacijskim ciklusima tako i u oblicima trajne formacije.
- § 2 Glede kanonskih postupaka u slučajevima pretpostavljenoga spolnog zlostavljanja maloljetnika od strane svećenika ili drugih crkvenih službenika, potrebno je polaziti od načela da će mjesni ordinarij u svome razlučivanju imati na umu poglavito sigurnost te zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba. U tu svrhu, ne dovodeći u pitanje presumpciju nevinosti optuženika, do konačne presude i ocjene svakoga pojedinog slučaja, mjesni ordinarij, kako bi spriječio pojavu sablazni, zaštitio slobodu svjedoka i zajamčio tijek pravde, može optuženiku izdati preventivnu mjeru te zabraniti vršenje službe, pastoralno djelovanje, odrediti mu ili zabraniti boravak na određenome mjestu.
- § 3 Budući da Crkva traži istinu i ima za cilj ponovnu uspostavu pravde, ne može se prihvatiti nikakvo zataškavanje zloporaba. Iz tih razloga kanonski postupci nemaju svrhu zamijeniti građansku vlast, nego radije težiti utvrđivanju istine i ponovnoj uspostavi pravde unutar zajednice, i u onim slučajevima u kojima se određena ponašanja ne smatraju kaznenim djelima prema civilnomu pravu, ali se smatraju kažnjivim djelima prema kanonskomu zakonodavstvu.
- § 4 Svećenik ili drugi crkveni službenik koji bi bio proglašen krivim za zlostavljanje, mora se pratiti na putu ozdravljenja, traženja oprosta i pomirenja, psihološke skrbi i duhovne potpore.

- § 5 Ne smije se previdjeti potreba svakovrsne blizine onima protiv kojih je iznesena sumnja ili optužba, a da nije utvrđena krivnja, jer se može dogoditi da lažno optuženi ili medijski izloženi bez krivnje, trpe nepravdu i osjećaj napuštenosti.
- § 6 U suradnji s civilnim vlastima zahtijeva se jasnoća u komunikaciji i obavješćivanje koje odgovara istini, pri čemu je nužno izbjegavati instrumentalizaciju i pristranost. Stoga su crkvene pravne osobe i njihovi predstavnici pozvani postati nositeljima komunikacije, pozorno odgovarajući na legitimne zahtjeve za davanje pravovremene i precizne obavijesti.

‘Centar za promicanje dobrobiti ranjivih osoba’

169. U svibnju 2021. godine na Hrvatskome katoličkom sveučilištu otvoren je Centar za promicanje dobrobiti ranjivih osoba, s pomoću kojega – kako je rekao kardinal Bozanić pri otvaranju – Nadbiskupija nastoji »sustavnije ulagati napore i sredstva na dobrobit djece i ranjivih osoba, a time i studentima pružiti mogućnost informiranja i formiranja za ovo važno područje naše suvremenosti«⁴⁴¹.

Misija je Centra briga o ranjivim osobama. Različitim oblicima edukacije omogućuje se studentima, odgojiteljima, djelatnicima u crkvenim ustanovama podizanje svijesti i povećanje osjetljivosti za prepoznavanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja te pronalaženje najboljega načina kako postupati kad se nasilje dogodi. Među strategijama definirano je promicanje zaštite i dobrobiti ranjivih osoba, mogućnost informiranja i obrazovanja različitih skupina, interdisciplinarna suradnja, uspostavljanje komunikacije i suradnje sa srodnim državnim institucijama.

⁴⁴¹ Govor kardinala Josipa Bozanića na otvaranju Centra za promicanje dobrobiti ranjivih osoba (26. svibnja 2021.), u: SVZN, 108 (2021.) 3, 216.

Osim što se time pridonosi kulturi brige i odgovornosti za druge i razvija svijest o dostojanstvu i poštovanju prema maloljetnim i ranjivim osobama, ujedno se sprječava narušavanje vjerodostojnoga svjedočanstva službenikā Crkve i vjernikā laika.

- § 1 U slučajevima zlostavljanja potrebno je poglavito pružiti pomoć žrtvama. Pritom Kristova ljubav vidi cjelinu i svaku žrtvu. Svima treba biti stalo do toga da se ublaži bol i obnovi povjerenje, za što je potrebna blizina i duhovna pratnja, gdje god je ona ostvariva.
- § 2 Još će se više paziti na to da vjerničke zajednice budu sigurna ozračja puna brižnosti prema maloljetnim i ranjivim osobama. U slučaju pojave sumnje na zlostavljanje pokrenut će se odgovarajuće postupanje u skladu s utvrđenim odredbama i koristiti sredstva suzbijanja zlostavljanja maloljetnih i ranjivih osoba.
- § 3 Jačanju ozračja kojemu je nasilje neprihvatljivo osobito pridonosi osjetljivost prema žrtvama. U tome pomaže kršćansko suosjećanje, pažljivo slušanje i prihvaćanje žrtava, te pružanje pastoralne i duhovne pomoći na putu unutarnjega ozdravljenja i mira onima koji su pretrpjeli zlostavljanje.

VIII. KARITATIVNA ZAUZETOST CRKVE

Caritas svjedoči snagu djelatne kršćanske ljubavi

170. Brigom o raznim skupinama ljudi u potrebi Crkva zagrebačka je tijekom svoje povijesti očitovala djelatnu ljubav među vjernicima te osjetljivošću za potrebite davala nemjerljiv doprinos društvenome boljitku. Tako je od samoga osnutka 1933. godine najvažnija odrednica rada Caritasa Zagrebačke nadbiskupije bila briga za siromašne i potrebite, po čemu je njegov rad prepoznat i danas.

Premda je 2. ožujka 1946. godine tadašnja komunistička vlast zabranila rad Karitasa Nadbiskupije zagrebačke, taj će se rad u teškim okolnostima postupno obnavljati nakon Drugoga vatikanskog koncila. Važnu ulogu u obnovi imao je tadašnji zagrebački nadbiskup, kardinal Franjo Šeper, u čije je vrijeme osnovan Ured Međunarodnog Caritasa pri Zagrebačkoj nadbiskupiji (4. svibnja 1968.), a za voditeljicu toga ureda kardinal Šeper je imenovao gospođu Jelenu Brajšu.

U iznimno teškim uvjetima poluilegalnoga djelovanja u komunizmu, Caritas je pokazao snagu djelatne kršćanske ljubavi, osobito prema napuštenoj djeci. Puni će procvat doživjeti nakon demokratskih promjena 1990. godine, kada će Caritas Zagrebačke nadbiskupije razviti široku i raznovrsnu mrežu karitativnoga i socijalnoga djelovanja. Reorganizacijom rada nakon 2005. godine, Caritas Zagrebačke nadbiskupije postaje stabilan i prepoznatljiv u Crkvi i u društvu. U većini župa Nadbiskupije djeluje župni Caritas, a razni oblici socijalne pomoći i karitativnoga djelovanja prisutni su i među redovničkim zajednicama.

Raznolikost življenja karitativnosti

171. Zbog prisne povezanosti koja postoji između kršćanske ljubavi i svjedočenja vjere, i zbog činjenice da su dobra samo djela ljubavi, Apostol piše: »Ta sav je Zakon ispunjen u jednoj jedinoj riječi, u ovoj: 'Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga!'« (Gal 5, 14). Tako svakidašnjost naših vjerničkih zajednica otkriva i nutarnju snagu djelovanja evanđelja i navjestiteljsko poslanje koje se ostvaruje i očituje ponajprije s pomoću zajedništva Kristovih učenika koji svjedoče služenjem, nesebičnom brigom za najslabije u vlastitim zajednicama i izvan njih.

I liturgijska slavlja, osobito euharistija, sadrže karitativnu sastavnicu, jer su ta slavlja istinska samo ako ih prati zauzetost u ljubavi. Uz otajstvo bratsko-sestrinske sjedinjenosti, postoje i konkretni izražaji, koji uključuju – već prema mogućnostima i okolnostima – i dijeljenje materijalnih dobara s drugima. Ono što je 'dužan' svaki vjernik jest ljubiti (usp. Rim 13, 8). Taj je pristup osobito važan danas, jer se u prvi plan stavlja građenje kulture zatvaranja, samodostatnosti, isključivanje drugih, osobito najslabijih, kao da su višak.

- § 1 Karitativna je zauzetost iznimna pastoralna djelatnost koju treba usmjeravati prema cjelovitom zajedničkom pastoralu u Nadbiskupiji, tako da župe, vjernička društva, crkveni pokreti, molitvene zajednice i udruge svojim posebnostima pridonesu bogatstvu vlastite karizme, ali i da jedni s drugima surađuju.
- § 2 U toj suradnji važnu ulogu imaju predstojnici pojedinih zajednica i skupina, počevši od župnika. Zato je potrebna usklađenost na razini dekanata i arhidiakonata, odnosno pastoralnih regija.
- § 3 Skrb za siromašne, u duhovnome i materijalnome smislu, zrcali prisposobu o milosrdnome Samari-

jancu (usp. *Lk* 10, 29-37) i način kršćanskoga življenja u kojemu treba postajati bližnjima svima u potrebi, čineći ono što je sažeto u djela milosrđa, kako duhovna tako i tjelesna.

§ 4 Da bi vjernici živjeli kršćansku ljubav, potrebno ih je odgajati i formirati za radost evandeoskoga služenja (*diakonia*). To je važno i za upoznavanje mogućnosti djelovanja Crkve u okvirima državnih propisa. No, Crkva uvijek ima pravo i dužnost vršiti djela ljubavi, jer je to dio njezine naravi i poslanja koje će rado uspostavljati odnose s građanskim tijelima, sa svrhom pomaganja svakomu čovjeku.

§ 5 Među pastoralnim subjektima karitativnoga služenja, nadbiskupijskoga i župnih Caritasa, osim raznih udruga i pokreta, važna je obitelj, mjesto prvoga odgoja za karitativnost. U njoj se živi prva odgovornost za vjerodostojnost kršćanske ljubavi, njegujući osjetljivost i bliskost s djecom, starcima, bolesnima, nepokretnima. U obitelji se razvija solidarnost, otvorenost i prihvaćanje, izgrađuje spremnost za uključivanje u društveni život sa svrhom obrane života i promicanja kršćanskih vrijednota.

§ 6 Neka se u katehezama za mlade, u pripremama za kršćansku ženidbu te u obiteljskim skupinama ističu živi primjeri karitativnoga služenja u obiteljima i po obiteljima.

§ 7 Župni Caritas na prepoznatljiv i djelotvoran način ostvaruje svoje poslanje u raznolikoj brizi za potrebite na području župe. Među najpotrebitijima se, uz siromašne obitelji, sve više prepoznaju starije i nemoćne osobe, osobito one koje žive same, ovisne o blizini i pomoći drugih u svakodnevnim životnim

potrebama. Župni Caritasi mogu biti nositelji organizirane i redovite brige za takve osobe, u što je moguće uključiti skupine volontera, kako mladih, tako i starijih. Redovitost pohoda takvim osobama otkrit će i prepoznati njihove potrebe te u okviru župnih karitativnih programa pronaći načine za zadovoljenje tih potreba, uz potporu domišljate kršćanske ljubavi.

Karitativna skrb za bolesne

172. Vrijeme u kojemu živimo stavlja pred Caritas zahtjev za ustrajnošću u skrbi za sve potrebite, ali i nove izazove koji potiču na promišljanje i otvorenost za nove oblike karitativne djelatnosti.

Crkva zagrebačka, vjerna svojoj stoljetnoj tradiciji, nastavlja putem župnih zajednica i posebnih zdravstvenih institucija iskazivati skrb i brigu za bolesnike. Na taj način slijedi primjer Isusa Krista koji je osobitu pozornost posvećivao onima koji pate (usp. Mt 25, 36). Svoju pastoralnu skrb za bolesnike, ali i za zdravstvene djelatnike, ostvaruje osobito s pomoću bolničkih kapelana, koji su u službi bolesnicima u bolnicama, koji uz liječničku pomoć traže i onu duhovnu.

Dvjema je skupinama bolesnika u današnje vrijeme potrebna posebna duhovna i zdravstvena skrb. Prvoj skupini pripadaju neizlječivi bolesnici kojima je često potrebna hospicijska ili palijativna skrb. Drugoj skupini bolesnika pripadaju ljudi koji progresivno gube pamćenje i koji napredovanjem bolesti postaju nesposobni brinuti se za osnovne životne potrebe. Riječ je o ljudima koji boluju od raznih vrsta demencije.

§ 1 Neka se, u skladu s mogućnostima, u Nadbiskupiji osnivaju katoličke ustanove za palijativnu skrb za umiruće te uspostavi briga za dementne bolesnike.

- § 2 Redovničke su zajednice tijekom povijesti imale nosivu ulogu u razvoju zdravstvene skrbi i brige za osamljene i napuštene. Tragom svojih karizma i danas su pozvane snažno uključiti u svoje djelovanje – osnivanjem hospicija i drugim oblicima pomoći – skrb za starije i nemoćne osobe, što će u Hrvatskoj zasigurno biti sve potrebnije.
- § 3 Da bi svi bolesnici, osobito oni koji duže borave na liječenju, i zdravstveni djelatnici bili upoznati s duhovnim sadržajima koji se nude u bolnicama, važno je da se u informiranju koriste razne medijske mogućnosti.
- § 4 Iz stvarne potrebe rođene su pohvalne inicijative koje su dovele do osiguravanja smještaja u crkvenim prostorima za bolesnike koji iz drugih krajeva dolaze u grad Zagreb, gdje im je moguće pružiti potrebnu zdravstvenu skrb. Taj oblik konkretne pomoći dobar je primjer i nadahnuće za slične potrebe.

Karitativna briga za obiteljsko zajedništvo

173. Značajan doprinos karitativnoj skrbi daje rad Obiteljskoga savjetovališta Caritasa Zagrebačke nadbiskupije, što je prepoznato u široj društvenoj zajednici. Zbog suvremenoga načina života u kojemu je sve više prijetnja bračnomu zajedništvu, čime je uvelike ugrožen opstanak obitelji, osjeća se potreba osnivanja većega broja obiteljskih savjetovališta u Nadbiskupiji, kao i drugih oblika organizirane crkvene pomoći osobama zahvaćenima različitim oblicima ovisnosti (droga, alkohol, klađenje, društvene mreže, kockanje...).

- § 1 Neka se na razini župnih zajednica posebna pozornost sprječavanju ovisnosti posveti u homilijama i

općenito u duhovnim nagovorima, u župnoj katehezi, u radu s mladima, u radu s obiteljima, u osobnim razgovorima, predavanjima, a u skladu s mogućnostima neka se organizira konkretan rad s različitim kategorijama ovisnika.

- § 2 Gdje je to moguće, neka se u župnim, odnosno dekanatskim zajednicama, ustroje obiteljska savjetovališta u kojima će stručne osobe pružati potrebnu pomoć, a to će pridonijeti i snažnijemu povezivanju obitelji na razini župe.

Organiziranje karitativnosti i dragovoljstva

174. Stupanj duhovnoga napretka društva mjeri se razinom karitativne i socijalne osjetljivosti za potrebe bližnjih. Uz Caritas, u Nadbiskupiji postoji značajan broj vjernih zajednica, udruga i organizacija koje se svojim nastojanjima svesrdno zauzimaju za siromašne, bolesne, napuštene i ostale ljude s ruba društva. Njihov se rad prepoznaje u nekim sastavnicama društvene zajednice, ali to nije u odgovarajućemu obliku vidljivo u crkvenoj i društvenoj javnosti.

U župnim i redovničkim zajednicama puno vjernika dragovoljnim radom i karitativnom zauzetošću dio svoga vremena rado daruje za potrebe drugih. Nadbiskupijski Caritas redovito provodi program formacije voditelja župnih Caritasa.

Kako bi se vjernike potaknulo na još veće karitativno djelovanje u župama, potiče se osmišljavanje programa odgoja za dragovoljstvo šire vjerničke zajednice, čime bi se vjernicima posvijestilo da se karitativni rad ne odnosi samo na pružanje materijalne pomoći, nego da je to svojevrsno darivanje sebe, svojih sposobnosti i svoga vremena. »Kako moj dar ne bi ponizio drugoga,« naglašava papa Benedikt XVI., »moram mu dati ne samo nešto

što je moje već mu moram dati sama sebe, moram biti osobno prisutan u tome daru.«⁴⁴²

- § 1 Neka se vjerničke zajednice, koje djeluju na karitativnome i socijalnome području, gdje god je i što je šire moguće povežu, kako bi njihov rad bio koordiniran i stoga djelotvorniji. U tome pomoć pruža i Ured za vjernička društva, crkvene pokrete i udruge, kako bi posvećenost vjernika brizi za potrebite bila prepoznata u svojoj punoj snazi, a vjernici osnaženi za javno svjedočenje kršćanske vjere konkretnim djelima ljubavi.
- § 2 Karitativno djelovanje tiče se i organiziranja raznih oblika udruživanja vjernika, inicijativa, radi plodnosnijega djelovanja u društvu, što uključuje djelatnosti gospodarske naravi, ali i političke zauzetosti. Vjernici laici svojim kršćanskim pozivom u raznim demokratskim institucijama trebaju se zalagati za opće dobro, ali i za ugrađivanje kršćanskih vrjednota u život društva.
- § 3 U dekanatima, a gdje je moguće i u župama, organizirat će se aktivnosti i programi za vrjednotu dragovoljnosti u životu crkvenih zajednica, osobito u odnosu na karitativni rad. U tome se smislu traži snažnija supsidijarna povezanost između nadbiskupijskoga i župnih Caritasa, naglašavajući misao da je već djecu i mlade potrebno odgajati za karitativni rad i volontiranje.
- § 4 U mnogim su mjestima Zagrebačke nadbiskupije prisutna dobrovoljna vatrogasna društva koja imaju dragocjenu ulogu u zadovoljavanju ljudskih potre-

⁴⁴² DCE, 34.

ba, osobito potreba ljudi u nevolji. Neka se taj i drugi vidici udioništva u životu društva (npr. lovačka društva) njeguju i preporučuju vjernicima, posebice mladima. Nije rijetkost da te organizacije imaju u svome imenu i ustroju istaknutoga nekog sveca zaštitnika, što ukazuje i na kršćansku baštinu i otvorenost članova za razvijanje duhovnih vidika. Zato je dobro ne samo u posebnim prigodama nego i redovito duhovno pratiti njihov rad.

IX. VREMENITA CRKVENA DOBRA U SLUŽBI POSLANJA CRKVE

175. Za ostvarenje svoga poslanja i djelovanja, Crkvi su potrebna vremenita dobra. Kao i u prvim crkvenim zajednicama, tako i danas, vremenita dobra što ih Crkva posjeduje namijenjena su ostvarivanju vlastitih svrha: »uređenje bogoštovlja, briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti, napose prema siromasima«⁴⁴³. Stjecanje, posjedovanje i otuđenje crkvenih dobara te upravljanje njima zahtijeva osobitu pažnju, kao i odgovornost Crkve za ispunjenje evanđeoskih načela i načela socijalnoga nauka Crkve.

Svi članovi Božjega naroda, svatko prema svojem staležu i položaju, pozvani su pomagati Crkvi u njezinim potrebama. Crkva zagrebačka zahvalna je svima koji slobodno daju vremenita dobra u njezinu korist, promiču socijalnu pravdu i, spominjući se Gospodnje zapovijedi, pomažu siromasima iz svojih prihoda. Stoga se podsjeća i poziva vjernike da prema svojim mogućnostima pomažu u budućim potrebama Crkve zagrebačke.⁴⁴⁴

176. Stjecanje, posjedovanje, otuđenje i upravljanje crkvenim dobrima te druga važna pitanja uređena su općim kanonskim pravom, osobito Zakonikom kanonskoga prava.⁴⁴⁵ Osim odredaba općega kanonskog prava, upravitelji dobara javnih pravnih osoba pod upravom Nadbiskupa trebaju vjerno obdržavati i ono što je određeno krajevnim kanonskim pravom, osobito dopunskim odredbama Hrvatske biskupske konferencije i dru-

⁴⁴³ ZKP, kan. 1254, § 2.

⁴⁴⁴ Usp. ZKP, kann. 222; 1261-1262.

⁴⁴⁵ Usp. ZKP, kann. 1254-1310.

gim njezinim propisima, odredbama biskupā Zagrebačke crkvene pokrajine, odredbama Nadbiskupa te međunarodnim Ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske.

U svrhu što boljega poznavanja i vjerne primjene kanonskoga i građanskoga zakonodavstva o crkvenim dobrima na području Zagrebačke nadbiskupije, neka se:

- § 1 u okviru Nadbiskupijskoga pastoralnog instituta održavaju stručni programi cjeloživotne formacije za upravitelje, ekonome, članove ekonomskih vijeća, rizničare u vjerničkim društvima, crkvenim pokretima i udrugama, članove upravnih i nadzornih odbora kanonskih pravnih osoba, revizore i druge.
- § 2 potiče pohađanje sveučilišnoga studija Teološko-religijskih znanosti na Institutu religijskih znanosti Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u modulu Kršćanski humanizam i ekonomski razvoj.

177. Upravitelji crkvenih dobara trebaju, moralno i pravno, obavljati svoju službu s brižljivošću dobra domaćina.⁴⁴⁶ Riječ je o načelu kojim se želi naglasiti obveza, pozornost, osjećaj odgovornosti i razboritosti, čestitost, vjernost kojom se mora odlikovati crkveno upravljanje, od kojega mora biti daleko svaki oblik špekulacije. Dakle, u upravljanju crkvenim dobrima treba iskazati brižljivost koju dobar otac obitelji iskazuje za vlastita dobra. Prema tomu standardu, od svih se upravitelja traži da u izvršavanju obveza i ostvarivanju prava postupaju s pažnjom koju bi u istoj situaciji pokazao osobito savjestan i brižan čovjek.

Kako bi upravitelji, koji su pod vlašću Nadbiskupa, mogli konkretno izvršiti funkcije upravljanja (npr. zaštitu, povećanje i

⁴⁴⁶ Usp. ZKP, kan. 1284.

namjenu samih dobara u svrhe za koje su dobra i dana), kao plod sinodskoga hoda, neka se:

- § 1 pristupi donošenju posebne upute o upravljanju crkvenim dobrima u Nadbiskupiji.
- § 2 pripremi *Vademecum* za upravljanje župom.
- § 3 pripremi obrazac imovnika (nekretnina, pokretnih stvari, dragocjenih stvari, kulturnih dobara i drugih stvari) za javne pravne osobe, s uputama za sastavljanje, nadopunu, potvrđivanje i čuvanje imovnika.
- § 4 svake godine Nadbiskupu položi račun o upravljanju, koji će Nadbiskup predati na ispitivanje Nadbiskupijskomu ekonomskom vijeću ili revizorima.
- § 5 svake godine sastavi župni proračun, na način kako to odredi Nadbiskup.
- § 6 svake godine položi račun župljanima o dobrima što ih vjernici daju Crkvi, na način kako to odredi Nadbiskup.
- § 7 kad god je to potrebno, djelovanjem i uputama ekonoma i revizora, daju smjernice o načinu vođenja župne blagajne.

178. Za upravljanje crkvenim dobrima koja su pod vlašću Nadbiskupa, u granicama općega i posebnoga prava, Nadbiskup će donijeti i zasebne odluke koje se odnose na:

- § 1 redovite doprinose i izvanredne doprinose.⁴⁴⁷
- § 2 zamoljene potpore.⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ ZKP, kan. 1263.

⁴⁴⁸ ZKP, kan. 1262.

§ 3 posebne milodare.⁴⁴⁹

§ 4 namjenu priloga skupljenih od vjernika prigodom bogoslužnih čina.⁴⁵⁰

§ 5 uvjete za osnivanje i prihvaćanje nabožnih zaklada.⁴⁵¹

179. Kako upravitelji ne bi zanemarili svoju dužnost i time učinili štetu Crkvi, ili da ne bi u poslu upravljanja svoju privatnu korist pretpostavili koristi pravne osobe, kanonsko pravo upraviteljima dobara ne daje neograničenu vlast i punu samostalnost, nego ih čini ovisnima o dijecezanskome biskupu, koji ima pravo i dužnost nadzirati poslovanje osobno ili posredstvom ekonom⁴⁵² ili drugih osoba stručnih za dotično područje. U prigodi kanonskoga pohoda i nadzora svi su upravitelji dužni pružiti potrebnu suradnju.

U upravljanju crkvenim dobrima neka upravitelji vjerno obdržavaju propise koji se odnose na redovito upravljanje, izvanredno upravljanje i upravljanje od veće važnosti. Razlika između redovitoga i izvanrednoga upravljanja temeljena je u kanonskoj pravu, kao i u građanskome, ne samo zbog različite važnosti jednoga i drugoga, nego i zato što se u obavljanju poslova ili, još bolje, u postavljanju čina izvanrednoga upravljanja, moraju obdržavati pravne formalnosti za samu njihovu valjanost. Opće kanonsko pravo određivanje čina izvanrednoga upravljanja prepusta biskupskoj konferenciji i dijecezanskomu biskupu.⁴⁵³ Stoga, neka upravitelji koji su pod vlašću Nadbiskupa:

⁴⁴⁹ ZKP, kann. 1265-1266.

⁴⁵⁰ ZKP, kan. 531.

⁴⁵¹ ZKP, kan. 1304, § 2.

⁴⁵² Usp. ZKP, kan. 1278.

⁴⁵³ Usp. ZKP, kann. 1277; 1281, § 2.

- § 1 vjerno obdržavaju dopunske odredbe Hrvatske biskupske konferencije o činima izvanrednoga upravljanja i predviđenu postupanju.
- § 2 vjerno obdržavaju odluku Nadbiskupa o činima izvanrednoga upravljanja i predviđenu postupanju.
- § 3 u pripremi, sastavljanju, potvrdi i potpisivanju ugovora tijesno surađuju s mjerodavnim osobama Nadbiskupskoga duhovnog stola.
- § 4 pri otuđenju u užemu smislu i otuđenju u širem smislu obdržavaju sve što je predviđeno općim i krajevnim kanonskim pravom.
- § 5 vjerno obdržavaju upute Nadbiskupa o plaćanju poreza u slučaju obavljanja profitne djelatnosti.

180. Kako bi stjecanje, posjedovanje i upravljanje crkvenim dobrima bilo u duhu Drugoga vatikanskog koncila i Zakonika kanonskoga prava, kojim je određeno da se nadarbine pomalo prenesu na ustanovu za uzdržavanje klera,⁴⁵⁴ te kako bi se ispunile i druge zadaće koje su za ustanovu određene Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima i Novim financijskim sustavom Katoličke Crkve u Hrvatskoj, u Zagrebačkoj nadbiskupiji osnovana je Ustanova za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika.

- § 1 S obzirom na budući rad Ustanove za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika neka se donese obnovljeni statut Ustanove.
- § 2 Način prikupljanja, raspodjele, upravljanja i korištenja sredstava pojedinoga fonda Ustanove za uzdr-

⁴⁵⁴ Usp. ZKP, kann. 1272; 1274, § 1.

žavanje klera i drugih crkvenih službenika te ostala važna pitanja neka se urede pravilnikom fonda.

181. U sklopu Ustanove za uzdržavanje klera i ostalih crkvenih službenika predviđeni su sljedeći fondovi:

- § 1 Fond za karitativnu i socijalnu djelatnost.
- § 2 Fond pomoći za gradnju i obnovu crkava i crkvenih zgrada.
- § 3 Fond za zdravstveno osiguranje klera.
- § 4 Fond za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika.
- § 5 Fond za uzdržavanje nemoćnih i umirovljenih svećenika.
- § 6 Fond pomoći za siromašne župe Nadbiskupije.

»Dekalog transparentnosti«

182. Budući da su u Nadbiskupiji većinom župnici upravitelji crkvenih dobara,⁴⁵⁵ u svrhu ostvarenja zajedništva, odgovornosti, suodgovornosti i povjerenja neka se obdržava svojevrсни ‘dekalog transparentnosti u župi’ koji se može sažeti na sljedeći način:

- § 1 Ispravno tumačiti župna dobra, kako bi se izbjeglo da završe u privatnim rukama.
- § 2 Brižno razlikovati župnu blagajnu i osobni račun župnika.
- § 3 Precizno razlikovati darove dane župi od darova danih župniku osobno.

⁴⁵⁵ Usp. ZKP, kan. 532.

- § 4 Učinkovito koristiti darove u svrhu koju je odredio darovatelj i koju je odredio župnik.
- § 5 Sastavljati proračun na početku godine.
- § 6 Točno voditi blagajnički dnevnik (prihoda i rashoda).
- § 7 Točno sastavljati godišnje financijsko izvješće te podnijeti račun Nadbiskupu i vjernicima.
- § 8 Uredno čuvati račune, potvrde i dokumente koji se odnose na župu.
- § 9 Obdržavati i poštovati građanske i fiskalne propise.
- § 10 Obnavljati, voditi i pratiti učinkovito djelovanje župnoga ekonomskog vijeća.

183. ‘Dekalog transparentnosti’ pridonijet će djelovanju župne zajednice ne samo *ad intra*, kad se naviješta Božja riječ, slave sakramenti i ostali liturgijski čini te vrši diakonija, nego i pri djelovanju župne zajednice *ad extra*, tj. na društvenoj razini.

Gornji dekalog transparentnosti može se prilagoditi naravi i drugih crkvenih ustanova te će biti koristan i za sve upravitelje koji su pod vlašću Nadbiskupa.





CRKVA ZAGREBAČKA U HRVATSKOME DRUŠTVU

UVOD

184. U središtu poslanja Crkve nalazi se čovjek i njegovo spasenje u konkretnome društvu te u tome smislu Crkva neprestano traga za prikladnim susretištima Božje objave i stvarnosti ljudskoga življenja. Od početka Crkve kršćani su zauzeti članovi društva u kojemu žive. Poslanica Diogenetu iz prvih kršćanskih vremena putokaz je za kršćane u društvu: »Što je tijelu duša, to su u svijetu kršćani [...] Bog ih je postavio na tako uzvišeno mjesto i nije im dopušteno toga se odreći.«⁴⁵⁶

Zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac 1939. godine uputio je poruku koja je i danas itekako aktualna: »Crkva i njezini predstavnici moraju ulaziti u sve faze i u sve sfere ljudskoga života [...] Ali kao što su Kristu prigovarali i prijatelji i neprijatelji, tako je i s Crkvom. Neki joj zamjeraju [...] što se dovoljno ne upušta u vrtlog dnevnih događanja [...] Drugi opet prigovaraju Crkvi da previše zalazi u zemaljske stvari, da se odviše plete u socijalne, narodne i međunarodne odnose. Baš tako su i Krista optuživali [...] Ali Krist se nije obazirao na prigovore, dolazili oni s desna ili s lijeva [...] Stoga se, eto, i Crkva poput Krista ne može obazirati na prigovore bilo s desna bilo s lijeva.«⁴⁵⁷

Upravo takav odnos prema zbivanjima u svijetu zacrtao je Drugi vatikanski koncil naglasivši da Crkva ima pravo »da uvijek i svagdje s istinskom slobodom propovijeda vjeru, naučava svoj socijalni nauk, da nesmetano vrši svoju službu među ljudima te da izriče moralni sud [...] upotrebljavajući sva i samo takva sredstva koja su u skladu s evanđeljem i s dobrom sviju, već prema

⁴⁵⁶ *Poslanica Diogenetu*, VI., 1 i 10.

⁴⁵⁷ *Crkva i narod*. Govor preuzv. G. Nadbiskupa dra A. Stepinca prigodom posvete doma „Gospodarske Sloge“, u: *Katolički list*, 90 (1939.) 29, 353.

različitosti vremena i situacija»⁴⁵⁸. Na postavkama Drugoga vatikanskog koncila Crkva će razvijati svoj legitimni odnos prema svemu onomu što se događa u društvu, svjesna da su vjernici članovi Crkve i članovi društva.

Crkva u Hrvatskoj u povijesti je ostavila neizbrisiv trag u oblikovanju hrvatskoga društva. Posebno velika iščekivanja od Crkve i katolikā bila su nakon demokratskih promjena 1990. godine. Svjestan toga, zagrebački je nadbiskup kardinal Franjo Kuharić 1991. godine izjavio da je u novome hrvatskom društvu socijalni nauk Crkve instrument evangelizacije i daje usmjerenja za rješavanje svih društvenih pitanja.⁴⁵⁹ Zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić, u brojnim svojim porukama, propovijedima i nastupima, nastavio je, tragom svojih prethodnika, ukazivati na iznimno važno mjesto i ulogu kršćanstva i Katoličke Crkve u oblikovanju hrvatskoga društva.

185. Crkva je po otajstvu Isusa Krista uronjena u društvenu stvarnost. Ne postoji ni jedno područje ljudskosti i okolnosti u kojima žive ljudi, a da se ne tiče ujedno i Crkve. Riječ je o djelovanju Crkve *ad extra*, to jest o djelovanju svih članova Crkve zagrebačke ‘prema van’, prema drugomu i drugima, prema konkretnim stvarnostima u hrvatskome društvu. Drugim riječima: život se kršćanina, katolika najvećim dijelom odvija upravo u svijetu, u društvu, u odnosima prema drugima. I tu se pokazuje koliko on živi ili ne živi svoju vjeru i vrijednosna opredjeljenja.

Međutim, javni život kršćanina sve se više pretvara u suvremene areopage, u mjesta na kojima kršćanin ulazi u opasnost da ga drugi ne razumiju ili odbace njegove stavove i mišljenja, a možda i izrugaju. Isusov poziv učenicima: »Podite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju« (*Mk* 16, 15) znači krenuti u svijet i, posebno, na ‘periferije društva’ o kojima

⁴⁵⁸ GS, 76.

⁴⁵⁹ Usp. I. M., Temelji humanog društva, u: *Glas Koncila*, 26. V. 1991., 3.

tako često govori papa Franjo. Riječ je o »misijskoj preobrazbi Crkve«⁴⁶⁰ koju smo pozvani ostvarivati u hrvatskome narodu i društvu.

Djelovanje Crkve zagrebačke u hrvatskome društvu u prvi plan stavlja pitanje vlastitoga identiteta, tj. identiteta svakoga vjernika i Crkve zagrebačke kao zajednice vjernika. Kakvo god bilo, društvo je jedino mjesto gdje su kršćani pozvani djelovati, dijalogizirati i naviještati evanđeosku poruku. Umjesto 'besplodnoga kritizerstva' potrebno je usmjeriti se na vrijednote i na snagu dobra, prepoznati 'egzistencijalne periferije' u hrvatskome društvu i kao Crkva izići iz vlastite uljuljanosti i sigurnosti te hrabro i misionarski krenuti ususret svim ljudima, osobito prema onima koji su daleko od Boga i evanđelja.

Uvijek je potrebno krenuti od sebe, jer jedino tako možemo utjecati na promjene u svojoj sredini, pa tako i u društvu. Na aktivnu ulogu Crkve u hrvatskome društvu poziva papa Benedikt XVI.: »Ljubljena Crkvo u Hrvatskoj, preuzmi ponizno i smjelo zadaću da budeš moralna savjest društva, 'sol zemlje' i 'svjetlo svijeta'. Budi uvijek vjerna Kristu i njegovu evanđelju, u društvu koje nastoji relativizirati i sekularizirati sve slojeve života. Budi boravište radosti u vjeri i nadi.«⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Usp. EG, 19-49.

⁴⁶¹ BENEDIKT XVI., *Apostolski pohod Hrvatskoj. Nagovor u Zagrebačkoj katedrali* (5. lipnja 2011.), u: AAS, 103 (2011.) 7, 453.

I. PROMICANJE JEDINSTVA MEĐU KRŠĆANIMA

Ekumenska nastojanja

186. Drugi vatikanski koncil kao i poslijekoncilski ekumenski dokumenti potiču na ostvarivanje iskrenih ekumenskih nastojanja kao i na realan i moguć međureligijski dijalog. Hrvatska teologija i Crkva u Hrvatskoj bilježe dugu i plodnu povijest ekumenskih nastojanja koja su, nakon Drugoga vatikanskog koncila, potaknula više inicijativa na teološkome i na širem crkvenom planu.

Zdravo ekumensko nastojanje pretpostavlja ponajprije vjeru u Krista, koji je nadahnuće i put prema jedinstvu svih koji vjeruju u Krista. Stoga taj put uključuje: vjerovati, htjeti, moliti i djelima nastojati. Djelo nove evangelizacije ne može biti djelotvorno bez istinskoga ekumenskog nastojanja.

Ekumenska otvorenost Crkve zagrebačke i općenito Crkve u Hrvatskoj posebno je došla do izražaja u Domovinskom ratu. Važno je naglasiti da su se tijekom agresije na Hrvatsku u Zagrebačkoj nadbiskupiji i drugdje u Hrvatskoj održavali ekumenski susreti te međureligijske i mirovne inicijative na kojima se molilo za mir i suživot među različitim vjerama, religijama i nacijama. Ta iskustva iskrene želje za suživotom s drugima i drukčijima, kao i bogata ekumenska povijest Crkve zagrebačke, i danas su poticaj našoj Nadbiskupiji da se u njoj još snažnije promiče ekumenska i međureligijska suradnja.

Upoznavati druge

187. Odnos čovjeka i stvorenoga svijeta, kao i tijek zbivanja u hrvatskome društvu, u kojemu žive i djeluju njihovi čla-

novi, iznimno su važni kako za Katoličku Crkvu tako i za druge Crkve, kršćanske zajednice i religije. Bez obzira na određena iznimno zahtjevna crkveno-teološka pitanja pod ekumenskim vidikom i bez obzira na međureligijska pitanja i probleme, o kojima se raspravlja na različitim razinama, postoje područja na kojima možemo iskreno i djelotvorno surađivati, radi zaštite dostojanstva svakoga čovjeka i radi općega dobra hrvatskoga društva.

Pretpostavka tomu svakako je življenje u skladu s duhom evanđelja u našim vjerničkim zajednicama. Odnose u župama i Nadbiskupiji treba razvijati tako da budu sve vidljiviji dar obraćenja koji u poniznosti otvara razgovore, traženje dobra bližnjih, odricanje od sebičnosti.

§ 1 U katoličkim zajednicama potrebno je jačati svijest da su čežnja za jedinstvom i ekumenska zauzetost dio vjerničkoga života, molitve i redovitoga pastoralnog djelovanja, kao plodonosni put rasta u vjeri i u otvorenosti prema punomu zajedništvu svih kršćana.

§ 2 Valja proširiti prostor upoznavanja drugih Crkava, kršćanskih zajednica i otvarati polja međusobnih susreta među kršćanima na području Nadbiskupije. U tome smislu potrebno je formacijske programe za službenike Crkve i vjernike laike sadržajno obogatiti ekumenskim temama.

Prostori kršćanskih susreta

188. Crkva zagrebačka otvorila je prostore i mogućnosti za brojne konkretne ekumenske inicijative, institucionalne i izvaninstitucionalne, kao što je ponajprije susljedno i sustavno ekumensko i međureligijsko djelovanje Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na formativnoj, znanstvenoj i stručnoj razini. U tome je smislu na Institutu religijskih znano-

sti pri Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu razvijen modul diplomskoga studija pod naslovom 'Ekumenizam i međureligijski dijalog'.

Osim toga, njeguju se pastoralno-molitveni susreti, kao što su Molitvena osmina za jedinstvo kršćana, Ekumenska molitva u duhu Taizéa, Ekumenski biblijski susreti, Svjetski molitveni dan žena te ostala molitvena zajedništva proizišla iz papinskih inicijativa ili iz konkretnih povijesnih trenutaka, kao što je i Kršćanski mirovni krug koji je, kao ekumenska inicijativa, rođen tijekom Domovinskoga rata.

Na području Crkve zagrebačke članovi i nositelji tih i drugih ekumenskih okupljanja i djelovanja pridonose izgradnji boljega, odnosno novoga svijeta, spremni graditi mostove povjerenja, dok su istodobno svjesni opasnosti koje prijete od relativizma, prozelitizma i sinkretizma.

- § 1 Puno je mogućnosti koje se pružaju, ali i obvezuju da se razvija suradnja putem tiska, elektroničkih medija, propovijedanja, katehetskih susreta, svjedočenja i neformalnih susreta, športskih sadržaja, humanitarnih akcija te djelovanja usredotočenih na zaštitu temeljnih ljudskih i moralnih vrijednota.
- § 2 Ekumenizam je hod krštenih s Duhom Svetim putovima obraćenja i pomirenja u Kristu; put rasta u duhu međusobnoga povjerenja. U njemu su vjernici Zagrebačke nadbiskupije upućeni na poduzimanje zajedničkih djela za zaštitu čovjekova života, obranu dostojanstva braka i obitelji, učvršćivanje mira u svijetu, očuvanje okoliša, što proširuje pogled na prisutnost Crkve u društvu i prostore dijaloga.
- § 3 Molitva i svijest o podjeli potiču put obraćenja, jer se kršćani suočavaju s posljedicama svojih grijeha, osobito oholosti i sebičnosti, na temelju kojih se po-

stupno oblikuje osjećaj nadmoći nad drugima. Stoga je za ekumenizam glavno sredstvo molitva koja otvara daru poniznosti i ljubavi, jer ljudski naponi, bez djelovanja Gospodina i njegova Duha ne mogu uroditi plodovima jedinstva.

- § 4 Molitva u istome Duhu zbližava kršćansku braću i sestre te omogućuje živjeti osjetljivost i sućut za trpljenja naših bližnjih. Osim kajanja za grijehе kršćana koji su u prošlosti nanijeli zlo braći i sestrama, potrebna je poslušnost Duhu, koji sve čini novim, i njegovim nadahnućima, da bi po nama obnavljao lice Crkve i cijeloga svijeta.

Pravoslavne Crkve

189. Zagrebačka nadbiskupija želi i dalje njegovati otvorene i iskrene ekumenske odnose sa Srpskom pravoslavnom Crkvom kao i s drugim pravoslavnim Crkvama, čiji vjernici žive na području Nadbiskupije.

Vrijedi istaknuti susrete, rasprave i suradnju između Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Pravoslavnoga bogoslovnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Taj oblik međusobnih odnosa postojao je prije Domovinskoga rata (1991.-1995.), a u posljednje je vrijeme obnovljen, što bi se moglo razmotriti kao mogućnost novih iskoraka u ekumenskim nastojanjima.

Blizina i osjetljivost za potrebe pravoslavnih sestrinskih Crkava očituje se i u činjenici da je Nadbiskupija do sada omogućila da u njenim crkvenim prostorima bogoslužje slave vjernici Makedonske pravoslavne Crkve, Rumunjske pravoslavne Crkve i Bugarske pravoslavne Crkve, ostajući osjetljiva na potrebe kršćana koji žive od otajstvenoga susreta s Gospodinom i pronalazeći prostore zajedništva u vjeri, navještaju, molitvi i kršćanskoj ljubavi.

- § 1 Poželjno je katehezu oplemeniti ekumenskim naglascima te pospješiti stvaranje mostova za bolje razumijevanje nauka o sakramentima, s osobitom pozornošću na sakramente inicijacije, ali i na sakramente pomirenja i kršćanske ženidbe koji na osobit način zadiru u životno tkivo vjernika.
- § 2 Sa sviješću o raznim opterećenostima i napetostima, svekoliku stvarnost odnosa među Crkvama valja promatrati u svjetlu evanđeoskoga poziva, pročišćavanja spomena i pouzdanja u djelovanje Božje milosti.
- § 3 Jednako tako u ekumenskim nastojanjima svi su pozvani prepoznavati pokušaje da se s pomoću političkih pristupa manipulira i naruše ekumenski odnosi te tako oslabe plodonosna nastojanja koja izviru iz ekumenske duhovnosti i istinskih kršćanskih poticaja. Sva iskrena pročišćavanja i prepoznavanja stvaraju ozračje u koje se mogu i drugi ugledati te ih primjenjivati u svojim sredinama, gdje su brojčano drukčije raspoređeni pripadnici većine i manjine.

Crkve i kršćanske zajednice proizašle iz Reformacije

190. Proteklih je desetljeća učinjeno puno koraka u zbližavanju vjernika Zagrebačke nadbiskupije i vjernika Crkava i kršćanskih zajednica proizišlih iz Reformacije. Tako i nove inicijative i pristupi jačaju vidljivu čežnju za zajedništvom i jedinstvom, ujedno vrjednujući duhovno bogatstvo u krilu pojedinih zajednica, koje je sposobno uklanjati predrasude u čitanju kako povijesnih događaja tako i sadašnjih međusobnih odnosa.

Važno uporište za duhovska gibanja, odlučujuća za ekumenizam, svakako je Sveto pismo, taj zajednički korijen i to uvijek novo vrelo za razvijanje zajedničkoga hoda. Čitanje Svetoga

pisma i molitva koja iz njega proizlazi osvjetljava iskustvo vjere, povezujući ga s egzegetskom baštinom i doktrinarnim formulacijama, pouzdajući se u Gospodinovu milost i dar vidljivoga jedinstva Crkve.

Lijepo je živjeti stvarnost da je ekumenizam za mnoge svakidašnjost, nepovratna odluka koja je – prožeta evanđeljem – sposobna pomoći u boljemu međusobnom razumijevanju identiteta, dijeleći brige i zauzetost kako za bližnje tako i za sav stvoreni svijet.

§ 1 Crkva zagrebačka potiče svoje vjernike na još veće uranjanje u otajstvo Crkve i njezino jedinstvo te na zauzimanje za zajedništvo kršćana na svim razinama i u svim životnim okolnostima. Posebno mjesto na istinskome ekumenskom putu ima slušanje i razmatranje Božje riječi te proučavanje Svetoga pisma pod ‘ekumenskim vidikom’.

§ 2 Preporučuje se da u crkvama Nadbiskupije, na prikladnome mjestu, bude na raspolaganju knjiga Svetoga pisma, kako bi vjernici, ali i svi ljudi dobre volje, koji dolaze na slavlje i molitvu ili posjećuju crkve, imali prigodu zaustaviti se i, osjećaju li potrebu, nadahnuti se čitanjem Božje Riječi.

Oblici ekumenske suradnje

191. Slijedeći najnovije napatke sveopće Crkve,⁴⁶² a oslo-njeni na višedesetljetnu baštinu Nadbiskupije u tome području, valja istaknuti da Zagrebačka nadbiskupija ima bogato iskustvo rada Povjerenstva za ekumenizam i dijalog, koje u uskoj suradnji s Nadbiskupom, trajno održava i produbljuje odnose s drugim kršćanskim Crkvama i zajednicama.

⁴⁶² PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, Zagreb, 2021.

U području ekumenizma vodit će se briga da se ekumenski vidici ugrade u razna područja naše mjesne Crkve, kako bismo, u suradnji s ostalim kršćanima, promicali zajedničko svjedočenje Radosne vijesti.

Među oblicima ekumenske suradnje, uz naviještanje spasenjske snage Radosne vijesti, povlašteno mjesto ima karitativna zauzetost. Nju i danas treba snažnije promicati, nošeni svjedočanstvima iz prošlosti, u kojima je razvidna svetost ljudi koji su ne samo uklanjali kulturološke razlike, nego su izložili svoj život spašavajući i štiteći druge, pomažući im u konkretnim potrebama, ali jednako tako boreći se za dostojanstvo, pravednost i mir.

- § 1 I klerike i laike važno je upoznavati sa smjernicama koje se tiču zajedničkoga slavljenja kršćanskih otajstava (*communicatio in sacris*) te im pomoći u razlučivanju njihove primjene, posebice u pitanjima krštenja, svete potvrde, sakramenta pomirenja, kršćanske ženidbe i sprovoda.
- § 2 Valja ohrabrivati prezbitere, đakone, redovnike i redovnice te vjernike laike da se rado susreću u molitvi s članovima drugih Crkava i kršćanskih zajednica, a uvijek je poželjno, gdje god je to moguće, poticati ih i na sudjelovanje u važnijim liturgijskim slavljinama drugih Crkava.
- § 3 U pojedinim prilikama potrebno je razvidjeti mogućnost objavljivanja zajedničke poruke posebno glede određenih društvenih pitanja u kojima je važno zastupati kršćanske vrijednote.
- § 4 Gdje god se zamijeti potreba, neka bude učinjen prvi korak otvorenosti za suradnju na ekumensko-me području.

- § 5 Treba promicati imenovanje župnih delegata za ekumenizam, jer je u župnim zajednicama potrebna osjetljivost za poznavanje i susretanje s kršćanima drugih Crkava i kršćanskih zajednica, koji možda ne žive na području dotične župe.
- § 6 Neka se organiziraju susreti, molitve i prigodne zajedničke inicijative s drugim kršćanskim zajednicama. To se može odnositi, primjerice na zajedničke dane biblijskih studija, hodočašća, ekumenske procesije i sl.
- § 7 Od velike će pomoći za ekumenska nastojanja biti širenje vijesti, dokumenata i ekumenskoga materijala putem raspoloživih nadbiskupijskih i župnih medija.
- § 8 Radi duhovnoga rasta, ali i radi oblikovanja vrjednota nošenih kršćanskom kulturom, neka se koriste razne mogućnosti koje pruža kulturna baština i umjetnost Zagrebačke nadbiskupije za povezivanje na tim područjima s drugim kršćanskim zajednicama.

II. MEĐUSOBNA UPUĆENOST KRŠĆANSTVA I ŽIDOVSTVA

Suodnos sa židovstvom

192. Odnos kršćanstva i židovstva temelji se na Objavi zapisanoj u Bibliji, pri čemu su za kršćane cjelovitost, susljednost i međusobna upućenost čitanja Staroga i Novoga zavjeta nezostavni pristupi za slušanje, tumačenje i življenje Božje riječi. Nužno je dati pozornost tijeku oblikovanja vjerničkoga identiteta i baštini koju treba cijeniti te biti osjetljiv na specifičnosti i na različitosti u tumačenju Svetoga pisma.

Nezamjenjiva podloga za odnos kršćanstva i židovstva je sama činjenica da se Isus utjelovio u židovskome narodu i rastao u ozračju židovske vjere i kulture te da su Blažena Djevica Marija, sv. Josip i apostoli Židovi. Osim toga, prva je Crkva rođena i stasala u Jeruzalemu, u prisnome odnosu s vjerom patrijarha i proroka. Suodnos sa židovstvom – razmatrajući i trenutke napetosti koje donosi odvajanje i definiranje vlastitoga identiteta – omogućuje plodonosniji duhovni rast u susretu sa židovskim vjernicima i sa židovskim narodom, pri čemu se ne smije zaboraviti mjesto njegove izabranosti.

- § 1 Potrebno je dati više mjesta proučavanju židovstva ne samo u studijskim programima na učilištima, nego i u nadbiskupijskim kućama formacije, u vjeronauku i u župnoj katehezi.
- § 2 U naviještanju, u liturgijskim slavljinama, kao i općenito u predstavljanju Svetoga pisma treba obratiti pozornost na povijesno spasenjski kontekst, odnosno na Gospodinovo upozorenje da je došao dopu-

niti, a ne dokinuti Zakon i proroke, dajući time važnost širini smisla.

- § 3 Sa sviješću da mnogo liturgijskih sadržaja i oblika u kršćanstvu ima podrijetlo u židovstvu, važno je poznavati te poveznice, slijediti crkvene odredbe koje njeguju osjetljivost prema židovskoj baštini.

Liječiti rane prošlosti

193. Nažalost, povijesni hod, uz predivne i nadahnjujuće primjere zajedništva, razumijevanja i suradnje, urodio je i gorkim plodovima koji su duboka uvrjeda kršćanstvu. Nužno je poznavati i povijest sukoba, nepravda, protužidovstva, ali je još potrebnije poznavati djela koja proizlaze iz otajstva ljubavi, zatim duhovno bogatstvo, predaju i kulturu koja nudi široke prostore dijaloga i susreta.

Zagrebačka nadbiskupija, spominjući se bolnih stradanja Židova, pamti i sjajna svjedočanstva bratsko-sestrinske brizi za progonjene, počevši od bl. Alojzija Stepinca, preko svećenika, redovnika i redovnica, kao i mnoštva vjernika laika koji su neporecivi svjedoci ljubavi prema Židovima, u vremenima u kojima ih je nečovječnost željela iskorijeniti i izbrisati.

- § 1 I klerici i vjernici laici pozvani su živjeti istinsko prijateljstvo s pripadnicima židovskih vjerskih zajednica s kojima imaju mogućnost susreta.
- § 2 Razvijat će se zajednička vjernička odgovornost pred izazovima društva i moliti na nakane koje povezuju dvije religije.
- § 3 Dragocjeno je zajedničko zastupanje vrjednata koje ne dopuštaju ponižavanje pojedinaca ili skupina.

- § 4 Stavljajući kao uzor ljude iz prošlosti, novim naraštajima treba omogućiti rast u solidarnosti prema potrebitima, ali jednako tako ih jačati u prepoznavanju i odbacivanju svega što vodi u neki oblik totalitarizma.

Rađati nove plodove

194. Nebrojeni su tragovi u Zagrebu i na području Zagrebačke nadbiskupije, po kojima se vidi doprinos, štoviše – ugrađenost židovskih vjernika u oblikovanje života, u hrvatsku kulturu i umjetnost koja komunicira s kršćanstvom. Premda jednom oslabljena, ta se nît nije prekinula niti se može prekinuti, a inicijative nakon Drugoga vatikanskog koncila postaju vidljivim svjedočima novih procesa.

Iz najnovijega vremena za našu je Nadbiskupiju posebno vrijedno istaknuti dva događaja: 1) molitveno-komemorativni susret koji se, povodom Međunarodnoga dana sjećanja na žrtve holokausta (Šoā), održao ispred zagrebačke prvostolnice 24. siječnja 2019.; 2) međunarodna konferencija povodom 25. obljetnice uspostave diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Države Izrael, održana 11. studenoga 2019. pri čemu je Nadbiskupija izravno i posredno putem Hrvatskoga katoličkog sveučilišta, sudjelovala u organizaciji toga značajnog skupa.⁴⁶³

- § 1 Budući da se u suvremenosti otvara mnogo pitanja koja se izravno tiču čovjekova dostojanstva, nužno je zalagati se za promicanje ‘judeo-kršćanske, odnosno biblijske antropologije’ u društvu i iz nje proi-

⁴⁶³ O tome je objavljen i prigodni zbornik koji sadrži prikaz događaja i cjelovita predavanja: *Odgovorni prema našem vremenu – Taking Responsibility for our Time. 25. obljetnica uspostave diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Države Izrael (1994.-2019.) – The 25th Anniversary of the Establishment of Diplomatic Relations between the Holy See and the State of Israel (1994-2019)*, Zagreb, 2020.

steklih vrjednota. Ta antropologija u svome temelju ima otajstvo Stvaranja i Spasenja.

§ 2 'Judeo-kršćanska, odnosno biblijska antropologija' se, između ostaloga, artikulira u specifičnosti poimanja čovjeka kao slobodnoga i jedinstvenoga bića, stvorena na Božju sliku i to kao muško i žensko. Ta se antropologija očituje u ljudskome dostojanstvu koje je oslonjeno na povezanost s Bogom; u življenju tjelesnosti i vremenitosti koje imaju svoju eshatološku protegnutost i usmjerenost; u poštivanju Božjih zapovijedi sa snažnim etičkim posljedicama na svim područjima života. Razumljivo je stoga da će se kršćani zalagati da – zajedno sa židovskim vjericima – tē vrjednote ugrađuju u život društva kojega su dionici.

§ 3 Iz biblijske antropologije i iz ostalih vjerskih postulata proizlaze mogućnosti i potrebe zajedničke zauzetosti kršćana i Židova u zalaganju za promicanje kulture života, obranu ljudskoga dostojanstva, društvenu pravednost, poštivanje blagdana i svetih dana te druge vrjednote, kao što su omogućavanje dostojnoga rada, neprihvatanje 'kulture odbacivanja', posebna briga za siromašne, zauzetost za primjeren vjerski odgoj i obrazovanje djece i dr.

§ 4 U Nadbiskupiji i dalje treba razvijati dijalog sa židovstvom crpeći nadahnuća iz zajedničkih korijena. Prostor za traženje novih susretništa vidi se osobito u umjetnosti, znanosti, izražajima solidarnosti i kulturi općenito.

III. NA BOGATSTVU STOLJETNE PRISUTNOSTI ISLAMA

195. Druga velika religijska tradicija, islam, također je ugrađena u život ljudi na području Zagrebačke nadbiskupije. Prisutnost muslimana nije samo pitanje stoljetne prošlosti, prožete iznimno zahtjevnim odnosima koji su u nasljeđe ostavili puno prostora za osvjetljavanje političkih, gospodarskih i kulturnih utjecaja na dosadašnji razvoj. Ipak, i ti tragovi iz prošlosti vode prema pitanju sadašnjosti i posve novih okolnosti koje traže nove putove dijaloga i susreta.

Pritom je neizbježno uočiti vrijedna uporišta izgrađena posljednjih desetljeća, u kojima se zrcale ne samo traženja dodira između katolika i muslimana, nego i dijeljenje životnih konkretnosti, kako u nepovoljnostima komunističkoga totalitarizma za vjernike, tako i tijekom ratnih stradanja 90-ih godina prošloga stoljeća, do sadašnjih uspostavljanja novih poveznica i proširene suradnje.

Stoljetno susretanje katolika Crkve zagrebačke s ljudima islamske vjeroispovijesti nastavlja se i danas. Iznimno su važni i nezamjenjivi osobni susreti, poznanstva, uzajamno poštivanje i gajenje suživota koji se temelji na dubokim životnim vrijednostima, a proizlazi iz religijskih postulata, ponajprije vjere u milosrdnoga Boga i ljubavi prema čovjeku. Osim toga, višedesetljetna je tradicija suradnje na teološko-znanstvenome području koje dobiva nove izražaje, u čemu prednjači Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, a na što se u novije vrijeme nadovezuju i nastojanja Hrvatskoga katoličkog sveučilišta.

Brojna su predavanja, tribine, znanstveni i stručni simpoziji do sada održani na različite teme kršćansko-islamskoga dijalo-

ga, a među najvažnijima u posljednje vrijeme treba istaknuti konferenciju pod naslovom »Ljudsko bratstvo – temelj sigurnosti i mira u svijetu«, održanu u Zagrebu 4. i 5. veljače 2020., povodom prve obljetnice potpisivanja Deklaracije o ljudskom bratstvu za mir u svijetu i zajednički život koju su papa Franjo i veliki imam Al Azhara Ahmed Al-Tayyib potpisali u Abu Dhabiju (4. veljače 2019.).

- § 1 Dok je u cijelome svijetu međureligijski dijalog sve važniji, u našoj Nadbiskupiji postoje dragocjena polazišta, nastojanja koja baštinimo od prijašnjih naraštaja, a koja su po mnogočemu uzor za susret i život kršćana i muslimana. Tako prožimanje vjere, povijesti i kulture ostaju široko područje na kojemu treba produbljivati suradništvo.
- § 2 U pronalaženju putova povezivanja neka se umnažaju prigode upoznavanja, osluškivanja i iskrenoga razgovora s muslimanima o vjeri i njezinu utjecaju na svagdanji život. To pomaže u provjeravanju vlastitoga svjedočenja kršćanskih i ljudskih vrijednota koje ne može previdjeti nijedan čovjek.
- § 3 Zajednički treba liječiti otvorene rane, zalagati se za suradnju, ne dopuštajući širenje netrpeljivosti i isključivosti, kao ni zloporabu religije u političke svrhe. Takvo zalaganje upozorava na svaki neprimjeren odnos u svijetu i prema muslimanima i prema kršćanima.
- § 4 Dublje uzajamno poznavanje olakšava razumijevanje i susrete, ali i zajedničke istupe prema građanskim vlastima glede zakonodavnih propisa koji zadiru u slobodu vjere i savjesti, poštivanje ljudskoga života od začeca do prirodne smrti, odnos prema stvorenomu svijetu, dušobrižništvo u raznim institucijama.

- § 5 U svim nevoljama i neprilikama, kao važno područje očitovanja susreta katolika i muslimana, pokazalo se milosrđe, solidarnost, pružanje pomoći, u kojemu je na prvome mjestu neprocjenjivo Božje stvorenje – čovjek. Tu dimenziju zajedništva Nadbiskupija će jačati ponajprije putem Caritasa, ali i na druge načine približavanja članovima islamske zajednice.
- § 6 Puno je neiskorištenoga prostora za dijalog i za susrete na području obrazovanja, pritom misleći i na školu, ali ponajprije na župne zajednice u kojima postoji mogućnost neposrednijega djelovanja kojim se ostvaruje dublji smisao susreta.
- § 7 Prošlost, obilježena često i sukobima, za sobom je ostavila i određenu baštinu umjetničke vrijednosti koju danas promatramo u drugome svjetlu. Sukobe zapravo može preživjeti samo ono što ne nosi sukobe. To je poticaj da se danas različitim vrstama umjetnosti jača sve što rađa plodovima ljubavi. Izložbe, koncerti, festivali i sl., rođeni iz dijaloga, daruju nova nadahnuća i polazišta.

IV. DIJALOG MEĐU RELIGIJAMA I KULTURAMA

Pred mnoštvom religijskih i kulturnih ponuda

196. Živeći duh evanđelja Crkva osobito poštuje vrijednosti dijaloga za susret kršćanstva, religija i kultura. Dijalog nailazi na poteškoće i zahtjeve, jer traži slušanje drugoga, dopuštanje da taj drugi definira samoga sebe. No, drugi je ponajprije dar koji obogaćuje. Upoznavanje i poznavanje drugih za evanđeosko djelovanje znači i mogućnost dosljednije inkulturacije evanđelja. Papa Franjo naglašava »bitnu vezu između dijaloga i naviještanja, koji navodi Crkvu da odražava i intenzivira odnose s nekršćanima. Olaki sinkretizam bio bi u konačnici totalitarizam onih koji hoće zanemariti vrijednosti koje ih nadilaze i kojih nisu gospodari.«⁴⁶⁴

197. U odnosu prema migracijskim gibanjima i dolasku ljudi drugih kultura, običaja i religijskih uvjerenja u Hrvatsku i u cijelu Europu, važno je njegovati i prakticirati kulturu dijaloga, otvorenosti i razumijevanja, sa sviješću da su migracije sastavni dio ljudske povijesti.

Osim kulturnih razlika, bitna značajka novijih migracija u Europi je susret kršćanstva s različitim religijama. Međureligijski dijalog pomaže da se u zajedničkim inicijativama za opće dobro raste u spoznavanju i življenju istine o čovjeku i svijetu.

U svakome novom susretu s pripadnicima drugih religija Gospodin nas potiče na provjeravanje temeljnih vrijednota kršćanstva i naše vjere, koja je dar. Poznavanje religije drugih ne umanjuje vlastitu vjeru, nego nas potiče da ponovno otkrivamo

⁴⁶⁴ EG, 251.

trajnu novost kršćanske vjere kao vazmenoga iskustva Isusa Krista koji u nama djeluje snagom Duha Svetoga. Ista Božja snaga očituje se na razne načine, tako da nitko ne posjeduje puninu istine objavljene u Kristu. To nama kršćanima omogućuje da ponizno i s ljubavlju pristupamo svakoj osobi.

- § 1 Neka se u Nadbiskupiji među vjernicima njeguje ozračje otvoreno djelovanju Božje milosti koja omogućuje istinski susret kulturā i civilizacijā, a vjernici se pozivaju da u kršćanskome duhu surađuju s Gospodinom na dolasku njegova kraljevstva i preobraženoga svijeta, u kojemu će se zajedno naći svi koji ljube bližnje.
- § 2 U vlastitim zajednicama potrebno je neprestano posvješćivati otajstvo Crkve, slaviti Božju riječ, proučavati ju i s drugima dijeliti iskustva u kojima se očituje Božja prisutnost, oslobađajući se svake idolatrije, poticane individualizmom, relativizmom i ravnodušnošću prema bližnjima.
- § 3 Na akademskoj razini i u kućama formacije neka se predvide najprikladniji načini upoznavanja religijskih gibanja, novih duhovnih smjerova, kao i njihov odnos prema kršćanstvu.
- § 4 U vjeronauku i u katehezi bit će, u glavnim crtama, predstavljene velike religijske tradicije Istoka, religije ponikle iz afričkoga podneblja, kao i brojni oblici novih religioznosti. Ti su oblici osobito značajni zbog određenih sinkretističkih postupaka, što traži pozornost u razlučivanju i vrjednovanju.
- § 5 Svi pastoralni djelatnici i svi vjernici trebaju razborito prihvatiti sadašnju prisutnost različitih religijskih izražaja, i uvijek raditi na sprječavanju pojava

koje vjersku pripadnost žele iskoristiti za pokretanje društvenih napetosti.

- § 6 Neka se intenziviraju različiti oblici suradnje s vjernicima drugih religija, osobito na etičko-moralnome, socijalnome, odgojno-obrazovnome, društveno-političkome, gospodarskome, kao i na iznimno važnom području mira i rata te zašтите okoliša.
- § 7 Vjernici Crkve zagrebačke svakoj će osobi pristupati s puno poštovanja, ali u svojoj vjeri ne popuštati sinkretizmu, nastojeći ponuditi svakomu susret s Gospodinom u vazmenome otajstvu, pružajući ujedno »obrazloženje nade« (usp. 1Pt 3, 8-17) koje zrcali kršćansku vjeru.
- § 8 U novim religioznostima puno je toga neprihvatljivog za kršćane te je vjernike potrebno odgajati biblijskom formacijom, hraniti ih zdravim naukom, dati im priliku za razgovore i bratske rasprave, a sve koji su se udaljili od Crkve, a pokazuju znakove čežnje za povratkom, velikodušno prihvatiti i usmjeravati.

Širina Crkve koja prihvaća

198. U današnjemu su svijetu prisutne brojne podjele, sukobi i nepravde, a sve je manje istinskih susreta s ljudima različitih svjetonazora i kultura. Trajno se postavlja pitanje kako graditi mostove koji će omogućiti susretanje i upoznavanje drugih i drugačijih, koji će nam otkriti vlastitu ljepotu i ljepotu drugoga kao i vlastita i tuđa ograničenja.

U Nadbiskupiji postoje žive zajednice koje njeguju ekumensku i međureligijsku dimenziju, naglašavajući u svome djelovanju život s osobama s teškoćama u razvoju, ali i s drugim marginaliziranim ljudima u društvu, tražeći načine plodonosne komunikacije i suživota s njima.

- § 1 Neka se u župama i na općebiskupijskoj razini podupiru inicijative molitve i suradnje koje obogaćuju vlastiti identitet, a omogućuju razumijevanje i prihvaćanje drugih i drugačijih.
- § 2 Znajući da svaki istinski izražaj ljubavi dolazi od Boga i nadahnuća njegova Duha, dužni smo cijeniti i surađivati s ljudima koji se nesebično daruju bližnjima. Neka se u tome pokaže sva širina Crkve. To se najbolje može ostvariti s pomoću župne zajednice, pomognute nadbiskupijskom koordinacijom, da nijedan čovjek ne živi napušteno.

U dijalogu s ateistima i agnosticima

199. Crkva je zagrebačka svjesna potrebe susreta i dijaloga s ljudima koji sebe drže ateistima ili agnosticima. Susret s onima koji ne vjeruju ili su na putu traženja omogućuje vjernicima da u otvorenosti i dijaloškome ozračju ponude Radosnu vijest svakomu čovjeku dobre volje, te da mogu objasniti razloge svoje vjere i vjerskoga načina života.

U doba komunističkoga režima, bitno opečaćenoga teorijskim i praktičnim materijalizmom i diskriminacijskim odnosom prema vjernicima, u Hrvatskoj je – u ograničenim akademskim i kulturnim krugovima – postojao svojevrsni dijalog između predstavnika ateizma i kršćanstva. Politički usmjeravan i nadziran dijalog nije mogao donijeti kvalitetne plodove. Nasuprot tomu, iskren i otvoren dijalog stvarao je nova ozračja, posebice na osobnoj razini. Crkva zagrebačka nije bila zatvorena za dijalog s ateizmom ni u okolnostima represije, a koliko je to prepoznala kao potrebu i u novijemu vremenu govori i činjenica o zanimanju za tu tematiku u različitim aktivnostima Hrvatskoga katoličkog sveučilišta i Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

To dragocjeno iskustvo može pomoći, premda su današnji okviri za dijalog s ateistima i agnosticima posve drukčiji. Naime, otvorenost za dijalog i za susrete, za komunikaciju na temelju traženja suglasja o općeljudskim vrijednostima, kao i razni forumi umjetničke i kulturne naravi, mogu biti iznimno dinamični i obogaćujući.

- § 1 Poželjno je da, svjesni vlastitih ograničenja i potreba traženja, vjernici Crkve zagrebačke uvijek iskrenim dijalogom grade mostove i u susretu s ateistima i agnosticima.
- § 2 Posebno je pak poslanje naših učilišta, kao i Nadbiskupijskoga pastoralnog instituta, osmišljavati načine kojima se mogu uključiti ljudi kojima nije blizak govor biblijske objave nego govor filozofije, likovnosti, glazbe, raznih grana prirodnih, biomedicinskih, tehničkih i drugih znanosti.
- § 3 Neka se u medijskome prostoru oblikuju rasprave o određenim temama koje potiču ateisti i agnostici, jer kršćanstvo ne smije imati nikakve bojazni u otvaranju bilo kojega pitanja, niti je zatvoreno za drukčije uvide. Kao što piše apostol Pavao: »Duha ne trnite, proroštva ne prezirite! Sve provjeravajte: dobro zađržite, svake se sjene zla klonite!« (*1Sol 5, 19-22*).
- § 4 Poseban su prostor za dijalog škole u kojima se sreću i učenici i nastavnici različitih svjetonazora. Osim toga, škole po svojoj naravi teže upoznavanju drugih, pedagogiji uzajamnosti, povezivanju važnih sastavnica društva, među kojima je svakako i obitelj. Svjesni složenosti školskoga procesa, vjernici će biti radosni svjedoci svoje katoličke pripadnosti, osjetljivi prema drugima i uključeni u dijalog koji vodi dobrobiti djece.

V. CRKVA – KULTURA, ZNANOST I UMJETNOST

Čuvanje i zaštita kulturnoga blaga

200. Doprinos Crkve zagrebačke kulturi, znanosti i umjetnosti ima u povijesti hrvatskoga naroda važno mjesto. Ono što je u prošlosti stvaralački oblikovano kao dio kulturnoga identiteta hrvatskoga naroda potrebno je sačuvati, a u sadašnjemu vremenu iznimno je važno buditi veću odgovornost i zauzimanje za očuvanje i promicanje kulturnoga blaga i kršćanske umjetnosti.

Iz krila Crkve zagrebačke izrasle su mnoge kulturne i znanstvene institucije, a pokrenute su i brojne inicijative na odgojnome, obrazovnome, umjetničkome i znanstvenome području. U današnjemu se vremenu na tome području rađaju različiti uspješni pojedinačni i institucijski pokušaji kojima je potrebna bolja povezanost i umreženost da bi dali primjeren doprinos hrvatskome društvu.

- § 1 Uz postojeće inicijative, vidljiva je potreba za sustavnijom skrbi i podupiranjem kulturnih, znanstvenih i drugih inicijativa koje pripadaju širemu evangeli-zacijskom kontekstu, za što su potrebni i prikladni institucijski okviri.
- § 2 Znanost, kultura i umjetnost povlaštena su mjesta na kojima se iz naraštaja u naraštaj prenose vrijednote na kojima se utemeljuje i oblikuje život. Crkva zagrebačka iskazuje spremnost da u svojim mogućnostima sudjeluje u stipendiranju studenata te u podupiranju mladih znanstvenika i znanstvenih projekata.

201. Zagrebačka nadbiskupija važan je dio povijesti kulturnoga identiteta hrvatskoga naroda. Zahvaljujući brojnim uglednim svećenicima, znanstvenicima i umjetnicima, Crkva zagrebačka neprestano je bila graditeljica i prenositeljica kulture. Mnoga njihova djela pohranjena su u raznim arhivima, najvećim dijelom nedostupna široj javnosti.

Iznimno je važno sačuvati to umjetničko i kulturno blago i učiniti ga dostupnim javnosti u odgovarajućim crkvenim prostorima. Uz hvalevrijednu zgradu Nadbiskupijskoga arhiva, koja je nedavno obnovljena, potrebno je pronaći odgovarajuće prostore za Dijecezanski muzej, Riznicu zagrebačke katedrale, Zbirku biskupa Đure Kokše, kao i za Metropolitansku knjižnicu ('Metropolitano') koja je sada smještena izvan crkvenih prostora. U brojnim župama postoje vrijedne umjetnine, knjižno i arhivsko blago koje treba skupiti da ne bi propalo.

§ 1 Osjeća se potreba postojanja nadbiskupijskoga savjetodavnog tijela za znanost, obrazovanje i kulturu koje bi povezivalo i koordiniralo razne pojedinačne i institucijske inicijative unutar Nadbiskupije te poticalo na širi dijalog i suradnju, omogućujući djelovanje u zahtjevnim procesima suvremenoga hrvatskog društva.

§ 2 Ured Nadbiskupskoga duhovnog stola za kulturna dobra još će se tješnje povezati sa župama radi prikupljanja i katalogiziranja predmeta crkvene kulture i umjetnosti, koji imaju i svoje evangelizacijsko i općepastoralno mjesto. To je važno i zbog opasnosti od propadanja, napose crkvenoga ruha. Neka se u tu svrhu u svakome dekanatu ovlasti odgovorna osoba koja će voditi brigu o primjerenom odnosu prema predmetima crkvene umjetnosti na području dotičnoga dekanata.

- § 3 Potiče se znanstvenike, posebno povjesničare i teologe, na istraživanje još uvijek nedovoljno istražene hrvatske nacionalne i crkvene povijesti, osobito one vezane uz komunističko razdoblje (1945.–1990.), kako se smrću ljudi koji su u to vrijeme živjeli ne bi izgubila mogućnost cjelovite i na povijesnim činjenicama utemeljene analize toga vremena.
- § 4 Neka se razvidi mogućnost uspostavljanja i djelovanja nadbiskupijske konzervatorsko-restauratorske ustanove koja bi se – u suradnji s mjerodavnim državnim institucijama – brinula o obnavljanju vrijednih crkvenih umjetnina.
- § 5 Neka se vodi briga o trajnoj formaciji djelatnika i suradnika na području kulture, napose glede očuvanja i zaštite kulturne baštine te upravljanja crkvenim muzejima i zbirkama.

Predstavljane crkvenih kulturnih dobara

202. Potrebno je snažnije predstaviti bogatu kulturnu baštinu Nadbiskupije, jer je u tome prigoda za evangelizaciju, budući da estetska vrijednost i govor ljepote komunicira sa svim ljudima i njihovim iskustvima te upućuje na onostranost.

To se tiče ponajprije redovitoga života vjernika i pastora, ali je i u suodnosu sa sve većom i raznolikijom prisutnošću turista u gradu Zagrebu i Nadbiskupiji, koji posjećuju crkve, muzeje i galerije. Stoga se osjeća potreba za nadbiskupijskim programima izobrazbe turističkih vodiča.

- § 1 Neka se u suradnji visokoškolskih crkvenih ustanova, kao i drugih ustanova Nadbiskupije, uz postojeća nastojanja, i dalje osmišljavaju programi obrazovanja i trajne edukacije turističkih vodiča za crkve,

crkvene muzeje i zbirke, kao i crkveni kulturni projekti koji će biti prostor dublje komunikacije na području kulture i obogaćivati život grada Zagreba i drugih gradova i mjesta, obuhvaćajući tom pozornošću cijelu Nadbiskupiju.

- § 2 Za pojedina crkvena kulturna dobra postoje određeni opisni i prezentacijski materijali ('vodiči'), ali u njima češće nedostaje dublje teološko značenje i posebnost kršćanske pozadine iz koje su nastala umjetnička djela. Stoga će se na nadbiskupijskoj i župnoj razini pristupiti sustavnijemu oblikovanju pisanoga i slikovnog materijala te primjerenoga tumačenja crkvenih prostora i umjetničkih djela, tako da se može koristiti u katehezi, naviještanju, društvenomu dijalogu, kao i u turističke svrhe. Bit će to značajan doprinos i cijeloj društvenoj zajednici, s mogućnostima većega međunarodnog povezivanja i prepoznavanja istih kršćanskih korijena i nadahnuća.

Odgoj za crkvenu arhitekturu

203. Crkvena arhitektura, od početaka do danas, važan je čimbenik u oblikovanju kršćanske kulture koja ima važnost na općedruštvenome području. Razvidno je, međutim, veliko zanemarivanje i sprječavanje kulturnoga doprinosa crkvene arhitekture u vremenu komunizma. Nažalost, i nakon spomenutoga razdoblja Nadbiskupija se suočava s brojnim preprekama u osmišljavanju i građenju novih crkvenih prostora u slobodnoj Hrvatskoj, najčešće zbog neosjetljivosti prema potrebama vjernikā, što se vidi u neplaniranju stambenih, posebice urbanih cjelina u kojima svoje mjesto moraju imati bogoslužni prostori. Osim toga, pastoralno planiranje izgradnje novih crkvenih objekata još uvijek trpi posljedice ne vraćanja crkvenih nekretnina i s time povezanih poteškoća imovinsko-pravne naravi.

U tome kontekstu, svjesni neriješenih poteškoća, ipak su na prvome mjestu mjerodavni i osposobljeni ljudi, poglavito arhitekti, kojima je potrebno dodatno teološko obrazovanje. Usporedno s time, potrebno je i senzibiliziranje teologa i pastoralnih djelatnika za suvremeni arhitektonski govor.

§ 1 U skladu s mogućnostima, neka se pri crkvenim učilištima i institutima te u njihovoj suradnji oblikuju primjereni studijski programi koji će omogućiti teološku i liturgijsku formaciju arhitekata i umjetnika te time pridonijeti jačanju nužne suradnje i dublje povezanosti umjetnosti i teologije, iz koje proistječu arhitektonska djela primjerena sadašnjim zahtjevima i poslanju Crkve.

§ 2 Nadbiskupija će svojim financijskim sredstvima i mogućnostima stipendiranja i dalje podupirati arhitekate, osobito mlade arhitekate i studente arhitekture, koji žele proširiti svoju formaciju studiranjem na učilištima izvan Hrvatske, a koja nude željene programe povezanosti liturgije, umjetnosti i arhitekture.

Govor crkvene umjetnosti

204. Umjetnost i kultura vjekovima su utkani u život Crkve, što se živo osjeća i u Zagrebačkoj nadbiskupiji. Kršćansko vjerničko iskustvo pronalazilo je u simboličkome govoru umjetnosti jedinstven izražaj, što je za povijest Zapada bilo odlučujuće, a najviše se očitovalo u specifičnostima liturgijskih slavlja. Sa žaljenjem treba ustvrditi da se danas to ne ostvaruje na željeni način, bilo da je razlog neprikladno korištenje simboličkoga govora ili pak skromna i prosječna umjetnička ostvarenja koja nedovoljno povezuju estetsko i vjersko iskustvo.

Od crkvenih se medija očekuje veća pozornost prema radu hrvatskih umjetnika katolika i angažiranih vjernika laika. Od

Nadbiskupije se pak očekuje organiziranije povezivanje umjetnika katolika u Crkvi.

- § 1 Osjeća se važnost da crkve, prije svega drugoga, budu mjesta slavlja Kristova otajstva. Na to treba paziti i kada je posrijedi pitanje umjetničkoga izražavanja. Netko to može vidjeti kao ograničenje, ali je otajstvena zbilja za onoga tko u nju uranja, uvijek proširenje vidika. Umjetnička djela u crkvama trebaju biti govor iste Božje Riječi, molitva i odraz otajstva u kojemu vjernici sudjeluju. Stoga će se paziti na posebnost umjetničkoga izražaja u konkretnim liturgijskim prostorima.
- § 2 Osim umjetnosti u liturgijskim prostorima, Crkvi je potreban govor umjetnosti u svim njezinim ozračjima, kako bi dublje mogla živjeti svoju povezanost s Otajstvom. Valja naglasiti da umjetničko stvaralaštvo pruža i mogućnost većega približavanja ljudima različitih svjetonazora. To zahtijeva primjereniju estetsku formaciju, posebice predstojnika i predstojnica zajednica, ali i svih vjernika.
- § 3 Neka se organiziraju redoviti susreti umjetnika katolika raznih umjetničkih grana i izražaja u Zagrebu i izvan njega, nastojeći da takvi susreti postoje u cijeloj Nadbiskupiji, negdje na razini arhidakonata, a negdje i dekanata.
- § 4 Valja ispitati mogućnost veće povezanosti Crkve i hrvatskih kulturnih ustanova na zajedničkim kulturnim projektima u domovini i u inozemstvu. To je iznimno važno u vremenu u kojemu velik broj Hrvata iseljava iz svoje domovine.

Njegovanje kršćanske kulture

205. U odnosu prema kršćanskome gledanju na svijet i društvo, sve je više različitih, često ‘skrivenih’, negativnih utjecaja u hrvatskome društvu. Jedni se nastoje uvesti u zakonodavstvo Republike Hrvatske (kao što je slučaj s ‘rodnom ideologijom’), dok se drugi – koristeći se kršćanskim nazivljem i običajima – uz sudjelovanje vjernika ili pak pod izgovorom ‘širenja vjere u javnome prostoru’, a zapravo najčešće kao plod neznanja i površnosti, nastoje prikazati kao dio kršćanske kulture.

§ 1 Vrijedno je izdvojiti dva primjera, odnosno područja u kojima se ocrtava odnos prema kršćanskim kulturnim elementima. Prvi se odnosi na rašireni običaj vezan uz slavlja nazvanima »Martinje«, a drugi je noviji i tiče se svjetovne proslave došašća koji, posebno u nekim dijelovima Nadbiskupije, zahtijeva veći suradnički odnos građanskih vlasti i crkvenih ustanova, da bi se takvi sadržaji primjereno osmislili i za vjernike bili prihvatljivi. Štoviše, osmišljeni u suradnji s Crkvom, mogu postati izvor novih kulturnih, odnosno kršćanskih duhovnih sadržaja na dobrobit cijeloga društva.

§ 2 Osim toga, primjećuje se pojava umnažanja tiskanih i elektroničkih izdanja s liturgijskim sadržajima (posebno materijala namijenjenih pobožnosti), kako u župama i crkvenim zajednicama, tako i više u civilnim izdavačkim kućama, ne mareći ni za smisao takvih materijala niti za autorska prava vlasnika. Na razini Nadbiskupije poradit će se na primjerenom objavljivanju takvih sadržaja, na jačanju svijesti o potrebi pribavljanja dopuštenja za objavljivanje, na sprječavanju zloupotreba i nepoštivanja vlasništva, na sprječavanju manipulacija crkvenim tekstovima.

Kršćansko življenje 'slobodnoga vremena'

206. Življenje vremenitosti je življenje ritma redovitosti i neredovitosti, svagdana i blagdana, rada i slavljenja, poslova usmjerenih stvaranju i trenutaka odmora, traženja i obnavljanja smisla, materijalno korisne proizvodnje i neopterećenosti 'korisnim'. U toj izmjeni nužnoga, onoga što se mora radi preživljavanja, i 'slobodnoga', u kojemu se raduje i uživa, Crkva i njezin pastoral žive sa svojim ritmovima, danima slavlja, odnosa prema Bogu i bližnjima.

Suvremena je civilizacija u prostoru koji je ranije bio obilježen religijskim sadržajima blagdana pronašla oblike intenzivnoga življenja 'slobodnoga vremena', ponegdje u danima 'kraja tjedna' stvorila zamjenu za religijske sadržaje, a najčešći sadržaji u tim danima svakako su oni športske i turističke naravi. I jedno i drugo zahtijeva pozornost naše mjesne Crkve.

§ 1 'Slobodno vrijeme', koje se najviše tiče neradnoga dana u tjednu, a to je za kršćane Dan Gospodnji, nedjelja, ima i važnu društvenu ulogu. Mogućnost odmora, susreta i druženja, osjetljivosti prema bližnjima, čežnja za ljepotom stvorenoga svijeta i umjetničkih djela upućuju na duhovnu dimenziju i otvorenost čovjeka Radosnoj vijesti. Za Nadbiskupiju je to prilika za produbljivanje svojega pristupa tim temama, ne previđajući specifične moralne teme, kao i odgojne putove za djecu i mlade.

§ 2 Nadbiskupija je i do sada davala važnost pastoralu športaša, kako na tzv. amaterskoj i rekreativnoj razini tako i u suradnji sa športskim savezima, društvima, klubovima, organizirajući hodočašća, natjecanja, molitvene susrete, tribine i druženja. Neke su se aktivnosti pokazale plodonosnima i zato ih treba razvijati i jačati, počevši od župa.

- § 3 U susretima s odgovornima neka se športska natjecanja i treninzi tako usklade da se ne preklapaju s liturgijskim slavljinama nedjeljom.
- § 4 Športska natjecanja i športaši u društvu imaju velik utjecaj na sliku čovjeka, osobito na ponašanja djece i mladih, što od pastoralnih djelatnika ne traži samo pozornost i razgovore o usmjerenostima i promicanim vrijednostima, nego i zauzetost u senzibiliziranju svih, napose obitelji, za dobre i loše posljedice koje šport i sve što je s njime povezano sa sobom nosi.
- § 5 Vjernici kojima je povjerena odgojna uloga pozvani su poznavati isprepletenosti športa, komercijalizacije i industrije zabave, kako bi u te složenosti mogli unositi evanđeosko svjetlo i športom promicati razvoj ljudske osobe: zajedništvo, prepoznavanje darova, razvijanje vrlina ustrajnosti, služenja i zauzetosti za bližnje. Šport uvelike može pomoći socijalizaciji i uključivanju u brigu za zajednicu.

207. Zagrebačka nadbiskupija posljednjih godina u gradu Zagrebu, ali i u mnogo drugih gradova i mjesta, zamjećuje povećano zanimanje turista za povijesne, kulturne i druge znamenitosti što je dio puno širih procesa i što utječe na život Crkve i naših vjernih zajednica.

- § 1 Uz postojeću brigu za migrante i turiste, a na temelju dubljega proučavanja pojava, neka se pronalaze oblici formacije i suradnje sa stručnjacima iz područja pastoralne kulture, odgoja, gospodarstva, ekumenizma i dijaloga te drugih potrebnih disciplina, radi osmišljavanja pristupa i konkretnih ponuda glede odnosa Crkve i turizma.

- § 2 Valja dobro razlikovati hodočašće od turizma, osobito pazeći da se uporabom određenih pojmova (npr. vjerski turizam) te dvije stvarnosti ne poistovjete. Hodočašće, koliko god se u njemu pronalazili zajednički elementi s turizmom, ostaje posebna pastoralna crkvena zauzetost, koju odlikuju slušanje Božje riječi, molitva, sakrament pomirenja, kršćanska ljubav te naglašena kršćanska duhovnost.
- § 3 Istodobno je nužno primijetiti inicijative u turizmu koje turiste usmjeravaju na pohode mjestima koja imaju važno religijsko značenje. To i našoj Crkvi daje mogućnost za evangelizaciju, ne samo ljudi drugih kultura nego i kršćana koji neznatno ili vrlo rijetko sudjeluju u životu svoje vjerničke zajednice.
- § 4 Prisutnost dragovoljnih oblika organiziranja, druženja i pomaganja, kakvo očituju vatrogasci i lovci, lijepa je prilika za odgajanje osjetljivosti, ispravnoga pristupa i odgovornosti prema stvorenome svijetu. Zato neka se više pozornosti nastoji posvetiti organiziranju katoličkih skauta. Ta ponuda za djecu i mlade iznimna je prilika povezivanja ljudskih vrlina i poziva na svetost, otkrivanja vlastitih darova i susreta s drugima, uočavanja potreba bližnjih i sebedarja, divljenja Stvoriteljevim djelima i brige za stvoreno u ispravnoj ljubavi prema svojoj domovini.

VI. KATOLIČKE ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Crkva – promicateljica za društvo važnih vrijednota

208. Odgoj i obrazovanje pripadaju najvažnijim sastavnicama razvoja jednoga društva i države. Razvoj spoznaje o odgoju i obrazovanju može se pratiti od antičkoga doba. O kakvoći odgoja i obrazovanja, sposobnosti obrazovnoga sustava da prenese stečena, te na visokoobrazovnim institucijama stvara nova znanja, ovisi sposobnost državne i općedruštvene zajednice da bude ravnopravna sudionica suvremenih društvenih zbivanja. O sposobnosti obrazovnoga sustava da prenosi vrijednote i kulturu, te da ih oživotvoruje s pomoću osobnih i kolektivnih identiteta, ovisi opstanak naroda.

Crkva u tome području, u kojemu se ne stječu samo spoznaje, vještine, i ne razvijaju samo kreativnost i kritičnost, nego se formiraju osobe i odnosi među ljudima, ima svoje mjesto i poslanje, kao nositeljica Radosne vijesti i promicateljica za društvo važnih vrijednota.

209. Tijekom predsinsodskih i sinsodskih rasprava izražena je jasna želja i potreba da se pokrene, koliko je moguće, više katoličkih odgojno-obrazovnih ustanova, od vrtića i osnovnih škola, katoličkih srednjih škola u širokom rasponu od strukovnih do gimnazija raznih usmjerenja, sve do pokretanja novih studija na crkvenim visokoškolskim ustanovama.

§ 1 Pred pitanjima u kojima se nalazi sustav suvremenoga odgoja i obrazovanja, a koji je u trajnim mijenama, Crkva je pozvana dati svoj specifični doprinos, nudeći programe s ljudskim, građanskim i duhovnim vrijednotama, prožete evanđeljem, otvarati širo-

ke obzore smisla i omogućavati rast mladih u kulturi služenja dobru bližnjih.

- § 2 U skladu s mogućnostima, u Zagrebačkoj nadbiskupiji će se i dalje na svim razinama osnivati katoličke odgojno-obrazovne ustanove, u kojima će se pomagati djeci, đacima i studentima u izgradnji osobnoga, društvenoga i kulturnoga identiteta.
- § 3 U katoličkim odgojno-obrazovnim ustanovama neka se sustavno organizira pastoral učitelja i nastavnika.
- § 4 Primjetan je rast svijesti i potreba za odgojem odgojitelja, odnosno učitelja i nastavnika u katoličkim školama. Riječ je o inicijalnoj i trajnoj formaciji osoba koje će raditi i rade u katoličkim znanstveno-nastavnim ustanovama, kao i o praćenju odgojno-nastavnoga osoblja pružanjem duhovne pomoći i stručnoga usavršavanja. Stoga neka se poradi na sadržajima kojima će se što bolje pripremati osobe koje žele raditi ili rade u katoličkim odgojno-obrazovnim ustanovama.

Katolički bogoslovni fakultet

210. Naša najčasnija visokoobrazovna crkvena ustanova, koja je 2019. godine proslavila 350. obljetnicu sveučilišnoga rada, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, ima dragocjeno poslanje u Crkvi, sveučilišnoj zajednici i društvu, ponajprije svojim teološkim pristupom sveopćoj zbilji i događajima, kako prošlima, tako i sadašnjima, biti nositelj evanđeoskih načela i smisla.

- § 1 Fakultet je pozvan, korištenjem znanstvenih metoda, a na temelju Objave, proročki usmjeravati, gra-

diti mostove, otvarati putove dijaloga ne samo u svijetu znanosti i kulture nego i u svim društvenim sastavnicama. Neka se u vremenu pred nama jača studij teologije i ujedno nastoji razgranati i povezivati studijske programe u istome i u drugim znanstvenim i umjetničkim područjima, kako bi svi koji te programe završe mogli mjerodavno djelovati u pripadnim segmentima društvenoga života.

- § 2 Poslanje Crkve u brizi za trajni rast vjernika i za njihovo kršćansko djelovanje u društvu ostvaruje i Fakultet raznim inicijativama i programima, osobito ponudom programa cjeloživotnoga obrazovanja.
- § 3 Uzevši u obzir već donesene odluke Fakulteta i Zagrebačke nadbiskupije glede prostora u kojemu se predviđa buduće djelovanje Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u skladu s potrebama i mogućnostima, osigurat će se prostor za njegovu buduće djelovanje da bi mogao izvršavati svoju nezamjenjivu zadaću u Crkvi i u hrvatskome narodu.

Hrvatsko katoličko sveučilište

211. U raznim se područjima crkvenoga i društvenoga života uočava sve prisutnija uloga Hrvatskoga katoličkog sveučilišta i njegovoga javnog djelovanja u hrvatskome društvu. Stoga, kako je zamišljeno i artikulirano pri samome osnivanju Hrvatskoga katoličkog sveučilišta, neka se njegovi programi prošire prema mogućnostima na sva znanstvena područja.

- § 1 U skladu s njegovom naravi, poslanjem i zacrtanim razvojem, neka se na Hrvatskome katoličkom sveučilištu pokrenu novi studijski programi, a posebno na takozvanome STEM području, sažetu u akronim

pojmova za prirodne znanosti, tehnologiju, inženjerstvo i matematiku.

- § 2 Neka se nastave tražiti mogućnosti za što skorije oblikovanje studijskih programa iz pravnih znanosti.
- § 3 Neka se proširivanje akademskoga djelovanja na Hrvatskome katoličkom sveučilištu usmjeri i na umjetničko područje.

Sveučilišni pastoral

212. Sveučilišni je pastoral specifično područje djelovanja koje uključuje poslanje Crkve u odnosu na sveučilišni ambijent, tj. u odnosu na studente, profesore i drugo osoblje na sveučilištu. U tome području svojega djelovanja Crkva je na osobiti način povezana s jednim od temeljnih ishodišta znanosti i kulture u društvu. Upravo ta uloga Crkve sveučilište čini posebno aktualnim i zahtjevnim ambijentom njezina poslanja. Stoga je važno uočiti temeljne odrednice sveučilišnoga pastoralala, te razraditi njegove bitne aktualne izazove i mogućnosti njegova unaprjeđenja. Istom, potrebno je naglašavati bitne sastavnice sveučilišnoga pastoralala kao i perspektive njegova razvitka u aktualnoj crkvenoj praksi.

- § 1 Neka sveučilišni pastoral, uz već prepoznati pastoralni rad sa studentima, obuhvati i sveučilišne nastavnike i druge djelatnike sveučilišta.
- § 2 U skladu s mogućnostima, neka se poduzme inicijativa za osiguravanje primjerenoga molitvenog prostora ili kapele na fakultetima i drugim sastavnicama sveučilišta i visokih učilišta.

Izazovi demografske krize

213. Zagrebačka nadbiskupija na razne načine podupire obitelji otvorene životu i sudjeluje u promicanju načela i rješenja koja pridonose hrvatskomu demografskom oporavku. On nije moguć isključivo gospodarskim i političkim putovima, jer je u pozadini pitanje smisla, poimanje otajstva života i, konačno, odnos prema vremenitosti i vječnosti.

- § 1 U pastoralnome djelovanju posebnu pozornost valja posvetiti mladim ljudima koji zbog načina života i društvenih okolnosti sve kasnije sklapaju brak.
- § 2 Neka se na župama, u skladu s mogućnostima, razvide oblici pomoći mladim bračnim parovima koji sve teže usklađuju posao i obiteljski život.

Briga za obrazovanje siromašnih

214. Jedno od učinkovitih sredstava koje siromašnima stoji na raspolaganju je obrazovanje djece siromašnih roditelja. Uloga je države osigurati jednake mogućnosti obrazovanja svim svojim građanima, na što je u crkvenome djelovanju potrebno snažnije ukazivati i neprestano tražiti načine da se i crkvena zajednica u tome zdušno angažira.

- § 1 Vjernici neka njeguju posebnu osjetljivost i brigu za one koji žive na »periferiji društva« pod bilo kojim oblikom isključivanja, zapostavljanja ili obespravljenosti. Neka se stoga potiče veća zauzetost u pastoralnome djelovanju za djecu slabije obrazovanih roditelja.
- § 2 Povezanost duhovne i materijalne skrbi od nas traži da se u slučajevima djece koja žive u velikim potrebama, njima i njihovim obiteljima pomogne na

razne načine, osobito pomažući im u obrazovanju. Nezamjenjivu ulogu pritom ima župa odnosno vjernici koji mogu pomoći i svojim znanjem i vremenom posvećenim takvoj djeci. Tomu uvelike pomaže i postojanje prikladnih pastoralnih prostora.

VII. CRKVA I MEDIJI

Mediji za rast osoba i zajednica

215. Crkva zagrebačka tijekom svoje duge povijesti dala je važan doprinos nakladništvu, čitalačkoj kulturi i pismenosti. Na osobit je način dala svoj doprinos razvoju sredstava društvenih komunikacija u Hrvatskoj pokretanjem tiskanja ‘Glasa Koncila’ (1962.) i ustanovljenjem Centra za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije ‘Kršćanska sadašnjost’ (1968.).

Slijedeći postkoncilske poticaje sveopće Crkve, i Zagrebačka se nadbiskupija otvara novim oblicima komunikacije i novim tehnologijama za koje sveti Ivan Pavao II. kaže: »Ne bojte se novih tehnologija! One su među čudesnim stvarima što nam ih je Bog dao na raspolaganje da ih otkrijemo, koristimo, te upoznamo istinu, istinu o našem dostojanstvu.«⁴⁶⁵

U razvoju suvremenih sredstava društvenoga priopćavanja može se primijetiti svojevrzni ‘zakon komercijalizacije’, gdje se malo vodi računa o vrjednotama, objektivnosti i istini, nerijetko pretvarajući sadržaj u ‘senzacionalizam’, a sve poradi materijalnoga probitka i veće prodaje. U korištenju suvremenih medija otvara se mnogo etičko-moralnih pitanja. Imajući u vidu sve veću važnost i utjecaj medija u društvenome životu i crkvenome djelovanju, potrebno je oblikovati primjeren odgoj i obrazovanje za ‘svijet medija’.

216. U području komunikacija ne radi se samo o mediji-ma, nego i o oblikovanju osobe, svijesti o pripadanju, odgajanju savjesti, kulturi govora, razvijanju tzv. javnoga mnijenja. Prosto-ri društvenoga komuniciranja, često daleko od poželjnoga promicanja istinskih vrijednosti, nametnuli su se ne samo kao novo

⁴⁶⁵ BR, 14.

mjesto razmjena i rasprava, nego kao prevladavajuće formativno i informativno sredstvo.⁴⁶⁶

Da bi Crkva zagrebačka i nadalje mogla odgovarati na izazove s kojima se susreće na području medija, potrebno je na svim razinama u Crkvi obrazovanje medijskih djelatnika te briga za odgoj i življenje crkvenosti.

Crkveni službenici, koji sudjeluju u odgoju djece i mladih te ih oblikuju u katoličkoj vjeri, moraju dobro poznavati način rada i komuniciranja u medijima. Uz edukaciju i određene kompetencije, posebno je potrebno voditi brigu o mladima, kako bi razvijali smisao i osjećaj za korištenje medija u plemenite svrhe te izgrađivali kritički odnos prema medijskim sadržajima i prema načinima upravljanja tim sadržajima.

§ 1 Putovi odgajanja pristupa medijima su: organiziranje radionica i susreta o poznavanju i korištenju medija na razini župa ili dekanata za medijske suradnike u župama; zauzetije pristupanje permanentnomu odgoju i obrazovanju za (su)život unutar medijskoga svijeta, sa specifičnostima crkvenoga poziva.

§ 2 Budući da društvene komunikacije snažno utječu na međuljudsku komunikaciju i na prenošenje vrjednota, na osobne stavove i kulturu, Nadbiskupija će trajno razmatrati i vrjednovati utjecaj medija na prenošenje vjere, pronalaziti nove načine inkulturacije evanđelja te usmjeravanje i otvaranje savjesti za slobodno prianjanje istini Radosne vijesti.

Nove mogućnosti

217. O suvremenim medijima neki govore ne samo kao o sredstvima i posredovanju, nego kao o načinu doživljavanja i

⁴⁶⁶ Usp. *ReM*, 37.

susretanja (*on-line*) pa čak i življenja (*on-life*) te ih je potrebno promatrati kao utjecajne čimbenike kulture. Uvažavajući takva promišljanja, ne smiju se zanemariti tradicionalni oblici crkvene komunikacije i neizostavni izražaji u izravnome naviještanju Riječi, zatim u poučavanju, liturgijskim slavljinama, očitovanjima blizine ljudima u potrebi. Dobrodošli su, međutim, i novi medijski oblici koji pospješuju poznavanje, povezivanje, pomaganje, organiziranje crkvene komunikacije.

Zagrebačka nadbiskupija traži zaokružen, cjelovit, a ne djelomičan pristup medijima, koji nosi specifičnu crkvenu razliku i koji je sposoban nositi pastoralni plan u tome području. U tome je razvidna dinamičnost sa spremnošću da se, na jasnim temeljima i uporištima, neprestano preispituje i revidira konkretnost djelovanja, za što su potrebni personalni, organizacijski i tehnički preduvjeti.

- § 1 Na tome je putu već ostvaren ozbiljan iskorak studijem komunikologije na Hrvatskome katoličkom sveučilištu, koji treba plodonosnije koristiti u pastoralnome planiranju i medijskome djelovanju, kao i u razvijanju medijske kulture u našem društvu.
- § 2 Svakako je potrebno kloniti se pojednostavljivanja i olakoga preuzimanja tehnoloških mogućnosti, bez vrjednovanja i crkvenoga osmišljavanja. Valja paziti da se bude dobro upoznat s tehničkim uvjetima i mogućnostima, a još prije toga s medijskim govorom i komunikacijskim modelima. U mentalitetu uvelike oblikovanom novim medijima nužna je suradnja raznih pastoralnih sastavnica, povezujući profesiju i dragovoljnost.
- § 3 Nužno je odrediti ciljeve nadbiskupijskoga rada, koristeći se medijima u svjetlu uvijek novih okolnosti, misleći osobito na produbljivanje poznavanja društvenih komunikacija u našoj kulturi, a u povezanosti s naviještanjem i svjedočenjem evanđelja.

- § 4 Neka se u Nadbiskupiji pronalaze načini za odgajanje kršćanskoga, a to znači i kritičkoga stava prema masovnim medijima, a potrebno je vlastitim medijskim sredstvima biti prisutan u tome svijetu, uvijek čuvajući i razvijajući kulturu dijaloga.

Za izgradnju kršćanske vjerodostojnosti

218. Bez obzira na to kakva se slika Crkve želi stvoriti u medijima i da su slijedom različitih namjera svi članovi Crkve, a posebno zaređeni službenici, pod povećalom javnosti, uvijek je važno živjeti vjerodostojno i ostvarivati svetost u životu. Vjerodostojnost komunikacije najviše ovisi o autentičnosti komuni-katora. Stoga je važno odgajati vjerodostojne svjedoke Radosne vijesti koji će svojim primjerom komunicirati ljepotu i snagu zajedništva s Kristom, a ujedno razvijati unutarcrkvene odnose i razgovore kao trajan izazov za autentičnost života Nadbiskupije.

Svećenike valja ohrabriti da budu spremni svjedočiti u medijima ljepotu kršćanskoga zajedništva i jasan stav Crkve. Odnos Crkve prema medijima uvijek je dinamičan, a u njemu se ne zane-maruje stvarnost u kojoj živimo, nego ju se dublje proniče. Crkva je pozvana očitovati da je sol zemlje i svjetlo svijeta, sugovornik i prijatelj koji će odati priznanje i pohvaliti ono što prepozna kao vrijedno, te dati snažan doprinos i na medijskome području.

- § 1 Formacija pastoralnih djelatnika u medijima i s pomoću medija pronaći će više mjesta, te će se i dalje razvijati u programima Đakonske pastoralne godine i Trajne formacije svećenika.
- § 2 Neka se posebna pozornost posveti medijskomu odgoju bogoslova Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa, kao i studenata na katoličkim visokim učilištima, kako bi bili spremni Radosnu vijest pre-nositi vjerodostojno, posredujući sadržaje na što raz-umljiviji način čovjeku današnjice.

- § 3 U formaciji župnih medijskih suradnika naglasak treba staviti i na etički vidik medijskoga djelovanja, odnosno na velike društvene poteškoće povezane s medijskom profesijom, tako da u crkvenome ozračju bude prepoznatljiva razlikovna specifičnost, kojom se upozorava na netočnosti, neprimjeren govor, namjerna iskrivljavanja, konstruiranje neistina i sl.

Putovi novih povezivanja

219. Mediji omogućuju izlazak na ‘periferije’, što ujedno podrazumijeva i sâm svijet medija, gdje obitava velik broj ljudi, gdje se otvara mogućnost susreta i mogućnost za evangelizaciju. U medijima je potrebno njegovati i promicati zauzetost za ostvarivanje dobrih ciljeva, kreativnost, ali i odgovornost u sudjelovanju zaređenih službenika i vjernika u takozvanome umreženom svijetu.

Novi modeli komuniciranja omogućuju da komunikacija koja polazi ‘od baze’, od župe i različitih vjerničkih udruga, daje značajan doprinos razvijanju i oblikovanju kulture dijaloga, a Crkva tako vrši diakoniju kulture.

Društvene mreže također su prostor evangelizacije te ih je potrebno promatrati kao prigodu za jačanje dijaloga i rasprave, dok istodobno treba naglašavati važnost izravnoga susreta i iskustva zajedništva.

- § 1 Neka se u župnim zajednicama redovito i odgovorno pristupa brižnomu uređivanju (administriranju) profila ili stranica na društvenim mrežama.
- § 2 Mrežne stranice Nadbiskupije iznimno su korisno sredstvo povezivanja, pružanja aktualnih informacija o životu Crkve zagrebačke, stvarne pomoći u pastoralnome djelovanju, isticanja sadržaja koji na-

dahnjuju i usmjeravaju. Trajna je zadaća poboljšavati te stranice da budu na korist ponajprije vjernicima Nadbiskupije i svima koji se žele uključiti u život i rad naše Crkve.

- § 3 Neka se ispita mogućnost osnivanja radne skupine pri Tiskovnome uredu Nadbiskupije koja će biti edukativna potpora župama u kreiranju i administriranju profila na društvenim mrežama, kao i u održavanju mrežnih stranica.

220. Kako bi se pridonijelo boljemu promicanju sveukupnoga djelovanja Crkve u društvu, u kojemu je utjecaj medija osmišljen s određenim ciljevima i interesima, potrebno je poticati koordinirano djelovanje u promicanju crkvenih stavova, kao i zajedničko djelovanje s drugim vjerskim zajednicama prema medijima, osobito kad su posrijedi pitanja vrjednota, etički postulati i općedruštveni problemi.

- § 1 U tome smislu iznimno su važni redoviti susreti novinara i medijskih djelatnika s predstavnicima Crkve, na kojima će se raspravljati o pastoralnim planovima i aktualnim temama iz života Crkve.

- § 2 Tiskovni ured Zagrebačke nadbiskupije ima važnu ulogu u služenju zajednici vjernika i u povezivanju vjernika s necrkvenim medijima. Dobro je, uz same djelatnike, osigurati široku suradnju i koordinaciju mjerodavnih osoba, sa svrhom stvaranja, predlaganja i ponude sadržaja raznih formata medijskim prostorima. Taj je Ured također pozvan stvarati protokol i uvjete komuniciranja, što će omogućiti realniji pristup svemu onome što se u Crkvi događa.

Usklađenost s pastoralnim ciljevima Crkve

221. Sa zadovoljstvom treba istaknuti da na području Zagrebačke nadbiskupije uz nacionalni radio i televiziju, koji imaju u svojim programima vjerske emisije, postoje također 'Hrvatski katolički radio' i 'Radio Marija', kao i druge krajevne radijske i televizijske postaje, koje – u različitome opsegu – prenose vjerski program. U novije vrijeme djeluje 'Laudato televizija', komercijalna obiteljska televizija koja promiče kršćanske, osobito obiteljske vrjednote.

Uz pohvale za zauzetost, predanost i kreativnost medija, svakako je potrebno razmotriti sadržaje emisija sa svih aspekata crkvenosti, kako bi se to medijsko djelovanje uvijek uskladilo ne samo s crkvenim naukom nego i sa zajedničkim pastoralnim djelovanjem.

- § 1 Neka se nastavi suradnja s medijima koji ostvaruju televizijske i radijske kateheze i emisije te prijenose misnih slavlja. Gdje god je moguće, neka se jača suradnja s lokalnim medijima koji pokazuju otvorenost za vjerske emisije i koji nude raznolike mogućnosti sudjelovanja vjernika, što je pod evangelizacijskim vidikom iznimno važno za život župa i dekanata.
- § 2 Potiče se pronalaženje osoba, najbolje na razini dekanata ili arhidakonata, koje su pozorne na stvaranje i korištenje mogućnosti u medijima te mogu župnim zajednicama i za to sposobnim pojedincima predlagati uključivanje u postojeće programe i stvaranje novih.
- § 3 Također je važno, znajući da je i to služenje Kristu i Crkvi, osmisliti i koordinirati crkvenu medijsku prisutnost, kako bi se željeni sadržaji mogli učinkoviti je planirati i predstavljati.

Unaprijeđivanje kršćanske kulture

222. Uloga Crkve zagrebačke u razvoju kulture čitanja i pismenosti i danas je veoma potrebna. Iznimno je važno da crkvena tijela koja se bave medijskom i nakladničkom problematikom potiču na čitanje kršćanske literature, te da se sredstva društvenih komunikacija i crkveno nakladništvo promiču kao saveznici u evangelizacijskome i pastoralnome djelovanju.

U pastoralnome je djelovanju potrebno podupirati 'Kršćansku sadašnjost' i 'Glas Koncila' kao važne izdavačke kuće Zagrebačke nadbiskupije, te 'Hrvatsko književno društvo svetog Jeronima', koje je povijesno vezano pokroviteljstvom Zagrebačke nadbiskupije.

- § 1 Budući da nadbiskupijske izdavačke kuće imaju uistinu vrijedna izdanja, neka se posebna pozornost posveti jačoj promidžbenoj, marketinškoj strategiji crkvenih nakladnika, bilo samostalno ili uz pomoć Tiskovnoga ureda ili nekoga drugog tijela upućenoga u područje nakladništva, kako bi objavljena djela došla ponajprije do vjernika, a zatim bila prisutna u kulturnoj razmjeni i dijalogu.
- § 2 Određuje se da pastoralni djelatnici na župama aktivno i zauzeto promiču katolički tisak, knjižna i elektronička izdanja.
- § 3 Ohrabruju se župe koje imaju vlastiti časopis ili 'župni listić' da ustraju u tome obliku komunikacije i povezivanja župljana sa župom, što ujedno trajno ostaje i kao vrijedna pisana arhiva o životu jedne župe.

VIII. SOCIJALNA DIMENZIJA CRKVENOGA DJELOVANJA

Oblikovanje primjene socijalnoga nauka Crkve

223. Socijalna dimenzija crkvenoga djelovanja odnosi se na djelovanje Crkve zagrebačke u hrvatskome društvu. Svjesna važnosti te dimenzije, Katolička je Crkva razvila svoj socijalni nauk koji za svetoga Ivana Pavla II. »posjeduje vrijednost instrumenta evangelizacije«⁴⁶⁷, a nova evangelizacija »mora ubrojiti u svoje bitne komponente naviještanje socijalnog nauka Crkve«⁴⁶⁸. Za papu Benedikta XVI. socijalni nauk Crkve je »ljubav u istini u društvenim pitanjima: navještaj Kristove ljubavi društvu«⁴⁶⁹. Poslijekoncilsko crkveno učiteljstvo na osobit način prepoznaje važnost socijalnoga nauka Crkve za život vjernika laika u osobnome i u društvenome životu. Stoga naglašava da »socijalni nauk Crkve mora ući, kao sastavni dio, u formacijski put vjernika laika«⁴⁷⁰.

Živimo u vremenu u kojemu se, radi općega dobra, trebaju snažnije povezati humanistički i znanstveno-tehnološki vidici, nošeni jačanjem društvenih institucija u njihovome temeljnom smislu i vjerodostojnosti. Znanstvena otkrića i njihova tehnološka primjena uvijek trebaju biti praćeni kriterijima moralnoga djelovanja. I poteškoće zbog pandemije bolesti Covid-19 kao i razorni potresi tijekom 2020. godine najzornije su pokazali ljudsku krhkost i ograničenost. Bilo koji pokušaj koji bi suprotstavio stvorenja i djelo Stvaranja, zanijekao bi temeljni odnos stvorenja i Stvoritelja, otvarajući neprihvatljive putove iracionalnoga.

⁴⁶⁷ CA, 54.

⁴⁶⁸ CA, 5.

⁴⁶⁹ CV, 5.

⁴⁷⁰ KSNC, 549.

224. Crkva zagrebačka je u hrvatskome društvu na osobit način prisutna po svojim vjernicima laicima koji prepoznaju neotuđivu im zadaću prihvaćanja uloga i služba u javnome životu kao i sudjelovanja u vlasti, što zahtijeva konkretan angažman za opće dobro na društvenome, političkome, gospodarskome, socijalnome i moralnome planu. Međutim, oni u konkretnim situacijama nailaze na brojne izazove vezane uz to kako kao vjernici nastupiti u javnome životu (u medijima, gospodarstvu, politici, u školi, na sveučilištu...). Zbog toga im je potrebno poznavanje socijalnoga nauka Crkve kako bi što zauzetije djelovali u društvu.

§ 1 Neka se osnuje odjel za socijalni nauk Crkve pri Nadbiskupijskome pastoralnom institutu koji će omogućiti bolje poznavanje i konkretnu primjenu socijalnoga nauka Crkve u crkvenome i u društvenome životu, poput programa socijalnoga nauka Crkve za zainteresirane djelatnike u političkome životu te za zastupnike na mjesnoj i državnoj razini, kao i mogućnost cjeloživotnoga obrazovanja u socijalnome nauku Crkve.

§ 2 U sadašnjemu sociokulturnom ozračju, sa snažnim naglascima na individualizaciji i subjektivizaciji, bez jasnih vrijednosnih uporišta (istine) i objektivnih kriterija djelovanja, nužno je razmotriti posljedice za kršćanske pristupe u društvu koje je izloženo relativizmu i fundamentalizmu. U uvjetima 'razmrvljenosti' pogleda na čovjeka i svijet, odjel za socijalni nauk Crkve pozvan je izraditi podlogu za pastoralno djelovanje u svjetlu cjelovitoga viđenja kakvo nudi Radosna vijest i učenje Crkve.

Socijalni pastoral

225. Socijalni je pastoral »živi i konkretni izraz Crkve potpuno svjesne vlastita poslanja evangelizacije društvenih, gos-

podarskih, kulturnih i političkih zbilja⁴⁷¹. Crkva naglašava socijalni pastoral koji se nadahnjuje na socijalnome nauku Crkve, a odnosi se na sva područja vjernikova života: osobni, obiteljski, te javni i profesionalni, od odgoja i obrazovanja preko kulture do političkoga djelovanja. Socijalni pastoral može se konkretizirati na razini župe u svim njezinim dimenzijama i drugim crkvenim područjima.

- § 1 U skladu s mogućnostima, neka se u župi osnuje Pastoralni socijalni odbor koji će pod vidom evangelizacije socijalnoga, a s pomoću raznih susreta i tribina, buditi svijest da župljani mogu pomoći jedni drugima i tako u svojoj sredini konkretizirati evanđelje.
- § 2 Vjernici su pozvani jačati svoju sposobnost življenja vjere i stvaranja prijedloga i rješenja usmjerenih na izgradnju društva, što uključuje obnavljanje misijskoga poziva svakoga člana Crkve.

U vrtlogu kulturnih promjena

226. U tijeku je mnogo društvenih gibanja i promjena koja se tiču cijeloga svijeta, a posebno europskih društava. Valja izdvojiti svijet rada i vrjednovanje dostojanstva radnika; zatim proizvodnju, stjecanje i podjelu dobara, migracijske tijekove s poteškoćama prihvata i integriranja, odnose među naraštajima i demografska pitanja, produbljivanje socijalnih razlika, traženje primjerenih političkih sustavnih odgovora na krize. Temeljno je pitanje svakoga od navedenih područja vrijednosne usmjerenosti. U središtu svakoga od tih područja je čovjek s osobnim, vjerskim, društvenim i političkim identitetom.

Uvijek postoji međusobno prožimanje vjere i kulture; jedno s drugim živi u uzajamnome slušanju. Pritom se misli na kr-

⁴⁷¹ KSNC, 524.

šćane i nekršćane, zapravo na sve ljude koji se prepoznaju kao pripadnici određene kulture. Osim toga, mnogo je pokazatelja kako vjera stvara kulturu i kako je vjera u kulturu ugrađena. Konkretno, hrvatsku kulturu nije moguće razumjeti bez Biblije i kršćanstva. Tako je i s cijelom Europom i njezinom poviješću. U sadašnjim poteškoćama, koje su snažno kulturno obilježene, Crkva je dragocjen prostor susreta i može biti pomoć u civilizacijskome rastu. To pak znači da Crkva, svi vjernici, imaju i poslanje i dužnost postaviti se kritički, propitivati određene izbore i usmjerenosti kulture.

§ 1 Crkva crpi odgovore na ta pitanja iz Radosne vijesti koja promiče kulturu života, nesebičnosti, darivanja i milosrđa. Ona, djelovanjem svojih institucija, ali i aktivnošću svojih vjernika koji rade u raznim ustanovama, sudjeluje u znanstvenome i tehnološkome radu, pomažući u razvoju spoznaja i njihove primjene za dobro svijeta. Istodobno ukazuje i na etičke kriterije, a ne samo na izvedivost, na puku funkcionalnost i korisnost. Neka se na području Zagrebačke nadbiskupije u okrilju Crkve oblikuje što više mjesta susreta, dijaloga, prijedloga i konkretnih inicijativa znanstvenika, gospodarstvenika, socijalnih etičara i moralista, koji će proširivati obzore, sa sviješću da na temeljna pitanja o dobru i zlu, dopuštenome i nedopuštenome, pravednome i nepravednome, odgovori ne mogu biti dani samo unutar prirodnih i tehničkih znanosti.

§ 2 Nužno je povezivati i uključivati u rasprave što više društvenih čimbenika, kako bi se dobili odgovori na pitanja o poimanju života i shvaćanju životnoga smisla. Svemu tome kršćanska vjera i Crkva mogu dati veliki doprinos.

- § 3 Socijalna dimenzija crkvenoga djelovanja podrazumijeva aktivno uključivanje vjernika u društveni život. Neka vjernici kao građani, po organizacijama civilnoga društva, aktivno pridonesu oblikovanju života društvene zajednice.

Zaklade

227. U Crkvi zagrebačkoj tijekom povijesti postojale su razne zakladne aktivnosti kojima su vjernici svoja vremenita dobra darovali ili davali na upravljanje, uz obavezu izvršenja određene (nabožne) svrhe. U današnje se vrijeme na raznim područjima, kao što su obrazovanje i kultura, osjeća potreba za uspostavom zaklada, s pomoću kojih bi se ponajprije omogućilo pomaganje studentima te institucijama i osobama slabijega imovinskog stanja. Stoga se potiče osnivanje zaklada koje bi podupirale humanitarne, kulturne i znanstvene inicijative u hrvatskome društvu, a koje ulaze u širi kontekst evangelizacije.⁴⁷²

Promicanje kulture nedjelje i obitelji

228. Posve su očiti gorući problemi u hrvatskome društvu poput iseljavanja, neprimjerenih uvjeta rada i nezaposlenosti, rada nedjeljom, te s time povezanih negativnih posljedica na sklapanje braka i obiteljski život.

Posebna pozornost pridaje se borbi za kulturu nedjelje i ograničenje rada nedjeljom, što u crkvenim krugovima ima široku potporu. Negativno društveno ozračje razara hrvatsku obitelj, kako iznutra (nasilje u obitelji, posebno nad ženama i djecom, različiti oblici ovisnosti), tako i izvana (rad nedjeljom i zakoni koji razgrađuju kršćansku sliku obitelji).

⁴⁷² Usp. ZKP, kann. 115, § 3; 117; 1299-1310, te *Ugovor o pravnim pitanjima između Svete Stoline i Republike Hrvatske* (1996.), čl. 10, br. 2., u: HBK, *Ugovori između Svete Stoline i Republike Hrvatske*, Zagreb, 2001., 32.

- § 1 Neka se pri Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu stvore preduvjeti za oblikovanje i izvođenje studijskih programa (kao što je, na primjer, poslijediplomski specijalistički studij za brak i obitelj), radi sustavnije brige za obitelj koja ima nezamjenjivu ulogu u Crkvi, društvu i narodu.
- § 2 U redovitome pastoralu potrebno je u svjetlu Radosne vijesti iščitavati društvene pojave i vjernike upozoravati na njih, osobito na one koje odstupaju od kršćanskih vrijednota i kulture i time narušavaju dobrobit cjelokupnoga društva.
- § 3 U zauzimanju za smisao nedjelje u društvu iznimno su korisne i kateheze, i tribine, i rasprave u crkvenim zajednicama. Tomu treba pridodati i druge vrste okupljanja društvenih sastavnica, jer je to pitanje usko povezano s vrijednostima društva, ne samo s gospodarstvom, nego s cjelokupnom kulturom, umjetnošću i s tzv. slobodnim vremenom.

Žene u crkvenim službama

229. Postavljanjem žena u važne i odgovorne službe u Nadbiskupiji, kao što su vođenje ureda, škola, Caritasa i nekih drugih crkvenih institucija, Crkva zagrebačka pokazuje da prepoznaje i poštuje dostojanstvo i poslanje žena, vjernica u crkvenome životu. Time se stvara ozračje u kojemu raste svijest da i žene i muškarci imaju jednako dostojanstvo djece Božje, te da svatko sa svojim darovima, kompetencijama i posebnostima obogaćuje Crkvu i društvo u Hrvatskoj.

- § 1 Svjesni da se poglavito zajedničkim zalaganjem svih članova Crkve može pridonositi dobru vjerničke zajednice i društva općenito, neka se i dalje brižno

njeguje otajstvena stvarnost poziva na svetost svake osobe, kako žena tako i muškaraca, otvarajući uvijek nove prostore djelovanja u kojima će na vidjelo izići i antropološke posebnosti i darovi 'ženskoga genija' u obnašanju službā u Crkvi.

- § 2 Neka se osobito pazi na osjetljiva pastoralna područja u kojima iznimnu težinu ima ženska prisutnost sa svojim odlikama, kao što su snaga majčinstva, odvažnost, specifična otvorenost transcendentnomu, brzina uvida i zauzimanja za ostvarenje zacrtanih ciljeva te organizacijske sposobnosti.

Osjetljivost i zalaganje za socijalnu pravednost

230. Široko područje djelovanja Crkve i vjernika u društvu tiče se zaštite dostojanstva i prava ljudske osobe, mirotvorstva i socijalne pravednosti, s posebnom osjetljivošću prema siromašnima. Jedan dio angažmana odnosi se na karitativno djelovanje Crkve, ali je potrebno razmatrati ne samo posljedice nego i uzroke osiromašivanja na duhovnome i materijalnome području.

To se odnosi na društveni i politički pristup i sustavna rješenja u područjima skrbi za obitelj, odgoja i obrazovanja, svijeta rada, brige o starima, bolesnima i napuštenima. Susret je to i s uzročnicima osjećaja nemoći, bijega u ovisnosti, straha od osnivanja obitelji, iseljavanja iz domovine, a to su često: gaženje prava najmanjih, neosjetljivost prema društveno slabima, korupcija i interesno pogodovanje, pravna nedosljednost i neučinkovitost, djelovanje po kriterijima pripadnosti određenim političkim i drugim interesnim skupinama i sl.

Kršćani na te pojave ne mogu ostati ravnodušni, tj. ponašati se kao da ih se one ne tiču. Pozvani smo, zajedno s drugim ljudima dobre volje, poduzimati inicijative koje promiču evanđeosku pravednost, ne ostajući samo na izvanjskim mogućnostima skrbi,

nego zadirući i u pitanja socijalnih politika. Pritom je važan širi okvir, ali je istinska snaga u neposrednoj zauzetosti vjernika u susjedstvu, gradskim četvrtima, naseljima, gradovima i općinama te – kako voli reći papa Franjo – na raznim životnim periferijama.

- § 1 Ne dopuštajući da budu obeshrabreni poteškoćama, neka se vjernici aktivno uključe u inicijative usmjerene dokidanju uzroka bijede među ljudima; smanjivanju potrošnje i bacanja hrane te drugih životnih potrepština; jačanju solidarnosti kako u Hrvatskoj, tako i diljem svijeta.
- § 2 Potrebno je uvijek nastojati doći do točnih podataka o podrijetlu sukoba i zalagati se za njihovo uklanjanje. Važno je nastojati izravno pomagati najpogođenijima, a to su najčešće djeca, starci, žene i prognanci.
- § 3 Kao pripadnici naroda koji je nedavno prošao ratne strahote, posebno smo osjetljivi i na nepravde i na trpljenja skupina i drugih naroda koji su žrtve ratnog nasilja i drugih vrsta zlostavljanja. Crkva zagrebačka prepoznavat će sva gibanja u smjeru iskrenoga mirotvorstva i pomirenja, temeljenih na istini i pravednosti.

Područja socijalne pravednosti

231. Među glavnim tematskim cjelinama prepoznatim u području socijalne pravednosti pitanja su poštivanja ljudskoga života od začeća do prirodne smrti, vrjednovanja Dana Gospodnjega, braka i obitelji, utemeljena na antropološkim istinama, svijeta rada i nezaposlenosti, korumpiranosti te iseljavanja i migracija.

- § 1 U temeljnim pitanjima koja se u hrvatskome društvu trebaju regulirati zakonima postoje napetosti

ideološke naravi, velikim dijelom kao posljedica održavanja pristupa iz komunističkoga totalitarnog sustava, koji je ostao živjeti u javnome govoru i djelovanju. Zato valja jačati katolički laikat u duhu socijalnoga nauka Crkve i odgajati vjernike u duhu slobode savjesti i kršćanskih vrijednota.

§ 2 Odnos prema nedjelji u mnogočemu je paradigmat-ski za hrvatsku društvenu stvarnost, jer se tiče antropoloških i kulturno-identitetskih pitanja. U posljed-nje se vrijeme, nakon snažnoga zauzimanja Crkve, primjećuje šire društveno savezništvo glede nedje-lje, tako da se s različitih polazišta, ali sa sličnim ci-ljevima povezuju razne društvene skupine. Takvo djelovanje treba i dalje jačati dijalogom i aktivno-šću usmjerenom na obranu smisla, značenja i pozi-va obitelji, prava radnika, gospodarstva, ne samo na potrošačkim postulatima, nošenima usko sekulari-stičkim svjetonazorom, nego i na duhovnome i kul-turnome području.

Sveopće bratstvo i socijalno prijateljstvo

232. Polazeći od kršćanske Objave i svijesti o potrebi ši-rokoga dijaloga kao metode, papa Franjo – nadahnut životom sv. Franje Asiškoga – napisao je encikliku *Fratelli tutti*, o sveopće-mu bratstvu i socijalnom prijateljstvu u kojoj se polazi poglavito od transcendentnosti zajedničkoga Božjeg očinstva, a u odnosu prema drugima težište je na odnosu koji je odraz Božje ljubavi prema ljudima. Nakana je također ići onkraj religijskih specifič-nosti i u sveopće bratstvo uključiti svakoga čovjeka dobre volje. U tome svjetlu promatraju se izazovi za čovječanstvo: bijeda mi-lijuna ljudi, nedostatak doma i poslova, progonstva, izbjeglištvo

i migracije, glad i bolesti. Papa naglašava da se nitko s tim poteškoćama ne može boriti sam.⁴⁷³

Oslanjajući svoja razmišljanja i prijedloge na Isusovu prisodobu o milosrdnome Samarijancu, Papa život ne vidi kao protjecanje vremena, nego kao vrijeme susreta, u kojemu ljudi sebe čine bližnjima i usvajaju tuđu bol, ne dopuštajući građenje društva isključivanja.⁴⁷⁴ Umjesto toga, predlaže sazrijevanje osobe i društva putem cjelovitoga ljudskog razvoja.⁴⁷⁵

§ 1 Kršćanstvo u drugim kulturama ne gleda ponajprije suprotstavljenju stranu, nego različitost koja očituje bogatstvo ljudskoga življenja i u kojemu se produbljuje i vlastiti identitet. Iz otajstva Kristova otkupljenja razvidni su razlozi zbog kojih su kršćanstvu neprihvatljivi putovi nejednakosti, nasilja i isključivosti, bez obzira nameću li se oni na duhovnome ili materijalnome području, pogađajući pojedince, obitelji ili narode.

§ 2 Crkveno učiteljstvo u ratu vidi poraz ljudskosti pred snagama zla. Korijen je rata u raznim oblicima totalitarizma, u nijekanju transcendentnosti ljudske osobe, Božje slike. Tomu se vjernici trebaju suprotstavljati snagom dobra, nošenoga Božjim Duhom, i upozoravanjem na pojave lišavanja slobode savjesti i ispovijedanja vjere.

§ 3 Pomoć u određenim žurnim potrebama samo je privremen odgovor, dok prevladavanje nepravdā traži primjeren duhovni stav i sustavnost razvijanja gospodarstva, štoviše 'političku ljubav', izgrađenu na

⁴⁷³ Usp. *FT*, 8.

⁴⁷⁴ Usp. *FT*, 66 i 67.

⁴⁷⁵ Usp. *FT*, 112 i 115.

socijalnoj ljubavi, tako da nitko ne može pomisliti da je ovlašten gaziti dostojanstvo drugih.

§ 4 Crkva u hrvatskome narodu osjetljiva je na problematiku migracija i migranata, jer je hrvatsko društvo u ozbiljnim demografskim poteškoćama koje je potrebno žurno rješavati razmatrajući razumne i moguće načine useljavanja. Uza sve to, suvremena migrantska gibanja postaju ispit i čovječnosti i kršćanske vjere na što osobito poziva papa Franjo u socijalnoj enciklici *Fratelli tutti*.

§ 5 Papa Franjo u socijalnoj enciklici *Fratelli tutti* naglašava da je idealno da se u svim zemljama svijeta omogući dostojanstven život u vlastitome domu i kraju, to jest cjeloviti ljudski razvoj.⁴⁷⁶ Međutim, tamo gdje se događaju migracije radi zaštite života i traženja nužnoga za život obitelji i pojedinaca, kršćansko će srce te ljude uvijek prihvaćati i pomagati im. Nadbiskupija i vjernici pozvani su moliti i djelovati tako da se ne javljaju potrebe za odlaskom iz vlastitoga doma i kraja, nego da se u tim zemljama iz kojih dolaze migranti omogući dostojanstven život i cjelovit ljudski razvoj. To je put Crkve koja svojom misijskom zauzetošću stvara duhovne i materijalne uvjete za ugrožene.

U brizi za 'zajednički dom'

233. Crkva je, u svjetlu odnosa Stvoritelja i stvorenoga, oduvijek naglašavala povezanost čovjeka i stvorenja, što je vidljivo iz cjelokupne kršćanske duhovnosti, iz povezanosti teologije i liturgije s prirodom, s njenim temeljnim sastavnicama i poja-

⁴⁷⁶ Usp. *FT*, 129.

vama. Pitanje svijeta u kojemu čovjek živi nije samo kršćansko i nije samo religijsko pitanje. Od svakoga se čovjeka traži temeljni etički stav prema stvorenome koji se može sažeti u sljedeće postulate: poštivati zakonitosti ugrađene u prirodu; sprječavati zloporabe i nasilno prisvajanje prirodnih izvora potrebnih svima; suzdržavati se od agresivnih zahvata bilo u procesima proširivanja gradova, bilo zagađivanjem okoliša.

U suočavanju sa sve opasnijim čovjekovim ugrožavanjem prirode i modernim tehničkim razvojem posebno je važna socijalna enciklika pape Franje *Laudato si'*. U toj enciklici papa Franjo nastoji sažeti prijašnja nastojanja, osobito nastojanja sv. Ivana Pavla II., i ponuditi nove iskorake u brizi za svijet, za »zajednički dom«⁴⁷⁷, kako ga naziva Papa, polazeći od temeljnih pitanja o smislu i vrijednotama te od svijesti o tome kakav svijet ostavljamo naraštajima koji dolaze. Bez odgovora na ta pitanja teško je zamisliti značajne pomake s pomoću ekoloških nastojanja temeljenih na isključivome aktivizmu. To je razlog zašto govori o potrebi »ekološkoga obraćenja« pojedinaца, obitelji, krajevnih zajednica, naroda, kao i međunarodne zajednice, a ključno je ulaziti u dijalog sa svima, kako bismo izašli »iz spirale samouništenja, u koju tonemo«⁴⁷⁸.

§ 1 U bilo kojemu pristupu stvorenomu svijetu treba imati kao vodilju teološku, stvarnu pozadinu koja se nalazi u sakramentalnoj pritjelovljenosti kršćana Kristu. U sakramentu inicijacije, u obredu pomazanja svetom krizmom, vidi se jasna povezanost, kada se moli da se krštenika, odnosno krizmanika, pribroji Božjemu narodu i da ostane »ud Krista svećenika, proroka i kralja za život vječni«⁴⁷⁹. 'Kraljevanje

⁴⁷⁷ Usp. *LS*, 13.

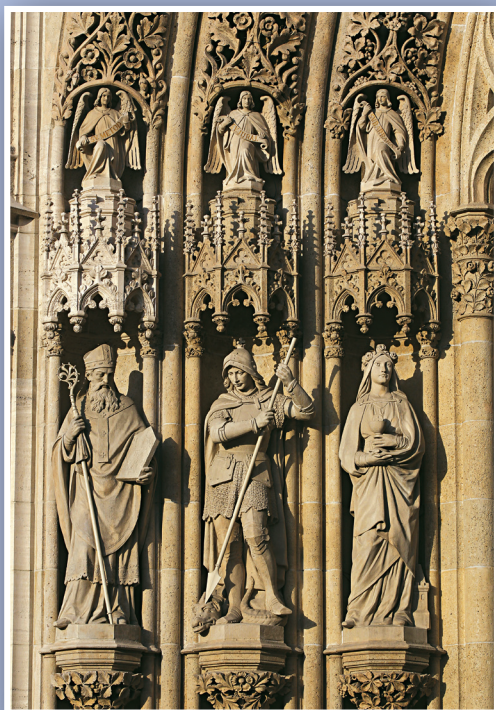
⁴⁷⁸ *LS*, 163.

⁴⁷⁹ *RK*, 98.

s Kristom' neka se naglašava u razmatranju ekološke tematike i u oblikovanju svijesti o odgovornosti za sva stvorenja.

- § 2 Cijela naša domovina, a u njoj i Zagrebačka nadbiskupija, sa zahvalnošću Gospodinu gleda na darove stvorenoga svijeta i okoliša u kojemu živimo i koji, zajedno s duhovnim bogatstvima, rado nazivamo 'Lijepom Našom'. Zato je još važnije u svakoj sredini prepoznavanje problema koji nastaju iz ljudske sebičnosti i danih novih tehničkih mogućnosti da se naštetiti okolišu, odnosno stvorenomu svijetu. Potrebno je u tome kontekstu mijenjati dosadašnji životni stil, a socijalna je enciklika *Laudato si' vademecum*, svakodnevni podsjetnik kako to činiti kao kršćani i kao odgovorni članovi hrvatskoga društva.
- § 3 Iz svijesti o međusobnoj povezanosti svega što postoji vjernici su pozvani na brigu za krhkost čovjeka u njegovu siromaštvu i na skrb o Zemlji, izloženoj novim oblicima moći, tražeći kršćanstvu prihvatljive odnose gospodarstva i napretka, utirući putove humanosti koji se suprotstavljaju kulturi odbacivanja.
- § 4 Pred vapajem stvorenja, pred oduzimanjem siromašnima najosnovnijega za život, pred izazovom gubitka bioraznolikosti, pred iscrpljivanjem planeta radi profita, vjernici ne mogu ostati mirni, jer se tako i društvo dovodi do raspadanja. Neka se u župnim zajednicama i u društvenim skupinama u kojima djeluju vjernici promiču četiri osnovna i izravno povezana odnosa: odnos prema Bogu, odnos prema samome sebi, odnos prema bližnjemu i odnos prema stvorenomu.

- § 5 Od samoga Stvaranja, među svim stvorenjima, čovjeku je povjerena posebna vrijednost i odgovornost koja vodi u stav poniznosti, poštovanja, ljubavi, što nam je svojim utjelovljenjem, životom i vazmom očitovao Isus Krist, koji je prošao kroz tamu svijeta čineći dobro, a kao uskrsnuli je prisutan u svakom stvorenju svojim sveopćim gospodstvom. Neka se posebna pozornost posveti ekološkomu odgoju, a djeca i mladi, s pomoću odgoja u obitelji, katehezā, vjeronaučnih programa i sredstava komuniciranja upoznaju s ‘cjelovitom ekologijom’, kao paradigmom pravednosti, te da ne budu vođeni samodostatnošću iz koje proistječe logika iskorištavanja i odbacivanja.
- § 6 U poduzimanju novih pothvata i projekata vjernici su dužni zahtijevati jasne političke postupke, koji uključuju slobodnu razmjenu vidika, te se suprotstaviti svakomu obliku korupcije, koji prikriva istinski utjecaj tih projekata na okoliš u zamjenu za određene usluge i za brzu dobit.





SINODALNOST – HOD CRKVE KOJI TRAJE

SINODALNOST – HOD CRKVE KOJI TRAJE

Pripadnost konstitutivnosti Crkve

234. Sinodalnost pripada konstitutivnosti Crkve⁴⁸⁰ kao izražaj jedinstvenoga načina kojim se Bog odnosi prema ljudima: slobodno, u daru Duha Svetoga; ne u jednome činu zauvijek, nego trajno i dinamički, u povijesnosti kršćana i njihovomu ponavljanom okupljanju. To je vidljivo u sakramentalnoj dinamici Crkve, posebice kršćanske inicijacije: krštenje i potvrda izražavaju neponovljivost i trajnost, a euharistija dinamičnost toga dara kojim Bog daje život Crkvi.

Dakle, sinodalost je poseban, specifičan način življenja i djelovanja koji se očituje u zajedničkome slušanju Riječi i u slavljenju euharistije, u življenome bratstvu i u su-dioništvu i suodgovornosti svega Božjeg naroda u životu i poslanju Crkve, premda u razlikovanju i različitosti službā i karizmā.

Iznimno je važno imati svijest da se radi o specifičnome stilu vjernika i Crkve. Dakle, to nije preslikavanje demokratskih ili sličnih procesa koji se razvijaju izvan Crkve. U pitanju je pozvanost, vjera, sakramentalnost. Radi se o tome kako živjeti posebnost crkvenosti, a ne kako preslikati modele iz svjetovnoga shvaćanja suodgovornosti u društvu. Važno je uvidjeti da su posrijedi

⁴⁸⁰ Međunarodna teološka komisija objavila je dokument *‘Sinodalnost u životu i poslanju Crkve’* (2. ožujka 2017.). Upravo se u tome dokumentu objašnjava što treba razumjeti pod pojmom bimodalnosti kao *konstitutivne dimenzije Crkve*. Ukratko, ona je osobit *način, stil* koji odlikuje život i poslanje Crkve, u kojemu se izražava zajednički hod i okupljanje u zajednicu Božjega naroda, pozvanoga od Krista u snazi Duha Svetoga radi naviještanja evanđelja, usp. MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Sinodalnost u životu i poslanju Crkve*, Rim, 2018., 70.

bît i dubine života Crkve, njeni vitalni procesi. Oni se tiču eklezioloških korijena. Zbog toga imaju i teološku vrijednost.

Širi okvir sinodalnosti

235. Kao što je razvidno iz samoga gesla Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije, njezina smo događanja, slavljenje i usmjerenost shvaćali i shvaćamo kao hod, trajanje, proces koji ne dopušta zaustavljenost, okamenjivanje i neplodnost. Hodu su potrebna nadahnuća, snaga, uporišta, postaje i privlačnost cilja.

U kršćanstvu, u životu Crkve, sve su te sastavnice prepoznatljive; ponekad mogu biti zamagljene ili nedostatno vrijednovane, ali su uvijek nošene jakošću Duha koji daje rast sjemenu, snagu kvascu, važnost kamenu ‘koji odbaciše graditelji’... Uz to, Sinoda naše mjesne Crkve dio je hoda sveopće Crkve.

Tako smo se na kraju jedne etape našega hoda, upravo u vremenu oblikovanja ovoga Završnog dokumenta, našli u širem okviru sinodalnosti, jer je ujesen 2021. – na poziv pape Franje – cijela Crkva počela živjeti Sinodu pod naslovom *Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudionništvo i poslanje*. Budući da smo jedna od mjesnih Crkava u kojima traje sinoda, pozvani smo kreativno uskladiti tekuće sinodske procese Nadbiskupije s fazama Sinode u cijeloj Crkvi.⁴⁸¹

⁴⁸¹ U svojoj homiliji u slavlju euharistije prigodom otvaranja *Sinode o sinodalnosti Crkve u Zagrebačkoj nadbiskupiji* (u crkvi Uzvišenja Svetoga Križa u Dugome Selu 17. listopada 2021.) kardinal Božanić je rekao: »U tome smo hodu svjedoci nastojanja i divnih ostvarenja, plodova koje smo primili kao dar, ali jednako tako i nedostataka, nemogućnosti, postavljenih ciljeva koji su pred nama i do kojih želimo stići snagom Božjega Duha, rastući u crkvenosti. Vjerujem da, upravo na temelju toga iskustva, s pravom smijem ustvrditi da danas lakše prepoznamo naglaske koje pred nas stavlja papa Franjo upućujući cijelu Crkvu u ‘Sinodu o sinodalnosti’. A do čega je Papi stalo? Papa Franjo naglašava: *zajedništvo, sudjelovanje i poslanje*. To su tri uporišta koja je moguće prepoznati u svemu što živimo kao kršćani, kao članovi Crkve. Svako to uporište upućuje na otajstvenost djela spasenja, ostvarenoga u Isusu Kristu.«, u: JOSIP BOŽANIĆ, *Uvod i homilija na misnom slavlju prigodom otvaranja Sinode o sinodalnosti Crkve*, u: SVZN, 108 (2021.) 3, 328.

Kako biti Crkva u trećemu tisućljeću

236. Prepoznajući podudarnosti s razdobljima pripreme i slavljenja naše mjesne Sinode, kao i s opterećenjima koja obilježuju vrijeme u kojemu Crkva trenutno živi (na primjer: mjesni i međunarodni sukobi, sve veći utjecaj klimatskih promjena, migracije, razni oblici nepravde, rasizam, nasilje, progoni te sve veće nejednakosti u svijetu, zdravstvene i druge poteškoće, suočavanje sa zlostavljanjima, među kojima je osobito bolno zlostavljanje maloljetnikā), susreli smo nove poticaje i pristupe, ciljeve i svrhu Sinode o sinodalnosti, izražene osobito u *Pripremnome dokumentu*⁴⁸² i u *Službenome priručniku za slušanje i razlučivanje u mjesnim Crkvama (Vademecum)*.⁴⁸³

U njima je snažno istaknut poziv Crkvi »da ponovno otkrije svoju duboko sinodalnu narav«, a to otkrivanje sinodskih korijena Crkve uključuje »proces poniznoga zajedničkog učenja kako nas Bog poziva da budemo Crkva u trećemu tisućljeću«⁴⁸⁴. Sinodalni proces uvijek teži iznova dati odgovor na pitanje kako biti Crkva, to jest snažnije ostvarivati i očitovati Crkvu i crkvenost, što uključuje prigodu za poticanje sinodskoga i pastoralnoga obraćenja svake mjesne Crkve, da bi u svome poslanju, obnovljena djelovanjem Duha Svetoga, bila plodonosnija.

Zajednički hod traži dublju i snažniju ujedinjenost vjernika i doživljavanje sebe kao Božjega naroda koji ima poslanje proćkogoga svjedoćenja cijeloj ljudskoj obitelji, posebno njegujući suradnju s kršćanima iz drugih Crkava i zajednica, kao i s pripadnicima drugih vjerskih predaja.

⁴⁸² Usp. *PDok.*

⁴⁸³ Usp. *Vm.*

⁴⁸⁴ *Vm*, 1.1. Usp. FRANJO, *Obraćanje u prigodi 50. obljetnice ustanovljenja Biskupske sinode* (17. listopada 2015.), u: *AAS*, 107 (2015.) 11, 1139-1140.

Osluškiivati i čuti poticaje Duha

237. U življenju sinodalnosti iznimno je važno otvoriti se istinskomu uzajamnom slušanju članova Crkve i razlučivanju, da bi se čulo poticaje Duha. To se tiče postojećih institucionalnih oblika života Crkve, počevši od župnih zajednica, preko redovništva, crkvenih pokreta i društava, te drugih oblika vjerničkoga zajedništva, koje treba jačati.

Sinodska Crkva nije ograničena na već postojeće institucije, nego je otvorena široj prisutnosti i suradnji u svijetu, vođena temeljnim pitanjem: Kako se danas – na raznim razinama, od mjesne do one opće – ostvaruje taj ‘zajednički hod’ koji Crkvi omogućuje naviještati evanđelje u skladu s poslanjem koje joj je povjereno; i na koje nas to korake Duh poziva kako bismo rasli kao sinodalna Crkva?⁴⁸⁵ Tako je svrha sinodskoga procesa Crkva u neprekidnoj sinodalnosti, onkraj privremenoga i jednokratnoga doživljaja sinodalnosti.⁴⁸⁶

Zbog toga ni ovaj Završni dokument nije konačni plod Druge nadbiskupijske sinode. Istinski plodovi vide se i vidjet će se u nadahnutim vjernicima i u djelima koja ostvaruju s Gospodinom i Životvorcem u sredinama i među ljudima s kojima žive: buđenjem i čuvanjem nade, razvijanjem povjerenja, ublažavanjem rana, međusobnim razumijevanjem, gradnjom mostova u odnosima, učenjem jednih od drugih, unošenjem oduševljenja, upućivanjem prema obzorima vječnosti.⁴⁸⁷

Pojedine pastoralne smjernice i odluke donesene su ili naznačene na temelju osluškivanja vjernika naše Nadbiskupije koje ne prestaje, nego ga valja proširivati i uvijek tražiti Božju volju i njegove putove, obnavljajući mentalitet i usklađujući crkvene

⁴⁸⁵ Usp. *PDok*, 2.

⁴⁸⁶ Usp. *Vm*, 1.3.

⁴⁸⁷ Usp. *PDok*, 32; *LG*, 9; *ReM*, 20.

strukture s Božjim pozivom u sadašnjemu vremenu, osjetljivi prema obilježjima i znakovima koje nam Gospodin pokazuje.⁴⁸⁸ Pritom je posebno važna široka suradnja u ljudskoj obitelji.⁴⁸⁹

Vrijednost sinodalne metode i cilja

238. Sinodalni proces pruža sredstva i pristupe koji nisu ograničeni na određenu sinodsku zadaću nego mogu poslužiti življenju crkvenosti i 'trajne sinodalnosti', kao što su razlučivanje slušanjem, radi stvaranja prostora za vodstvo Duha Svetoga; zatim pristupačnost, radi osiguravanja sudioništva što je moguće većega broja ljudi, bez obzira na mjesto, jezik, razinu obrazovanja, sposobnosti i društveno-ekonomski položaj; otvorenost kulturnoj različitosti; uključivost, da bi se svi osjećali dijelom istoga zajedništva, posebice oni koji su na razne načine marginalizirani; osjećaj suodgovornosti i pripadnosti; poštivanje svake osobe i njezinoga dostojanstva.

Sinodalni proces, jer je poglavito duhovan, u svim pitanjima i područjima u koja je uronjena Crkva uključuje molitvu za dar umijeća osobnoga i zajedničkoga razlučivanja. Oslušujemo jedni druge, da bismo razlučili što Bog govori svima nama.

U življenju crkvenosti, načelno gledajući, za dolazak do određenih zaključaka vrijedit će i dalje: osluškivanje kao pristup, sudioništvo kao put, a razlučivanje kao važan cilj. Razvidno je da u otajstvu Crkve jedna sastavnica nije odvojiva od drugih dviju te će u pojedinim slučajevima taj raspored biti drugačije vrijedno-

⁴⁸⁸ Usp. *SŽPC*, 68.

⁴⁸⁹ Na svečanosti obilježavanja 50. obljetnice Biskupske sinode papa Franjo je rekao: »Svijet u kojemu živimo, i koji smo pozvani voljeti i služiti mu i u njegovim proturječjima, zahtijeva od Crkve jačanje suradnje na svim područjima njezina poslanja. [...] Svaki krštenik trebao bi se osjećati uključenim u crkvenu i društvenu promjenu koja nam je toliko potrebna. Ta promjena zahtijeva osobno i zajedničko obraćanje koje nam omogućuje vidjeti stvari kako ih Gospodin vidi.«, FRANJO, *Obraćanje u prigodi 50. obljetnice ustanovljenja Biskupske sinode* (17. listopada 2015.), u: *AAS*, 107 (2015.) 11, 1139.1144.

van, jer će se u prvi plan staviti kao cilj sâmo oslušivanje, a gotovo uvijek i na svim razinama – sudioništvo.

Svoju vrijednost neće izgubiti ni načini sudioništva u sinodskome procesu, to jest življenju crkvenosti, kako to predlaže *Vademecum*. Crkvenost traži vrijeme podijeljeno s drugima i iskrenost u razgovoru (dijalogu), povezujući slobodu, istinu i ljubav. Potrebna je poniznost u slušanju i odvažnost u govorenju, kao i spremnost da nas dijalog dovede do novih uvida, što uključuje otvorenost za promjene koje dolaze od Duha Božjega, jer se razlučivanje temelji na vjerničkoj sigurnosti da Bog djeluje u svijetu.

Dati da Crkva živi u svojoj otajstvenoj posebnosti znači životno prepoznati da je Crkva Tijelo Kristovo, urešeno raznim karizmama, u kojemu je svakomu dijelu Tijela, svakomu vjerniku i vjernici povjerena posebna služba kojoj je moć u služenju u ljubavi. Time se suzbijaju bolesti oholosti i samodostatnosti koje mogu zahvatiti i klerike i laike. Takvim se stavovima, koji najčešće ostaju na privlačenju pozornosti i vidljivosti pojedinaca, ne može vršiti Kristova proročka služba; ne može se buditi nada vjerno služeći Bogu i njegovu narodu niti nadahnjivati, osobito mlade, za svetost i budućnost ispunjenu radošću.

Sinodalnost upozorava na nužnost nadilaženja ideologiziranja, jer se tako zanemaruje stvarnost, namjerno ostajući u odmaku od istinskoga i konkretnoga života vjere.

Sinodalnost pred kušnjama

239. Nadalje je važno prepoznati ‘napasti’ i zamke koje slabe sinodalnost.⁴⁹⁰ Jedna je od njih preuzetnost kojom se Crkvu i crkvenost vidi kao neki zajednički ljudski pothvat, što se očituje u tome da se netko od klerika ili vjernika laika nametne kao

⁴⁹⁰ Usp. *Vm*, 2.4.

voditelj zanemarujući Božje vodstvo i činjenicu da smo služitelji Božji, u njegovim rukama poput gline (usp. Iz 64, 7).

Vrijedi naznačiti i druge kušnje, kao što su: a) usredotočenost na sebe i na svoje brige, bez osjećaja za potrebu misijskoga iskoračaja; b) primjećivanje isključivo poteškoća, muka i tame, što vodi u obeshrabrenost i cinizam, za razliku od dara Radosne vijesti i predivnih prisutnosti svjetla; c) pretjeran naglasak na brizi za ‘strukture’ koje – obnovljene – pospješuju zajedništvo, ali ne smiju prekriti ljepotu zajedničkoga hoda; d) zatvorenost u vidljive granice Crkve i ne koristeći dovoljno susrete s ljudima iz svijeta ekonomije i znanosti, politike i kulture, umjetnosti i športa, medija i društvenih inicijativa; e) sukobi i podjele koje ne odražavaju narav Crkve prepoznatljivu posebice u euharistiji, u najdubljemu zajedništvu s Bogom i jednih s drugima; f) shvaćanje sinodalnosti kao ‘političke borbe’, preslikavajući težnju za vladanjem i nastojanjem da se druge vidi kao neprijatelje koje treba pobijediti.

Čvrste jezgre i područja produbljivanja

240. Iz navedenoga proizlazi deset tematskih cjelina, ‘jezgara’,⁴⁹¹ koje sinodalni proces predlaže za produbljivanje tijekom savjetovanja, ali su te cjeline, ovdje izražene glagolima, važne u svim trenucima života Crkve:

1) u svojoj mjesnoj Crkvi prepoznavati suputnike na zajedničkome hodu, kao i one koji, osamljeni i odbačeni, trebaju suputništvo da bi postali dionicima iste, ‘naše Crkve’; 2) osluškivati otvorenosti uma i srca sve članove, svih dobi: zaređene službenike, posvećene žene i muževe, roditelje, djedove i bake, mlade i djecu, te nedovoljno uključene; 3) u zajedništvu Crkve govoriti odvažno i s ljubavlju, bez dvoličnosti i prilagođavanja, povezujući slobodu, istinu i milosrđe; 4) zajedno slušati Božju riječ, moliti

⁴⁹¹ Usp. Vm, 5.3.

i slaviti euharistiju, odakle dolaze nadahnuća za odluke; 5) biti suodgovoran u poslanju koje se tiče naviještanja evanđelja, ali i zauzetosti u društvu kršćanskim svjedočenjem u povjerenim zvanjima; 6) ustrajno, ako je potrebno i podnoseći trpljenja, razgovarati u Crkvi, dijalogizirati u društvu, da bi se izbjegli sukobi i ublažila razmimoilaženja, radi dobra i istine; 7) gajiti prijateljske odnose s kršćanima drugih Crkava i zajednica, moliti za plodove na putu jedinstva; 8) sudjelovati u utvrđivanju ciljeva i poduzimanju koraka u mjesnoj Crkvi, što je posebno važno u uključivanju laika, vjernika i vjernica; 9) pri donošenju odluka razlučivati i odlučivati u sinodalnome duhu, na temelju suglasja koje je plod zajedničke poslušnosti Duhu; 10) odgovajati za sinodalnost, u duhovnosti zajedničkoga hoda, obitelji, zajednice, pojedince, osobito one na odgovornim mjestima u kršćanskoj zajednici.

Usvajajući takvo razmišljanje i djelovanje izgrađuje se Crkva i omogućuje se oblikovanje uključivosti i prilika da se čuju i oni koji su, zbog raznih razloga, često zanemareni; da se cijeni bogatstvo milosnih darova na dobrobit vjernika i cijele ljudske obitelji; da se predano zalaže za promjenu postupanja koja nemaju izvor u evanđelju; da se ulazi u suradnju koja u društvu pridonosi dijalogu, ozdravljenju, pomirenju, obnovi vrjednota, promicanju bratstva i socijalnoga prijateljstva.⁴⁹²

»Nije tako među vama«

241. Posežući i na kraju za riječima nadbiskupa Bozanića pri otvaranju Sinode o sinodalnosti, uočavamo odraz sinodalne, crkvene specifičnosti zajedništva i djelovanja:

»Otajstvo crkvenoga zajedništva govori ne o okupljanju poglavito ljudskim naporima i ljudskim zauzimanjem, nego o istini da nas Bog poziva i ujedinjuje. On nas sabire u različitosti, da bismo u Bogu dijelili zajednički životni put. Razumljivo je da

⁴⁹² Usp. *PDok*, 1.

u življenju dolazi i do napetosti, nesuglasica, ali ono što Bog povezuje jače je od podjela.

Gledajući i ovo euharistijsko zajedništvo susrećemo istinu koja se očituje u svemu što živimo kao Crkva: ovo je djelo Duha koje nadilazi zemaljske razloge; okupljeni smo u posebnu zajednicu, koju prepoznamo kao Kristovo otajstveno Tijelo – Crkvu. I kada nastaju nove pojave u Crkvi, kao što su razni pokreti, nadahnuća, zajednice, uvijek ih se prepoznaje i razlučuje po tome koliko je u njima vidljivo djelovanje Duha i zajedništvo Crkve.«

Tumačeći Isusovu rečenicu »Nije tako među vama« (usp. Mk 10, 35-45), kardinal Bozanić je naglasio da se radi o milosnoj različitosti »prema kojoj vodi hod Crkve. To je različitost koja vraća nadu, koja je otvorena novosti, koja se raduje istini i živi od ljubavi. Tu različitost vide i drugi i ona postaje privlačna, baš kao i Krist koji je bio uzdignut sa zemlje da bi sve privukao k sebi. Naš Učitelj, raspet i proslavljen, naučio je Crkvu hodati u poniznosti i služenju. Sinoda je ponovno učenje toga hoda. To nam je potrebno, kada zaboravimo od čega i radi čega živimo; što je istinska veličina i uspjeh. Svaki čovjek je stvoren na Božju sliku i usađena nam je čežnja da težimo prema Bogu, da budemo dionici punine Božjega života. Kršćanski put je put Sina Čovječjega, poniznoga služitelja, svjedoka veličine koja druge ne uništava, nego ih obnavlja i vraća u život.«

Sinoda i sinodalnost pokazuju, kako vjernicima tako i svakomu čovjeku, postojanje dubokih razloga za nastavak hoda 'u novosti života'.



Dok živimo crkvenost u svjetlu sinodskoga procesa, ostajemo u molitvi Duhu Svetomu da djeluje u nama kako bismo bili nositelji Kristove prisutnosti, Božji narod, narod zajedništva, dioništva i poslanja, uvijek nošeni Radosnom viješću i snagom milosrđa. Za sinodsko putovanje od 2021. do 2023. godine predlo-

žena je pojednostavljena inačica drevne molitve *Adsumus Sancte Spiritus* ('Stojimo pred tobom, Duše Sveti') koju rado usvajamo, nastavljajući hod putem Života.

Stojimo pred tobom, Duše Sveti,
sabrani u tvoje ime.

Povjeravamo se samo tebi da nas vodiš:
nastani se u srcima našim,
pokaži nam put kojim nam je ići
i nauči nas njime pravo hoditi.

Slabi smo i grješni,
ali ti nas čuvaj da ne budemo nositelji nesklada.
Ne dopusti da nas neznanje odvede na pogrešan put
i da površnost ravna našim djelima.

Udijeli nam da u tebi pronađemo mjesto jedinstva
kako bismo zajedno kročili prema vječnomu životu,
ne udaljujući se nikada od puta istine
ni od onoga što je ispravno.

Za sve to molimo tebe,
koji djeluješ na svakome mjestu i u svakome vremenu,
u zajedništvu s Ocem i Sinom,
u vijeke vjekova.
Amen.